

ผู้ช่วยกองบรรณาธิการ:

อาจารย์ปารมี ลางคุลนันท	มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
อาจารย์สุชาดา สุรางค์กุล	มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
อาจารย์มะลิวรรณ สุวรรณพฤกษ์	มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
อาจารย์ณัฐนันท์ สีดาแก้ว	มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
อาจารย์ธวัชชัย เคหะบาล	มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
อาจารย์นิตยา ปุกระโทก	มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
อาจารย์อภิตี ดอนอ่อนบัว	มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

เลขานุการกองบรรณาธิการ: อาจารย์อภิตี ดอนอ่อนบัว อาจารย์สุดาลักษณ์ เสี่ยงเพราะ

พิสูจน์อักษร: อาจารย์มะลิวรรณ สุวรรณพฤกษ์ อาจารย์ณัฐนันท์ สีดาแก้ว
อาจารย์สุชาดา สุรางค์กุล

ฝ่ายจัดการ/สมาชิก: นางสาวสุนันทา จันมีวงษ์ นางสาวสุชาสินี อุบลเวช นางวรารณณ์ ภูตาโก

ออกแบบปก/รูปเล่ม: อาจารย์กิตติธันต์ ญาณพิสิษฐ์ อาจารย์วรารุณี ทิวะสิงห์

กำหนดการเผยแพร่: ปีละ 2 ฉบับ (มกราคม - มิถุนายน และ กรกฎาคม - ธันวาคม)

การเผยแพร่: มอบให้ห้องสมุดหน่วยงานของรัฐ สถาบันการศึกษา และจำหน่ายทั่วไป

ภาพปก:

ผู้ทรงคุณวุฒิที่พิจารณาตรวจสอบความถูกต้องของบทความประจำฉบับ:

รองศาสตราจารย์ ดร.กตัญญู แก้วหานาม	มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ บุญชู ภูศรี	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัชก ข่านาญมาก	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.หอมหวล บัวระพา	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปัญญา นาแพงหมื่น	มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรรัชดา วิโรจน์รัตน์	มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาญชัยณรงค์ ทรงศาศรี	มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
อาจารย์ ดร.อิตีพัทธ์ บุญปก	มหาวิทยาลัยชลานครินทร์
อาจารย์ ดร.กิตติธันต์ ญาณพิสิษฐ์	มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
อาจารย์นันทนา ศิริชาติ	มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

ข้อเขียนหรือบทความใด ๆ ที่ได้พิมพ์เผยแพร่ในวารสารวิถีสังคมมนุษย์ฉบับนี้ เป็นความคิดเห็นเฉพาะตัวของผู้เขียน และกองบรรณาธิการไม่จำเป็นต้องเห็นด้วย และวารสารวิถีสังคมมนุษย์ไม่มีข้อผูกพันด้วยประการใด ๆ อนึ่งกองบรรณาธิการวารสารยินดีรับพิจารณาบทความจากนักวิชาการ นักศึกษา ตลอดจนผู้อ่าน และผู้สนใจทั่วไป เพื่อนำลงตีพิมพ์ สำหรับบทความจะผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกสถาบัน

Journal of The Way Human Society

Vol. 7 No. 2 July - December 2019 ISSN : 2287-0482

Owner: Faculty of Humanity and Social Science

Purpose: The purpose of the journal is to promote support and dissemination scholarly works in all aspect of humanities and social sciences.

Advisory Boards

Assoc. Prof. Jirapan Huaysan

Asst. Prof.Dr.Sukchai Charoenvaichat

Assoc. Prof. Dr.Suphan Sodsoon

Assoc. Prof. Dr.Kulthida Tuamsuk

Dr.Sophee Oontaya

Journal Editors: Kittanut Yanpisit

Editorial Department:

Professor Emeritus.Dr.Artha Nantachukra

Khon Kaen University

Assoc. Prof.Dr.Kultida Tuamsuk

Khon Kaen University

Assoc. Prof.Dr.Buapan Prompakping

Khon Kaen University

Assoc. Prof.Dr.Panchat Inkong

Rajamangala University of Technology Thanyaburi

Assoc. Prof.Dr.Paricha Marie Kane

Kalasin University

Assist. Prof.Dr.Chupak Suttisa

Maharakham University

Assoc. Prof.Dr.Katanyu Kaewhanam

Kalasin University

Assoc. Prof.Tassanee Thantawanit

Burapa University

Assist. Prof.Dr.Sarttra Lao-Akka

Maharakham University

Assist. Prof.Dr.Kanad Silsat

Khon Kaen University

Assist. Prof.Dr.Banyat Salee

Maharakham University

Assist. Prof.Dr.Rachan Nilawannapha

Maharakham University

Assist. Prof.Dr.Subunn Ieamvijarn

Maharakham University

Assist. Prof.Dr.Panya Napangmuen

Sakolnakhon Rajabhat University

Dr.Kaewta Jantaranusorn

Khon Kaen University

Dr.Wichaya Worajinda Yochida

Maharakham University

Dr.Paradee Tungtang

Khon Kaen University

Dr.Bonnie Brereton

Independent Scholars

Lin Haoye

Confucius Institute at Maharakham University

Assistant Editor: Mr.Komsan Muanchat, Lecturer

Miss Ninlawan Saisombat, Lecturer

Miss Sitalak Siangproh, Lecturer

Mr.Thawatchai Kahaban, Lecturer

Miss Sunantha Janmeewong

Miss Bharamee Langkulanont, Lecturer

Mr.Thitipat Boonpok, Lecturer

Mr.Warawut Tiwasing, Lecturer

Editorial Secretary: Miss Aphiradee Dononbao, Lecturer

Miss Sitalak Siangproh, Lecturer

Proofreading: Miss Maliwan Suwannapruk, Lecturer

Miss Natthanan Sridakeaw, Lecturer

Mrs.Suchada Surangkul, Lecturer

Membership Management: Miss Sunantha Janmeewong

Miss Suthasinee Ubonwet

Mrs.Varaporn Phutago

Cover and Book design:

Mr.Kittanut Yanpisit

Mr.Warawut Tiwasing

Frequency:

Publish 2 issues per year (January - June and July - December)

Publishing:

Given in many state libraries, academic libraries and distribute

Publisher:

Klung Press 232/199 Moo 6 Srijan Rd. Tambol Naimueng,

Ampur Mueng, Khon Kaen Province 40000

Tel. 43-466444 Fax. 043-466863

E-mail : klungpress@hotmail.com

บทบรรณาธิการ

วารสารวิชาการวิถีสังคมมนุษย์ ฉบับนี้มีบทความที่ได้รับการตีพิมพ์และเผยแพร่จำนวน 6 เรื่องประกอบด้วยบทความดังต่อไปนี้

บทความด้านงานพัฒนาเรื่อง แนวทางการนำหลักธรรมาภิบาลไปใช้ในงานพัฒนาชุมชน กรณีศึกษา: ผู้นำชุมชนจังหวัดศรีสะเกษ ของเสถียร สีขึ้น นำเสนอความหมายของธรรมาภิบาลในทัศนะของผู้นำชุมชนจังหวัดศรีสะเกษตลอดจนแนวทางการสร้างธรรมาภิบาลในงานพัฒนาชุมชนของผู้นำชุมชนจังหวัดศรีสะเกษ และวิธีการนำหลักธรรมาภิบาลไปใช้ในงานพัฒนาชุมชน ของผู้นำชุมชนจังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งเป็นบทความด้านการพัฒนาที่สอดคล้องกับความสนใจของแวดวงวิชาการ โดยเฉพาะธรรมาภิบาล

บทความทางด้านวัฒนธรรมเรื่อง มิติทางวัฒนธรรมจากคัมภีร์ไบเบิล : กรณีศึกษาวัดศรีชมชื่น ตำบลพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม ของอริราชย์ นันชนดี นำเสนอประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านพิมาน ตำบลพิมาน อำเภอ นาแก จังหวัดนครพนม และมิติทางวัฒนธรรมจากคัมภีร์ไบเบิลของวัดศรีชมชื่น ตำบลพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม บทความนี้ทำให้ผู้อ่านเห็นความเชื่อมโยงของชุมชนต่อมิติทางวัฒนธรรมในไบเบิล ซึ่งเป็นบันทึกลายลักษณ์อักษรที่มีภาวะวิกฤต

บทความด้านกฎหมายเรื่อง ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา ศึกษากรณีการหักลดหย่อนภาษีของสามีและภรรยา ของงามพรต พรหมมานัต นำเสนอความเหมาะสมของการหักค่าลดหย่อนภาษีเงินได้ของบุคคลธรรมดาตามประมวลรัษฎากรเฉพาะเรื่องค่าลดหย่อนภาษีเงินได้สามีและภรรยา ตลอดจนนำเสนอปัญหาและช่องว่างทางกฎหมายเกี่ยวกับการหักค่าลดหย่อนภาษีเงินได้ของสามีและภรรยารวมทั้งแนวทางในการปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับค่าลดหย่อนภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาของสามีและภรรยา บทความด้านกฎหมายนี้มีคุณค่าต่อนางทางในการลดหย่อนภาษีของสามีและภรรยา

บทความด้านพฤติกรรมมนุษย์เรื่อง การเปรียบเทียบพฤติกรรมการมารับวัคซีนพิษสุนัขบ้าครบชุดหลังการให้ความรู้ในผู้สัมผัสโรคพิษสุนัขบ้า ของดารุณี บุญเต็ม นำเสนอเปรียบเทียบพฤติกรรมการมารับวัคซีนพิษสุนัขบ้าครบชุดหลังได้รับความรู้เรื่องโรคพิษสุนัขบ้าเป็นการวิจัยเชิงทดลองเบื้องต้น ซึ่งสะท้อนความรับผิดชอบของเจ้าของสุนัขและผู้สัมผัสโรคพิษสุนัขบ้า

ส่วนสองบทความสุดท้ายเป็นบทความด้านการศึกษาเรื่อง ขบวนการเรียนรู้ของเยาวชนตามหลักอิทธิบาท 4 ของบุคคลต้นแบบในจังหวัดหนองคาย ของสมเดช นามเกตุและคณะ นำเสนอการประยุกต์ใช้หลักแนวคิดและหลักปฏิบัติของบุคคลต้นแบบในจังหวัดหนองคาย รวมทั้งการส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท 4 ของเยาวชนในจังหวัดหนองคาย รวมทั้งการพัฒนาขบวนการเรียนรู้ของเยาวชนตามหลักอิทธิบาท 4 ของบุคคลต้นแบบในจังหวัดหนองคาย บทความนี้ช่วยให้เราเห็นถึงความสำคัญของการนำแนวคิดทางพุทธศาสนามาใช้กับเด็กและเยาวชน และบทความเรื่องปรัชญาการศึกษาของคณะสงฆ์ภายใต้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542: กรณีศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรมกลุ่มที่ 7 (ขอนแก่น เลย หนองบัวลำภู) ของหอมหวล บัวระภา นำเสนอสภาพจัดการศึกษาและวิเคราะห์ปรัชญาการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยภายใต้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยเฉพาะปรัชญาการศึกษาที่สำคัญในการใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการหลักสูตร 2 กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มอนุรักษนิยม (Conservative View) และปรัชญาการศึกษากลุ่มเสรีนิยม (Liberal View)

กองบรรณาธิการขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ประเมินผลงานที่ส่งมาพิจารณาตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสาร รวมทั้งขอบคุณนักวิชาการทุกท่านที่ส่งบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารฉบับนี้

ดร.กิตติธันต์ ญาณพิสิษฐ์

บรรณาธิการ

สารบัญ CONTENT

บทบรรณาธิการ

กิตติธันต์ ญาณพิสิษฐ์
Kittanut Yanpisit

บทความวิชาการและบทความวิจัย

- 1 แนวทางการนำหลักธรรมาภิบาลไปใช้ในงานพัฒนาชุมชน กรณีศึกษา: ผู้นำชุมชนจังหวัดศรีสะเกษ
Approach to Corporate Good Governance Principle for Community Development, Case Study: Community Leaders in Sisaket Province
เสถียร สีชื่น
Sathian Seechuen

- 18 มิติทางวัฒนธรรมจากคัมภีร์ใบลาน : กรณีศึกษาวัดศรีชมชื่น ตำบลพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม
The Cultural Dimension drawn from The Plalm-Leaf Manuscriptures: A Case Study of Wat Si Chomchuen, Phiman Subdistrict, Na Kae District, Nakhon Phanom Province.
อิทธิราช นันขันที
Athirach Nankhantee

- 39 ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา ศึกษากรณีการหักลดหย่อนภาษีของสามีและภรรยา
Personal Income Tax , A Case Study on Tax Allowance for Married Couple
งามพรต พรหมมานต
Ngamprot Phommanod

- 64 การเปรียบเทียบพฤติกรรมการมารับวัคซีนพิษสุนัขบ้าครบชุดหลังการให้ความรู้ในผู้สัมผัสโรคพิษสุนัขบ้า
Behavior comparison study of full dose of the rabies vaccination for rabies-exposed patients afterreceiving the knowledge.
ดารุณี บุญเต็ม
Darunee Boontem

- 91 ขบวนการเรียนรู้ของเยาวชนตามหลักอิทธิบาท 4 ของบุคคลต้นแบบในจังหวัดหนองคาย
The Process of the youths' learning in accordance the fourpaths of accomplishment of the Modelpersons in Nongkhai province
สมเดช นามเกต และคณะ
Somdet Namket

สารบัญ CONTENT

- 105 ปรัชญาการศึกษาของคณะสงฆ์ภายใต้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542: กรณีศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมกลุ่มที่ 7 (ขอนแก่น เลย์หนองบัวลำภู)

Philosophy of Education of Buddhist Ecclesiastical Education under the National Education Act of 1999. (A Case Study of 7th Educational Region Khon Kaen, Loei, Nongbualumphu)

ทอมทวล บัวระภา

Homhuan Buarabha

- 132 รูปแบบการเสริมสร้างจิตสาธารณะเชิงบูรณาการ
The Integrating Models for Encouraging Public Consciousness

พระวิมาน คมกีรีปญโญ

Phra Viman Gambhirapanyo

ปรัมผา กิบา

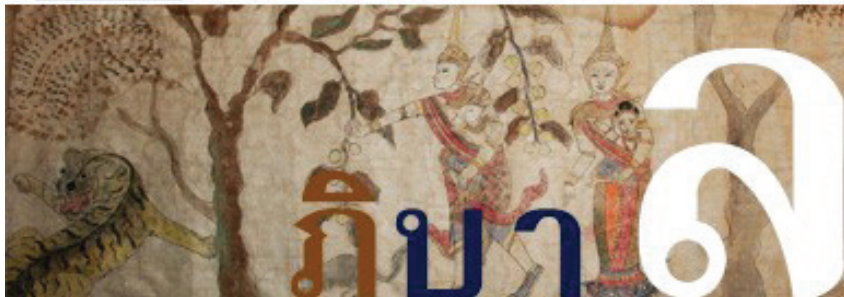
เสถียร สีสั่น. 2562. “แนวทางการนำหลักธรรมาภิบาลไปใช้ในงานพัฒนาชุมชน
กรณีศึกษา: ผู้นำชุมชนจังหวัดศรีสะเกษ” ใน วารสารวิถีสังคมมนุษย์. ปีที่ 7 ฉบับที่ 2
กรกฎาคม-ธันวาคม. หน้า 1-17.

แนวทางการนำหลักธรรมาภิบาลไปใช้ในงานพัฒนาชุมชน
กรณีศึกษา: ผู้นำชุมชนจังหวัดศรีสะเกษ
Approach to Corporate Good Governance Principle
for Community Development, Case Study:
Community Leaders in Sisaket Province

เสถียร สีชื่น¹

Sathian Seechuen

Good Governance
Sisaket Province
ธรรมา

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ
ศรีสะเกษ

บทคัดย่อ

การศึกษานี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความหมายของธรรมาภิบาลในทัศนะของผู้นำชุมชนจังหวัดศรีสะเกษ.. 2) ศึกษาแนวทางการสร้างธรรมาภิบาลในงานพัฒนาชุมชน ของผู้นำชุมชนจังหวัดศรีสะเกษ.. 3) ศึกษาวิธีการนำหลักธรรมาภิบาลไปใช้ในงานพัฒนาชุมชน ของผู้นำชุมชนจังหวัดศรีสะเกษ การวิจัยใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเน้นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ 100 ราย สทนากลุ่ม 11 ราย วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้หลักตรรกะเทียบเคียงกับแนวคิด ทฤษฎีควบคู่กับบริบท และใช้สถิติเชิงพรรณนาประกอบ ผลการศึกษาพบว่า

ความหมายธรรมาภิบาลในทัศนะของผู้นำชุมชน สามารถแบ่งความหมายออกเป็น 3 ลักษณะ คือ 1) ลักษณะแนวทางการบริหาร/การปกครอง 2) ลักษณะการกำกับติดตามดูแล และ 3) ลักษณะพื้นฐานของบุคคลที่โดดเด่น

แนวทางในการสร้างธรรมาภิบาลในงานพัฒนาชุมชน ได้แก่ การสร้างประโยชน์แก่ส่วนรวมและการจัดการทรัพยากรอย่างคุ้มค่า การสร้างวินัยในตัวเอง การสร้างคุณธรรมในตัวของผู้นำชุมชน บุคลากร และเจ้าหน้าที่ การสร้างจิตสำนึกในตนเอง การฝึกอบรมเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม การพัฒนาคน การรักษาศีล 5 มีความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ การสร้างความร่วมมือทุกคนทุกภาคส่วนในการทำงาน การใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการสร้างการมีส่วนร่วม

วิธีการนำหลักธรรมาภิบาลไปใช้ในงานพัฒนาชุมชน ได้แก่ 1) หน่วยงานต้องมุ่งเน้นไปที่การบริหารจัดการองค์กร ให้เกิดผลประโยชน์แก่ประชาชนเป็นสำคัญ 2) หน่วยงานหรือองค์กร ควรออกกฎระเบียบ ข้อบังคับ สร้างค่านิยม วัฒนธรรมองค์กรให้ชัดเจน 3) หน่วยงานหรือองค์กร ควรจัดทำคู่มือการเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรม 4) หน่วยงานหรือองค์กร ควรจัดทำผังหรือแผนขั้นตอนการปฏิบัติงาน (5) หน่วยงานหรือองค์กร ควรดำเนินการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ของหน่วยงานเพื่อบรรจุ แผนงาน 6) ควรจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการรักษาศีล 5 ตัวอย่างเช่น การลดละ อบายมุข ช่วงเข้าพรรษา 7) การดำเนินการต่าง ๆ ประชาชนควรเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้นโครงการจนถึงสิ้นสุดโครงการ 8) หน่วยงานหรือองค์กร ควรมีกิจกรรมหรือให้บุคลากร ได้ทำกิจกรรมหรือทำงานร่วมกันอยู่เสมอ 9) หน่วยงานหรือองค์กร ควรออกกฎระเบียบ ข้อบังคับ หรือกำหนดให้นำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ และ 10) หน่วยงานหรือองค์กรควรเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้ และร่วมคิด

คำสำคัญ : ธรรมาภิบาล, พัฒนาชุมชน, ผู้นำชุมชน

Abstract

The Four major objectives of the study were (1) examine the meaning of Good governance of Sisaket community leaders (2) study the guidelines for Creating good governance in community development work and (3) study the way navigation key to good governance and community development. This qualitative research collected the data by in-depth interview of 100 key-informants, focus Group of 11 people and the data were analyzed by logical principles based on related concepts and theories, together with the context. The descriptive statistics were employed to describe the results.

1) The definitions of Good governance of Sisaket community | leaders as given by the community people could be divided into 3 Nature: (1) Style approach to management administration (2) Nature of the monitoring (3) The basic characteristics of outstanding individuals.

2) Guidelines to create good governance and community development : The benefit to the public and resource management efficiency. The discipline itself moralitu In the community leaders and staff officers. Self-awareness Training on ethics. The development of the five precepts. Transparency, accountability The collaboration of all the sectors of work. Using the philosophy of sufficiency economy. And creating engagement.

3) Way navigation key to good governance in the community development approach to good governance and community development : (1) Adoption agency focused on corporate management. The benefit to the public is important. (2) Adoption agency or organization. should create Regulations a corporate culture that clear values clear. (3) should provide instruction to strengthen morality and ethics. (4) Adoption agency or organization Should prepare a plan or plans, procedures, work. (5) Adoption

agency or organization. should conduct a strategic plan for the agency's containment plan. (6) adoption agency or organization should events on the five precepts. for example, during his years of persistent vices. (7) the operation of the public should be involved from the start until the end of the project. (8) Adoption agency or organization. Should an event or project that has made a personnel officer or collaborate frequently. (9) Adoption agency or organization should issue regulations or define the culture of the organization the major economic use. (10)Adoption is to provide opportunities for public participation, awareness and contemplate.

Keywords: Good governance, Community Development, Community leaders

1. บทนำ

ปัจจุบันบ่อยครั้งที่ถามว่า ธรรมาภิบาลคืออะไร ซึ่งก็มีเรื่องแปลกอะไรเนื่องจากมีหลาย ๆ คำที่ถูกที่ใช้หรือพูดถึงกันอย่างแพร่หลายไม่มีคำจำกัดความเดียวที่อธิบายความหมายของคำนั้นอย่างเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป หากพิจารณาธรรมาภิบาลหรือ (Good Governance) ในความหมายกว้างๆ แล้ว เป็นคำที่มีความหมายถึง การปกครองหรือการบริหารที่ดี ที่มุ่งให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชน สังคม ประเทศชาติหรือองค์กรนั้น (เปาวัน สุวรรณมงคล, 2558 : 3-4) ได้มีการนำแนวคิดวิธีบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีหรือธรรมาภิบาล (Good Governance) มาใช้ในการบริหารราชการแผ่นดินเป็นแนวทางปฏิบัติร่วมกันโดยงานวิจัยชิ้นนี้จะมุ่งเน้นที่ผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น ในพื้นที่ได้มีการนำหลักธรรมาภิบาลประยุกต์ใช้ในการทำงานชุมชนท้องถิ่น รวมถึงหลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทำให้เห็นได้ว่าการแก้ไขปัญหาเพื่อเสริมสร้างบทบาทของผู้นำท้องถิ่นให้สามารถดำเนินการตามหลักบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดีและง่ายต่อการปฏิบัติงานมากขึ้น (ศุทธิกานต์ มีจั่น และคณะ, 2556: 120) ทั้งนี้ยังเป็นการเพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถของชุมชนในการจัดการปัญหาของตนเอง เน้นการกระจายอำนาจให้ชุมชนท้องถิ่น การมีส่วนร่วมในการบริหารงานกับท้องถิ่น การพัฒนาศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นให้เข้มแข็ง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นพลังร่วมในการพัฒนาสังคมไทยสร้างจิตสำนึกที่รับผิดชอบต่อสังคม สนับสนุนการสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชน พร้อมทั้ง

เสริมสร้างขีดความสามารถทางการพัฒนาแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาสู่การปฏิบัติในระดับพื้นที่อย่างโปร่งใสและมีประสิทธิภาพ ควบคู่ไปกับการส่งเสริมบทบาทภาคประชาชนในการตรวจสอบและแก้ไขปัญหาทุจริตคอร์รัปชันในทุกระดับ (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11, พ.ศ.2554: 36)

จากแนวคิดข้างต้นจะเห็นได้ว่าธรรมาภิบาลมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาชุมชน โดยจะต้องพัฒนาภาวะความเป็นผู้นำประชาธิปไตยที่มีคุณธรรม จริยธรรม และธรรมาภิบาลในสังคมทุกระดับให้เป็นแบบอย่างที่ดีในสังคมไทย โดย 1) เสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ พัฒนาทักษะความเป็นผู้นำให้ยึดมั่นในวัฒนธรรมของธรรมาภิบาลที่พร้อมตรวจสอบได้และฟังความคิดเห็นของประชาชน 2) เสริมสร้างการพัฒนาเมืองให้โปร่งใส สุจริต สนับสนุนการสร้างวัฒนธรรมธรรมาภิบาล โดยทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม 3) สนับสนุนองค์กรด้านวัฒนธรรม มีส่วนร่วมรณรงค์เสริมสร้างความเป็นผู้นำประชาธิปไตยและธรรมาภิบาล 4) สร้างกลุ่มแกนนำในระดับครอบครัว ชุมชน โรงเรียนและทุกภาคส่วนในสังคม รวมทั้งสร้างเยาวชนธรรมาภิบาลในโรงเรียนและชุมชน (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10, พ.ศ. 2549)

ผู้นำชุมชนในงานวิจัย คือ ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการที่ได้รับการแต่งตั้ง ได้แก่ นายกองค์การบริหารส่วนตำบล และนายกเทศมนตรี ซึ่งเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชน และพยายามหาแนวทางให้ประสบผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ ซึ่งพฤติกรรมของผู้นำท้องถิ่นจะมีอิทธิพลเหนือประชาชนในท้องถิ่นนั้น อันจะก่อให้เกิดการร่วมมือกันทำงาน โดยมุ่งความสำเร็จของชุมชนเป็นสำคัญหรืออาจกล่าวได้ง่ายๆ โดยสรุปว่า ผู้นำท้องถิ่น คือ ผู้มีอำนาจหรืออิทธิพลสามารถชักจูงคนในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับ (อมรเทพ จันทร์ทวน, 2554: 88) อย่างไรก็ตามกลุ่มผู้นำเหล่านี้ก็เป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนการทำงานและพัฒนาชุมชนได้ หากมีการแสดงออกอย่างเข้มแข็งเพื่อประโยชน์ของประชาชนในพื้นที่และสามารถใช้พลังอำนาจความเป็นผู้นำของตนที่ประชาชนไว้วางใจและมอบอำนาจให้เป็นตัวแทนในการดำเนินการต่างๆ ของชุมชนท้องถิ่นได้

จากเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาความหมายของธรรมาภิบาลในทัศนะของผู้นำชุมชน แนวทางการสร้างหลักธรรมาภิบาลในงานพัฒนาชุมชน และวิธีการนำหลักธรรมาภิบาลไปใช้ในงานพัฒนาชุมชนของผู้นำชุมชนจังหวัดศรีสะเกษ โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้

1. ศึกษาความหมายของธรรมาภิบาล ในทัศนะของผู้นำชุมชนจังหวัดศรีสะเกษ
2. ศึกษาแนวทางการสร้างธรรมาภิบาลในงานพัฒนาชุมชนของผู้นำชุมชนจังหวัดศรีสะเกษ
3. ศึกษาวิธีการนำหลักธรรมาภิบาลไปใช้ในงานพัฒนาชุมชนของผู้นำชุมชนจังหวัดศรีสะเกษ

2. วิธีดำเนินการศึกษาวิจัย

2.1 กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

2.1.1 กลุ่มเป้าหมาย คือ องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาลตำบล ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 11 อำเภอ จำนวน 100 แห่ง ได้แก่ อำเภอยังหิน อำเภอขามเฒ่า อำเภอราษีไศล อำเภอพยุห์ อำเภออุทุมพรพิสัย อำเภอเบญจลักษ์ อำเภอขุขันธ์ อำเภอกันทรลักษ์ อำเภอกันทรารมย์ อำเภอไพรบึง และอำเภอศรีรัตนะ

2.1.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key-informant) คือ นายกองค์การบริหารส่วนตำบล นายกเทศมนตรี และนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 11 อำเภอ ได้แก่ อำเภอยังหิน จำนวน 6 คน อำเภอขามเฒ่า จำนวน 6 คน อำเภอราษีไศล จำนวน 12 คน อำเภอพยุห์ จำนวน 6 คน อำเภออุทุมพรพิสัย จำนวน 13 คน อำเภอเบญจลักษ์ จำนวน 5 คน อำเภอขุขันธ์ จำนวน 13 คน อำเภอกันทรลักษ์ จำนวน 13 คน อำเภอกันทรารมย์ จำนวน 15 คน อำเภอไพรบึง จำนวน 5 คน และอำเภอศรีรัตนะ จำนวน 6 คน รวมทั้งหมด 100 คน

2.2 กระบวนการเลือกกลุ่มเป้าหมาย

โดยพิจารณาหลักเกณฑ์ จำนวน 3 ข้อ ดังนี้

2.2.1 จังหวัดศรีสะเกษทั้งหมด 22 อำเภอ ผู้วิจัยเลือกจำนวนอำเภอร้อยละ 50 ได้ทั้งหมด 11 อำเภอ

2.2.2 เลือกจากขนาดของอำเภอ โดยวัดจากจำนวนประชากร โดยเรียงลำดับตามจำนวนประชากร ผู้วิจัยจึงกำหนดให้อำเภอที่มีประชากรมากที่สุด 11 ลำดับ เป็นอำเภอขนาดใหญ่ อำเภอที่มีประชากรน้อยที่สุด 11 ลำดับ เป็นอำเภอขนาดเล็ก

2.2.3 เลือกตามลักษณะภูมิศาสตร์จังหวัดศรีสะเกษ ตอนบน – ตอนล่าง ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ในการวิจัยโดยใช้เกณฑ์ในการเลือกจากขนาดของจำนวนประชากร ซึ่งมีการกระจายครอบคลุมทั้งจังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 2 ขนาด คือ

อำเภอขนาดใหญ่ จำนวน 11 แห่ง ได้แก่ อำเภอเมืองศรีสะเกษ กันทรลักษ์ กันทรามย์ ขุขันธ์ ขุนหาญ ราชีไศล อุทุมพรพิสัย ศรีรัตนะ ภูสิงห์ น้ำเกลี้ยง และปรางค์

อำเภอขนาดเล็ก จำนวน 11 แห่ง ได้แก่ อำเภอยางชุมน้อย ไพรบึง บึงบูรพ์ ห้วยทับทัน โนนคูณ วังหิน เมืองจันทร์ เบญจลักษ์ พยุห์ โพธิ์ศรีสุวรรณ และศิลาลาด

2.3 เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล

2.3.1 ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) แบ่งออกเป็น 2 ตอนคือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ เพศ/อายุปัจจุบัน การศึกษา สังกัด อปท. และประสบการณ์ในการทำงานเกี่ยวกับธรรมาภิบาล

ตอนที่ 2 ธรรมาภิบาลในทัศนะของผู้นำชุมชน ได้แก่ ความหมายของธรรมาภิบาล ความสำคัญของธรรมาภิบาล องค์ประกอบของธรรมาภิบาล และสิ่งที่ประทับใจในเรื่องธรรมาภิบาล

2.3.2 ประเด็นในการสนทนากลุ่ม (Focus Group) แบ่ง 3 ตอน

ตอนที่ 1 แนวทางการสร้างธรรมาภิบาลในงานพัฒนาชุมชนของผู้นำชุมชนจังหวัดศรีสะเกษ

ตอนที่ 2 วิธีการนำหลักธรรมาภิบาลไปใช้ในงานพัฒนาชุมชนของผู้นำชุมชนจังหวัดศรีสะเกษ

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะธรรมาภิบาลของผู้นำชุมชน

2.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

2.4.1 การศึกษาค้นคว้าข้อมูลและทบทวนวรรณกรรมจากเอกสาร (Document Study and Literature Review) โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักการธรรมาภิบาล ได้แก่ หนังสือ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ ภาควิชาการ บทความ และรายงานทางวิชาการ ข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ที่เกี่ยวข้องที่สามารถนำมาสนับสนุนงานวิจัยได้

2.4.2 การศึกษาภาคสนาม (Field Study) โดยวิธีการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและแบบไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ การจดบันทึกภาคสนาม โดยการเก็บข้อมูลจากการสังเกตพฤติกรรมของผู้นำชุมชนในการเข้าร่วมกรรม การบริหารงาน และในรายละเอียดของวิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

2.4.3 การสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key-informant) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth) ตามแนวประเด็นคำถาม โดยมีประเด็น ที่สำคัญ คือ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูล ความหมายของ ธรรมาภิบาลในทัศนะของผู้นำชุมชน ผู้วิจัยได้แบ่งการสัมภาษณ์ออกเป็น 2 รูปแบบ คือ การสัมภาษณ์อย่างทางการและ ไม่เป็นทางการ

2.4.4 การสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อตรวจสอบความครอบคลุมแนวทางการสร้างหลักธรรมาภิบาล และวิธีการนำหลักสร้างธรรมาภิบาลไปใช้ในงานพัฒนาชุมชน ของกลุ่มผู้นำชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ โดยใช้กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูล จำนวน 11 อำเภอ ตัวแทนอำเภอละ 1 คน

2.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ไปพร้อมกับเก็บรวบรวมข้อมูลตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ จากข้อมูลสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม จะมีการตรวจสอบข้อมูลโดยอาศัยเทคนิคสามเส้า (Triangulation Technique) เพื่อการตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากบุคคล เวลา และสถานที่ที่แตกต่างกัน และทำการเชื่อมโยงความสอดคล้องของเนื้อหายึดหลักตรรกะเทียบเคียงกับแนวคิด ทฤษฎีควบคู่กับบริบท และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากการทบทวนวรรณกรรมจากเอกสารต่าง ๆ เพื่อให้ได้ผลการศึกษาตรงตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

3. ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องธรรมาภิบาลของผู้นำชุมชนจังหวัดศรีสะเกษ ผลการวิจัยปรากฏดังนี้

1) ความหมายธรรมาภิบาลในทัศนะของผู้นำชุมชน ผลการศึกษาพบว่าความหมายธรรมาภิบาลในทัศนะของผู้นำชุมชนสามารถแบ่งความหมายออกเป็น 3 ลักษณะ คือ

1) ลักษณะแนวทางการบริหาร/การปกครอง ได้แก่

1.1) แนวทางการจัดระบบระเบียบให้กับสังคมทั้งภาครัฐ เอกชน ประชาชน ให้ความรักความสามัคคีและร่วมกันเป็นพลังนำไปสู่พลังการพัฒนาที่ยั่งยืน

1.2) หลักพื้นฐานที่จะช่วยพัฒนาสังคมทั้งระบบให้มีคุณภาพ ประสิทธิภาพ และประสิทธิภาพในการบริหารงาน โดยคำนึงความเป็นธรรมและเกิดประโยชน์ต่อส่วนร่วม เพื่อให้ประชาชนมีความสุข

1.3) การปกครองที่เป็นธรรม ตามหลักธรรมาภิบาล บรรษัทภิบาลซึ่งเป็น หลักการอยู่ร่วมกันในบ้านเมืองและสังคมอย่างสงบสุข มีความรู้สึกสามัคคีและร่วมกันเป็นพลังก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน และมีส่วนเสริมสร้างความเข้มแข็งหรือสร้างภูมิคุ้มกันแก่ชุมชน สังคมและประเทศชาติ

2) ลักษณะการกำกับติดตามดูแล ได้แก่

2.1) แนวทาง/หลักการที่ใช้ในปฏิบัติงานที่เน้นให้เกิด ประโยชน์สูงสุดต่อภาครัฐ และประชาชน โดยยึดหลักประโยชน์สูงสุด สามารถตรวจสอบได้และเสนอความคิดเห็นต่าง ๆ ได้

2.2) การบริหารกิจการบ้านเมืองโดยควบคุมการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามครรลองครองธรรม โดยการทำงานที่มีคุณธรรม จริยธรรม ทำงานด้วยความโปร่งใสสามารถตรวจสอบได้ บนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยปราศจากการแทรกแซงจากองค์กรภายนอก

3) ลักษณะพื้นฐานของบุคคลที่โดดเด่น ได้แก่

3.1) หลักการปฏิบัติงาน การปกครองให้เป็นไปตามความสุจริตและเป็นธรรม ตามเป้าหมายที่วางไว้

3.2) การรักษาความเป็นธรรมในการปกครองงาน ปกครองคน ปกครองชุมชน สังคม ประเทศชาติ ซึ่งในปกครองนั้นจำเป็นอย่างยิ่งควรมีคุณธรรมทั้งผู้บริหาร ผู้ได้บังคับบัญชา มีการวางระเบียบในสังคมที่ดี มีฝ่ายบริหาร ฝ่ายปฏิบัติ อย่างชัดเจน ให้ข้าราชการและประชาชนอยู่ร่วมกัน สามัคคีกันสร้างพลังให้เกิดความเข้มแข็ง และร่วมแรงร่วมใจแก้ไขปัญหาต่างๆ อย่างยุติธรรม ให้เป็นไปตามหลักนิติรัฐและหลักนิติธรรม

2) แนวทางในการสร้างธรรมาภิบาลในงานพัฒนาชุมชน ผลการศึกษาพบว่าแนวทางในการสร้างธรรมาภิบาลในงานพัฒนาชุมชน ประกอบด้วย

2.1) การสร้างประโยชน์แก่ส่วนรวมและการจัดการทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ครอบงำ ครอบงำให้เกิดความเป็นธรรม เสมอภาคทุกภาคส่วน และปฏิบัติต่อเพื่อนร่วมงาน เพื่อนร่วมสังคมและประชาชนอย่างทัดเทียมกัน

2.2) การสร้างวินัยในตัวเอง เน้นที่ผู้นำชุมชน บุคลากร เจ้าหน้าที่ ทุกภาคส่วนของสังคม ให้รู้จักสิทธิ หน้าที่ และความสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคมกระตือรือร้นในแก้ไขปัญหา ตลอดจน การเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่าง ยอมรับที่จะถูกวิจารณ์และยอมรับผลจากการกระทำของตน

2.3) การสร้างคุณธรรม ในตัวของผู้นำชุมชน บุคลากร และเจ้าหน้าที่ ให้ยึดมั่นในความดีงาม ปฏิบัติหน้าที่เพื่อเป็นที่พึ่งของประชาชนและสังคม และส่งเสริมให้ประชาชนพัฒนาตนเองไป พร้อมๆ กันด้วย

2.4) การสร้างจิตสำนึกในตนเอง และตระหนกอยู่เสมอว่า เราคือผู้บริการประชาชน เราคือ ที่พึ่งของประชาชน เราควรตอบสนองความต้องการของประชาชนให้ได้มากที่สุด

2.5) การฝึกอบรมเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม และการเสริมสร้างจิตสำนึกให้แก่ผู้นำชุมชน บุคลากร และเจ้าหน้าที่ เพื่อเป็นการบ่มเพาะจิตสำนึก ค่านิยม และเป็นแนวปฏิบัติในทิศทางเดียวกัน

2.6) การพัฒนาคน คนคือคุณภาพของสังคมที่จะเปลี่ยนแปลงสังคม ผู้นำชุมชนควรเป็น ตัวอย่างที่ดี มีพื้นฐานทางใจจิตยึดมั่นใน คุณธรรม จริยธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และมีความรอบรู้ เป็นเงื่อนไขที่จะทำให้เกิดการประพฤติปฏิบัติตนได้อย่างมีเหตุมีผล

2.7) การรักษาศีล 5 ถ้าบุคคลใดปฏิบัติได้ก็ประเสริฐแล้ว สำหรับประชาชนคนธรรมดา เหมือนการทำงานในหน่วยงานต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐหรือภาคเอกชนต่างๆ การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลได้จะต้องยึดถือรักษาศีล 5 เป็นประจำ ถึงจะเข้ากับหลักธรรมาภิบาลได้ หน่วยงานต่างๆต้องฝึกปฏิบัติ และนำไปประยุกต์ใช้กับการทำงานให้เกิดความเป็นธรรม เสมอภาค เป็นไปตามระเบียบของกฎหมาย

2.8) มีความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ มีคุณธรรม ภาคประชาชนสามารถตรวจสอบการทำงานของท้องถิ่น รวมถึงข้อมูลข่าวสารสู่ประชาชน และการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกภาคส่วนตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ อาทิ ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมดำเนินการ และร่วมประเมินผล

2.9) การสร้างความร่วมมือทุกคนทุกภาคส่วนในการทำงาน ลดปัญหาความขัดแย้ง ไม่แบ่งพักแบ่งพวก ไม่เลือกปฏิบัติ และมีแนวทางการปฏิบัติในทิศทางเดียวกัน เพื่อให้งานบรรลุเป้าหมายวัตถุประสงค์ตาม สอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล

2.10) การใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นแนวทางในการสร้าง
ธรรมาภิบาล

2.11) การสร้างการมีส่วนร่วม ได้แก่ การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม
รับรู้ และร่วมคิด ร่วมเสนอความเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำคัญของการพัฒนาในด้าน
ต่าง ๆ เช่น การแสดงความเห็น การประชาพิจารณ์ การแสดงประชามติ ร่วมดำเนินการ
และร่วมประเมินผล นอกจากนี้ยังรวมไปถึงการร่วมตรวจสอบ และร่วมรับผิดชอบต่อผล
ของการกระทำนั้น

3) วิธีการนำหลักธรรมาภิบาลไปใช้ในงานพัฒนาชุมชน ผลการศึกษาพบว่า
ผลการศึกษาพบว่าวิธีการนำหลักธรรมาภิบาลไปใช้ในงานพัฒนาชุมชนนั้นประกอบด้วย

3.1) หน่วยงานต้องมุ่งเน้นไปที่การบริหารจัดการองค์กรให้เกิดผลประโยชน์
แก่ประชาชนเป็นสำคัญ

3.2) หน่วยงานหรือองค์กร ควรออกกฎระเบียบ ข้อบังคับ สร้างค่านิยม
วัฒนธรรมองค์กรให้ชัดเจน

3.3) หน่วยงานหรือองค์กร ควรจัดทำคู่มือการเสริมสร้างคุณธรรมและ
จริยธรรม

3.4) หน่วยงานหรือองค์กร ควรจัดทำผังหรือแผนขั้นตอนการปฏิบัติงาน

3.5) หน่วยงานหรือองค์กร ควรดำเนินการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ของหน่วย
งานเพื่อบรรจุ แผนงาน

3.6) ด้านการรักษาศิลปะ 5 หน่วยงานหรือองค์กร ควรจัดกิจกรรมเกี่ยวกับ
การรักษาศิลปะ 5 ตัวอย่างเช่น การลดละ อบายมุข ช่วงเขาพรรษา

3.7) สามารถตรวจสอบได้ การดำเนินการต่าง ๆ ประชาชนควรเข้ามามี
ส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้นโครงการจนถึงสิ้นสุดโครงการ

3.8) หน่วยงานหรือองค์กร ควรมีกิจกรรมหรือโครงการที่ให้เจ้าหน้าที่
บุคลากร ได้ทำกิจกรรมหรือทำงานร่วมกันอยู่เสมอ

3.9) หน่วยงานหรือองค์กร ควรออกกฎระเบียบ ข้อบังคับ หรือกำหนดเป็น
วัฒนธรรมขององค์กร ให้นำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้

3.10) หน่วยงานหรือองค์กรควรเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้
และร่วมคิด ร่วมเสนอความเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำคัญของการพัฒนาในด้านต่าง ๆ

4. การวิจารณ์และสรุปผล

1. ความหมายของธรรมาภิบาลในทัศนะของผู้นำชุมชนจังหวัดศรีสะเกษ
ผลการวิจัยพบว่า ความหมายของธรรมาภิบาลในทัศนะของผู้นำชุมชนนั้นถูกแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่

- 1) แนวทางการบริหาร/การปกครอง
- 2) ลักษณะการกำกับติดตามดูแล
- 3) ลักษณะพื้นฐานของบุคคลที่โดดเด่น

เหตุผลที่เป็นเช่นนั้นเนื่องจาก ผู้นำชุมชนให้ความหมายของธรรมาภิบาลในทิศทางเดียวกัน คล้ายคลึงกัน ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นมิติใหม่เพราะต่างคนต่างรู้และเข้าใจในความหมายของหลักธรรมาภิบาลเป็นอย่างดี และส่วนหนึ่งมาจากนโยบายรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ที่เน้นการพัฒนาและปฏิรูปประเทศโดยใช้หลักการทำงานตามหลักธรรมาภิบาล สอดคล้องกับงานวิจัย (ศุทธิกานต์ มีจั่น, 2556) ได้ศึกษาแนวคิดการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนตามหลักธรรมาภิบาล : บทสังเคราะห์ประสบการณ์จากผู้นำท้องถิ่น ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งได้สรุปความหมายของธรรมาภิบาลจากประสบการณ์ของผู้นำท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ แนวทางในด้านการบริหารงานภาครัฐและยังรวมถึงการบริหารงานในองค์กรอื่นๆ ทั้งภาคเอกชนและภาคประชาสังคม ซึ่งเป็นการดำเนินการต่างๆ เพื่อให้ได้ผลตามที่ต้องการ อันเป็นการนำองค์กรไปสู่จุดมุ่งหมายตามที่ตั้งไว้

2. แนวทางในการสร้างธรรมาภิบาลในงานพัฒนาชุมชน ผลการวิจัยพบว่า

- 1) การสร้างประโยชน์แก่ส่วนรวมและการจัดการทรัพยากรอย่างคุ้มค่า
- 2) การสร้างวินัยในตัวเอง
- 3) การสร้างคุณธรรม ในตัวของผู้นำชุมชน บุคลากร
- 4) การสร้างจิตสำนึกในตนเอง
- 5) การฝึกอบรมเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม และการเสริมสร้างจิตสำนึก

ให้แก่ผู้นำชุมชน บุคลากร

- 6) การพัฒนานคน คนคือคุณภาพของสังคมที่จะเปลี่ยนแปลงสังคม
- 7) การรักษาศีล 5
- 8) มีความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้
- 9) การสร้างความร่วมมือทุกคนทุกภาคส่วน

10) การใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

11) การสร้างการมีส่วนร่วม

เหตุผลที่เป็นเช่นนั้นเนื่องจาก ผู้นำชุมชนที่เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ได้นำเสนอแนวทางการสร้างธรรมาภิบาลจากปัญหาที่เคยปฏิบัติหรือเป็นไปของหน่วยงานที่เป็นอยู่ในปัจจุบันมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ร่วมคิด ร่วมแก้ไขปัญหา ร่วมพัฒนา แสดงความคิดเห็นร่วมกัน จนสุดท้ายได้แนวทางในการสร้างธรรมาภิบาลร่วมกันของผู้นำชุมชนจังหวัดศรีสะเกษซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย (บงกช สุทัศน์ ณ อยุธยา, 2557) ได้ศึกษาแนวทางเสริมสร้างธรรมาภิบาลในสังคมไทยด้วยการสร้างจิตสำนึก ค่านิยมผ่านสุภาชิต คำพังเพย ซึ่งได้สรุปแนวทางการเสริมสร้างธรรมาภิบาลในสังคมไทย คือ การคำนึงหลักความคุ้มค่า หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ หลักความโปร่งใส หลักคุณธรรม และหลักนิติธรรม เป็นการตรากฎหมายและกฎข้อบังคับให้ทันสมัยและเป็นธรรมเป็นที่ยอมรับของสังคม

3. วิธีการนำหลักธรรมาภิบาลไปใช้ในงานพัฒนาชุมชน ผลการวิจัยพบว่าการนำหลักธรรมาภิบาลไปใช้ในงานพัฒนาชุมชน นั้น คือ

1) หน่วยงานควรมุ่งเน้นไปที่การบริหารจัดการองค์กร ให้เกิดผลประโยชน์แก่ประชาชนเป็นสำคัญ

2) หน่วยงานหรือองค์กร ควรออก กฎระเบียบ ข้อบังคับ สร้างค่านิยมวัฒนธรรมองค์กรให้ชัดเจน

3) หน่วยงานหรือองค์กร ควรจัดทำคู่มือการเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรม

4) หน่วยงานหรือองค์กร ควรจัดทำผังหรือแผนขั้นตอนการปฏิบัติงานและให้บริการอย่างชัดเจน

5) หน่วยงานหรือองค์กร ควรดำเนินการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ของหน่วยงานเพื่อบรรจุ แผนงาน โครงการฝึกอบรมเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม

6) หน่วยงานหรือองค์กร ควรจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการรักษาศีล 5 ตัวอย่างเช่น การลดละ อบายมุข ช่วงเขาพรรษา งดเหล้าเข้าพรรษา หรือจัดกิจกรรมนั่งวิปัสสนาให้แก่บุคลากร

7) การดำเนินการต่าง ๆ ของหน่วยงานหรือองค์กร ประชาชนควรเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้นโครงการจนถึงสิ้นสุดโครงการ

8) หน่วยงานหรือองค์กร ควรกิจกรรมหรือโครงการที่ให้เจ้าหน้าที่ บุคลากร ได้ทำกิจกรรมหรือทำงานร่วมกันบ่อย ๆ อาทิ กิจกรรมทำบุญตักบาตรร่วมกัน กิจกรรมจัดอบรมที่ส่งเสริมการทำงานเป็นทีม

9) หน่วยงานหรือองค์กรควรออกกฎระเบียบ ข้อบังคับ ให้นำหลักเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางในการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาล

10) การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้ และร่วมคิด ร่วมเสนอความเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำคัญของการพัฒนาในด้านต่าง ๆ

เหตุผลที่เป็นเช่นนั้นเนื่องจาก ผู้นำชุมชนในฐานะที่คนขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชน ก็หวังเป็นอย่างยิ่งที่ต้องการบริหารงานพัฒนาชุมชนให้โปร่งใส ตรวจสอบได้ ประชาชนมีส่วนร่วม วางแผน ดำเนินการ และประเมินผล เพื่อให้งานที่ออกเป็นที่ยอมรับของประชาชนตอบสนองความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นแนวทางหรือหนทางการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย(บุญฤทธิ์ เกตุจำนง, 2550) ได้ศึกษาการนำหลักธรรมาภิบาลไปใช้ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: ศึกษากรณีเทศบาลนครนนทบุรี ซึ่งได้สรุปการนำหลักธรรมาภิบาลไปใช้ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ ด้านนิติธรรม นำมาใช้ในเรื่องกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความเป็นธรรม ด้านคุณธรรม นำมาใช้ในเรื่อง การปลูกฝังค่านิยมที่ดี ให้แก่ พนักงานเทศบาลในด้านต่าง ๆ ด้านความโปร่งใส นำมาใช้ในเรื่อง การเปิดโอกาสให้คณะกรรมการชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจรับงาน ด้านการมีส่วนร่วม นำมาใช้ใน เรื่องการเปิดโอกาสให้ประชาชนผู้สนใจเข้ารับฟังการประชุมสภาเทศบาล พร้อมทั้งสามารถเสนอแนะแนวทาง ข้อคิดเห็นต่าง ๆ อย่างเสรี และด้านความรับผิดชอบ นำมาใช้ในเรื่องของการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ของ เทศบาล โดยมุ่งเน้นไปที่ผลประโยชน์ของประชาชนเป็นหลัก

5. ข้อเสนอแนะ

5.1 ข้อเสนอแนะแนวทางการสร้างธรรมาภิบาล

1) ผู้นำชุมชนในฐานะผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงในการสร้างธรรมาภิบาล ควรยอมรับที่จะถูกวิจารณ์ และเปิดใจกว้างให้ตรวจสอบได้ ประพฤติตนด้วยความโปร่งใส ละอายต่อตนเองในเรื่องการทุจริต

2) ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทุกกระบวนการ เพื่อให้เกิดความโปร่งใส และการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อเป็นการตอบสนองความต้องการอย่างแท้จริง

3) การมีส่วนร่วมในการเข้าประชุมแต่ละครั้ง ผู้นำชุมชนควรให้ความสำคัญ ความสนใจกับการประชุมให้มากขึ้นเพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจในงานและเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล

4) การลดความขัดแย้ง ระหว่างผู้นำ บุคลากรและเจ้าหน้าที่ ปัญหาที่เจอในท้องถิ่น คือผู้นำสร้างความแตกแยก ถ้าผู้นำรู้หลักธรรมาภิบาลในการนำไปใช้ ก็จะไม่เกิดการแตกแยก ไม่เกิดปัญหา อยากให้สร้างความสามัคคีและมีความสุขในการทำงาน

5.2 ข้อเสนอแนะวิธีการนำหลักธรรมาภิบาลไปใช้

1) ควรการสร้างกรอบกฎหมายให้เกิดความเป็นธรรมการรับผิดชอบร่วมกัน ความเสมอภาค ไม่เลือกพวกพ้องไม่เลือกปฏิบัติการตอบสนองความต้องการของประชาชน และจัดให้มีการประเมินประสิทธิภาพ ประสิทธิผลในการทำงานอยู่เป็นประจำ

2) การนำหลักธรรมาภิบาลนำไปใช้ในการทำงานที่ประสบความสำเร็จจริงๆ คือ จะต้องมีส่วนร่วมในหลายภาคส่วน ตามหลักการมีส่วนร่วมของชุมชน หน่วยงานราชการต่างๆ ในหลายๆ องค์การบริหารส่วนตำบล ทุกองค์กรต้องช่วยกันประสานงานกัน เพื่อจะนำปัญหาแต่ละพื้นที่ หมู่บ้าน สถานศึกษา วัด แต่ละชุมชน มาคุยกันแก้ปัญหาร่วมกันหาทางออก จะได้แก้ปัญหาลงจุด

3) พื้นที่หมู่บ้าน ชุมชน ตำบล ควรมีการประชุม ประชาคมร่วมกันว่า หมู่บ้าน ตำบลปีนี้หรือปีถัดไป จะวางแนวทางการพัฒนาในทิศทางใดเราจะต้องหาแนวทางร่วมกัน คือชุมชนประชาคมเพื่อแสวงหาปัญหาและทางออกในการทำงาน ส่วนคนขับเคลื่อนจริงคือ ผู้นำชุมชน บุคลากร และเจ้าหน้าที่

4) เมื่อเกิดความขัดแย้ง แตกแยกกัน ควรเรียกประชุม และใช้หลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการลดความขัดแย้ง ให้เป็นไปในทางเดียวกัน อาทิ หลักคุณธรรม หลักการมีส่วนร่วม

5.3 ข้อเสนอแนะสำหรับแนวทางการวิจัยครั้งต่อไป

1) การศึกษาธรรมาภิบาลของผู้นำชุมชนที่สนับสนุนงานพัฒนาชุมชน
2) การศึกษาบทบาทของผู้นำชุมชนในการนำหลักธรรมาภิบาลไปใช้ในงานพัฒนาชุมชน

3) การศึกษาชุมชน สังคม ประเทศแห่งธรรมาภิบาลที่คาดหวัง

6. เอกสารอ้างอิง

- ปธาน สุวรรณมงคล. (2558). การบริหารงานภาครัฐกับการสร้างธรรมาภิบาล. กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า.
- บงกช สุทัศน์ ณ อยุธยา. (2549). ประชาสังคม...รากฐานการพัฒนาประเทศ. การประชุมวิชาการ มหาวิทยาลัยรังสิต ประจำปีการศึกษา 2549. 3 (เมษายน 2550): 215.
- บุญฤทธิ์ เกตุจันทน์. (2550). การนำหลักธรรมาภิบาลไปใช้ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: ศึกษากรณีเทศบาลนครนทบุรี. หลักสูตรปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสาธารณะ วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- วิรัชญา พรหมเสมา. (2556). สภาพปัจจุบันและปัญหาการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของพนักงานส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- ศุทธิกานต์ มีจั่น และคณะ. (2556). แนวคิดการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนตามหลักธรรมาภิบาล : บทสังเคราะห์ประสบการณ์จากผู้นำท้องถิ่นในภาคตะวันออก เฉียงเหนือ. วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2549). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (2550-2554). กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2554). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (2555-2559). กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.

อิทธิราชย์ นันขันตี. 2562. “มิติทางวัฒนธรรมจากคัมภีร์ใบลาน : กรณีศึกษาวัดศรีชมชื่น ตำบลพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม” ใน วารสารวิถีสังคมมนุษย์. ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม. หน้า 18-38.

มิติทางวัฒนธรรมจากคัมภีร์ใบลาน : กรณีศึกษา
วัดศรีชมชื่น ตำบลพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม¹
The Cultural Dimension drawn from The Palm-Leaf
Manuscriptures: A Case Study of Wat Si Chomchuen,
Phiman Subdistrict, Na Kae District,
Nakhon Phanom Province.

อธิราชย์ นันขันธ์²

Athirach Nankhantee

¹ บทความนี้ได้รับการสนับสนุนจาก ศูนย์วิจัยการศึกษาและนวัตกรรมการ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม

² อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านพิมาน ตำบลพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม และ 2. เพื่อศึกษามิติทางวัฒนธรรมจากคัมภีร์ใบลานของวัดศรีชมชื่น ตำบลพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม

ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนบ้านพิมานมีประวัติศาสตร์ความเป็นมายาวนาน เรียกตนเองว่า ผู้ไทกะเลิง หมายถึง มีกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทและกะเลิงอาศัยอยู่ร่วมกันในชุมชนยุคแรกของการตั้งหมู่บ้าน เป็นกลุ่มข้าโอกาสพระธาตุพนม มีหน้าที่เสียค่าหัวและไปสร้างที่พักสำหรับผู้เดินทางมาแสวงบุญเป็นประจำทุกปี พ.ศ. 2450 ตั้งอำเภอนองสูงบริเวณบ้านนาแก และแต่งตั้งหลวงศรีพลผลเป็นกำนันคนแรกของตำบลพิมาน ในช่วงเหตุการณ์ไม่สงบ ชาวบ้านพิมานมีการจัดตั้งเวรยามร่วมกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ จนถึง พ.ศ. 2529 สถานการณ์ได้คลี่คลาย ชาวบ้านพิมานดำรงชีวิตโดยอาศัยธรรมชาติ การทำนาที่นิยมคือทำนาสั๊กเป็นลักษณะการทำนาหยอดหลุม โดยดำเนินการหยอดเมล็ดข้าว ในเดือนสี่เมื่อถึงฤดูทำนา ชาวบ้านพิมานจะประสมภยัน้ำท่วม ต้นข้าวในนาสั๊กโตเต็มที่แข็งแรงทนต่อน้ำท่วม ชาวบ้านพิมานมีอาชีพปั้นไห เรียกว่า ไหพิมาน เกิดการซื้อขายและแลกเปลี่ยนสินค้า เช่น เหลือ ข้าว ปลา ในชุมชนลุ่มน้ำก่ำ

คัมภีร์ใบลานที่พบ มีใบลานยาว และใบลานสั้น จำนวน 116 มัด 1,100 ผูก มีอักษรธรรมอีสาน อักษรไทยน้อย และอักษรขอม พบมากที่สุดคือ อักษรธรรม ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นยอดธรรมของพระพุทธเจ้า จึงเป็นที่นิยมในการสร้างมากที่สุด คัมภีร์ใบลานที่ยังสืบเนื่องถึงปัจจุบัน คือ พระเจ้าแทนน่านมแม่ ชาวบ้านยังใช้ประกอบในกองบุญอุทิศให้แก่พ่อแม่ที่เสียชีวิตแต่เปลี่ยนเป็นกระดาขยาวและพิมพ์ด้วยอักษรไทยปัจจุบัน อายุของคัมภีร์ใบลาน ที่เก่าที่สุดคือ สังฆมณฑล สร้างเมื่อ พ.ศ. 2304 ผู้เขียน ส่วนมากคือ พระอาจารย์อุปัชฌ์เป็นอดีตเจ้าอาวาสวัดศรีชมชื่นมีชื่อเสียงด้านการเทศน์พระเวสสันดรเป็นที่รู้จักของคนในลุ่มน้ำก่ำเป็นอย่างดี เจ้าลาน คือ ผู้ที่ซื้อใบลานมาให้ผู้เขียนและได้รับอานิสงส์เท่ากัน คำปรารภนา เพื่อให้ได้รับอานิสงส์ตามความตั้งใจ เช่น ปรารภนาไปถึงสุข ขอให้บุญกุศลไปถึงผู้ล่วกลับ ขอให้มิชั่ววอกของเงินทอง พ.ศ. 2488 เกิดโรคผิวดาในชุมชนทำให้ชาวบ้านเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก ผู้เขียนคัมภีร์ใบลานได้มีคำปรารภนาอานิสงส์ให้ผิวพรรณผ่องใสหายจากความเจ็บป่วย

คำสำคัญ : มิติทางวัฒนธรรม, คัมภีร์ใบลาน

Abstract

The purpose of this research 1. To study the history of Ban Piman community, Piman Sub-district, Na Kae District, Nakhon Phanom Province, and 2. To study the cultural dimension from the Bailan scriptures of Wat Si Chomchuen, Piman Subdistrict, Na Kae District, Nakhon Phanom Province

The study indicated that Ban Piman community has a long history. Calling themselves Phutikaengling means having ethnic groups. Phutai and Klinging live together in the community. The first era of setting up a village is a group of Phra That Phanom opportunity Responsible to pay the bounty and to build accommodation for pilgrims every year. Year 2450 was established in Nong Sung district of Ban Na Kae. And appointed Luang Sriprithphon as the first village headman of Phiman district During the unrest The villagers of Phiman have established a security guard with government officials until 1986, the situation has been resolved. Piman villagers live by nature. The popular rice farming is tattoo rice farming, which is a kind of drought cultivation. By sowing rice in the fourth month when rice farming season Piman villagers will experience flooding. Rice plants in Sak Na are mature, strong, resistant to floods. The villagers of Piman have jars called Hai Piman. Trading and exchanging of products such as salt, rice, and fish in Kam River Basin communities.

Palm leaf scriptures found there are 116 long palm leaves and 1,100 short palm leaves. There are Northeastern Thai scriptures, Thai Noi scripts and Khmer scripts. Metaphysics. Villagers believe that it is the balance of the Buddha. Therefore it is most popular to create. The palm leaf scripture that continues today is God instead of breast milk. The villagers still use it in a pile of merit dedicated to the deceased parents but changed to a long paper and printed with the Thai alphabet today. The age of the palm leaf scripture The oldest is Sang Hom That, built in 1761 B.E., most of the authors are Phra Ajarn Upakut, a former abbot of Wat Si Chomchuen, famous for

preaching Vessantara. He is well-known to the people in the Kam Basin. Lan is the person who bought Lan leaves to the author and received equal merit. Wishes in order to receive merit by intention such as desire to go and quell happiness. May the merit reach the dead Wish to have money. 2445 B.E., ghost disease in the community caused many people to die. The author of the Bailan scriptures has a desire to merit and brighten skin. Recover from illness.

Keywords : Cultural Dimension, Palm-Leaf Manuscriptures

1. บทนำ

คัมภีร์ใบลานเป็นวัฒนธรรมทางภาษาที่ชาวอีสานในอดีตได้บันทึกเรื่องราวต่างๆ และสืบทอดมา เช่น เรื่องราวประวัติศาสตร์ ตำนานท้องถิ่น ตำรายา พงศาวดาร วรรณกรรมทางพุทธศาสนา คติ และอื่นๆ ซึ่งเรื่องราวเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญา วิถีชีวิต ความศรัทธาและความเชื่อของคนในท้องถิ่น เดิมนั้นการสืบทอดการเรียนรู้อักษรธรรมอีสานและอักษรไทยน้อย เกิดขึ้นที่วัดประจำท้องถิ่น มีพระสงฆ์เป็นครูสอน เมื่อชายชาวอีสานอายุครบ 20 ปี จะนิยมบวชเรียน และเรียนจากคัมภีร์ใบลานที่บันทึกด้วยอักษรธรรมอีสาน และอักษรไทยน้อย อาทิ สูตรมนต์น้อย สูตรมนต์กลาง สูตรมนต์ปลาย สูตรมุลัจจายน์ ทศชาติบาลี ฯ ควบคู่กับการคัดลอก บันทึก จารอักษรธรรมอีสานลงในแผ่นใบลาน โดยมีความเชื่อว่า อาานิสงส์ผลบุญเท่ากับการสร้างพระพุทธรูป 1 องค์ และเมื่อจารเสร็จแล้วไม่นิยมลงชื่อผู้แต่งหนังสือ (สมัย วรรณอุตร, 2547) เพราะเชื่อว่าเป็นพระธรรม คำสอนของพระพุทธเจ้าทรงแต่งตั้ง ผู้จารเพียงคัดลอกตามกันมา จะบอกเพียงชื่อผู้จาร ความปรารถนา และเจ้าศรัทธาในตอนท้ายที่พบในบางผูก จากความเชื่อดังกล่าวส่งผลให้มีการจารเอกสารใบลานเป็นจำนวนมาก นอกจากนั้นการใช้คัมภีร์ใบลานยังเป็นบททดสอบความสามารถของพระสงฆ์เพื่อสถาปนาขึ้น ฮิตสร่ง เพื่อยกฐานะเป็น สำเร็จ ขา ครูฯ ตามจารีตอีสานดั้งเดิม(พระครูสุวรรณพคุณ,สัมภาษณ์) ในส่วนของสตรีอีสาน ไม่ได้บวชเรียน แต่มีส่วนในการตำผ้าขึ้น ไว้สำหรับห่อคัมภีร์ใบลาน บางคนมีความศรัทธามาจะนำเส้นผมของตนเองมาทำเป็นสายสนองร้อยเอกสารใบลาน เชื่อว่าจะได้อานิสงส์มาก ถือได้ว่าคัมภีร์ใบลานในอดีตมีความสำคัญและเป็นตัวเชื่อมร้อยรดสังคัม ผู้คน เกิดกิจกรรมต่างๆที่สะท้อน

เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่น่าสนใจ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 ทรงได้มีนโยบายปฏิรูปประเทศ มีการขยายการศึกษาแบบโรงเรียนจากส่วนกลางสู่ภาคอีสาน และใช้อักษรไทยกลางเข้ามาแทนที่ ใช้กระต่ายแทนคัมภีร์ไบเบิล การประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 เป็นต้นมา ทำให้อักษรไทยกลางเข้ามามีอิทธิพลเต็มที่ ส่งผลให้คัมภีร์ไบเบิลถูกละเลย ประกอบกับมีการยกเลิกการสถาปนาสมณะศักดิ์ของพระสงฆ์ในพิธีฮีดสง และให้พระสงฆ์เรียนหนังสือบาลีจากกรุงเทพ ทำให้คัมภีร์ไบเบิลถูกละเลย พระสงฆ์ในปัจจุบันอ่านไม่ได้ จึงนำไปเผาไฟ หรือผสมเป็นมวลสารสร้างพระเครื่อง ขาดการดูแลรักษาในอดีต

การสำรวจเอกสารไบเบิลที่ผ่านมาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีโครงการสำรวจเอกสารโบราณภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งประกอบด้วยบุคลากรจากสถาบันต่างๆ จำนวน 10 สถาบัน ดำเนินงานตั้งแต่ปี 2527-2530 โดยทุนมูลนิธิโตโยตา ประเทศญี่ปุ่น โดยมีการออกสำรวจ จัดหมวดหมู่ และจัดทำบัญชีไว้เป็นหลักฐาน โดยการจัดพิมพ์เป็นรูปเล่ม การคัดลอกต้นฉบับตัวเขียนที่สำคัญๆ ถ่ายทำไมโครฟิล์ม และวางแผนทำการคัดเลือกรวบรวมที่จะปริวรรต จากรายชื่อบัญชีสำรวจคัมภีร์ไบเบิลของจังหวัดนครพนม มีบางอำเภอที่ไม่ได้สำรวจ (วิทยาลัยครูมหาสารคาม, 2530) โดยเฉพาะอำเภอที่มีพื้นที่ติดต่อกับเทือกเขาภูพาน ซึ่งเป็นพื้นที่ไม่ปลอดภัยในช่วงเวลาสำรวจ เช่น อำเภอนาแก อำเภอดงหลวง

ชุมชนบ้านพิมาน ตำบลพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม เป็นชุมชนเก่าแก่ตั้งถิ่นฐานอยู่ใกล้ลำน้ำก่ำ ซึ่งเป็นเส้นทางคมนาคมที่สำคัญในอดีต มีประวัติว่า อพยพมาจากบ้านพอก บ้านนาขาม เมืองมหาชัย แขวงคำม่วน สปป. ลาว โดยล่องเรือมาตามลำน้ำโขง แล้วเข้ามายังน้ำก่ำ ถึงจุดที่เป็นบ้านพิมานทำในปัจจุบัน และเห็นว่า มีภูมิศาสตร์ที่เหมาะสม จึงได้ตั้งถิ่นฐาน เรียกว่า บ้านพิมานท่า เพราะทำน้ำบริเวณนี้ มีต้นพิมานเป็นจำนวนมาก นอกจากนั้นมีเรื่องเล่าท้องถิ่นว่า มีครอบครัวชาย น้อยชาย และพี่สะใภ้ ได้เดินทางมาถึงบริเวณบ้านพิมาน จึงได้พากันตั้งถิ่นฐาน ส่วนพี่ชาย เมื่อเห็นว่าเป็นแหล่งที่อุดมสมบูรณ์ จึงกลับไปชักชวนญาติพี่น้องที่ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงมาอยู่ด้วย เมื่อพี่ชายเดินทางกลับมาพบว่า ภรรยาได้ตั้งท้อง ชาวบ้านเรียกว่าพิมาน หมายถึง พี่สะใภ้ ตั้งครรภ์ นอกจากนั้นชุมชนพิมานยังมีเรื่องเล่าเกี่ยวกับ การจัดทำเครื่องบูชาต้นผึ้งต้นเทียนไปบูชาองค์พระธาตุพนม เมื่อตรวจสอบจากหลักฐานเอกสารไบเบิลในสมัยรัชกาลที่ 5 พบว่า บ้านพิมานน่าจะเป็นเขตต่อชายแดนของเมืองมุกดาหาร (บริเวณบ้านพุ่มแก ตำบลพุ่มแก อำเภอนาแก

ในปัจจุบัน) เมืองสกลนคร (บริเวณอำเภอนาแกปัจจุบัน) กองข้าโอกาสพระธาตุพนม และเมืองนครพนม ซึ่งสันนิษฐานว่า บริเวณบ้านพิมานน่าจะเป็นพื้นที่ทับซ้อนที่น่าสนใจค้นคว้าทางประวัติศาสตร์เป็นอย่างยิ่ง ในปัจจุบัน บ้านพิมาน มีโบราณวัตถุที่มีค่า และน่าสนใจ คือ พระพุทธรูปองค์แสน เป็นพระพุทธรูปประจำของชุมชน เป็นศิลปะแบบลาวล้านช้าง มีจารึกสร้างเมื่อ พ.ศ. 2388 (รัช พุณโณทก, 2530) และมีคัมภีร์ใบลานจำนวนมาก เมื่อสำรวจเบื้องต้นพบคัมภีร์ใบลานมีความน่าสนใจ เช่น ร้อยสายสนองด้วยเส้นผม มีผ้าห่อโบราณที่มีประวัติมาจากแหล่งการค้าสำคัญในอดีต ผ้าที่แสดงสถานะของชนชั้นปกครอง ผู้พิจารณา เป็นบุคคลสำคัญของชุมชนและเป็นถิ่นบื้อของชาวบ้านในกลุ่มน้ำคำ รวมทั้งคำปรารภที่สอดคล้องกับเหตุการณ์สำคัญและวิถีชุมชน

จากความมั่งคั่งของทุนทางวัฒนธรรมคัมภีร์ใบลานของชุมชนบ้านพิมานที่มีจำนวนมาก หลากหลายและยังมีผู้อาวุโสที่คอยให้ข้อมูลสอดคล้องกับเนื้อหาและสภาพการใช้ที่น่าสนใจ คณะผู้วิจัยเห็นว่า หากมีการศึกษามิติทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนที่มีคุณค่าและจัดระบบข้อมูลอย่างเหมาะสม ถูกต้องตามหลักวิชาการ จะนำไปสู่การจัดแหล่งเรียนรู้ชุมชน ที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา เช่น โรงเรียนบ้านพิมาน รวมทั้งมีความภาคภูมิใจในมรดกภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ เพื่อให้เกิดการสืบทอดและรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชุมชนต่อไป

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านพิมาน ตำบลพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม
2. เพื่อศึกษามิติทางวัฒนธรรมจากคัมภีร์ใบลานของวัดศรีสมขึ้น ตำบลพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม

3. วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีขั้นตอนดังนี้

1. การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยทบทวนเอกสารงานวิจัยต่างๆ ดังนี้

- 1) เอกสาร ตำรา วารสาร และเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ จารึกเอกสารโบราณ

2) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยศึกษาจากวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับมิติทางวัฒนธรรม คัมภีร์ไบเบิล

2. การเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Studies)

1) สํารวจคัมภีร์ไบเบิลในวัดศรีชมชื่นและจัดระบบ จัดทำหมวดหมู่ และลงทะเบียน หอผ้า จัดเก็บให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ

2) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกโดยสัมภาษณ์ ผู้อาวุโส ผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และประชาชนชาวบ้านพิมาน เกี่ยวกับเนื้อหา และการใช้ในปัจจุบัน การสืบทอด ชื่อผู้เขียน ว่ามีความสอดคล้องกับประวัติ วัฒนธรรม คติความเชื่อ ของชุมชนอย่างไร

3) การสนทนากลุ่ม เป็นวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการ เชิญผู้ที่เกี่ยวข้องมาระดมสมอง เพื่อศึกษาปัญหา ทิศทางวัฒนธรรมของชุมชน และหาแนวทางในการอนุรักษ์และฟื้นฟู สืบทอด คัมภีร์ไบเบิล

3. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

เลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจงดังนี้

1) ผู้อาวุโส มีอายุ 70 ปี ขึ้นไป ที่มีความรู้ด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม จำนวน 10 คน

2) ผู้นำชุมชน คือ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน มัคทายก จำนวน 5 คน

3) พระภิกษุ คือ เจ้าอาวาส และพระภิกษุผู้อาวุโส จำนวน 3 รูป

4) ชาวบ้านพิมาน จำนวน 20 คน

พื้นที่ในการศึกษา

วัดศรีชมชื่น ตำบลพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม

4. ผลการศึกษา

4.1 ประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านพิมาน ตำบลพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม

ชุมชนบ้านพิมานตั้งอยู่ใกล้กับลำน้ำก่ำ ซึ่งเป็นลำน้ำที่ไหลจากหนองหาน จังหวัดสกลนคร และไหลลงแม่น้ำโขง เป็นเส้นทางโบราณที่เชื่อมต่อชุมชนบริเวณหนองหานไปยังแม่น้ำโขง พบร่องรอยชุมชนสมัยทวารวดีและขอมหลายแห่ง พบหลักฐาน เช่น กลุ่มใบเสมาบ้านพุ่มแก ใบเสมาบ้านแก่งโพธิ์ ใบเสมาบ้านฝางแดง พระพุทธรูปสมัย

ทวารวดี บ้านพระทอง แสดงให้เห็นว่าลักษณะทางภูมิศาสตร์มีความเหมาะสมในการตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่สมัยก่อนยุคประวัติศาสตร์ นอกจากนั้นทางด้านทิศใต้ มีเทือกเขาภูพานที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยพืชพรรณ อาหารป่า ซึ่งเหมาะสมในการดำรงชีวิตในสมัยนั้น เทือกเขาภูพานในเขตตำบลพิมาน เป็นเทือกเขาที่ไม่สูงมากนัก เรียกว่า ภูพานน้อย เหมาะแก่การหาของป่า การดำรงชีพ และสามารถเดินทางไปได้ง่าย จึงทำให้ บริเวณบ้านพิมานเหมาะสมต่อการตั้งถิ่นฐานในสมัยโบราณ

การตั้งถิ่นฐานของชาวบ้านพิมาน เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไท ไม่แน่ชัด แต่ชาวพิมานในปัจจุบันเรียกตนเองว่า ผู้ไทกะเลิง จึงสันนิษฐานว่า บ้านพิมานมีการตั้งถิ่นฐานรวมกันของทั้งชาติพันธุ์ผู้ไทย และกลุ่มชาติพันธุ์กะเลิง จากการบันทึกของชุมชนว่า เดิมนั้นชาวบ้านพิมาน อาศัยอยู่บ้านคำพอก บ้านนาขาม ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง เกิดเหตุการณ์ด้านการเมืองการสู้รบ จึงอพยพล่องแพ ข้ามแม่น้ำโขง เข้ามาตามลำแม่น้ำก่ำเรื่อยๆ และได้ขึ้นทำเพื่อเลือกพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการดำรงชีวิต จึงตั้งถิ่นฐานที่บ้านพิมานทำตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา คำว่า “พิมานท่า” มีความหมายว่า ในบริเวณตั้งถิ่นฐานนั้น มีต้นพิมาน อยู่ จึงเรียกชื่อบ้านตามต้นไม้ ส่วนคำว่า ท่า หมายถึง ทำน้ำ ทำน้ำในลำน้ำก่ำ จึงเรียกรวมกันว่า พิมานท่า นอกจากนั้น มีตำนานเล่าว่า เดิมบรรพบุรุษชาวบ้านพิมาน มีพี่น้องสองคน และพี่สะใภ้ ได้ล่องแพมาตั้งถิ่นฐานที่บ้านพิมาน หลังจากนั้นพี่ชายได้กลับไปชักชวนญาติพี่น้องทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงมาสมทบ ช่วงเวลาที่เดินทางไปชักชวนญาติพี่น้องและกลับมายังหมู่บ้านใช้เวลานานมาก เมื่อกลับมาถึงหมู่บ้าน พบว่า ภรรยา หรือ พี่สะใภ้ ภาษาท้องถิ่นเรียกว่า พี่ ที่อาศัยอยู่กับน้องชาย ตั้งครรภ์ ภาษาถิ่นเรียกว่า มาน เรียกรวมกันว่า พิมาน จึงได้ตั้งชื่อหมู่บ้านว่า พิมาน เมื่อชาวบ้านได้ตั้งถิ่นฐานแล้วได้สร้างวัดศรีบุญเรือง เมื่อ พ.ศ. 2350 (พระครูสุวรรณพคุณ,สัมภาษณ์) ในช่วงเวลาดังกล่าว พบมีการสร้างวัดขึ้นในชุมชนหลายแห่ง เช่น วัดท่าโพธิ์ชัย บ้านพระทอง สร้างเมื่อ พ.ศ. 2300 วัดทุ่งโพธิ์ศรี บ้านพระทอง สร้างเมื่อ พ.ศ. 2300 วัดจอมแจ้ง บ้านพุ่มแก สร้างเมื่อ พ.ศ. 2331 วัดทุ่งศรีมงคล บ้านโนนตู สร้างเมื่อ พ.ศ. 2304 บ้านโพธิ์ชัย บ้านนางเลิศ สร้างเมื่อ พ.ศ. 2325 วัดโพนสว่าง บ้านนาฉันทะ สร้างเมื่อ พ.ศ. 2350 (พระครูสุวรรณพคุณ,สัมภาษณ์) วัดและชุมชนดังกล่าวล้วนอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำก่ำทั้งสิ้น แสดงให้เห็นว่า ลำน้ำก่ำ มีความสำคัญในฐานะเป็นเส้นทางโบราณและการตั้งถิ่นฐานการของผู้คนหลายกลุ่มในยุคต้นรัตนโกสินทร์ เรื่อยมาจากการศึกษาของ ประวิทย์ คำพรม (2546) ให้ข้อมูลสอดคล้องว่า ชนเผ่ากระเลิงเดิมอาศัยอยู่บริเวณธาตุพนม ต่อมาถูกรบกวนจากชาวลาวและชาวผู้ไทยมาแย่งที่ทำกิน จึงได้

ล่อยเรือตามลำแม่น้ำก้าเข้ามาแสวงหาที่อยู่ใหม่ จึงอาจเป็นไปได้ว่าชาวบ้านพิมานมีบรรพบุรุษเป็นกะเลิง ชาวกะเลิง มักจะถูกเรียกว่า ข่า หรือ ข่าเลิง ไม่พบความหมายเดิมในความทรงจำของกลุ่มที่จะบอกได้ แต่พบความหมายในภาษามอญซึ่งแปลว่า “คน” นอกจากนี้ยังมีการสันนิษฐานว่า คำนี้มาจากภาษาจาม คือ กะลุง (klung) เพี้ยนจากภาษาจีนคำว่า คุณ-ลุน (Kun-lun) หรือ กุรุง (Kurung) ซึ่งชาวจีนใช้เรียกคนกลุ่มนี้ ภายหลังกอารยธรรมเขมรขึ้นมาอิทธิพลในลาวจรดเวียดนามเหนือ เขมรก็ใช้คำว่า กะลุง เรียกคนกลุ่มนี้ พร้อมทั้งระบุว่า ถิ่นฐานของชาวกะลุงมีอยู่ในเทือกเขาทางทิศตะวันตก (สุรัตน์ วรรณศรีรัตน์, 2539) ชาวกะเลิงมีภูมิปัญญาด้านการปั้น ซึ่งสอดคล้องกับ ผู้ใหญ่นิกร พ่อเพียงโคตร ให้ข้อมูลว่า เดิมชาวบ้านพิมานมีอาชีพปั้นไห เรียกว่า ไหบ้านพิมาน มีชื่อเสียงในกลุ่มน้ำก้า และมีการค้าขายกับชาวบ้านพระซองและชาวบ้านบ่อตกซ้อน เพราะทั้งสองหมู่บ้านนี้เป็นแหล่งผลิตเกลือ จึงทำให้เกิดระบบเศรษฐกิจ ไห เกลือ ข้าว ที่มีความร่ำรวยในอดีต

การอพยพของกลุ่มชาติพันธุ์ตามลำน้ำก้าภายหลังสงครามเจ้าอนุวงศ์

ภายหลังสงครามเจ้าอนุวงศ์ เวียงจันทน์ เป็นต้นมา ราชสำนักสยามได้จัดการปกครองหัวเมืองลาวขึ้นใหม่ และเกลี้ยกล่อมกลุ่มคนที่อยู่ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง เข้ามาตั้งถิ่นฐานที่ฝั่งขวา ประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เช่น ญ้อ ผู้ไท ข่า กะเลิง แสก โข โย้ย เข้ามาตั้งถิ่นฐาน ด้วยเกรงว่าจะเป็แหล่งสะสมกำลังคน โดยอพยพเข้ามาตามลำน้ำสำคัญ เช่น ลำน้ำก้า ลำน้ำสงคราม บึงฮวก ห้วยทวย ปรากฏว่า กลุ่มผู้นำชาติพันธุ์ต่างๆ ได้เข้ามาสวามิภักดิ์และขอตั้งถิ่นฐานแล้วเสนอไปยังราชสำนักสยามให้ยกฐานะเป็นเมือง เช่น ชาวผู้ไทตั้ง เมืองเรณูนคร ชาวญ้อ ตั้งเมืองท่าอุเทน ชาวโซ่ ตั้งเมืองกุสุมาลย์มณฑล ชาวโย้ย ตั้งเมืองอากาศอำนวย ฯ ตามลำน้ำก้า มีชาวผู้ไทบางส่วนเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ร่วมกับชาวบ้านพิมาน จึงทำให้ชาวบ้านพิมาน เรียกตนเองว่า ผู้ไทกะเลิง สอดคล้องกับการสัมภาษณ์ภาษาพูดของชาวบ้านพิมานจะผสมผสานกับภาษาผู้ไทและกะเลิง เช่น คำว่า ไบไหน ภาษาผู้ไท ว่า ไปสไลเอ ภาษาไทพิมาน ว่า ไปสเ ซึ่งไม่ออกเสียงเป็นสระเอเหมือนภาษาผู้ไทโดยทั่วไป เมื่อเทียบภาษาแล้ว สอดคล้องกับ ชุมชนผู้ไทบ้านกลาง อ.เมืองจ.นครพนม และ ชุมชนผู้ไท อ.ดงหลวง จ.มุกดาหาร และมีเครือญาตินามสกุล “วงศ์” เช่น วงศ์นายโกฏี วงศ์ตาผา วงศ์ตาแสง วงศ์เทวราช ฯ ซึ่งเป็นนามสกุลที่แพร่หลายในอำเภอนาแก ซึ่งมีบรรพบุรุษเป็นกลุ่มชาติพันธุ์กะเลิง จึงสันนิษฐานตามหลักฐานว่า บ้านพิมานมีทั้งกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทและชาติพันธุ์กะเลิง ผสมผสานอยู่

ปัญหาการแย่งชิงตัวเลกข้าโอกาส และการแบ่งเส้นเขตแดนเมือง สกลนครและเมืองมุกดาหาร ชุมชนข้าโอกาสบ้านพิมาน

ชาวบ้านพิมานรับรู้ว่าเป็นข้าโอกาสพระธาตุพนม หมายถึงกลุ่มคนที่สืบทอดความเชื่อว่าบรรพบุรุษได้รับการอุทิศจากกษัตริย์แห่งอาณาจักรล้านช้างโดยมอบหมายหน้าที่ให้เป็นผู้ใช้พระสงฆ์และดูแลพระธาตุพนม ครั้นถึงฤดูเก็บเกี่ยวต่างก็นำข้าวฟัก ผัก ปราส ผึ้ง และเครื่องสักการะต่างๆ มาถวายพระธาตุพนมเป็นประจำทุกปีมิได้ขาด (ทศพล อาจหาญ, 2542) ชุมชนบ้านพิมานห่างจากองค์พระธาตุพนมประมาณ 30 กิโลเมตร อยู่ในเขตด้านทั้ง 4 คือ เวียงหล่มหนอง คือ บ้านหลักศิลา เวียงปากก่ำ คือ บ้านน้ำก่ำ เวียงแปดบ่อสามล้าน คือ บ้านเซบั้งไฟ และ เวียงกบิล คือ บ้านนาแก (ฉัฏฐกรณ์ คำลุน, สัมภาษณ์) ซึ่งด้านทั้ง 4 เป็นความเชื่อที่สืบทอดต่อกันมา ส่วนบ้านพิมานอยู่ในเขตเวียงกบิล จึงเชื่อได้ว่า บ้านพิมานเดิมเป็นหมู่บ้านข้าโอกาส จากการสัมภาษณ์นายนิกร พ่อเพี้ยโคตร ผู้ใหญ่บ้านพิมาน ให้ข้อมูลว่า “ชาวบ้านพิมานต้องไปเสียค่าหัวต่อองค์พระธาตุพนมทุกปี และต้องไปจัดสถานที่ดูแลผู้ที่เดินทางมานมัสการองค์พระธาตุพนมทางทิศตะวันตก โดยเกณฑ์แรงงานชายไปช่วยทำเพิงที่พักมุงด้วยผ้าหมูก่ำ (ผ้ากระสอบ)” (นิกร พ่อเพี้ยโคตร, สัมภาษณ์) เมื่อพิจารณาลักษณะทางภูมิศาสตร์พบว่า บ้านพิมานมีพื้นที่ซ้อนทับระหว่างเมืองสกลนคร เมืองมุกดาหาร เมืองนครพนม และกองข้าโอกาสพระธาตุพนม จึงมีเหตุการณ์ร้องเรียนดังนี้

พ.ศ.2431 พระพิทักษ์เจดีย์ นายกองข้าโอกาสพระธาตุพนม ได้ทำหนังสือร้องเรียนไปยังพระยาราชเสนา (ทัต ไกรฤกษ์) ปลัดพลูฉลองกรมมหาดไทยฝ่ายเหนือ ข้าหลวง จัตราการอยู่เมืองอุบลราชธานี กล่าวหาเมืองมุกดาหาร เมืองนครพนม เมืองสกลนคร ว่า ขัดขวาง แย่งตัวเลกข้าพระธาตุพนม เพราะว่ากองข้าโอกาสถูกยกเว้นการเสียส่วย แต่ถูกเกณฑ์สิ่งของ เช่น กรวด หิน ปูน ทราย และเกณฑ์แรงงานเพื่อบูรณะปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุพนม อยู่เวรยามรักษากองพระธาตุ แต่ต่อมา เมืองมุกดาหาร เมืองสกลนคร และเมืองนครพนม ได้เรียกเก็บส่วยจากข้าโอกาส คนละกึ่งตำลึง (สองบาท) (สุรจิตต์ จันทรสาขา, 2543)

พ.ศ. 2439 พระจันทรสุริยวงษ์ (คำ) เจ้าเมืองมุกดาหาร ได้แย้งเชิงเอาเขตแดนเมืองสกลนคร โดยมีใบบอกไปยัง พระยามหาอำมาตย์ (ชื่น กัลยาณมิตร) ข้าหลวง ซึ่งเป็นแม่ทัพปราบฮ่อ จัตราการอยู่เมืองหนองคาย ได้แต่งตั้งพระบำรุงสุนทร เป็นข้าหลวง ไปปักหลักเขตแดน เมืองมุกดาหารปักหลักที่ลำน้ำก่ำ บ้านปากน้ำก่ำ บ้านนา

แก ต่อมา พระศรีสกุวษ์ ผู้ช่วยผู้เป็นอุปฮาด เอาตราตั้งพระยาประเทศธานี ร้องเรียนพระยามหาอำมาตย์ (ชื่น กัลยาณมิตร) ให้พระบำรุงสุนทรไปปักหลักเขต ตั้งเตรียมน้ำโขงไปถึงบ้านอุ่มแก (พุ่มแก) ราชวงศ์ ราชบุตร เมืองมุกดาหารไม่ยอม (สุจริตต์ จันทรสาขา, 2543)

การแย่งชิงตัวเล็กเพื่อเสียส่วย อาจเกิดจากการแบ่งเขตแดนไม่ชัดเจนของเมืองมุกดาหาร เมืองสกลนคร เมืองนครพนม อาจมีการก้าวล้ำเข้าไปเก็บส่วยกับข้าโอกาสพระธาตุพนม โดยเฉพาะบ้านพิมาน ซึ่งตั้งอยู่ทางตอนใต้ของน้ำก่ำ เมืองมุกดาหาร และเมืองสกลนคร อาจเข้าใจว่า เป็นเขตแดนของตนเอง จากการศึกษาข้อมูลทางเมืองหนองสูง พบว่า เจ้านายเมืองหนองสูงเคยมาเก็บส่วยที่บริเวณบ้านพิมาน แต่ชาวบ้านพิมานแจ้งว่า ตนเองเป็นข้าโอกาส จึงไม่ได้เก็บส่วยแต่อย่างใด จึงมีบางคนเท่านั้นที่เสียส่วยให้กับเมืองหนองสูง แสดงว่า บ้านพิมานในช่วงนี้ อาจมีการย้ายถิ่นเข้ามาในหมู่บ้าน จึงทำให้บางคนไม่เข้าใจแนวปฏิบัติการเสียส่วยของข้าโอกาสพระธาตุพนม

ตั้งอำเภอเมืองหนองสูงที่บ้านนาแก

ก่อนปฏิรูปการปกครองนั้น กรมพระยาดำรงราชานุภาพได้เสด็จตรวจมณฑลนครราชสีมา มณฑลอุดรธานี จึงมีหนังสือไปบอกจากกรมการเมืองสกลนครไปยังเมืองมุกดาหาร เมื่อพ.ศ. 2433 ให้ชุมชน ปลุกสำนึก ตัดทาง จัดเสียบึง อาหาร ไว้คอยต้อนรับ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เสด็จตรวจมณฑลนครราชสีมา มณฑลอุดรธานี ปรากฏชื่อ ตำบลพิมาน ว่า “... บ้านพิมาน ตำบลหนึ่ง สองหลัง ตูบกอม้า รวมสี่หลัง” พ.ศ. 2445 บ้านพิมานทำได้ขยายมาตั้งบ้านพิมานท่ง ด้วยมูลเหตุว่า บ้านพิมานทำน้ำท่วมในช่วงฤดูฝน และตั้งวัดชื่อว่า วัดศรีชมชื่น มีความหมายว่า วัดที่มีความชุ่มชื่น ร่มเย็น

พ.ศ. 2450 กระทรวงมหาดไทย ประกาศให้ยุบ บริเวณ ลงเป็น เมือง และใช้คำว่า มณฑล เมือง อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน บริเวณธาตุพนม เปลี่ยนเป็น เมือง นครพนม เมืองนครพนม แบ่งเป็น 8 อำเภอ คือ อำเภอเมืองนครพนม อำเภอเมืองไชยบุรี อำเภอเมืองท่าอุเทน อำเภอเมืองอากาศอำนวย อำเภอเมืองกุสุมาลย์มณฑล อำเภอเมืองเรณูนคร อำเภอเมืองมุกดาหารและอำเภอเมืองหนองสูง เมื่อมีการยุบเมืองหนองสูงลงเป็นอำเภอหนองสูง พระยาสุนทรเทพกิจจารักษ์ ข้าหลวงประจำเมืองนครพนม มีคำสั่งที่ 189/1388 วันที่ 12 กรกฎาคม ร.ศ. 126 ให้ย้ายที่ตั้ง ที่ว่าการอำเภอหนองสูง ไปตั้งที่บ้านนาแก และมีคำสั่งแต่งตั้งให้ ท้าวศรีกระทุม ซึ่งภายหลังได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น หลวงพิทักษ์พนมเขต (สีห์ จันทรสาขา) เป็นรักษาการนายอำเภอหนองคนแรก

พ.ศ. 2460 ประกาศเปลี่ยนนาม อำเภอหนองสูง เป็นอำเภอนาแก ส่วนบริเวณเมืองหนองสูงเดิมได้ยุบลงเป็นตำบลหนองสูง และตำบลคำชะอี ตั้งโรงเรียนบ้านพิมาน เมื่อ พ.ศ. 2460 (บริเวณโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลพิมานในปัจจุบัน) ต่อมาย้ายไปด้านทิศตะวันตก ในปัจจุบัน ในปีเดียวกัน ได้แต่งตั้งกำนันคนแรกคือ หลวงศรีพิทยผล

กำนันคนที่ 2 คือ นายสุตธนู ศรีจันทร์ เป็นลูกชายคนที่ 2 ของหลวงศรีพิทยผล

กำนันคนที่ 3 คือ นายสุวรรณ ศรีจันทร์ เป็นลูกชายคนที่ 3 หลวงศรีพิทยผล

กำนันคนที่ 4 คือ นายกำ ชาเรืองเดช เป็นกำนันโดยการแต่งตั้งคนสุดท้าย

พ.ศ. 2482 มีชาวญวน เดินทางมาอาศัยอยู่ทางตอนใต้ของหมู่บ้านไม่มีไร่นา ขอรับจ้าง มีผู้นำ คือ องค์กำ ได้สร้างกุฏิและสร้างศาลาโรงธรรม พ.ศ. 2488 เกิดโรคฝีดาษอย่างรุนแรง คนตายเกือบทั้งหมู่บ้าน พ.ศ. 2492 องค์บันเทิง ชาวญวน บุรณะวิหาร บุรณะโรงเรียนสอนปริยัติธรรม วัดเทพมงคลประดิษฐาราม ตำบลพิมาย พ.ศ. 2506 เกิดเหตุการณ์คอมมิวนิสต์ พ.ศ. 2513 ราคารับจ้างขนส่งชายข้าว เกวียนละ 1 บาท 50 สตางค์ ราคาวัวควาย สูงสุด 3,000 บาท จากราคาปกติ 300-400 บาท พ.ศ. 2515 เกิดเหตุการณ์ฝนแล้ง ชาวบ้านได้นำหนังสือพญาคันคาก มาอ่านเพื่อขอฝน พ.ศ. 2516 นายหนูกาน เป็นกำนันประจำตำบลพิมาน ได้รับรางวัลแทนบทองค์ ฝ่ายคอมมิวนิสต์ประกาศ หากใครดำรงตำแหน่ง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จะต้องตาย พ.ศ. 2536 แยกการปกครอง โดยบางหมู่บ้าน ขึ้นกับตำบลสีชมพู พ.ศ. 2542 จัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลพิมาน นายธงชัย ชวนทองดี เป็นกำนัน คนที่ 10 ได้ไม่นาน ได้ขอลาออกเนื่องจากความไม่พร้อมหลายอย่าง ต่อมา นายนิกร พ่อเพียรโคตร เป็นกำนันคนที่ 11 มีวาระ 5 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2542-2547 นายไพฑูรย์ ไกลวิชัย ได้ลงสมัครกำนัน แต่มีการผิดกับหลักการระเบียบบางอย่าง จึงทำให้ นายวิฑูรย์ ตาลิชัย ได้รับการเลือกเป็นกำนันคนที่ 12

4.2 มิติทางวัฒนธรรมจากคัมภีร์ใบลาน วัดศรีชมชื่น ตำบลพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม

จากการสำรวจพบคัมภีร์ใบลาน 2 ลักษณะ คือ เอกสารใบลานยาว หรือเรียกว่า หนังสือผูก และเอกสารใบลานสั้น หรือเรียกว่า หนังสือก้อม มีรายละเอียดดังนี้

คัมภีร์ใบลานที่สำรวจพบ จำนวน 116 มัด 1,100 ผูก เรื่องที่พบมากที่สุด คือ พระอภิธรรม จำนวน 173 ผูก สล่องต่างๆ 94 ผูก แทนน้านมแม่ 73 ผูก ลำพระวส 60 ผูก สังฆมธธาตุ 52 ผูก มูลนิพพาน 24 ผูก ปัญญาปารมี 20 ผูก อุณหสิริชัย 11 ผูก อื่นๆ 593 ผูก ใบลานจารด้วยอักษรธรรมอีสาน พบมากที่สุด จำนวน 1,059 ผูก มีเนื้อหา

เกี่ยวกับ นิยายธรรม ตำนานพุทธศาสนา สล่องต่างๆ พระสูตร พระอภิธรรม พระวินัย บทสวดปาฏิโมกข์ ลำพระเวสสันดร บทพิมณฑ์ บาลีสูตรมนต์น้อย ปัญญาปารมี แขน น้ำนมแม่ มุลนิพพาน อุณหสวีย์ ไบลานจารด้วยอักษรไทยน้อย จำนวน 11 ผูก ส่วนมาก เป็นวรรณกรรมนิทาน มักเป็นลำขนาดใหญ่ เช่น สิ้นไชย คั่นคาก จำปาสีตัน ธรรมคาสอน โลก หมายุย ไบลานจารด้วยอักษรขอม จำนวน 7 ผูก ส่วนมากเป็นพระอภิธรรม 7 คัมภีร์ พระสูตร

ภาพ เจ้าศรัทธาใช้เส้นผมถักเป็นสายสนองร้อยใบลาน

จากการสัมภาษณ์สถานภาพการใช้คัมภีร์ใบลาน พบว่า ชาวบ้านพิมานมีคนอ่านคัมภีร์ใบลานได้ ประมาณ 5 คน ส่วนมากสายตาไม่ดี ลืม มีการใช้ในชุมชนที่รับรู้คือ เมื่อ พ.ศ. 2515 เกิดภาวะแห้งแล้ง ฝนไม่ตกตามฤดูกาล ชาวบ้านได้นิมนต์พระสงฆ์คือ หลวงพ่อคุด นำ ลำพญาคั่นคาก มาเทศน์ จึงทำให้ฝนตกลงมา ซึ่งบ้านยังเชื่อถึงความศักดิ์สิทธิ์ของลำพญาคั่นคากจนถึงปัจจุบัน ส่วนการใช้ในปัจจุบัน คือ เมื่อมีการตั้งกองบุญอุทิศให้แก่พ่อแม่ ที่เสียชีวิตไปแล้ว จะต้องมีคัมภีร์ใบลานเรื่อง พระเจ้าแสนน้ำนมแม่ มาใส่ในกองบุญอุทิศด้วย ซึ่งในปัจจุบันเป็นกระต่ายยาวลักษณะคล้ายใบลาน พิมพ์ด้วย

ภาษาไทย ถือเป็นของสำคัญและบุญกุศลจะส่งถึงพ่อแม่ที่ล่วงลับได้ เดิมนั้นจะเป็นคัมภีร์ใบลานจารด้วยอักษรธรรมและนิมนต์พระมาเทศน์เรื่องพระเจ้าแทนน้านมแม่ ซึ่งแตกต่างจากการใช้คัมภีร์ใบลานของชุมชนไชยบุรี ว่า การใช้คัมภีร์พระเจ้าแทนน้านมแม่ จะอุทิศเฉพาะให้กับแม่ที่ล่วงลับเท่านั้น ส่วน พ่อ จะไม่ใช่ (พระครููปที่ปจันทรภาส,สัมภาษณ์)

อายุของคัมภีร์ใบลาน

เอกสารใบลานที่บันทึกเก่าที่สุดคือ สังฆมณฑล จารด้วยอักษรธรรม เมื่อสังกาสได้ ฮ้อย 23 หรือ พ.ศ. 2304 จำนวน 10 ผูก เอกสารใบลานที่ บันทึกใหม่ที่สุดคือ ยมก อักษรธรรม ผู้เขียนพระประมวล พ.ศ. 2513 1 ผูก เมื่อวิเคราะห์ ตามประวัติการตั้งหมู่บ้านไม่สอดคล้องกัน มีข้อสันนิษฐานว่า คัมภีร์ใบลานไม่น่าจะนำมาพร้อมกับการเคลื่อนย้ายมาตั้งถิ่นฐาน หรือ ประวัติการตั้งหมู่บ้านอาจมีความคลาดเคลื่อนหรือน่าจะเคลื่อนย้ายมาหลัง พ.ศ. 2304 นอกจากนั้นเมื่อพิจารณาการตั้งวัด เมื่อ พ.ศ. 2445 อาจนำมาจากที่อื่นภายหลัง

ผู้สร้าง ผู้เขียน (ลิขนา) คัมภีร์ใบลาน

ผู้สร้างใบลาน หรือ ผู้ลิขนา เป็นเพียงผู้คัดลอก เพราะเชื่อว่า หลักธรรม คำสอนในคัมภีร์ใบลานเป็นโอวาทของพระพุทธเจ้า จึงไม่อาจเป็นผู้แต่งได้ ได้เป็นเพียงผู้คัดลอก ผู้พิจารณา หรือ ผู้เขียนใบลาน จากการสำรวจพบคัมภีร์ใบลานวัดศรีชมชื่นพบว่า ส่วนมากเป็นพระสงฆ์วัดศรีชมชื่น และพระสงฆ์จากที่อื่น เมื่อตรวจสอบแล้ว บางท่านไม่สามารถตรวจสอบได้ว่าใคร เพราะมีอายุมาก ผู้สร้าง ผู้เขียน (ลิขนา) ที่พบในคัมภีร์ใบลานวัดศรีชมชื่น มีดังนี้

เจ้าขนานท้าว สมเด็จพระบุผา เจ้าขนันโชติ หัวซออุปคุต เจ้าหม่อมลา เจ้าหัวหม่อมไทร เจ้าหัวโสม พ่อคำมุน เจ้าสมเด็จพระมหาโครต พระเป้า จั้วป่อง เณรนุก สมเด็จพระเจตน จั้วจำปา เจ้าหัวลา เจ้าหัวซาเสือ หัวเจ้าสมเด็จพระคม พระวงศา คัมภีร์ปัญญา พระครูพรหม เจ้าหัวซาสวน หัวจันดี พระกัณหา เจ้าหัวตีสสะ เจ้าขนันโจร เณรอุ่น เจ้าขนันหลาย พระภิกษุทอง ไกยรุร เณรแปลง เจ้าหม่อมลา เจ้าหม่อมธรรมวง จั้วลุน เณรนุ เณรมาต จั้วอุปประ อ้ายคำทา เณรสุต สามเณรอินทร์ พระครูลาโน วัดเลียบ หม่อมชื่น เจ้าหัวซาล่า หัวครูธรรมาสีริราช สมเด็จพระโสภะ พระวิณายม หัวเจ้าอุปปาลี เจ้าจัน จั้วอุปละ อ้ายจั้ว ยม อ้ายจัวโท ขันนพิมพ์ พระสุวรรณวง จารจันดี เจ้าขนันกัณหา พระครูเพี้ย พระประมวล เจ้าหม่อมสุภา จั้วขวัญ หม่อมกุญ หัวเจ้าธรรมจันดี สีวิรัช เจ้าหม่อมนัน สังฆราชปิฎก หม่อมสา เจ้าเกิด ขันนหม่อมเคน เจ้าหัวโหมสุภา ญาครูโครตวง พระภิกษุทองมณี

สิทธิศักดิ์ พระภิกษุคำคาน พระหลวงพรหม พระป้อม สมเด็จพระเจ้าปากดี เณรจ่อม พระสุวรรณ นายอิน/นางปาน หัวเจ้า โยมเกียง เจ้าหัวสมเด็จจา พระปู่ พระภิกษุเติบ หัวเจ้ามณี ขันดี พระบัว ขันโชติ ขันนุ หลวงพ่อสอน สามเณรปอง พระสิม พระเทพ เจ้าหม่อมหมุด จัว บุญมี หัวหม่อมสี เจ้าหัวอ่อนตา เจ้าหัวดี เจ้าสมเด็จแก่น

ผู้พิจารณาคัมภีร์ไบเบิลที่พบมากที่สุด คือ หัวซาอุบุตร หรือชาวบ้านพิมาน เรียกว่า ญาพ่อคุด เป็นพระภิกษุที่มีความเชี่ยวชาญด้านการเทศน์ โดยเฉพาะการเทศน์ พระเวสสันดร มีชาวบ้านต่างๆได้มานิมนต์ท่านไปเทศน์เป็นประจำ แถบอำเภอรณนคร เช่น บ้านนาม่วง บ้านโคกหินแฮ่ บ้านบ่อดอกซ้อน บ้านพระทอง เมื่อท่านไปเทศน์แล้ว มักนำ ไห ไปแจกให้กับญาติโยม เพื่อใช้สำหรับหมักปลา ร้า ชาวบ้านมักจะถวายเกลือ เพื่อให้หลวงพ่อนำมาแจกญาติโยมที่บ้านพิมาน (ใบสี เพชรฤทธิ์, สัมภาษณ์) ถือเป็นการแลกเปลี่ยนในสมัยโบราณ ด้วยความดีและเป็นบุคคลสำคัญชาวบ้านได้สร้างเจดีย์สำหรับใส่อัฐิของท่านไว้ในบริเวณวัดจนถึงปัจจุบัน

ภาพแสดง เจดีย์บรรจุอัฐิ หัวซาอุบุตร

นอกจากนั้นยังพบคัมภีร์ใบลานที่สร้างโดยกรมการเมือง คือ หนังสือเมืองแสนเมืองจันทร์ สันนิษฐานได้ว่า หมู่บ้านพิมาน เป็นหมู่บ้านที่มีความสำคัญจนมีตำแหน่งกรมการเมืองได้มาปกครอง

ภาพ แสดงหนังสือของเมืองแสนเมืองจันทร์

เจ้าลาน

เจ้าลาน คือ ผู้ที่ซื้อใบลานมารวมให้ผู้ลิจนา หรือ เป็นเจ้าของลาน อาจเป็นผู้ลิจนาด้วยหรือไม่ก็ได้ จากการเก็บข้อมูลพบเจ้าลานดังนี้ อาญาครูอาสญาพรหม อาญาครูลา พระกัณหา พระจันทร์โครต พระสุวรรณ พระชิน อาสญาครู หม่อมคุด บ่าวแดง

จากการสัมภาษณ์พระครูสุวรรณพคุณ เจ้าคณะตำบลพิมาน ให้ข้อมูลว่า เจ้าลานเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายในการจัดซื้อใบลาน แต่ไม่มีเวลา จึงจ้างหรือวานให้ ผู้อื่นลิจนา และได้านิสงส์เหมือนกันกับผู้ลิจนาทุกประการ

คำปรารภนา อานิสงส์

การจารใบลานมีอานิสงส์มาก ชาวอีสานเชื่อว่า การจารใบลานด้วยอักขระ 1 ตัว เป็นการบันทึกเรื่องราวคำสอนทางศาสนา มีอานิสงส์เท่ากับการสร้างพระพุทธรูป 1 องค์

จึงทำให้ ผู้ที่บวชเรียนในสมัยอดีตมักจะต้องเรียนและจารใบลานได้ เพื่อจะได้ขึ้น ฮตสรลงตามประเพณีท้องถิ่น จากการสำรวจคัมภีร์ใบลาน พบว่า ผู้จารใบลานมีคำปรารณาดังนี้

1. คำปรารณานุญกุล

“... เจ้าหัวโสม พ่อแม่ อ้ายน้อง พร้อมกัน สร้างลาล้างหอมธาตุ ไว้กับศาสนา พระพุทธเจ้า ตาบต่อเท่า 5 พัน วัสสา ก็ข้าเทอญ อัน 1 ขอให้ได้ถึงสุข 3 ประการนิรพานเป็นที่แล้ว เถิงยอดแก้วอรหันตา ก็ข้าเทอญ”

“...ขอให้ผู้ข้า ได้เกิดพร้อมพระศรีอริยเมตไตรยเจ้า ชุกชาติก็ข้าเทอญ”

“...ขอให้หายเสีย กรรมทั้ง 5 ก็ข้าเทอญ”

“...ขอให้แม่ไปค้าไปชูงงปู้ยาดานาย พ่อแม่ อ้ายน้อง ผูกตาย ผูกยัง ลูกเต้าหลานเหลน พี่น้อง ญาติวงศ์ ผูกมรณะไปสู่ปรโลกนั้น ขอให้ได้ถึงสุข สุน ก็ข้าเทอญ”

เนื่องจากชาวบ้านพิมานเป็นชาวพุทธ จึงมีคำปรารณาดำเนินตามคติพุทธศาสนา ถึงการเกิดขึ้นของพระศรีอริยเมตไตรย และมีความประสงค์ไปเกิดในยุคพระศรีอารีย

2. คำปรารณาให้หายจากความเจ็บป่วย

“...ขอให้หายเสียพยาธิ ในชั้น์ ชันสันตะ แห่งผู้ข้า..”

“...อ้ายจั่วโท เลขาด้วยชี้หิต ดิดใส่แม่ แม่กุมไทเหือน ตัวลาว เจ้าลาวเสวยบุญญะผละ ลาวจึงได้สร้างลาล้างเมตไตรยสูตร แล..”

“...ขอให้ตีนมือ พร้อมหูตา เคียนคาดปาดแล คิ้ว ดัง นั้น ก็ให้งาม กับทั้งตนตัว เนื้อเลาถึง กลี้ยงปอด ปาก แล ก็ข้าเทอญ”

คำปรารณาแก่ตัวเองนั้น พบว่า สอดคล้องกับประวัติของชุมชนว่า เมื่อ พ.ศ. 2488 ชุมชนบ้านพิมานเกิดเป็นโรคหัดระบาด ส่งผลให้เกิดคนเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก จึงทำให้ผู้พิจารณาปรารณาไม่ให้เกิดโรคดังกล่าวและให้มีผิวพรรณสวยงาม

5. อภิปรายผล

จากการศึกษามิติทางวัฒนธรรมจากคัมภีร์ไบเบิล : กรณีศึกษาวัดศรีชมชื่น ตำบลพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม ผู้วิจัยได้สำรวจสภาพคัมภีร์ใบลานถูกเก็บรักษาไว้อย่างดีภายในหีบภายในวิหารพระพุทธรูปองค์แสนและหอสมุดแห่งชาติได้อนุรักษ์และจัดเก็บบางส่วน ชาวบ้านส่วนมากอ่านไม่ได้ การสำรวจคัมภีร์ใบลานในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำความเข้าใจสาระคัมภีร์ใบลานด้วยการขีดด้วยแอลกอฮอล์ เพื่อขีดเชื้อราและคราบต่างๆ บนคัมภีร์ใบลาน แล้วตากให้แห้งจึงจัดเป็นหมวด แล้วห่อด้วยผ้าเดิม มัดด้วยเชือกเป็นอย่างดี

สามารถเปิดอ่านได้อย่างสะดวกในครั้งต่อไป

จากการสำรวจพบคัมภีร์ไบเบิลจำนวนมากและไม่อยู่ในบัญชีสำรวจของโครงการสำรวจเอกสารโบราณภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เมื่อ พ.ศ. 2527–2530 โดยมูลนิธิโตโยตา ประเทศญี่ปุ่น เพราะอำเภอนาแกอยู่ในเขตเทือกเขาภูพาน สถานการณ์ความขัดแย้งกำลังคลี่คลาย ทำให้คัมภีร์ไบเบิลมีความสมบูรณ์สามารถสะท้อนมิติทางวัฒนธรรมของชุมชนได้เป็นอย่างดี จากการศึกษาพบมิติทางวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน คือ ในคำปรารภของคัมภีร์ไบเบิลบางฉบับได้ขอานิสงส์ให้มีรูปร่าง ผิวพรรณ และหายจากความเจ็บป่วย ซึ่งสอดคล้องกับประวัติศาสตร์ชุมชนว่า พ.ศ. 2488 เกิดโรคฝีดาษในหมู่บ้านทำให้ชาวบ้านที่ติดต่อกับมีลักษณะร่างกายเป็นตุ่มและเสียชีวิตในเวลาต่อมา พ.ศ. 2515 เกิดเหตุการณ์แห้งแล้ง ชาวบ้านได้นำคัมภีร์ไบเบิล พญาคันคากมาเทศน์ขอฝน และทำให้ฝนตก ชาวบ้านจึงเชื่อว่าคัมภีร์ไบเบิลมีความศักดิ์สิทธิ์จริง จึงแสดงให้เห็นว่าความทรงจำของชุมชนกับการใช้คัมภีร์ไบเบิลได้บอกเล่าเรื่องราวชีวิตที่สามารถนำมาร้อยเรียงเป็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่น่าสนใจ

ผู้เขียนไบเบิลที่พบมากคือ พระอาจารย์อุปัฏฐก ท่านเป็นอดีตเจ้าอาวาสและมีความเชี่ยวชาญด้านการจารคัมภีร์ไบเบิล และได้เปิดสำนักเรียนขึ้น ท่านมีชื่อเสียงด้านการเทศน์พระเวสสันดร จนมีชื่อเสียงในลุ่มน้ำก่ำ เมื่อท่านเดินทางไปเทศน์ที่หมู่บ้านต่างๆ ได้นำ ไหพमान ไปแจกจ่ายแก่ญาติโยมด้วย ซึ่งเป็นการประชาสัมพันธ์ให้ญาติโยมรู้จักไหและบ้านพิมานเป็นอย่างดี นอกจากนั้นเส้นทางการค้าขายให้บ้านพิมานมีความเกี่ยวข้องกับเกลือบ้านของ และปลา ในลุ่มน้ำก่ำ ถือได้ว่าเป็นกลุ่มที่มีความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจที่น่าสนใจ

จากมิติทางวัฒนธรรมที่พบในคัมภีร์ไบเบิลน่าจะจัดทำเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนได้เป็นอย่างดี ซึ่งการศึกษาของ สมัย วรรณอุดร (2559) เรื่อง คัมภีร์ไบเบิลกับกระบวนการสร้างศูนย์เรียนรู้ชุมชนด้านเอกสารโบราณวัดศรีจันทร์ ชุมชนบ้านนาอ้อ อำเภอมือง จังหวัดเลย เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ได้เสนอว่าเมื่อมีการสำรวจจัดเก็บและอนุรักษ์คัมภีร์ไบเบิลแล้ว ได้จัดทำเป็นนิทรรศการ แผ่นป้ายวิชาการ จัดแสดงไว้โดยความร่วมมือของชุมชนจะได้เรียนรู้และสืบทอดกันต่อมา อย่างไรก็ตามหากมีการจัดสร้างหลักสูตรท้องถิ่นด้านประวัติศาสตร์ชุมชนและอักษรโบราณน่าจะทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อไป ส่วนการศึกษาของ พระชยานันท์ และคณะ () ได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า การสร้างแหล่งการสร้างแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น ควรเกิดขึ้นโดยความเห็นพ้องและฉันทานุมติที่เห็นควรให้มีการสร้างแหล่งเรียนรู้ชุมชน

6. ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการปลูกจิตสำนึกให้ชุมชนเห็นความสำคัญของคัมภีร์ไบเบิลเพื่อที่จะเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาอันดีงามต่อไป
2. ควรมีการเรียนการสอนเรื่องอักษรธรรมอีสานแก่เด็กเยาวชน เพื่อให้เกิดภูมิปัญญาและสืบทอดอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- ณรงค์ศักดิ์ ราวรินทร์. (2553). **ระบบการจัดการคัมภีร์ไบเบิลในวัดมหาชัย อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม**. ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ณัฐกรณ์ คำลุน. (สัมภาษณ์). อธิราชย์ นันชนันตี. (ผู้สัมภาษณ์). (2 กุมภาพันธ์ 2562).
- ทศพล อาจหาญ.(2542). **ข้าโอกาสพระธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม**. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ธวัช ปุณโณทก. (2530). **จารึกสมัยไทย-ลาว**. กรุงเทพฯ : อักษรกิจ.
- นิกร พ่อเพี้ยโคตร. (สัมภาษณ์). อธิราชย์ นันชนันตี. (ผู้สัมภาษณ์). (16 กุมภาพันธ์ 2562).
- ไบสี เพชรฤทธิ์. (สัมภาษณ์). อธิราชย์ นันชนันตี. (ผู้สัมภาษณ์). (25 เมษายน 2562).
- ประวิทย์ คำพรหม. (2546). **ประวัติอำเภอธาตุพนม**. นครพนม : องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครพนม.
- พระครููปที่ปจันทรโรภาส. (สัมภาษณ์). อธิราชย์ นันชนันตี. (ผู้สัมภาษณ์). (5 เมษายน 2562).
- พระครูสุวรรณนพคุณ. (สัมภาษณ์). อธิราชย์ นันชนันตี. (ผู้สัมภาษณ์). (2 กุมภาพันธ์ 2562).
- พระชนานันท์ และคณะ (2562) การสืบค้นและการอนุรักษ์คัมภีร์ไบเบิลล้านนาของวัดเพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นภาคเหนือ ใน **วารสารมหาจุฬานาครทรรค์**. 6(1) (ม.ค.- มี.ค.). 128-145.
- วิทยาลัยครูมหาสารคาม. (2530). **บัญชีสำรวจคัมภีร์ไบเบิลในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เล่มที่ 12**.
- มูลนิธิโตโยต้า ประเทศไทยญี่ปุ่น.
- สมัย วรรณอดร. (2559). **คัมภีร์ไบเบิลกับกระบวนการสร้างศูนย์เรียนรู้ชุมชนด้านเอกสารโบราณวัดศรีจันทร์**

ชุมชนบ้านนาอ้อ อำเภอเมือง จังหวัดเลย เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม. ใน

วารสารดำรงวิชาการ. 15(2) (ก.ค.-ธ.ค.). 89-116.

สมัย วรรณอุดร. (2547). มิติทางวัฒนธรรมจากคัมภีร์ไบเบิล ศึกษากรณีจังหวัด

มหาสารคาม. มหาสารคาม : โครงการอนุรักษ์โบราณในภาคตะวันออกเฉียง
เหนือ มหาวิทยาลัยนครพนม.

สุรจิตต์ จันทรสาขา. (2543). เมืองมุกดาหาร. มปท., 48-49.

สุรัตน์ วรางค์รัตน์. (2539).กะเลิงบ้านบัว . ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ภาษา Tax

งามพรต พรหมมานต ภาณินี กิจพ่อค้า และ ชนินาฏ สิตส์. 2562. “ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา ศึกษากรณีการหักลดหย่อนภาษีของสามีและภรรยา” ใน วารสารวิถีสังคมมนุษย์. ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม. หน้า 39-63.

ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา
ศึกษากรณีการหักลดหย่อนภาษีของสามีและภรรยา
Personal Income Tax ,
A case study on Tax allowance for Married Couple

งามพรต พรหมมานต¹

Ngamprot Phommanod

ภาณินี กิจพ้อคำ²

Paninee Kitpoka

ชนินาฏ ลีตส์³

Chaninat Leeds

¹ หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

² รองศาสตราจารย์, อาจารย์ประจำสาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

³ รองศาสตราจารย์, อาจารย์ประจำสาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

บทคัดย่อ

การวิจัย เรื่องภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาศึกษากรณีการหักลดหย่อนภาษีของสามีและภรรยา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเหมาะสมของการหักค่าลดหย่อนภาษีเงินได้ของบุคคลธรรมดาตามประมวลรัษฎากร เฉพาะเรื่องค่าลดหย่อนภาษีเงินได้สามีและภรรยา (2) เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและช่องว่างทางกฎหมายเกี่ยวกับการหักค่าลดหย่อนภาษีเงินได้ของสามีและภรรยา และ(3)เสนอแนวทางในการปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับค่าลดหย่อนภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาของสามีและภรรยา การวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยทำการศึกษาจากกฎหมายรัษฎากรไทยและกฎหมายต่างประเทศที่เกี่ยวข้อง คำสั่งระเบียบ แนวปฏิบัติ คำพิพากษาของศาล ตำราทางกฎหมาย รวมถึงการวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์และเสนอแนวทางในการปรับปรุงการลดหย่อนภาษีเงินได้ของสามีและภรรยา

ผลการศึกษาพบว่า (1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและหลักการของกฎหมายเกี่ยวกับภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา ในการหักค่าลดหย่อนภาษีของสามีและภรรยา (2) เพื่อศึกษามาตรการทางกฎหมายของประเทศไทยและมาตรการของต่างประเทศ (3) เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและช่องว่างทางกฎหมายเกี่ยวกับการหักค่าลดหย่อนภาษีเงินได้ของสามีและภรรยา และ(4)เสนอแนวทางในการปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับค่าลดหย่อนภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาของสามีและภรรยา การหักค่าลดหย่อนภาษีดังกล่าวข้างต้นนั้นไม่เหมาะสมกับภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบัน เนื่องจากราคาสินค้าที่แพงขึ้น อันมีผลต่อค่าใช้จ่ายในครัวเรือนที่เพิ่มขึ้น ภาระค่าใช้จ่ายบุตรและภาระในการดูแลคนภายในครอบครัวมีความจำเป็นมากขึ้นตามไปด้วย ซึ่งในปัจจุบันนี้เป็นปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นในแต่ละครอบครัวและเป็นสภาวะจำยอมของสามีและภรรยาที่ต้องใช้จ่าย ดังนั้นเพื่อบรรเทาภาระในการชำระภาษีดังกล่าวรัฐบาลรวมถึงหน่วยงานต่างๆ ควรเพิ่มการลดหย่อนภาษีให้ทั้งฝ่ายสามีและภรรยาตามมาตรา 47 แห่งประมวลกฎหมายรัษฎากรให้มากขึ้น ด้วยเหตุนี้จึงเสนอแนวคิดในการปรับปรุงบทบัญญัติกฎหมายเรื่องการหักค่าลดหย่อนภาษีข้างต้น เนื่องจากการหักค่าลดหย่อนดังกล่าวนั้นยังไม่เป็นธรรมและเอื้ออำนวยครอบครัวส่วนใหญ่ในการดำรงชีวิตขั้นพื้นฐาน การเพิ่มค่าลดหย่อนให้มากขึ้นกว่าเดิมเป็นมาตรการที่สอดคล้องกับภาวะทางเศรษฐกิจที่รายจ่ายในการดูแลครอบครัวสูงขึ้น นอกจากจะเป็นการบรรเทาภาษีของสามีและภรรยาแล้วนั้น ยังสร้างความมั่นคงให้แก่ชีวิตและครอบครัวได้อีกด้วย การปรับปรุงโครงสร้างภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา รวมทั้งภาษีเงินได้ของสามีภรรยา จะนำไปสู่ความมั่นคงของสถาบัน

ครอบครัว อันเป็นสถาบันขั้นต้นในสังคม ที่จะนำไปสู่ความมั่นคงของประเทศชาติในอนาคต

คำสำคัญ : การหักค่าลดหย่อนภาษี ประมวลรัษฎากร ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา สามีและภรรยา

Abstract

This research of personal income tax , case study of tax allowance for married couple has the following objectives (1) the appropriate income tax allowance for the married couple in according to the Revenue Code of the personal income tax (2) to analyze problems and legal gaps regarding the allowance of personal income tax and (3) to propose the guidelines for improving the law on personal income tax allowance for the married couple. This research is a qualitative research compesing of the study of The Revenue Code of Thai laws and related International laws, legal textbooks, governmental orders, regulations and guidelines for tax payments as well as other research in order to analyzed and synthesized the tax allowances for the married couple.

The study found that (1) to study the history and principles of law on personal income tax in the allowance of married couple (2) to study legal measures in Thai laws and International laws (3) to analyze problems and legal gaps regarding the allowance of personal income tax (4) to propose the guidelines for improving the law on personal income tax allowance for the married couple. The tax allowance is not suitable for the current economic situations because price of goods are higher . These can increase the expenses of the family whether children or family member. The tax allowance can be considered as financial help for many married couples. The way to develop the tax structures in this research should lead to the family's stability and finally to national stability because family is the ground

social institute of the nation leading to stability of the family institution in the future .

Keywords : Tax allowance, Revenue code, Personal income tax, Married couple.

1. บทนำ

ภาษีอากร คือสิ่งที่รัฐบาลบังคับจัดเก็บจากราษฎรและนำมาใช้เพื่อประโยชน์ส่วนรวม โดยมีได้มีสิ่งตอบแทนโดยตรงแก่ผู้เสียภาษี โดยหลายประเทศนำแนวความคิดในการจัดเก็บภาษีอากรของ อדם สมิธ (Adam Smith) นักเศรษฐศาสตร์ชาวสกอตแลนด์ กล่าวว่า “ผู้ที่อยู่ในบังคับของรัฐหนึ่งๆแต่ละคนควรบริจาคทรัพย์สินเพื่อบำรุงการปกครองบ้านเมืองตามส่วนแห่งความสามารถของตนโดยไม่มีการยกเว้น” ภาระหน้าที่ในการเสียภาษีนั้นจึงมีใช้ของบุคคลใดบุคคลหนึ่งแต่เป็นหน้าที่ของประชาชนทุกคน ปัจจุบันการจัดเก็บภาษีอากรตามประมวลรัษฎากรประกอบไปด้วยภาษีอากร 5 ประเภท คือ ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา ภาษีเงินได้นิติบุคคล ภาษีมูลค่าเพิ่ม ภาษีธุรกิจเฉพาะ และอากรแสตมป์ ซึ่งในการจัดเก็บภาษีอากรมีแนวโน้มเพิ่มพูนความสำคัญมากยิ่งขึ้นอย่างต่อเนื่องทั้งนี้เพื่อรองรับกับรายจ่ายในการดำเนินการขับเคลื่อนความก้าวหน้าของภาครัฐ

การจัดเก็บภาษีอากรจากการหักค่าลดหย่อน ผู้ที่มีเงินได้พึงประเมินต้องคำนวณจากเงินได้พึงประเมินที่ได้รับมาทั้ง 8 ประเภท ตามลักษณะของการได้มาซึ่งเงินได้ดังกล่าว ซึ่งโดยหลักแล้วกฎหมายกำหนดให้ผู้มีเงินได้พึงประเมินหักค่าใช้จ่าย ออกจากเงินได้พึงประเมินที่ได้รับมาตลอดปีภาษีก่อน แล้วจึงหักค่าลดหย่อนเมื่อเหลือเท่าใดจึงถือเป็นเงินได้สุทธิที่จะนำมาคำนวณภาษีตามอัตราภาษีต่อไปซึ่งในการคำนวณภาษีเงินได้บุคคลธรรมดานั้น ผู้มีเงินได้ต้องนำเงินได้สุทธิซึ่งหมายถึงเงินได้พึงประเมินที่หักด้วยค่าใช้จ่ายและค่าลดหย่อนมาคำนวณด้วยอัตราภาษีตามที่กฎหมายกำหนด ดังนั้นเพื่อเป็นการบรรเทาภาระภาษีของผู้มีเงินได้นอกจากกฎหมายจะยอมให้หักค่าใช้จ่ายออกจากเงินได้พึงประเมินที่ผู้มีเงินได้ได้รับมาในปีภาษี แล้วยังให้หักค่าลดหย่อนออกได้อีกเพื่อเป็นการบรรเทาภาระภาษีให้แก่ผู้มีเงินได้ซึ่งเมื่อได้หักค่าลดหย่อนออกจากเงินได้พึงประเมินที่หักด้วยค่าใช้จ่ายแล้ว ก็จะเหลือเป็นเงินได้สุทธิที่ผู้มีเงินได้ต้องนำไปคำนวณด้วยอัตราภาษีตามที่กฎหมายกำหนดไว้

ค่าลดหย่อน หมายถึงจำนวนเงินที่กฎหมายกำหนดให้ผู้มีหน้าที่เสียภาษีเงินได้ บุคคลธรรมดา นำไปหักออกจากเงินได้พึงประเมินที่หักด้วยค่าใช้จ่ายแล้ว เพื่อเป็นการบรรเทาภาระภาษีของผู้มีเงินได้ดังกล่าว ซึ่งโดยปกติแล้วค่าลดหย่อนจะไม่มีความสัมพันธ์โดยตรงกับเงินได้พึงประเมินแต่จะมีความสัมพันธ์กับสถานภาพของผู้มีเงินได้ หรือ พฤติการณ์ที่เกิดขึ้นในระหว่างปีภาษีของผู้มีเงินได้ ทศนิยม เหลืองเรืองรอง (2557, หน้า 94) การหักค่าลดหย่อนที่กฎหมายยอมให้นำไปหักออกจากเงินได้พึงประเมินหลักจากหักค่าใช้จ่ายแล้วนั้นมิใช่ต้นทุนหรือเงินที่ต้องใช้ไปเพื่อให้ได้มาซึ่งเงินได้พึงประเมินเหมือนค่าใช้จ่าย หากแต่มีความสัมพันธ์กับสถานภาพหรือพฤติกรรมต่างๆ ของผู้มีเงินได้ในระหว่างปีภาษี เพื่อเป็นแนวทางในการบรรเทาภาระภาษีของผู้มีเงินได้อีกทางหนึ่งด้วย และค่าลดหย่อน เป็นสิ่งที่กฎหมายได้กำหนดขึ้น นอกจากจะเป็นการช่วยในการบรรเทาภาระทางภาษีของผู้มีเงินได้ หรือสามีและภริยาแล้วนั้นยังเป็นการช่วยส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนได้ มีการศึกษาออมทรัพย์ ลงทุน และสร้างความมั่นคงให้แก่ชีวิตและครอบครัวตลอดจนให้ประชาชนได้ช่วยเหลือเกื้อกูลกันในสังคม ซึ่งการหักค่าลดหย่อนโดยหลักนั้นหักค่าลดหย่อนตามสถานภาพของผู้มีเงินได้ กำหนดขึ้นเพื่อช่วยบรรเทาภาระภาษีให้แก่ผู้มีเงินได้ โดยให้หักค่าลดหย่อนสำหรับตัวผู้มีเงินได้ สามีและภริยา คู่สมรส และบุตรของผู้มีเงินได้ด้วย ซึ่งโดยหลักตามประมวลรัษฎากรยอมให้หักค่าลดหย่อนมีดังนี้ คือ ค่าลดหย่อนตามสถานภาพของผู้มีเงินได้ ค่าลดหย่อนเบี้ยประกันชีวิต ค่าลดหย่อนเงินสะสมที่จ่ายเข้ากองทุนสำรองเลี้ยงชีพ ค่าลดหย่อนดอกเบี้ยเงินกู้เพื่อที่อยู่อาศัย ค่าลดหย่อนเงินสมทบกองทุนประกันสังคมและค่าลดหย่อนเงินบริจาค

ปัญหาในการหักค่าลดหย่อนภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา นั้น คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบตามข้อเสนอของกระทรวงการคลังเกี่ยวกับการปรับปรุงโครงสร้างภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา ตามประกาศของกรมสรรพากร พ.ศ.15/2559 เรื่องการปรับปรุงโครงสร้างภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาใหม่ เริ่มใช้ตั้งแต่ปี 2560 แบ่งสาระสำคัญได้ดังต่อไปนี้

1. การปรับปรุงการหักค่าใช้จ่ายของเงินเดือน ค่าจ้าง ค่านายหน้า ฯลฯ อันเป็นเงินได้พึงประเมินตามมาตรา 40 (1) และ (2) แห่งประมวลรัษฎากร จากเดิมให้หักค่าใช้จ่ายเป็นการเหมาได้ร้อยละ 40 ของเงินได้ไม่เกิน 60,000 บาทให้เป็น ร้อยละ 50 ของเงินได้แต่ไม่เกิน 100,000 บาท

2. ปรับปรุงการหักค่าใช้จ่ายของเงินได้พึงประเมินตามมาตรา 40 (3) แห่งประมวลรัษฎากรจากเดิมให้หักได้เฉพาะค่าแห่งลิขสิทธิ์ โดยให้หักค่าใช้จ่ายเป็นการเหมาได้

ร้อยละ 40 ของค่าแห่งลิขสิทธิ์แต่ไม่เกิน 60,000 บาท ขยายเพิ่มเติมให้ค่าแห่งกวีติลลค่าแห่งลิขสิทธิ์ หรือสิทธิอย่างอื่น สามารถหักค่าใช้จ่ายเป็นการเหมาได้ร้อยละ 50 ของเงินได้ดังกล่าวแต่ไม่เกิน 100,000 บาท หรือหักค่าใช้จ่ายตามความจำเป็นและสมควรได้

3. ปรับปรุงการหักลดหย่อน ดังนี้

(1) ค่าลดหย่อนสำหรับผู้มีเงินได้ จากเดิม 30,000 บาท เป็น 60,000 บาท

(2) ค่าลดหย่อนสำหรับผู้สมรสของผู้มีเงินได้ จากเดิม 30,000 บาท เป็น

60,000 บาท

(3) ค่าลดหย่อนบุตรจากเดิมคนละ 15,000 บาท และจำกัดจำนวนไม่เกิน 3 คน เป็นคนละ 30,000 บาท โดยไม่จำกัดจำนวนบุตร และยกเลิกค่าลดหย่อนการศึกษาบุตร (จากเดิมที่ให้หักค่าลดหย่อน 2,000 บาท / คน)

(4) ในกรณีที่คู่สมรสต่างฝ่ายต่างมีเงินได้ ให้หักค่าลดหย่อนรวมกันได้ไม่เกิน 120,000 บาท

(5) กองมรดก เดิมให้หักลดหย่อนได้ 30,000 บาท เป็น 60,000 บาท

การปรับปรุงดังกล่าวข้างต้น ให้ใช้บังคับสำหรับเงินได้พึงประเมินในปีภาษี 2560 เป็นต้นไป (กรมสรรพากร 6 กุมภาพันธ์ 2560) สาเหตุอันนำไปสู่การหักค่าลดหย่อนภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาของสามีและภรรยา เพราะในสถานะเศรษฐกิจในปัจจุบันค่าเงินสูงขึ้น ภาระปัญหาทางครอบครัว ภาระทางเศรษฐกิจสังคมในปัจจุบัน ค่าใช้จ่ายส่วนตัว ภาระค่าใช้จ่ายบุตรภายในครอบครัวซึ่งมีมากมายทำให้สามีและภริยามีภาระที่ยากที่ดูแลคนภายในครอบครัวได้ซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันซึ่งแต่ละครอบครัวนั้นมีภาระที่จะใช้จ่ายต่างๆ เพื่อเป็นการบรรเทาภาระทางภาษีทางรัฐบาล หรือหน่วยงานต่างๆ ควรที่จะมีการบรรเทาภาระภาษีเพื่อไม่ให้ส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตของสามีภริยา โดยการออกมาตรการลดค่าใช้จ่าย เพิ่มค่าลดหย่อนให้กับทั้งทางฝ่ายสามีและฝ่ายภริยาให้มากขึ้น เพื่อที่จะส่งผลในระยะยาว เพื่อเป็นการบรรเทาภาระทางภาษี ให้สามารถหักลดหย่อนภาษีได้อีก ตามมาตรา 47 แห่งประมวลรัษฎากร และก่อนที่จะนำเงินได้ที่เหลือซึ่งเรียกว่าเงินได้สุทธิไปรวมคำนวณภาษีตามบัญชีอัตราภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา ซึ่งถ้าได้มีการเพิ่มการหักค่าลดหย่อนให้กับทั้งสามีและภริยา จะช่วยให้ผ่อนภาระที่หนักหน่วงให้กลายเป็นเบาลงได้ ผู้ทำการศึกษาวิจัยได้ศึกษาปัญหา ภาระชีวิตของแต่ละครอบครัว สามีและภริยาซึ่งต่างมีภาระหน้าที่มากมาย ดังนั้นวิธานพนธ์ฉบับนี้จึงทำการศึกษาวิจัยในส่วนของการหักค่าลดหย่อนภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาในส่วนของสามีและภริยา เพื่อที่จะช่วยบรรเทา

ภาระภาษีให้แก่ผู้มีเงินได้ โดยให้หักค่าลดหย่อนสำหรับสามี และภริยาเพิ่มขึ้นจากเดิมซึ่งกฎหมายภาษีอากรตามประมวลรัษฎากร ได้มีการแก้ไขแล้วในปี พ.ศ.2560 ซึ่งผู้ศึกษาวิจัยยังเห็นว่าการหักค่าลดหย่อนดังกล่าวนี้ยังไม่เป็นธรรมและเพียงพอสำหรับการใช้ชีวิตของสามีและภริยาซึ่งควรที่จะมีการเพิ่มค่าลดหย่อนให้มากขึ้นกว่าเดิม เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจของแต่ละครอบครัวในปัจจุบัน ซึ่งนอกจากจะเป็นการช่วยในการบรรเทาภาระภาษีของผู้มีเงินได้ สามีและภริยาแล้วนั้นยังเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนได้มีการศึกษาและช่วยสร้างความเป็นอยู่ สร้างความมั่นคงให้แก่ชีวิตและครอบครัวได้อีกด้วย (สุเมธ ศิริคุณโชติและ กำธร สิริชูวงศ์ 2562, หน้า 12-13)

การปรับปรุงโครงสร้างภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา จะทำให้การจัดเก็บภาษีเงินได้บุคคลธรรมดามีความเหมาะสม สอดคล้องกับสถานการณ์เศรษฐกิจและค่าครองชีพในปัจจุบัน อีกทั้งเป็นการช่วยบรรเทาภาระภาษีแก่ผู้มีเงินได้เพื่อให้ทุกคนได้ประโยชน์เหมือนกันและสามารถปรับขึ้นได้ตามสภาวะเงินเฟ้อแต่ละปี ซึ่งประเทศที่เจริญแล้วส่วนใหญ่จะส่งเสริมสิทธิประโยชน์ทางภาษีเพื่อกระตุ้นให้ประชาชนมีการออมในการดูแลตัวเองในอนาคตแทบทั้งสิ้น ถ้าประชาชนมีสวัสดิการเพิ่มขึ้นรัฐบาลก็ได้รับประโยชน์ทางตรงอย่างเห็นได้ชัดที่ไม่ต้องนำภาษีมาดูแลประชาชนในอนาคตเนื่องจากประชาชนดูแลตัวเองได้เพิ่มมากขึ้น ดังนั้น เพื่อขจัดหรือบรรเทาปัญหาที่เกิดขึ้นจากการลดหย่อนภาษี จึงจำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาวิจัยในเรื่อง ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา การหักค่าลดหย่อนภาษีของสามีและภริยาดังกล่าวเพื่อที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าวและลดอุปสรรค ผู้ศึกษาวิจัยจึงเห็นควรเสนอให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายเกี่ยวกับการหักค่าลดหย่อนภาษีสำหรับสามีภริยาให้มีการหักค่าลดหย่อนภาษีสำหรับผู้มีเงินได้ สามีและภริยา โดยศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายของต่างประเทศ เพื่อให้เกิดความยุติธรรมเกี่ยวกับการบรรเทาภาระภาษีแก่ผู้เสียภาษีตามที่มุ่งหมายไว้ทุกประการ

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1) เพื่อศึกษา ประวัติความเป็นมา และวิวัฒนาการแนวคิด และหลักการของกฎหมายเกี่ยวกับภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา ในการหักค่าลดหย่อนภาษีของสามีและภริยา และปัญหาในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายภาษีอากรสำหรับค่าลดหย่อนของสามีและภริยา

2) เพื่อศึกษามาตรการทางกฎหมายของประเทศไทยและมาตรการของต่างประเทศ ที่เกี่ยวข้องในการจัดเก็บภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา ในการหักค่าลดหย่อนภาษีของสามีและภริยา

3) เพื่อวิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายของไทยเกี่ยวกับสิทธิทางภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา ในการหักค่าลดหย่อนภาษีของสามีและภริยาดังด้วยเรื่องภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา

4) เพื่อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาค่าเกี่ยวกับภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาและกฎหมายเกี่ยวกับภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา ในการหักค่าลดหย่อนภาษีของสามีและภริยา และปัญหาในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายภาษีอากรสำหรับการหักค่าลดหย่อน ที่ก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมของสามีและภริยา

3. ขอบเขตของการศึกษาวิจัย

ผู้วิจัยจะทำการศึกษาและวิเคราะห์ประเด็นปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาและกฎหมายเกี่ยวกับภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา ในการหักค่าลดหย่อนภาษีของสามีและภริยา และปัญหาในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายภาษีอากรสำหรับการหักค่าลดหย่อน ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาในแง่ความเป็นธรรม ความเสมอภาคในทางภาษี และส่งผลกระทบต่อรายได้ของรัฐ ได้แก่ ปรับปรุงการหักค่าใช้จ่ายของการหักค่าลดหย่อนภาษีอากร ตามมาตรา 47(1) (ข) การหักค่าลดหย่อนภาษีของสามีและภริยาแห่งประมวลรัษฎากร โดยศึกษากฎหมายภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา และการหักค่าลดหย่อนของกฎหมายต่างประเทศ

โดยที่ผู้ศึกษาวิจัยได้ทำการศึกษากฎหมายภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา การหักค่าลดหย่อนภาษีเงินได้ของสามีและภริยาของประเทศเหล่านี้เพราะเป็นประเทศที่มีระบบการบริหาร การจัดเก็บภาษีที่ดีและมีคุณภาพในระบบการจัดเก็บภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา เหมือนกับการจัดเก็บภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาของประเทศไทย

4. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา

1) ทำให้ทราบความหมาย ประวัติความเป็นมา และวิวัฒนาการแนวคิด และหลักการของกฎหมายเกี่ยวกับภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา ในการหักค่าลดหย่อนภาษีของสามีและภริยาและปัญหาในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายภาษีอากรสำหรับค่าลดหย่อนของสามีและภริยา

2) ทำให้ทราบมาตรการทางกฎหมายของประเทศไทยและมาตรการของต่างประเทศ ที่เกี่ยวข้องในการจัดเก็บภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา ในการหักค่าลดหย่อนภาษีของสามีและภริยา

3) เสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาก็เกี่ยวกับภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาและกฎหมายเกี่ยวกับภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา ในการหักค่าลดหย่อนภาษีของสามีและภริยา และปัญหาในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายภาษีอากรสำหรับการหักค่าลดหย่อน ที่ก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมของสามีและภริยา

5. ผลการศึกษา

5.1 ประวัติความเป็นมา

จากสภาพเศรษฐกิจและโครงสร้างประชากรที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างมากทำให้ทางรัฐบาลต้องทำการแก้ไขปรับปรุงโครงสร้างกฎหมายภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาขนาดใหญ่ ซึ่งเริ่มมีการใช้บังคับสำหรับปีภาษี 2560 เช่น การหักค่าใช้จ่ายและค่าลดหย่อน เป็นต้น และนอกจากนี้ยังมีการแก้ไขปรับปรุงประมวลรัษฎากรอีกหลายประการ แต่ที่สำคัญคือ การแก้ไขเพิ่มเติมให้ “ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย” เป็นผู้มีหน้าที่เสียภาษีเงินได้นิติบุคคลด้วย ซึ่งมีผลบังคับใช้ 9 สิงหาคม 2559 ซึ่งจะมีผลกระทบกับการคำนวณภาษีเงินได้ และการหักภาษี ณ ที่จ่ายเป็นอย่างมาก

ในการคำนวณภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา ผู้ที่มีเงินได้ต้องนำเงินได้สุทธิซึ่งหมายถึงเงินได้พึงประเมินที่หักด้วยค่าใช้จ่ายและค่าลดหย่อนมาคำนวณด้วยอัตราภาษีตามที่กฎหมายกำหนด ดังนั้นเพื่อเป็นการบรรเทาภาระภาษีของผู้มีเงินได้นอกจากกฎหมายจะยอมให้หักค่าใช้จ่ายออกจากเงินได้พึงประเมินที่ผู้มีเงินได้ได้มาในปีภาษี ในการหักค่าลดหย่อนเพื่อเป็นการบรรเทาภาระภาษีให้แก่ผู้มีเงินได้ซึ่งเมื่อทำการหักค่าลดหย่อนออกจากเงินได้พึงประเมินที่หักด้วยค่าใช้จ่ายแล้ว ก็จะเหลือเป็นเงินได้สุทธิที่ผู้มีเงินได้ต้องนำไปคำนวณด้วยอัตราภาษีตามที่กฎหมายกำหนด (สุเมธ ศิริคุณโชติ และ กำธร สิริชูติวงศ์ 2562, หน้า 59)

การหักค่าลดหย่อน

เงินได้พึงประเมิน เมื่อได้หักค่าใช้จ่ายแล้ว ดังนั้นเพื่อเป็นการบรรเทาภาระภาษีให้สามารถหักลดหย่อนได้อีก (มาตรา 47) ก่อนนำเงินได้ที่เหลือซึ่งเรียกว่าเงินได้สุทธินำไปคำนวณภาษีตามอัตราภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา รายการหักลดหย่อนภาษีกรณีต่างๆ มีดังต่อไปนี้

1) การหักลดหย่อนในกรณีทั่วไป

(ก) ผู้มีเงินได้ 60,000 บาท (ไม่ว่าจะอยู่ในประเทศไทยถึง 180 วันหรือไม่ก็ตาม)

(ข) สามีหรือภรรยาของผู้มีเงินได้ 60,000 บาท

ข้อสังเกต 1. สามีหรือภรรยาของผู้มีเงินได้มีสิทธิหักลดหย่อน จะต้องเป็นสามีหรือภรรยาชอบด้วยกฎหมาย การสมรสไม่ครบปีภาษีก็มีสิทธิหักลดหย่อนได้ เช่น จดทะเบียนสมรสระหว่างปีภาษีหย่ากันระหว่างปีภาษี หรือตายในระหว่างปีภาษี ก็มีสิทธิหักลดหย่อนภาษีได้ 30,000 บาท

2. สามีหรือภรรยาของผู้มีเงินได้ที่จะนำมาหักลดหย่อนจะต้องไม่มีเงินได้พึงประเมินหรือมีแต่ไม่ได้แยกคำนวณภาษี ตัวอย่าง สามีภรรยาแต่งงานครบปีภาษีและต่างฝ่ายต่างมีเงินได้ประเภทที่ 1 กรณีดังกล่าวถ้าภริยาสามารถแยกคำนวณภาษีต่างหากจากสามีได้โดยชอบ ทั้งสามีภริยาก็ไม่มีสิทธินำคู่สมรสมาหักลดหย่อนได้ แต่หากสามีหรือภริยามีเงินได้ประเภทอื่น (1-8) หรือเลือกให้สามีหรือภริยานำเงินได้ทั้งหมดของสามีหรือภริยารวมคำนวณไม่ได้แยกคำนวณสามีหรือภริยาก็ไม่มีสิทธินำสามีหรือภริยามาหักค่าลดหย่อนภาษีได้ กรณีสามีภริยาแยกคำนวณภาษีสามีหรือภริยาของผู้มีเงินได้ที่จะนำมาหักลดหย่อนจะมีผล สามารถหักภาษีได้คนละครึ่ง คนละ 30,000 บาท และกรณีถ้ามีบุตร จะหักลดหย่อนบุตรได้ 30,000 บาท เต็ม

การจัดเก็บภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาจากสามีภริยาของประเทศไทย ได้กำหนดไว้ดังนี้ คือ ให้ถือเอาเงินได้ของภริยาเป็นเงินได้ของสามีและให้สามีเป็นผู้มีหน้าที่และความรับผิดชอบในการยื่นแบบแสดงรายการเสียภาษี แต่ถ้าฝ่ายภริยามีเงินได้ที่เป็นเงินเดือนหรือเนื่องจากการใช้แรงงาน ดังนี้ไม่ว่าจะมีเงินได้พึงประเมินประเภทอื่นๆ ด้วยหรือไม่ ภริยาสามารถแยกยื่นแบบแสดงรายการเสียภาษีต่างหากจากสามีเฉพาะส่วนที่เป็นเงินได้พึงประเมินประเภทเงินเดือน โดยไม่ให้ถือว่าเป็นเงินได้ของสามี ทั้งนี้เพื่อเป็นการบรรเทาภาระภาษีแก่สามีและภริยา ก็จำกัดเฉพาะเงินเดือนเท่านั้น ส่วนเงินได้พึงประเมินประเภทอื่นเช่นเงินได้จากดอกเบี้ยเงินฝากธนาคาร ค่านายหน้า เงินได้จากการประกอบอาชีพอิสระ เหล่านี้ถือว่าเป็นเงินได้พึงประเมินของสามี อย่างไรก็ตามจะต้องศึกษาพื้นฐานความเป็นมาการคำนวณภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาจากของสามีภริยาก่อน เงินได้พึงประเมินเมื่อหักค่าใช้จ่ายแล้วเพื่อเป็นการบรรเทาภาระในการเสียภาษีให้แก่ผู้มีเงินได้ ซึ่งในประมวลรัษฎากรกำหนดให้การหักค่าลดหย่อน

(Allowances) ได้อีก ค่าลดหย่อนเป็นตัวที่สามารถบรรเทาภาระในการเสียภาษีให้แก่ผู้เสียภาษี ทำให้ผู้เสียภาษีเสียภาษีน้อยลงกว่าที่ควรหรืออาจจะไม่ต้องเสียภาษีเลยก็ได้ ซึ่งที่รัฐบาลเห็นว่าประชาชนต้องเผชิญกับปัญหาทางเศรษฐกิจ รายได้ที่ประชาชนทำงานไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นรัฐบาลก็อาจจะเสนอแก้กฎหมายให้เพิ่มค่าลดหย่อนมากขึ้น เพราะเมื่อใดที่ค่าลดหย่อนเพิ่มขึ้น เงินได้สุทธิที่จะนำไปคำนวณภาษีก็ลดน้อยลง เมื่อเงินได้สุทธิน้อยลง ภาษีที่ประชาชนจะต้องเสียก็จะลดน้อยลงหรืออาจจะไม่ต้องเสียภาษีเลยก็ได้ เมื่อประชาชนจะเสียภาษีน้อยลงหรือไม่ต้องเสียภาษีก็ทำให้ประชาชนมีเงินใช้จ่ายมากยิ่งขึ้น เมื่อมีการใช้จ่ายมากขึ้น ราคาสินค้าและบริการก็ขายได้เพิ่มขึ้น สภาวะเศรษฐกิจก็ดีขึ้น การเพิ่มค่าลดหย่อนจึงมีส่วนช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจภายในประเทศ และค่าลดหย่อนเป็นตัวที่ช่วยลดภาษีแล้วยังเป็นเครื่องมือของรัฐบาลที่ช่วยทำการส่งเสริมให้ประชาชนสามารถสร้างความมั่นคงให้แก่ชีวิตและครอบครัว ส่งเสริมให้มีความกตัญญู ส่งเสริมให้ใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้น และทำให้สังคมช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ทฤษฎีในการจัดเก็บภาษีอากร

ในยุคสมัยมีแนวความคิดและเหตุผลในการจัดเก็บภาษีที่แตกต่างกันออกไปตามปัจจัยของสภาวะแวดล้อมต่างๆซึ่งที่ผ่านมานักปราชญ์หลายท่านได้นำเสนอทฤษฎีที่ทำให้ประชาชนไม่อาจปฏิเสธการจัดเก็บภาษีของรัฐได้ เช่น

1. ทฤษฎีความสามารถ (Ability to Pay Theory)

ทฤษฎีนี้กล่าวว่าภาระที่ประชาชนเสียภาษีอากรให้แก่รัฐนั้นต้องอาศัยมาตรฐานในการจัดเก็บตามความสามารถในการรับภาระของแต่ละคน แต่ความสามารถในการเสียภาษีอากรจะคำนวณได้อย่างไรนั้นมีความเห็นทางวิชาการแบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย คือ

ฝ่ายอัตตวิสัย (Subjective) เห็นว่า บุคคลจะต้องรับภาระทางภาษีอากรเพียงใดอาจกำหนดโดยถือความรู้สึกในการเสียสละว่ามีอยู่มากน้อยเพียงใดหลังจากได้เสียภาษีอากรซึ่งในทางปฏิบัติน่าจะไม่มีอาจยึดถือเป็นหลักได้ เพราะขนาดของความรู้สึกประชาชนเป็นสิ่งที่อยู่ภายในจิตใจไม่อาจหยั่งทราบได้

ฝ่ายภาวะวิสัย (Objective) นักปราชญ์ที่เสนอความเห็นนี้คือ Seligman เห็นว่าความสามารถในการเสียภาษีควรใช้เงินได้เป็นมาตรฐานในการคำนวณ

2. ทฤษฎีแลกเปลี่ยน (Exchange Theory)

ทฤษฎีแลกเปลี่ยนมีแนวคิดในเรื่องการจัดเก็บภาษีว่าการที่ประชาชนเสียภาษีอากรให้แก่รัฐเป็นการแลกเปลี่ยนกับประโยชน์ที่ได้รับจากรัฐในการได้รับความคุ้มครองจากรัฐจะเป็นหลักประกันเรื่องจองชีวิต ร่างกาย เสรีภาพในทรัพย์สิน

3. ทฤษฎีการเสียสละ (Sacrifice Theory)

ทฤษฎีการเสียสละมีแนวคิดในเรื่องการจัดเก็บภาษีว่าเมื่อรัฐได้เกิดขึ้นแล้วประชาชนมีหน้าที่เสียภาษีอากรให้แก่รัฐไม่ว่ารัฐกับประชาชนจะมีความสัมพันธ์กันเป็นพิเศษหรือไม่โดยการเสียภาษีจะแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับรายได้ของแต่ละบุคคล

4. ทฤษฎีการใช้อำนาจรัฐ (State Application Theory)

อำนาจในการจัดเก็บภาษีของรัฐ (Jurisdiction to Tax) แยกเป็น 2 ส่วน คืออำนาจในการออกกฎหมาย (Legislative Jurisdiction) และอำนาจในการบังคับใช้กฎหมาย (Enforcement Jurisdiction (ศุภลักษณ์ พินิจวุฒตาล, 2548, หน้า 69 - 70)

แนวคิดในการยกเว้นการเสียภาษีอากร

การยกเว้นเงินได้บางชนิดจากการเสียภาษีอากรนั้นจะมีแนวความคิดที่อาศัยเหตุผลบางประการประกอบอยู่ประเด็นที่ควรพิจารณาคือเหตุผลดังกล่าวมีน้ำหนักเพียงพอเมื่อเทียบกับผลเสียที่จะเกิดขึ้นหรือมีความเหมาะสมกับภาวะการณ์ปัจจุบันหรือไม่เพียงใด อย่างไรก็ตามแนวคิดในการยกเว้นเงินได้บางประเภทจากการเสียภาษีอากรนั้นอาจแยกตามลักษณะของเหตุผลในการยกเว้นได้ดังนี้

- (1) ยกเว้นโดยเหตุผลทางเศรษฐกิจ
- (2) ยกเว้นโดยเหตุผลทางสังคม
- (3) ยกเว้นโดยเหตุผลทางการเมือง
- (4) ยกเว้นโดยเหตุผลทางด้านการบริหารจัดการ

วัตถุประสงค์ที่รัฐต้องบังคับจัดเก็บภาษีมีดังนี้

1. เพื่อหารายได้ให้เพียงพอมาใช้จ่ายในกิจการของรัฐ
2. เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในการกระจายรายได้
3. เพื่อให้เกิดการจัดสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ
4. เพื่อสนับสนุนให้เกิดการขยายตัวและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ
5. เพื่อเป็นเครื่องมือทางนโยบายการคลัง

หลักการและแนวคิดในการใช้ตัวบรรเทาภาระภาษี

ตัวบรรเทาภาระภาษี (Tax Reliefs) หมายถึงวิธีการที่ทำให้เกิดการลดภาระภาษีเงินได้เช่นเครดิตภาษี (Tax Credits) การหักต่างๆ (Tax Deductions) เช่น ค่าลดหย่อนภาษี (Tax Allowances) และการหักค่าใช้จ่าย (Deduction of Expenses) ตัวบรรเทาภาษีถูกกำหนดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนความเป็นธรรมในการจัดเก็บ

ภาษีและความเป็นธรรมในการกระจายรายได้ครั้งใหม่หรือเพื่อประโยชน์ต่อบุคคลหรือกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งโดยเฉพาะ โดยตัวบรรเทาภาระภาษีแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. ตัวบรรเทาภาระภาษีในเชิงโครงสร้าง (Structural tax Reliefs)

ตัวบรรเทาภาระภาษีในเชิงโครงสร้างเช่น ค่าใช้จ่ายที่ก่อให้เกิดเงินได้และค่าลดหย่อนภาษีส่วนบุคคลการบัญญัติตัวบรรเทาภาระภาษีประเภทนี้มีขึ้นวัตถุประสงค์เพื่อหักเป็นค่าใช้จ่ายที่ก่อให้เกิดเงินได้เพื่อสะท้อนถึงวัตถุประสงค์ของภาษี เช่นช่วยให้เกิดความเป็นธรรมในการจัดเก็บภาษีหรือช่วยลดความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ของประชาชนและเพื่อทำให้การปฏิบัติตามกฎหมายภาษีหรือการบริหารจัดเก็บภาษีง่ายขึ้น

2. ตัวบรรเทาภาระภาษีที่ไม่ใช่โครงสร้างภาษี (Non-Structural tax Reliefs)

ตัวบรรเทาภาระภาษีที่ไม่ใช่โครงสร้างภาษี ถูกนำมาใช้เพื่อประโยชน์ในการปลดปล่อยภาระภาษีหรือลดภาระภาษีบางกลุ่มที่รัฐให้ความสำคัญเป็นพิเศษ เช่น การยกเว้นภาษีเงินได้หรือการหักค่าใช้จ่ายบางอย่างที่ไม่ใช่ค่าใช้จ่ายที่ก่อให้เกิดเงินได้ ซึ่งวิธีการดังกล่าวถือเป็นการใช้จ่ายสาธารณะเพื่อช่วยเหลือบุคคลหรือกิจกรรมทางธุรกิจบางกลุ่มลักษณะหนึ่ง (ศุภลักษณ์ พินิจภูวดล, 2548, หน้า 60-63)

ตัวบรรเทาภาระภาษีเป็นการทำให้ภาระภาษีของผู้มีเงินได้ลดลง หากถูกนำมาใช้โดยไม่เหมาะสมอาจก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมในการจัดเก็บภาษีได้รัฐบาลจึงควรต้องจำกัดการใช้ตัวบรรเทาภาระภาษีที่เป็นประโยชน์แก่ผู้ที่มีรายได้สูงและควรส่งเสริมให้มีตัวบรรเทาภาระภาษีเพื่อลดภาระของผู้มีรายได้ต่ำ การนำหลักการและแนวความคิดทางทฤษฎีภาษีเกี่ยวกับการใช้ตัวบรรเทาภาระภาษีตัวบรรเทาภาษีถูกกำหนดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนความเป็นธรรมในการจัดเก็บภาษีและความเป็นธรรมในการกระจายรายได้ ซึ่งการนำหลักการและแนวคิดทฤษฎีภาษีการใช้ตัวบรรเทาภาระภาษีซึ่งวัตถุประสงค์หนึ่งเพื่อก่อให้เกิดความเป็นธรรมในการจัดเก็บภาษี เพราะการเพิ่มค่าลดหย่อนดังกล่าวนี้ทำให้ผู้ที่เสียภาษีที่สมรสแล้วทุกคนได้รับประโยชน์ไม่ใช่ได้ประโยชน์เพียงเฉพาะแต่ผู้เสียภาษีที่สมรสแล้วที่มีรายได้น้อยหรือมีปัญหาด้านค่าครองชีพเท่านั้น

วิเคราะห์หน่วยภาษี หลักการคำนวณการหักค่าลดหย่อนภาษีเงินได้ของสามีและภริยาที่เหมาะสมสำหรับการจัดเก็บภาษีเงินได้จากสามีและภริยา

เนื่องจากการจัดเก็บระบบการจัดเก็บภาษีและการหักค่าลดหย่อนเงินได้จากสามีและภริยาตามประมวลรัษฎากร มาตรา 47 (1) (ข) ยังมีความไม่เป็นธรรมและไม่

สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจการเมืองและสังคมในปัจจุบัน ซึ่งการจัดเก็บภาษีและการหักค่าลดหย่อนของสามีและภริยานั้นยังมีจำนวนน้อยเกินไปสำหรับสามีและภริยาในยุคปัจจุบันการใช้นิยามภาษีบุคคลและการหักค่าลดหย่อนภาษีของสามีและภริยา ในหัวข้อนี้จึงมีประเด็นที่ต้องพิจารณาว่าหน่วยภาษีและหลักการคำนวณภาษีเงินได้ของสามีและภริยารูปแบบใดเหมาะสมมากกว่ากันแนวความคิดเกี่ยวกับเงินได้ตามทฤษฎีอำนาจในการควบคุมเงินได้ หรือทฤษฎีประโยชน์ที่ได้รับจากเงินได้ ทฤษฎีใดมีความเหมาะสมมากกว่ากัน โดยจะพิจารณาในด้านความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการจัดเก็บภาษีอากร และสอดคล้องกับลักษณะของระบบภาษีอากรที่ดี โดย 1.พิจารณาด้านความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการจัดเก็บภาษีการจัดเก็บภาษีของประเทศไทยในปัจจุบันได้มีการจัดเก็บภาษีเงินได้ยังมีบทบาทหรือวัตถุประสงค์ที่สำคัญที่สุดอีก 2 ประการคือ (1) เพื่อการเริ่มรายได้ให้รัฐอย่างเหมาะสมและเป็นธรรม (raising revenue fairly) และ (2) เพื่อให้รัฐบาลบรรลุเป้าหมายในการกระจายรายได้ที่เหมาะสมและเป็นธรรม 2. ความสะดวกและง่ายในการบริหารจัดการเก็บภาษีอากร (Simplicity) ลักษณะของระบบภาษีอากรที่ดีอีกประการหนึ่งคือความสะดวกและง่ายในการบริหารจัดการเก็บภาษี (Simplicity) ซึ่งต้องการให้ระบบภาษีที่มีความสะดวกและง่ายให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ อย่างไรก็ตามความสะดวกและง่ายในการบริหารจัดการเก็บภาษี (Simplicity) สำหรับความสะดวกหรือความง่ายที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการเก็บภาษี (สุเมธ ศิริคุณโชติและ กำธร สิริชูตวงศ์ 2562, หน้า 23)

ในการเก็บภาษีเงินได้จากสามีและภริยานั้น ให้สามีและภริยาต่างฝ่ายต่างมีหน้าที่ยื่นรายการเกี่ยวกับเงินได้พึงประเมินที่ตนได้รับในระหว่างปีภาษีที่ล่วงมาแล้วตามมาตรา 56 ในกรณีที่เงินได้พึงประเมินไม่อาจแยกได้อย่างชัดเจนว่าเป็นของสามีหรือภริยาแต่ละฝ่ายจำนวนเท่าใด ให้ถือเป็นเงินได้พึงประเมินของสามีและภริยาฝ่ายละกึ่งหนึ่งเว้นแต่เงินได้พึงประเมินตามมาตรา 40 (8) สามีและภริยาจะแบ่งเงินได้พึงประเมินเป็นของแต่ละฝ่ายตามส่วนที่ตกลงกันได้ แต่รวมกันต้องไม่น้อยกว่าเงินได้พึงประเมินที่ได้รับ ถ้าตกลงกันไม่ได้ ให้ถือเป็นเงินได้พึงประเมินของสามีและภริยาฝ่ายละกึ่งหนึ่งสามีและภริยาจะตกลงยื่นรายการและเสียภาษีรวมกัน โดยให้ถือเอาเงินได้พึงประเมินของตนเป็นเงินได้ของสามีหรือภริยาอีกฝ่ายหนึ่งก็ได้ หรือจะแยกยื่นรายการและเสียภาษีเฉพาะส่วนที่เป็นเงินได้พึงประเมินตามมาตรา 40 (1) โดยมีให้ถือเอาเป็นเงินได้ของอีกฝ่ายหนึ่งก็ได้ แต่ถ้ามีภาษีค้างชำระสามีและภริยาต้องร่วมรับผิดชอบในการเสียภาษีที่ค้างชำระนั้นเมื่อได้เลือกยื่นรายการในปีภาษีใดแล้ว ให้ถือว่าเป็นวิธีการยื่นรายการสำหรับปีภาษีนั้นตลอดไป ตามวิธีการหักภาษีตาม มาตรา 57 ฉ

ดังนั้น หากพิจารณาถึงผลกระทบของการจัดเก็บภาษีในแง่ของความเป็นกลางด้านการสมรส (Marriage neutrality) จะเห็นได้ว่าหากคำนวณภาษีเงินได้ของคู่สมรสโดยใช้หลักการเฉลี่ยเงินได้จะส่งผลกระทบต่อการตัดสินใจของบุคคลด้านการสมรสมากกว่าการใช้การคำนวณภาษีเงินได้ของคู่สมรสตามหลักการแยกเงินได้ เนื่องจาก การคำนวณภาษีเงินได้ของคู่สมรสตามหลักการเฉลี่ยเงินได้จะทำให้ภาระภาษีของบุคคลภายหลังการสมรสลดลง โดยเฉพาะในกรณีที่บุคคลที่มีเงินได้สูงทำการสมรสกับบุคคลที่ไม่มีเงินได้หรือมีเงินได้ในระดับที่ต่ำกว่ามาก เพราะฉะนั้น การใช้หลักการเฉลี่ยเงินได้จึงทำให้เกิดการจูงใจให้บุคคลตัดสินใจในระดับที่ต่ำกว่ามาก ซึ่งเป็นข้อดีที่ส่งเสริมให้บุคคลนำการก่อตั้งครอบครัวตามรูปแบบที่กฎหมายกำหนด อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันนี้สภาพสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปและมีหลายปัจจัยที่ทำให้บุคคลอยู่ร่วมกันโดยมิได้ทำการสมรสในรูปแบบที่กฎหมายกำหนด เช่น การที่ชายหญิงอยู่กันฉันฉันสามีภรรยา หรือความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเพศเดียวกัน ซึ่งจำนวนคู่สมรสดังกล่าวมีมากขึ้น อันเป็นผลเนื่องมาจากหลายสาเหตุ เช่น ไม่สามารถทำการสมรสตามหลักเกณฑ์หรือเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดได้เนื่องจากคู่สมรสฝ่ายหนึ่งกำลังอยู่ขั้นตอนการหย่า

5.2 มาตรการทางกฎหมายของประเทศไทยและมาตรการของต่างประเทศ

กฎหมายภาษีอากรของประเทศไทย ผู้เขียนมีความเห็นว่า การกำหนดหน่วยภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาและหลักการหักค่าลดหย่อนภาษีเงินได้ของสามีและภริยาตามประมวลรัษฎากร มาตรา 47 มีปัญหาและความไม่เหมาะสมและความไม่เป็นธรรมของการคำนวณและการหักค่าลดหย่อนภาษีเงินได้ ดังนั้นผู้ศึกษาจึงขอเสนอให้มีการปฏิรูปการกำหนดหน่วยภาษีและการหักค่าลดหย่อนภาษีเงินได้ของสามีและภริยาขึ้นใหม่ เพื่อให้การจัดเก็บภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาจากสามีและภริยามีความสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมไทยในปัจจุบัน ซึ่งแนวทางในการกำหนดหน่วยภาษีและหลักการคำนวณภาษีเงินได้ของสามีและภริยาที่เป็นที่ยอมรับในปัจจุบัน คือการใช้หน่วยภาษีเงินได้บุคคลและการหักค่าลดหย่อนภาษีเงินได้ของสามีและภริยา ตามหลักการแยกเงินได้ โดยพิจารณาจากเงินได้ของทั้งสามีและภริยาหรือกำหนดฐานภาษีตามทฤษฎีอำนาจในการควบคุมเงินได้ หลักการบริหารภาษีที่ดีของ Adam SMITH โดยพิจารณาถึงหลักความเป็นธรรม (Equity) โดยพิจารณาหลักเกณฑ์ที่จะใช้เป็นเครื่องวัดความสามารถของผู้เสียภาษีจึงเป็นเรื่องสำคัญในประเด็นที่ว่า การจัดเก็บภาษีตามส่วนแห่งความสามารถควรมีความหมายประการใดระหว่างการชำระภาษีเท่าเทียมกันเฉพาะตามส่วนของจำนวนรายได้หรือการชำระภาษีเท่าเทียมกันตามส่วนของจำนวนรายได้บวกด้วยสถานะส่วนบุคคลของแต่ละคน

วิธีการหักค่าลดหย่อนภาษี ตามมาตรา 47 (1)(ข) และมาตรา 57 ณ วรรคสาม

การหักลดหย่อน ตามมาตรา 47 แห่งประมวลรัษฎากร

การหักลดหย่อนสำหรับผู้มีเงินได้ และสามีหรือภริยาของผู้มีเงินได้ตาม มาตรา 47 (1) (ก)และ (ข)แห่งประมวลรัษฎากร (1) กรณีผู้มีเงินได้ฝ่ายเดียว ให้ผู้มีเงินได้หักลดหย่อนส่วนตัวได้ 60,000 บาท และ หักลดหย่อนสามีหรือภริยาของผู้มีเงินได้อีก 60,000 บาท (2) กรณีผู้มีเงินได้ทั้งสองฝ่าย (ก) แยกยื่นรายการและเสียภาษีต่างหากจากกัน ให้ผู้มีเงินได้หักลดหย่อนส่วนตัวได้ 60,000 บาท แต่จะหักลดหย่อนสามีหรือภริยาของผู้มีเงินได้อีกไม่ได้ (ข) เลือกยื่นรายการและเสียภาษี

วิธีการหักค่าลดหย่อน กรณีถือเอาเงินได้พึงประเมินทั้งหมดของภริยาเป็นเงินได้ของสามีหรือเอา เงินได้ทั้งหมดของสามีเป็นเงินได้ของภริยา ให้ผู้มีเงินได้หักลดหย่อนส่วนตัวได้ 60,000 บาท และ หักลดหย่อนสามีหรือภริยาของผู้มีเงินได้ 60,000 บาท

ตัวอย่าง สามีมีเงินได้จากเงินเดือน 800,000 บาท และจากค่านายหน้า 200,000 บาท ส่วนภริยามีเงินได้จากเงินเดือน 500,000 บาท และจากวิชาชีพการบัญชี 300,000 บาท กรณีภริยาเลือกนำเงินได้ทั้งหมดจำนวน 800,000 บาท ไปรวมคำนวณกับสามีสามีหัก ลดหย่อนส่วนตัวได้ 60,000 บาท และหักลดหย่อนภริยาได้ 60,000 บาท กรณีสามีเลือกนำเงินได้ทั้งหมดจำนวน 1,000,000 บาท ไปรวมคำนวณกับภริยา ภริยาหักลดหย่อนส่วนตัวได้ 60,000 บาท และหักลดหย่อนสามีได้ 60,000 บาท

มาตรา 57 ณ วรรคสาม กำหนดว่า สามีและภริยาจะตกลงยื่นรายการและเสียภาษีรวมกันโดยให้ถือเอาเงินได้พึงประเมิน ของตนเป็นเงินได้ของสามีหรือภริยาอีกฝ่ายหนึ่งก็ได้ หรือจะแยกยื่นรายการและเสียภาษี เฉพาะส่วนที่เป็นเงินได้พึงประเมินตามมาตรา 40(1) โดยมีให้ถือเอาเป็นเงินได้ของอีกฝ่ายหนึ่ง ก็ได้แต่ถ้ามีภาษีค้างชำระ สามีและภริยาต้องร่วมรับผิดชอบในการเสียภาษีที่ค้างชำระนั้น

ตัวอย่าง สามีมีเงินได้จากเงินเดือนรวมทั้งปี 1,200,000 บาท ภริยามีเงินได้จากวิชาชีพ กฎหมายรวมทั้งปี 2,000,000 บาท สามีและภริยาย่อมมีสิทธิเลือกแยกยื่นรายการและเสียภาษี สำหรับเงินได้ส่วนของตนต่างหากจากกันได้สามีไม่ต้องนำ เงินได้ของภริยามารวมกับ เงินได้ ของตนเพื่อยื่นรายการและเสียภาษี

กฎหมายภาษีอากรของต่างประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา อังกฤษ และเยอรมนี ใช้ทฤษฎีหลักการเฉลี่ยเงินได้และหลักการแยกเงินได้ เพราะการคำนวณภาษีเงินได้ของผู้สมรสนั้นให้กระทำแยกกันฝ่ายใดมีรายได้เท่าใดก็เสียภาษีในอัตราก้าวหน้าเฉพาะเงินได้

ของตน โดยมีต้องนำเอาเงินได้ของอีกฝ่ายหนึ่งเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ต่างจากประเทศไทย ซึ่งกฎหมายภาษีอากรของประเทศไทยใช้หลักหลักการรวมเงินได้ (Income Aggregation) หลักการนี้คู่สมรสจะต้องรวมเงินได้ทั้งฝ่ายต่างหามาได้เข้าด้วยกันการคำนวณภาษีก็นำคำนวณโดยใช้อัตราก้าวหน้ากับยอดเงินรวมหลักจากหักค่าใช้จ่ายและค่าลดหย่อนภาษีแล้ว

(1) รวมเงินได้ของสามีและภรรยาเข้าด้วยกัน (2) หักค่าใช้จ่ายที่หักได้ตามกฎหมาย (3) หักค่าลดหย่อนภาษีที่หักได้ตามกฎหมายยอดเงินได้หลังจากหักค่าลดหย่อนตามรายการนี้ถือเป็นเงินได้พึงเสียภาษี (Taxable Income) (4) คำนวณภาษีโดยใช้อัตราก้าวหน้ากับยอดเงินได้พึงเสียภาษีจำนวนภาษีที่คำนวณได้ถือเป็นยอดเงินภาษีที่ต้องเสีย หลักการรวมเงินได้นี้มีผลทำให้คู่สมรสต้องทำการเสียภาษีมากกว่าผู้ที่ยังมิได้สมรส วิธีการนี้เป็นวิธีการที่ประเทศไทยใช้อยู่

ตารางที่ 1 สรุปการหักค่าลดหย่อนภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาศึกษากรณีการหักลดหย่อนภาษีของสามีและภรรยา

ประเทศไทย	กฎหมายของไทยนั้น ตามมาตรา 47 ได้กำหนดหักค่าลดหย่อนภาษีสามีหรือภรรยาของผู้มีเงินได้ 60,000 บาท ซึ่งผู้ศึกษาขอเสนอให้หักค่าลดหย่อนสำหรับคู่สมรสของผู้มีเงินได้ จากเดิม 60,000 บาท เป็น 80,000 บาท แก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายมาตรา 47 แห่งประมวลรัษฎากร
ประเทศสหรัฐอเมริกา	คู่สมรสจะรวมหรือแยกกันยื่นแบบแสดงรายการเพื่อเสียภาษีเงินได้ก็ได้คู่สมรสแต่ละคนสามารถหักค่าลดหย่อนภาษีแบบมาตรฐานจำกัดไม่เกิน กึ่งหนึ่งของค่าลดหย่อนภาษีแบบมาตรฐานแต่ไม่ต่ำกว่า 650 ดอลลาร์สหรัฐหรือ 15% ของเงินได้ขั้นต่ำหลังปรับปรุงแต่ไม่เกินจำนวน 1,000 ดอลลาร์สหรัฐ
ประเทศอังกฤษ	กำหนดให้ใช้หลักการรวมเงินได้ (Income Aggregation) ค่าลดหย่อนคู่สมรสภายใต้ข้อบังคับของกฎหมายอังกฤษ (United Kingdom Legislation) กำหนดให้หักค่าลดหย่อนภาษีส่วนตัวและคู่สมรสให้คู่สมรสต่อคนมากกว่าคนโสดคนละ 240 ปอนด์
ประเทศเยอรมนี	กฎหมายของประเทศเยอรมันคู่สมรสใช้วิธีการรวมเงินได้ (Income Joint) คู่สมรสมีสิทธิเลือกใช้วิธีการแยกเงินได้ (Income Separation) หรือหลักการเฉลี่ยเงินได้ค่าลดหย่อนคู่สมรสหลักการรวมเงินได้การหักค่าลดหย่อนทั่วไปจะรวมกันและหลักการเฉลี่ยเงินได้ (Thesplitting system) จะถูกนำมาใช้บังคับคู่สมรสเลือกที่จะยื่นแบบแสดงรายการและเสียภาษีแยกกันเงินได้จากทรัพย์สินนั้นก็ถือว่าเป็นเงินได้ของคู่สมรสที่มีชื่อเป็นเจ้าของทรัพย์สินนั้น

5.3 ปัญหาทางกฎหมายของไทยเกี่ยวกับสิทธิทางภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา ในการหักค่าลดหย่อนภาษีของสามีและภริยาร่วมด้วยเรื่องภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา สาเหตุการเพิ่มค่าลดหย่อนภาษีของสามีและภรรยา

ความจำเป็นที่ต้องปรับค่าลดหย่อนขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาค่าใช้จ่ายในครัวเรือนที่เพิ่มขึ้น และภาระค่าใช้จ่ายบุตร เพื่อเพิ่มค่าลดหย่อนภาษีของสามีและภรรยาเพิ่มขึ้นอีกคนละ 20,000 บาท ตลอดปีภาษี หากกฎหมายมีผลบังคับใช้ได้เร็วเท่าใดก็จะเป็นการบรรเทาภาระภาษีให้แก่ ผู้เสียภาษีมากขึ้น อันจะส่งผลให้โครงสร้างประชากรของประเทศมีความสมดุล และมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งในระยะยาวจะทำให้มีสัดส่วนประชากรวัยแรงงานเพิ่มขึ้น เพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศต่อไป สมควรเพิ่มค่าลดหย่อนสามีและภรรยาให้แก่ผู้มีเงินได้

การที่ภาวะราคาสินค้าและบริการโดยทั่วไปได้เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งหากเงินเพื่อเพิ่มขึ้นมากจะกระทบต่อฐานะและความเป็นอยู่ของประชาชนซึ่งรายจ่ายหรือภาระค่าครองชีพที่สูงขึ้นนั้นทำให้ประชาชนมีอำนาจซื้อน้อยลงมีความสามารถจับจ่ายซื้อสินค้าและบริการได้น้อยลงและทำให้รายได้ที่มีหรือเงินที่หามาได้ไม่เพียงพอกับการยังชีพ

สาเหตุการเพิ่มค่าลดหย่อนภาษีของสามีและภรรยาในช่วงครึ่งปีแรกพบว่า ครัวเรือนที่มีหนี้สินคิดเป็น 51% ของครัวเรือนทั้งประเทศซึ่งคนไทยมีหนี้เฉลี่ย 177,128 บาทต่อครัวเรือน เหลือเงินต่อเดือน 5,076 บาท ยิ่งรายได้สูงหนี้ยิ่งสูงมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 21,897 บาท ต่อเดือน ส่วนในช่วงทั้งปี แนวโน้มอัตราเงินเฟ้อทั่วไปเฉลี่ยในปี 2562 การชะลอตัวของเศรษฐกิจไทยและเศรษฐกิจโลกส่งผลต่อกำลังซื้อผู้บริโภคในประเทศ ซึ่งนอกจากจะทำให้แรงหนุนเงินเพื่อฝังอุปสงค์อ่อนแรงลงแล้ว และเนื่องจากราคาสินค้าที่แพงขึ้น อันมีผลต่อค่าใช้จ่ายในครัวเรือนที่เพิ่มขึ้น ภาระค่าใช้จ่ายบุตรและภาระในการดูแลคนภายในครอบครัวมีความจำเป็นมากขึ้นตามไปด้วย ซึ่งในปัจจุบันนี้เป็นปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นในแต่ละครอบครัวและเป็นสภาวะจำยอมของสามีและภรรยาที่ต้องใช้จ่าย ซึ่งค่าใช้จ่าย 21,897 บาท เป็นตัวชี้วัดของการเพิ่มขึ้นของค่าลดหย่อนภาษี 20,000 บาท ค่าใช้จ่ายนี้ค่าใช้จ่ายต่อคนคือสามีและภรรยา และค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนเป็นค่าใช้จ่ายเฉลี่ยของคู่สมรสที่มีรายได้อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งอัตราการเพิ่มนี้จากที่ได้ทำการศึกษา ทำให้สรุปได้ว่าปัจจัยที่ทำให้คนมีรายได้ไม่พอกับค่าใช้จ่ายซึ่งบางครอบครัวนั้นไม่ได้พุ่มเพียงจนเกินเหตุแต่ด้วยปัจจัยหลักคือค่าครองชีพที่ปรับสูงขึ้นทำให้เงินรายได้ที่มีเข้านั้นมีมูลค่า

ลดลงไม่พอต่อค่าใช้จ่ายซึ่งค่าใช้จ่ายแต่ละวันนั้นสูงขึ้นมากบางครั้งก็มีรายได้น้อยก็ทำให้ต้องกลายเป็นหนี้ทั้งระบบและ นอกกระบบเพื่อหาเงินมาหมุนเวียนใช้จ่ายในครอบครัว และหากครอบครัวมีบุตรหลายคนจะทำให้ค่าใช้จ่ายสูงขึ้นตามไปด้วยเพราะ ต้องเสียค่าเล่าเรียนค่าใช้จ่ายสำหรับบุตรเพื่อเดินทางไปโรงเรียนหรือ บางคนอยู่หอพักก็ต้องมีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นแม้ว่าแต่ละครอบครัวจะพยายามประหยัด ลดภาระต่างๆ ให้มีเงินพอใช้โดยไม่ต้องเป็นหนี้ แต่มันก็ยิ่งแก้ปัญหาไม่ได้ ซึ่งเรื่องนี้บอกเลยว่ายาก หากสภาพเศรษฐกิจโดยรวมยังมีภาวะฝืดเคืองอยู่แบบนี้ รายจ่ายสูงเกินจริง รายรับต่ำ ทำให้ปัญหาเหล่านี้ไม่หมดไป ซึ่งกฎหมายกำหนดให้หักลดหย่อนภาษีได้สามหรือกรียาของผู้มีเงินได้ 60,000 บาท ซึ่งไม่เพียงพอต่อภาระค่าใช้จ่ายในปัจจุบัน (“ภาวะเศรษฐกิจไทยไตรมาสที่สาม และแนวโน้มปี”, 2562-2563, หน้า 35)

บทวิเคราะห์เศรษฐกิจ **เศรษฐกิจไทยดังสุดในรอบ 5 ปี** เศรษฐกิจไทยปี 2562 ที่ขยายตัว 2.6% จะเป็นการขยายตัวต่ำสุดในรอบ 5 ปี รัฐบาลจำเป็นต้องมีมาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจออกมาเพิ่มเติม เพื่อให้การขยายตัวเป็นไปตามเป้าหมายด้านการใช้จ่าย มีปัจจัยสนับสนุนจากการขยายตัวต่อเนื่องของการบริโภคภาคเอกชน และ การขยายตัวเร่งขึ้นของการลงทุนภาคเอกชน การลงทุนภาครัฐ และการใช้จ่ายของรัฐบาล ในขณะที่ปริมาณการส่งออกสินค้าลดลง ด้านการผลิต การผลิตสาขาเกษตรกรรมกลับมาขยายตัว การผลิต สาขาที่พักแรมและบริการด้านอาหารขยายตัวเร่งขึ้น การผลิตสาขาการขนส่งและสถานที่เก็บสินค้า ขยายตัวต่อเนื่อง ในขณะที่การผลิตสาขาการขนส่งและการขายปลีก สาขาก่อสร้าง และสาขาไฟฟ้า ก๊าซฯ เชลล์ลดลงจากไตรมาสก่อนหน้า ส่วนสาขาอุตสาหกรรมปรับตัวลดลงต่อเนื่องในปี 2563 เศรษฐกิจและปริมาณการค้าโลกยังมีแนวโน้มที่จะขยายตัวในเกณฑ์ต่ำตามแนวโน้มการชะลอตัวลง อย่างช้า ๆ ของเศรษฐกิจสหรัฐฯ จีน และญี่ปุ่น และผลกระทบจากมาตรการกีดกันทางการค้าที่ทวีความรุนแรง อย่างต่อเนื่องตลอดช่วง 2 ปีที่ผ่านมา แม้กระนั้นก็ตาม ในกรณีฐาน คาดว่าการทวีความรุนแรงของมาตรการกีดกันทางการค้าจะเริ่มผ่อนคลายลง ซึ่งจะช่วยให้ระบบการค้าโลกเริ่มปรับตัวเข้าสู่เสถียรภาพมากขึ้น เมื่อรวมกับ การผ่อนคลายนโยบายการเงินอย่างเร่งรีบของประเทศต่าง ๆ ในปี 2562 เงินดอลลาร์กล่าว คาดว่าจะเอื้ออำนวย ต่อการเริ่มฟื้นตัวของประเทศสำคัญอื่น ๆ มากขึ้น โดยเฉพาะ อินเดีย ประเทศอุตสาหกรรมใหม่ อาเซียน อินเดีย และประเทศกำลังพัฒนาอื่น ๆ ซึ่งบางส่วนได้รับประโยชน์จากการเบี่ยงเบนของทิศทางการค้า และ การปรับตัวของทิศทางการลงทุนระหว่างประเทศ (“ภาวะเศรษฐกิจไทยไตรมาสที่สาม และแนวโน้มปี”, 256-2563, หน้า 26-27)

จากสถานะเศรษฐกิจที่ได้กล่าวไป เมื่อพิจารณาโครงสร้างภาษีจากการใช้สิทธิหักลดหย่อนภาษีของสามีและภรรยา ในปี 2562 กำหนดให้หักลดหย่อนภาษีได้สามีหรือภรรยาของผู้มีเงินได้ 60,000 บาทซึ่งที่ได้ศึกษานั้นค่าลดหย่อนตามกฎหมายน้อยไปเพื่อพิจารณาถึงการ ความจำเป็นในครอบครัวนั้นมีภาระค่าใช้จ่ายสูงเพื่อให้สอดคล้องกับปัญหาเศรษฐกิจในปัจจุบันที่ค่าครองชีพเพิ่มสูงขึ้นผู้วิจัยเห็นว่าการหักค่าลดหย่อนภาษีสามีและภรรยาให้เป็นการเหมาะสมกับแต่ละครอบครัวจึงเห็นควรกำหนดวงเงินการหักลดหย่อนภาษีเป็น 80,000 บาท เมื่อได้ปรับค่าลดหย่อนเพิ่มขึ้นจะเป็นการบรรเทาภาระการเสียภาษีออกไปอีก ซึ่งการปรับปรุงดังกล่าวเพื่อให้ใช้บังคับสำหรับเงินได้พึงประเมินในปีภาษี 2563 เป็นต้นไปซึ่งการปรับปรุงโครงสร้างภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาจะทำให้การจัดเก็บภาษีเงินได้บุคคลธรรมดามีความเหมาะสมเป็นธรรม สอดคล้องกับสถานการณ์เศรษฐกิจและค่าครองชีพในปัจจุบันอีกทั้งเป็นการช่วยบรรเทาภาระภาษีแก่ผู้มีเงินได้โดยผู้เสียภาษีที่เป็นสามีและภรรยาจะสามารถใช้สิทธิหักค่าลดหย่อนภาษี เป็น 80,000 บาท

6. อภิปรายผล

การศึกษาเรื่อง ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา ศึกษากรณีการหักลดหย่อน ภาษีของสามีและภรรยา ผู้ศึกษาจะอภิปรายผลการศึกษาวิจัยในประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. การจัดเก็บภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาจากสามีภริยาตามกฎหมายภาษีของประเทศต่างๆ

สำหรับการจัดเก็บภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาจากสามีภริยาตามกฎหมายภาษีของประเทศต่างๆในปัจจุบันส่วนใหญ่จะกำหนดให้ใช้หน่วยภาษีบุคคลและคำนวณภาษีเงินได้ตามหลักการแยกเงินได้ซึ่งแนวความคิดที่ว่าสามีภริยาเป็นบุคคลเดียวกันตามกฎหมายได้สิ้นสุดลงและเกิดแนวความคิดใหม่ว่าสามีภริยาเป็นบุคคลสองคนตามกฎหมายแยกต่างหากจากกัน นอกจากนี้ในปัจจุบันบทบาทระหว่างสามีภริยาได้เปลี่ยนแปลงไปมากในแนวทางที่สามีและภริยามีบทบาทร่วมกันทั้งในการหารายได้เลี้ยงครอบครัว การทำงานบ้าน การเลี้ยงดูแลบุตร ครอบครัวในปัจจุบันส่วนใหญ่จึงเป็นครอบครัวที่สามีภริยามีเงินได้กันทั้งสอง

2. ความจำเป็นที่ต้องปรับค่าลดหย่อนภาษีขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหา การหักลดหย่อน ภาษีของสามีและภรรยาของประเทศไทย เพื่อเพิ่มค่าลดหย่อนภาษีของสามีและภรรยาเพิ่มขึ้นอีกคนละ 20,000 บาทตลอดปีภาษี หากกฎหมายมีผลบังคับใช้ได้เร็วเท่าใด

ก็จะเป็นการบรรเทาภาระภาษีให้แก่ ผู้เสียภาษีมากขึ้น และเพื่อจูงใจให้ประชาชนมีบุตรเพิ่มขึ้น อันจะส่งผลให้โครงสร้างประชากรของประเทศ มีความสมดุล และมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งในระยะยาวจะทำให้มีสัดส่วนประชากรวัยแรงงานเพิ่มขึ้น เพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศต่อไป สมควรเพิ่มค่าลดหย่อนสามีและภรรยาให้แก่ผู้มีเงินได้ความคุ้มค่าของภารกิจเมื่อคำนึงถึงงบประมาณที่ต้องใช้ ภาระหน้าที่ที่เกิดขึ้นกับประชาชน เมื่อเทียบความคุ้มค่าของภารกิจกับงบประมาณที่ต้องใช้แล้ว พบว่าผู้มีเงินได้ที่มิหน้าที่ เสียภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา ต้องยื่นแบบแสดงรายการภาษีประจำปีต่อกรมสรรพากรอยู่แล้ว จึงไม่เป็นภาระต่อผู้เสียภาษีและสามีภรรยาแต่อย่างใด ในส่วนรายได้ภาครัฐการปรับเพิ่มค่าลดหย่อนสามีและภรรยาจะส่งผลให้การจัดเก็บภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาลดลงเพียงเล็กน้อย การที่ภาวะราคาสินค้าและบริการโดยทั่วไปได้เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องซึ่งหากเงินเพื่อเพิ่มขึ้นมากจะกระทบต่อฐานะและความเป็นอยู่ของประชาชนซึ่งรายจ่ายหรือภาระค่าครองชีพที่สูงขึ้นนั้นทำให้ประชาชนมีอำนาจซื้อน้อยลงมีความสามารถจับจ่ายซื้อสินค้าและบริการได้น้อยลงและทำให้รายได้ที่มีหรือเงินที่หามาได้ไม่เพียงพอกับการยังชีพ

อัตราภาษีเงินได้ย่อมขึ้นอยู่กับสภาพทางเศรษฐกิจและสังคม นโยบายการคลังและนโยบายภาษีอากรของประเทศ การกำหนดค่าใช้จ่ายและค่าลดหย่อนให้แก่ผู้มีหน้าที่เสียภาษีเป็นไปตามเจตนารมณ์หรือนโยบายของรัฐว่ามุ่งกระตุ้นให้มีหน้าที่เสียภาษีให้มีพฤติกรรมสนับสนุนเจตนารมณ์หรือนโยบายดังกล่าว หากทำตามก็จะได้รับประโยชน์ทางภาษีตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมสิ่งที่รัฐไม่อาจคำนวณเป็นผลกำไรได้ทางบัญชี แต่เป็นประโยชน์ทั้งที่คำนวณเป็นมูลค่าได้และผลที่ได้รับที่ไม่อาจคำนวณเป็นมูลค่าได้ แต่ได้ประโยชน์อย่างอื่นที่อาจเป็นนามธรรม เช่นการหักค่าลดหย่อนการเลี้ยงดูบิดามารดา ย่อมลดค่าใช้จ่ายการสังคมสงเคราะห์ของรัฐและทำให้ครอบครัวอบอุ่น แต่อาจมีปัญหาเรื่องหลักการหักค่าลดหย่อนนี้ไม่ครอบคลุมหรือให้ประโยชน์แก่ผู้มีหน้าที่เสียภาษีทุกคน หรืออาจมีผลเล็กน้อยสำหรับผู้มีหน้าที่เสียภาษีบางราย ปัญหาว่าการหักค่าลดหย่อนภาษีของสามีและภริยาคือมีความเสียเปรียบหรือแก้ไขเปลี่ยนแปลงไม่บ่อยนักหรือไม่ แต่มักจะถูกนำมาใช้เป็นนโยบายในการหาเสียงเลือกตั้งของพรรคการเมือง หากให้มีหลักการที่ชัดเจน และให้การแก้ไขเปลี่ยนแปลงใดๆต้องอยู่ภายใต้หลักการน่าจะเป็นผลดีมากกว่า ส่วนหลักกฎหมายของต่างประเทศนั้นควรนำมาเปรียบเทียบใช้ตามความเหมาะสมเพราะบริบทของสภาพสังคมเศรษฐกิจแตกต่างกัน (ศาสตราจารย์พิเศษ ภัทรศักดิ์ วรรณแสง การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 7 พฤศจิกายน 2562)

3. แนวทางในการแก้ไขปัญหาก็เกี่ยวกับภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาและกฎหมายเกี่ยวกับภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา ในการหักค่าลดหย่อนภาษีของสามีและภริยาคควรมีการรับฟังความคิดเห็นจากภาคประชาชนอย่างเป็นรูปธรรมไม่ใช่แบบพิธี ในสังคมยุคผสมผสานคนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่ควรรับฟังความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมของประชาชนและนักวิชาการภาษี นักเศรษฐศาสตร์และนักสังคมวิทยาให้มากขึ้น และควรพิจารณาถึงความเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมและเศรษฐกิจมาเป็นยุคดิจิทัล การหักค่าลดหย่อนตามฐานการคำนวณที่ได้มาซึ่งตัวเลขหักลดหย่อนนั้นอาจกลับมาทบทวนว่าเราควรให้ประโยชน์ทางภาษีคืนโดยอ้อมจะดีกว่าหรือไม่ เช่น โครงการชิมช้อปใช้ไม่ควรแจกไปทั่ว แต่ควรให้สิทธิแก่สามีหรือภริยาเป็นเครดิตที่นำไปใช้จ่ายในครัวเรือนได้ตามจำนวนของบุตรและบิดามารดาที่ต้องเลี้ยงดู

ดังนั้น เพื่อเป็นการเพิ่มค่าลดหย่อนภาษีของสามีและภรรยาเพิ่มขึ้น ก็จะเป็นการบรรเทาภาระภาษีให้แก่ ผู้เสียภาษามากขึ้น และเพื่อจูงใจให้ประชาชนมีบุตรเพิ่มขึ้น อันจะส่งผลให้โครงสร้างประชากรของประเทศ มีความสมดุล และมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น การแก้ไขเพิ่มเติมค่าลดหย่อนของสามีและภรรยา ตามกฎหมายมาตรา 47 การเพิ่มค่าลดหย่อนภาษีของสามีและภรรยาในโครงสร้างกฎหมายภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาจะช่วยสร้างความเป็นธรรมในการจัดเก็บภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาและส่งเสริมความมีประสิทธิภาพของภาครัฐในการจัดเก็บภาษีมมากขึ้นและประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชนคนไทยและประเทศไทย (ศาสตราจารย์พิเศษ *ภัทรศักดิ์ วรรณแสง* การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 7 พฤศจิกายน 2562)

6. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งนี้ จากการศึกษาเรื่องภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา ศึกษากรณีการหักลดหย่อน ภาษีของสามีและภรรยา จึงได้มีการเสนอให้แก้ไขกฎหมายดังนี้

1) การแก้ไขเพิ่มเติมค่าลดหย่อนของสามีและภรรยา ตามกฎหมายมาตรา 47 การเพิ่มค่าลดหย่อนภาษีของสามีและภรรยาในโครงสร้างกฎหมายภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาจะช่วยสร้างความเป็นธรรมในการจัดเก็บภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาและส่งเสริมความมีประสิทธิภาพของภาครัฐในการจัดเก็บภาษีมมากขึ้นและประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชนคนไทยและประเทศไทย

2) เพื่อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหที่เกี่ยวกับภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาและกฎหมายเกี่ยวกับภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา ในการหักค่าลดหย่อนภาษีของสามีและภริยา ซึ่งผู้ศึกษาขอเสนอให้หักค่าลดหย่อนสำหรับคู่สมรสของผู้มีเงินได้ จากเดิม 60,000 บาท เป็น 80,000 บาท แก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายมาตรา 47 แห่งประมวลรัษฎากร เพื่อให้การจัดเก็บภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาของสามีและภริยามีความสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย โดยให้เพิ่มค่าลดหย่อนภาษีเพิ่มขึ้น กำหนดจำนวนการหักค่าลดหย่อนภาษีที่เหมาะสม ตามมาตรา 47 ประมวลรัษฎากร เพื่อให้สามีภริยา ได้รับการบรรเทาภาระทางภาษีทางรัฐบาล ย่อมทำให้การจัดเก็บภาษีเงินได้บุคคลธรรมดามีความเหมาะสม สอดคล้องกับสถานการณ์เศรษฐกิจและค่าครองชีพในปัจจุบัน ซึ่งตัวชี้วัดนี้สัมพันธ์กับปัญหา เศรษฐกิจไทยในของปี 2562 ขยายตัวต่ำกว่าที่ ประมาณการไวการขยายตัวที่ต่ำกว่าค่าคาดการณ์การส่งออก สะท้อนจากมูลค่าการส่งออกในการส่งออกซึ่งแม้ว่าจะเริ่มมีทิศทางปรับตัวดีขึ้น แต่ยังเป็นการฟื้นตัวที่ ช้ากว่าที่คาดการณ์ไว้ โดยมีสาเหตุสำคัญมาจากการเพิ่มขึ้นของแรงกดดันจากมาตรการกีดกันทางการค้า และสาเหตุอื่นนำไปสู่การหักค่าลดหย่อนภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาของสามีและภริยาเพราะในสภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบันค่าเงินสูงขึ้น ภาระปัญหาทางครอบครัวภาระทางเศรษฐกิจสังคมในปัจจุบัน ค่าใช้จ่ายส่วนตัวโดยการออกมาตรการลดค่าใช้จ่ายเพิ่มค่าลดหย่อนให้กับทั้งทางฝ่ายสามีและฝ่ายภริยาให้มากขึ้น เพื่อที่จะส่งผลมีในระยะยาว เพื่อเป็นการบรรเทาภาระทางภาษีให้สามารถหักลดหย่อนภาษีได้อีก ตามมาตรา 47 แห่งประมวลรัษฎากร

เอกสารอ้างอิง

- ไกรยุทธ ธีรตยาคินันท์. (2560). **ทฤษฎีเงินได้และภาษีเงินได้ของไทย**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ดวงกมล.
- กลุ่มนักวิชาการภาษีอากร. (2560). **ภาษีอากรตามประมวลรัษฎากร 2560** . กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์.
- กองยุทธศาสตร์และการวางแผนเศรษฐกิจมหภาค. (2562, พฤศจิกายน 18) **ภาวะเศรษฐกิจไทยไตรมาสที่สาม และแนวโน้มปี, 2562-2563** .
- ชัยสิทธิ์ ตราชูธรรม. (2556). **คำสอนวิชา กฎหมายภาษีอากร**. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ : สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตสภา.

- ดุยลักษณ์ ตราชูธรรม. (2559). **หลักกฎหมายภาษีอากร (The Principles of Tax Law)**. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สถาบัน T. Training Center.
- ทัศนีย์ เหลืองเรืองรอง. (2557). **ความรู้ทั่วไปกฎหมายภาษีอากร ตามประมวลรัษฎากร**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- ไพโรจน์ กัมพูสิริ. (2559). **คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ครอบครอง**. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติธรรม.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, สาขาวิชานิติศาสตร์. (2547). **เอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายภาษีอากร. เล่ม 1**, นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- กรมสรรพากร. (2560, กุมภาพันธ์ 6). **โครงสร้างภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาใหม่มีผลบังคับใช้แล้วตั้งแต่ปีภาษี 2560 เป็นต้นไป**, เลขที่ 11/2560 กรมสรรพากร
- เพ็ญบุญ แก้วเขียว. (2558). **ประมวลรัษฎากร ฉบับประยุกต์**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ออฟเซ็ทพลัส.
- ศุภลักษณ์ พินิจภูวดล. (2548). **คำอธิบายทฤษฎีและหลักกฎหมายภาษีอากร**. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- สุเมธศิริ คุณโชติ และกำธร สิริชูติวงศ์. (2562). **ภาษีอากร ตามประมวลรัษฎากร 2562**. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ เรือนแก้วการพิมพ์.
- หยุด แสงอุทัย. (2560). **คำอธิบายประมวลรัษฎากร**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

ดารุณี บุญเต็ม. 2562. “การเปรียบเทียบพฤติกรรมการมารับวัคซีนพิษสุนัขบ้าครบชุดของ
ผู้สัมผัสโรคพิษสุนัขบ้าหลังจากการได้รับความรู้” ใน วารสารวิถีสังคมมนุษย์. ปีที่ 7
ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม. หน้า 64-90.

การเปรียบเทียบพฤติกรรมการมารับวัคซีนพิษสุนัขบ้าครบชุดของ
ผู้สัมผัสโรคพิษสุนัขบ้าหลังจากการได้รับความรู้
Behavior comparison study of full dose of the rabies
vaccination for rabies-exposed patients afterreceiving
the knowledge.

ดาร์ณี บุญเต็ม

Darunee Boontem

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องการเปรียบเทียบพฤติกรรมกรรมการรับวัคซีนพิษสุนัขบ้าครบชุดหลังการให้ความรู้ในผู้สัมผัสโรคพิษสุนัขบ้า พ.ศ.2560 การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมกรรมการรับวัคซีนพิษสุนัขบ้าครบชุดหลังได้รับความรู้เรื่องโรคพิษสุนัขบ้าเป็นการวิจัยเชิงทดลองเบื้องต้น (pre-experiment) กลุ่มตัวอย่างคือ คือผู้ที่สัมผัสเชื้อพิษสุนัขบ้าแล้วแพทย์พิจารณาให้ฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าที่ห้องอุบัติเหตุ-ฉุกเฉิน โรงพยาบาลหนองบุญมาก อำเภอหนองบุญมาก จังหวัดนครราชสีมาทุกรายโดยพิจารณาจากมีอายุ 15 ปีขึ้นไป กรณีผู้ที่สัมผัสเชื้อพิษสุนัขบ้า อายุน้อยกว่า 15 ปี ชักถามผู้ปกครองแทนและยินดีตอบแบบสอบถาม จำนวน 35 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสอบถามซึ่งประกอบด้วยข้อมูล 4 ส่วนคือ ข้อมูลทั่วไป ความรู้เกี่ยวกับโรคพิษสุนัขบ้า ทักษะคติในการไปรับบริการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าและการปฏิบัติตัวในการป้องกันตนเองจากโรคพิษสุนัขบ้าและการมารับบริการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าซึ่งผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญ และทดสอบความเชื่อมั่นโดยวิธีอัลฟาของครอนบาค ด้านความรู้ เท่ากับ 0.738 และด้านเจตคติ เท่ากับ 0.603 เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ระหว่างวันที่ 15 มีนาคม 2560 - 15 เมษายน 2560 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพรรณนาได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและสถิติอนุมานได้แก่ Paired samples t-test

ผลการวิจัยพบว่าด้านความรู้กลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยหลังให้ความรู้เท่ากับ 8.94 ด้านทัศนคติมีคะแนนเฉลี่ยของทัศนคติหลังการสอนเท่ากับ 29.80 ด้านการปฏิบัติมีคะแนนเฉลี่ยหลังการสอนเท่ากับ 28.34 เมื่อทดสอบความแตกต่างทางสถิติพบว่าความรู้ ทัศนคติ การปฏิบัติ หลังการสอนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จากการค้นพบดังกล่าวแสดงว่าควรมีการสอนผู้สัมผัสเชื้อพิษสุนัขบ้าโดยเน้นเรื่องสัต์ว์เลี้ยงลูกด้วยนมทุกชนิดเป็นพาหะนำโรคพิษสุนัขบ้าได้ การมารับวัคซีนตามนัดและการประชาสัมพันธ์เรื่องการปฏิบัติตัวในการป้องกันตนเองจากโรคพิษสุนัขบ้า

คำสำคัญ: พฤติกรรม, วัคซีนพิษสุนัขบ้า

Abstract

In this study, the Behavior comparison of full dose of the rabies vaccination for rabies-exposed patients after receiving the knowledge was conducted in 2017. The objective in this preliminary experimental research was investigated the behavior comparison of full dose of the rabies vaccination for rabies-exposed patients after receiving the knowledge. The data was collected during 15th March to 15th April, 2017 by answering the questionnaire from 35 of rabies-exposed patients that the doctor has decided to vaccinate against rabies at the emergency room of Nong Bun Mak hospital, Amphoe Nong Bun Mak, Nakhon Ratchasima Province. Participants were patients older than 15 years or less than 15 years. In group of patients less than 15 years, the questionnaire has been answered by parents. The questionnaire consisted of 4 parts; general information, knowledge about the rabies, attitudes to vaccination and self-protection against rabies. The content validity and internal reliability (Cronbach's alpha) of the questionnaire were determined. Cronbach's alpha values of knowledge and attitude were 0.738 and 0.603, respectively. The data obtained from the interviews were analyzed using descriptive statistics i.e. percentage, mean and standard deviation and inferential statistics i.e. Paired samples t-test.

The results of the study revealed that the knowledge, attitude and self-protection behaviors of participants were significantly higher after receiving the information. The average score of knowledge, attitude and self-protection behaviors of the participants were 8.94, 29.80 and 28.34 respectively. Based on the above information, it should be publicized more and give knowledge about the carrier of rabies, full doses vaccination and self-protection against rabies.

Keywords: Behavior, Rabies vaccine

1. บทนำ

โรคพิษสุนัขบ้าเป็นปัญหาสาธารณสุขที่สำคัญของประเทศไทยเนื่องจากยังไม่มีทางรักษาโรคนี้ได้ผู้ป่วยต้องเสียชีวิตทุกราย (สุเมธ องค์กรบรรณคดีและคณะ, 2546) แม้ว่าที่ผ่านมามีประเทศไทยจะได้ดำเนินการป้องกันโรคนี้โดยการฉีดวัคซีนให้กับสัตว์เพื่อป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าแต่จากการศึกษาพบว่าร้อยละของการตรวจพบเชื้อในสุนัขที่มีประวัติการฉีดวัคซีนป้องกันโรคแล้วไม่ลดลงอย่างชัดเจน (ธีรพงศ์ ยืนยงโอบาร, 2554) สำหรับการป้องกันในคนโดยการฉีดวัคซีนให้กับคนหลังสัมผัสโรคซึ่งเป็นมาตรการที่กระทรวงสาธารณสุขถือปฏิบัติแต่พบว่าผู้ที่สัมผัสโรคได้รับการฉีดวัคซีนครอบคลุมเพียงร้อยละ 30 เท่านั้น ส่วนการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าแบบก่อนสัมผัสโรคนั้นยังคงอยู่นอกแผนการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรคของกระทรวงสาธารณสุขแต่ได้ถือว่าเป็นวัคซีนเพื่อเลือกโดยอาจพิจารณาฉีดเฉพาะกลุ่มบุคคลที่มีภาวะเสี่ยงต่อการสัมผัสโรคสูงเช่นสัตว์แพทย์การติดเชืโรคพิษสุนัขบ้าส่วนใหญ่จะเกิดจากการถูกกัดจากสัตว์ที่มีเชื้อในน้ำลาย (สุเมธ องค์กรบรรณคดี และคณะ, 2546)

สัตว์ที่พบว่าป่วยเป็นโรคนี้มากที่สุดและเป็นพาหะนำโรคที่สำคัญคือสุนัขร้อยละ 96 ทั้งนี้เนื่องจากลักษณะสังคมไทยนิยมเลี้ยงสุนัขไว้เฝ้าบ้านๆ ะหลายตัวและผู้ป่วยส่วนใหญ่ไม่เห็นความสำคัญในการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าให้แก่สุนัขเลี้ยงของตนจึงส่งผลให้ประชาชนเสี่ยงต่อการถูกสุนัขกัดสูงโดยพบว่าในแต่ละปีจะมีผู้ถูกสุนัขกัดประมาณปีละ 1,300,000 รายผู้ถูกสุนัขกัดจะมีอายุตั้งแต่ต่ำกว่า 1 ปี-90 ปีกลุ่มอายุสูงสุดคือ 1-5 ปี รองลงมาเป็นเด็ก 6-10 ปี (สุรัชย์ ศิลาวรรณ และคณะ, 2551) นอกจากนี้จากการประเมินสภาพปัญหาของโรคพิษสุนัขบ้าในประเทศไทยจากรายงานการสอบสวนโรคเฉพาะรายพบว่าเมื่อประชาชนถูกสุนัขกัดไม่ให้ความสำคัญในการดูแลบาดแผลและยังเข้าใจผิดว่าสุนัขที่กัดถ้าอายุน้อยจะไม่ใช่โรคพิษสุนัขบ้าหรือเข้าใจว่าถูกกัดเนื่องจากความซุกซนหรือความซี้เล่นของลูกสุนัขจึงไม่ได้ไปรับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า (นิวัช เทพสง, 2551) บางรายนอกจากไม่มารับวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าแล้วยังไปรับการรักษากับหมอมกลางบ้านหรือรักษาทางไสยศาสตร์ทำให้ผู้ถูกกัดเสียชีวิต (ประวิทย์ ชุมเกษียร, 2541) ผู้ที่ถูกสงสัยว่าสัมผัสเชื้อพิษสุนัขบ้ามีเพียงร้อยละ 17.2 เท่านั้นที่เคยมีประวัติฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าและผู้สัมผัสเชื้อพิษสุนัขบ้าดังกล่าวได้รับวัคซีนครบตามเกณฑ์ร้อยละ 59.4 (นิวัช เทพสง, 2551) กระทรวงสาธารณสุข โดยสำนักโรคติดต่อทั่วไป กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข รายงานว่าผู้เสียชีวิตด้วยโรคพิษสุนัขบ้า กว่าร้อยละ 80 เกิดจากถูก

สุนัขเลี้ยงที่ไม่ได้ฉีดวัคซีนป้องกันโรค โดยปี 2557 เสียชีวิต 6 ราย, ปี 2558 เสียชีวิต 5 ราย และปี 2559 เสียชีวิต 7 รายเนื่องจากไม่ไปพบแพทย์หลังถูกสัตว์กัดหรือข่วนสถานการณ์โรคพิษสุนัขบ้าในจังหวัดนครราชสีมาพบว่าในรอบ 10 ปีที่ผ่านมาไม่พบว่ามีผู้เสียชีวิตจากโรคพิษสุนัขเลย และจากสถิติ 3 ปีย้อนหลังในปี 2557 - 2559 มีผู้สัมผัสพิษสุนัขบ้าจำนวน 5,132 , 4,522 และ 6,084 ราย ตามลำดับโดยสัมผัสเชื้อจากสุนัขมากเป็นอันดับหนึ่ง แมวเป็นอันดับสอง และลิง กระรอก กระแต เป็นอันดับสาม (รายงานผู้สัมผัสโรคพิษสุนัขบ้าสำนักโรคติดต่อทั่วไป กระทรวงสาธารณสุข)

โรงพยาบาลหนองบุญมากอำเภอหนองบุญมากจังหวัดนครราชสีมาเป็นโรงพยาบาลชุมชนขนาด 60 เตียงที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่ประชาชนมีอาชีพทำการเกษตรได้แก่ ทำนา และทำไร่มันสำปะหลัง ชุมชนเป็นชุมชนชนบท ประชาชนนิยมปลูกบ้านเรือนอยู่ในบริเวณเดียวกันไม่ค่อยสร้างรั้วและนิยมเลี้ยงสุนัขไว้เฝ้าบ้านทำให้มีผู้ที่ถูกสุนัขกัดในแต่ละปีเป็นจำนวนมากจากการวิเคราะห์ข้อมูลของผู้ถูกสุนัขข่วนถึงสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมอื่นๆ กัดย้อนหลัง 3 ปีงบประมาณคือ พ.ศ. 2557, 2558 และ 2559 พบว่ามีจำนวน 809, 813 และ 876 ราย ตามลำดับอีกทั้งยังพบว่ามีผู้มารับวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าไม่ครบชุดย้อนหลัง 3 ปีงบประมาณมีจำนวน 55, 71, 85 รายตามลำดับ คิดเป็นร้อยละ 6.79, 8.73 และ 9.70 ตามลำดับค่าใช้จ่ายในการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าของโรงพยาบาล ย้อนหลัง 3 ปีงบประมาณคือ พ.ศ. 2557, 2558 และ 2559 พบว่าเป็นจำนวน 271,700 บาท, 270,600 บาท และ 308,825 บาทโรงพยาบาลจัดซื้อเองทั้งหมดตามลำดับและค่าใช้จ่ายในการฉีดเชรุ่มป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า ย้อนหลัง 3 ปีคิดเป็นจำนวนเงิน 10,888, 114,472 และ 251,280 บาท ตามลำดับ (ข้อมูลจากกลุ่มงานเภสัชกรรมโรงพยาบาลหนองบุญมาก, 2559)

จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่าในแต่ละปีโรงพยาบาลต้องสูญเสียงบประมาณในการจัดซื้อวัคซีนเพื่อนำมาใช้ในการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าเป็นจำนวนมากอีกทั้งจำนวนผู้ไม่มารับวัคซีนครบชุดหลังติดตามให้มาฉีด ก็มีจำนวนที่สูงมากขึ้น ย้อนหลัง 3 ปีงบประมาณคือ พ.ศ. 2557, 2558 และ 2559 พบว่ามีจำนวน 12 , 17 และ 27 ราย ทำให้โรงพยาบาลต้องสูญเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้นในการเริ่มฉีดวัคซีนใหม่ผู้รับบริการสูญเสียเวลา เสียค่าเดินทางเพิ่มขึ้น พบว่าราคาค่าวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าหากฉีดครบชุดจะมีราคา จากการติดตามผู้ไม่มาฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าตามนัด สาเหตุเกิดจากเชื่อมน่ว่าสุนัขไม่บ้าเพราะเป็นสุนัขที่เลี้ยงดูไว้ที่บ้านและแจ้งว่าเป็นแผลเล็กน้อยไม่ต้องการฉีดต่อเนื่องและ

ผลก็หายสนิทแล้ว ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาเปรียบเทียบ พฤติกรรมการมารับวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าตามนัดจนครบชุดก่อนและหลังการให้ความรู้ในผู้สัมผัสพิษสุนัขบ้าที่ห้องอุบัติเหตุ -ฉุกเฉิน โรงพยาบาลหนองบุญมาก อำเภอหนองบุญมาก จังหวัดนครราชสีมา เพื่อจะได้นำความรู้ที่ได้ไปปรับปรุงการให้บริการผู้สัมผัสเชื้อพิษสุนัขบ้าที่มีประสิทธิภาพคือมารับวัคซีนครบตามนัด และเพื่อลดต้นทุนการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าในรายผู้สัมผัสเชื้อซ้ำซ้อน ซึ่งจะเกิดประโยชน์สูงสุดคือไม่มีผู้เสียชีวิตด้วยโรคพิษสุนัขบ้าในเขตอำเภอหนองบุญมาก

2. วัตถุประสงค์

เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมการมารับวัคซีนพิษสุนัขบ้าครบชุดหลังได้รับความรู้เรื่องโรคพิษสุนัขบ้า

3. กรอบความคิด

3.1 ทฤษฎีการสนับสนุนทางสังคม

การสนับสนุนทางสังคม (social support) มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อพฤติกรรมของคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งพฤติกรรมสุขภาพของบุคคลทั้งทางร่างกายและจิตใจ เพื่อการป้องกันโรค การส่งเสริมสุขภาพ และการปฏิบัติตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ จากแนวคิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่กล่าวว่า พฤติกรรมของบุคคลจะสามารถเปลี่ยนแปลงได้ โดยอาศัยการสนับสนุนจากครอบครัว บุคคลใกล้ชิดที่มีความสัมพันธ์กัน การช่วยเหลือ การให้ความช่วยเหลือในการที่จะช่วยเปลี่ยนความตั้งใจ ในการแสดงพฤติกรรมให้ไปสู่พฤติกรรมที่จะพิจารณาว่าวิธีการนั้นมีความเป็นไปได้หรือมีคุณค่าหรือไม่ ควรจะทำได้หรือไม่ ซึ่งจะก่อให้เกิดพฤติกรรมสุขภาพในทางที่ถูกต้อง (อภิญญา ศิริพิทยาคุณกิจ, 2553)

3.2 ทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูม

ทฤษฎีการเรียนรู้ เบนจามินบลูมและคณะ (Bloom et al, 1956 : 60) ได้จำแนกจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ออกเป็น 3 ด้าน คือ

1. ด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) พฤติกรรมด้านสมองเป็นพฤติกรรมเกี่ยวกับสติปัญญา ความรู้ ความคิด ความเฉลียวฉลาด ความสามารถในการคิดเรื่องราวต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นความสามารถทางสติปัญญา

2. ด้านจิตพิสัย (Affective Domain) พฤติกรรมด้านจิตใจ ค่านิยม ความรู้สึก ความซาบซึ้ง ทศนคติ ความเชื่อ ความสนใจและคุณธรรมพฤติกรรมด้านนี้อาจไม่เกิด ขึ้นทันที ดังนั้น การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม และสอดแทรกสิ่งที่ดีงามอยู่ตลอดเวลาจะทำให้พฤติกรรมของผู้เรียนเปลี่ยนไปในแนวทางที่พึงประสงค์ได้

3. ทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) พฤติกรรมด้านกล้ามเนื้อ ประสาท พฤติกรรมที่บ่งถึงความสามารถในการปฏิบัติงานได้อย่างคล่องแคล่วชำนาญ ซึ่งแสดงออกมาได้โดยตรงโดยมีเวลาและคุณภาพของงานเป็นตัวชี้ระดับของทักษะ

4. วิธีดำเนินการศึกษาวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลองเบื้องต้น (pre - experiment)

4.1 ขอบเขตการวิจัย

4.1.1 พื้นที่ในการศึกษา กำหนดพื้นที่ในการศึกษาในห้องอุบัติเหตุ-ฉุกเฉิน โรงพยาบาลหนองบุญมาก อำเภอหนองบุญมาก จังหวัดนครราชสีมา

4.1.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือประชาชนที่สัมผัสเชื้อพิษสุนัขบ้าและมารับบริการ ตรวจรักษาที่โรงพยาบาลหนองบุญมาก อำเภอหนองบุญมาก จังหวัดนครราชสีมา

กลุ่มตัวอย่าง คือผู้ที่สัมผัสเชื้อพิษสุนัขบ้าแล้วแพทย์พิจารณาให้ฉีด วัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าที่ห้องอุบัติเหตุ-ฉุกเฉิน โรงพยาบาลหนองบุญมาก อำเภอ หนองบุญมาก จังหวัดนครราชสีมาทุกรายโดยพิจารณา และยินดีตอบแบบสอบถาม โดย ใช้สูตรการคำนวณขนาดตัวอย่างตามตารางสำเร็จรูป (เพรนนอย สิงห์ช่างชัย, 2535: 155)

4.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม (Questionnaires) ที่ ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นโดยศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 1 ชุดแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลประกอบด้วยคำถามปลาย เปิด และปลายปิด จำนวน 10 ข้อ

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับความรู้ตัวเลือก 3 ตัวเลือก จำนวน 10 ข้อ ให้ตอบข้อที่ถูกเพียงข้อเดียว เป็นการวัดความรู้เกี่ยวกับโรคพิษสุนัขบ้า สาเหตุ อาการ การ

รักษาภาวะแทรกซ้อน และการดูแลตนเองเบื้องต้น ของผู้สัมผัสโรคพิษสุนัขบ้า โดยมีเกณฑ์ให้คะแนน ดังนี้ตอบถูกให้ 1 คะแนนตอบผิดให้ 0 คะแนน

ส่วนที่ 3 การวัดเจตคติจำนวน 10 ข้อเป็นคำถามการแสดงความคิดเห็น ความเชื่อเกี่ยวกับโรคพิษสุนัขบ้า สาเหตุ อาการการรักษาภาวะแทรกซ้อน และการดูแลตนเองเบื้องต้น ของผู้สัมผัสโรคพิษสุนัขบ้าลักษณะคำถามเป็นแบบมาตรวัดส่วนประเมินค่า (Rating Scale) ใช้มาตรวัดแบบลิเคิต (Likert Scale) โดยแบ่งเป็น 3 ระดับ แต่ละคำมีความหมายดังนี้ คือ

ข้อคำถามเชิงบวก	ข้อคำถามเชิงลบ
เห็นด้วย 3	1
ไม่แน่ใจ 2	2
ไม่เห็นด้วย 1	3

ส่วนที่ 4 การวัดการปฏิบัติจำนวน 10 ข้อ เกี่ยวกับการปฏิบัติตัวเพื่อป้องกัน ความเสี่ยงในการติดเชื้อพิษสุนัขบ้า การดูแลตนเองเบื้องต้นหลังสัมผัสเชื้อพิษสุนัขบ้า การดูแลสัตว์เลี้ยงที่เป็นพาหะนำเชื้อพิษสุนัขบ้าลักษณะคำถามเป็นแบบมาตรวัดส่วน ประเมินค่า (Rating Scale) ใช้มาตรวัดแบบลิเคิต (Likert Scale) โดยแบ่งเป็น 3 ระดับ แต่ละคำมีความหมายดังนี้ คือ

ข้อคำถามเชิงบวก	ข้อคำถามเชิงลบ
ปฏิบัติทุกครั้ง	ให้คะแนน 3 1
ปฏิบัติเป็นบางครั้ง	ให้คะแนน 2 2
ไม่เคยปฏิบัติ	ให้คะแนน 1 3

การแบ่งระดับความรู้ ใช้วิธีการจัดกลุ่มแบบอิงเกณฑ์ของ Bloom (1986: 42) แบ่งเป็น 3 ระดับดังนี้คือ

คะแนน 0 - 5	คะแนน ระดับต่ำ
คะแนน 6 - 7	คะแนนระดับปานกลาง
คะแนน 8 -10	คะแนนระดับสูง

การแบ่งระดับทัศนคติและการนำไปปฏิบัติใช้วิธีการจัดกลุ่มแบบอิงเกณฑ์ ของ Bloom (1986: 42) แบ่งเป็น 3 ระดับดังนี้คือ

คะแนน 0 - 17	คะแนนระดับต่ำ
คะแนน 18 - 23	คะแนนระดับปานกลาง
คะแนน 24 - 30	คะแนนระดับสูง

4.3 การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

4.3.1 การตรวจสอบความตรง (Validity)

ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปปรึกษาผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความถูกต้องทางภาษา และความครอบคลุมของเนื้อหา (Content Validity) แล้วนำไปปรับปรุงคำถามตามที่คุณวุฒิเสนอแนะ แล้วส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิ พิจารณาอีกครั้ง จนเป็นที่ยอมรับถือว่ามีความเที่ยงตรงตามเนื้อหาแล้วจึงนำไปทดลองใช้ต่อไป

4.3.2 การตรวจสอบหาความเชื่อมั่น (Reliability)

ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามทดลองใช้ (Try out) กับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน (กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง) แล้วนำแบบสอบถามทั้งหมดมาหาคะแนนและวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นโดยคำนวณจากสูตรของครอนบาค (Cronbach alpha Coefficient) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ได้ผลการวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่น ปรับปรุงเครื่องมือให้เป็นฉบับสมบูรณ์เพื่อนำไปใช้เก็บข้อมูลต่อไป

ความรู้อ้างอิง 0.738

ด้านเจตคติ เท่ากับ 0.603

4.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้ทำวิจัยแจกแบบสอบถาม โดยอธิบายถึงการเก็บข้อมูล เพื่อนำไปใช้ในการศึกษา ข้อมูลที่ได้ของผู้ตอบแบบสอบถามจะเป็นความลับไม่นำไปเปิดเผยที่ใด เมื่อเก็บแบบสอบถาม ตรวจสอบ แบบสอบถามที่สมบูรณ์นำมาวิเคราะห์ จำนวน 35 ฉบับ

4.5 ขั้นตอนการดำเนินการ

1. ผู้ทำวิจัยแบบสอบถาม โดยอธิบายถึงการเก็บข้อมูล เพื่อนำไปใช้ในการศึกษา ข้อมูลที่ได้ของผู้ตอบแบบสอบถามจะเป็นความลับไม่นำไปเปิดเผยที่ใด เมื่อเก็บแบบสอบถาม ตรวจสอบ แบบสอบถามที่สมบูรณ์นำมาวิเคราะห์ จำนวน 35 ฉบับ

2. ให้ความรู้เรื่องโรคพิษสุนัขบ้า สาเหตุ อาการการรักษาภาวะแทรกซ้อน และการดูแลตนเองเบื้องต้น ของผู้สัมผัสโรคพิษสุนัขบ้า

3. ประเมินผลหลังการให้ความรู้ผู้สัมผัสโรคพิษสุนัขบ้าเมื่อมารับวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าครั้งที่ 4 (1 เดือน) กรณีผู้สัมผัสโรคพิษสุนัขบ้าไปรับวัคซีนที่สถานพยาบาลอื่นใช้วิธีโทรศัพท์สอบถามแทน

4.6 สถิติและการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่ได้ตอบเรียนแล้วมาตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลแล้วประมวลผลเบื้องต้นด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป โดยแบ่งการวิเคราะห์ดังนี้

1. สถิติพรรณนา (Descriptive Statistic) ได้แก่ จำนวนร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
2. สถิติอนุมาน (Inferential statistic) ได้แก่ Paired samples t-test

5. ผลการวิจัย

5.1 ข้อมูลทั่วไป

ผู้สัมผัสโรคพิษสุนัขบ้า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 57.1, มีอายุระหว่าง 40-49 ปีมากถึงร้อยละ 10, ส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรสส่วนใหญ่ ร้อยละ 74.3 มีการศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ 54.3, ประกอบอาชีพรับจ้าง ร้อยละ 45.7, มีรายได้ 5,000 - 1,000 บาทต่อเดือน ร้อยละ 60 ดังรายละเอียดในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของผู้สัมผัสโรคพิษสุนัขบ้าจำแนกตามข้อมูลทั่วไป

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	15	42.9
หญิง	20	57.1
อายุ (ปี)		
<30	7	20
30 - 39	7	20
40 - 49	10	28.57
50 - 59	6	17.14
60 - 69	4	11.43
≥70	1	2.86
$\bar{X}$ =44.66, S.D = 14.90		

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (คน)	ร้อยละ
สถานภาพ		
โสด	7	20
คู่	26	74.3
หม้าย/หย่า/แยกกันอยู่	2	5.7
อาชีพ		
เกษตรกรรวม	13	37.1
รับจ้าง	16	45.7
ค้าขาย	6	17.1
รายได้เฉลี่ยต่อเดือน/บาท		
<5,000	9	25.71
5,000 - 10,000	21	
>10,000	5	60

5.2 ความรู้เกี่ยวกับโรคพิษสุนัขบ้า

ก่อนการสอนกลุ่มตัวอย่างตอบถูกมาก 2 เรื่อง ได้แก่ โรคพิษสุนัขบ้าเป็นโรคติดต่อจากสัตว์สู่คนที่มีความรุนแรงเป็นอันตรายถึงชีวิต (ร้อยละ 68.6) และการดูแลบาดแผลหลังถูกสัตว์กัดโดยการล้างแผลด้วยน้ำสบู่หลายครั้งล้างสบู่ออกให้หมดเช็ดแผลด้วยน้ำยาฆ่าเชื้อแล้วไปรับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าที่โรงพยาบาล (ร้อยละ 65.7) และตอบผิดมาก 2 เรื่อง ได้แก่ เรื่องสุนัขและแมวเท่านั้นที่เป็นพาหะนำโรคพิษสุนัขบ้า (ร้อยละ 20.0) และการรักษาโรคพิษสุนัขบ้าในปัจจุบันสามารถรักษาให้หายขาดได้ (ร้อยละ 28.8) หลังการสอนกลุ่มตัวอย่างตอบถูกมาก 2 เรื่อง ได้แก่ โรคพิษสุนัขบ้าเป็นโรคติดต่อจากสัตว์สู่คนที่มีความรุนแรงเป็นอันตรายถึงชีวิต (ร้อยละ 100) และอาการของสัตว์ที่น่าจะเป็นโรคพิษสุนัขบ้าเช่นมีพฤติกรรมไปในทางตรงข้ามกับปกติชอบกัดสิ่งของชอบหลบอยู่ในมุมมืด (ร้อยละ 97.1) ตอบผิดมาก 2 เรื่องได้แก่ พาหะนำโรคพิษสุนัขบ้ามีเพียงสุนัขกับแมวเท่านั้น (ร้อยละ 74.3) และถ้าเคยฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้ามาแล้วถูกสัตว์เลียๆกัดด้วยนมก็ไม่ต้องไปฉีดวัคซีนป้องกันเนื่องจากมีภูมิต้านทานอยู่แล้ว (ร้อยละ 77.1) ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามคะแนนความรู้ตอบถูก ก่อนและหลังการ สอน

ข้อ	ความรู้	ก่อนสอน	หลังสอน
		ร้อยละ	ร้อยละ
1	โรคพิษสุนัขบ้าเป็นโรคติดต่อจากสัตว์สู่คนที่มีความรุนแรงเป็นอันตรายถึงชีวิต	68.6	100
2	การดูแลบาดแผลหลังถูกสัตว์กัดโดยการล้างแผลด้วยน้ำสบู่หลายครั้งล้างสบู่ออกให้หมดเช็ดแผลด้วยน้ำยาฆ่าเชื้อแล้วไปรับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าที่โรงพยาบาล	65.7	94.3
3	เรื่องสุนัขและแมวเท่านั้นที่เป็นพาหะนำโรคพิษสุนัขบ้า	20.0	74.3
4	การรักษาโรคพิษสุนัขบ้าในปัจจุบันสามารถรักษาให้หายขาดได้	28.8	80
5	อาการของสัตว์ที่น่าจะเป็นโรคพิษสุนัขบ้าเช่นมีพฤติกรรมไปในทางตรงข้ามกับปกติชอบกัดสิ่งของชอบหลบอยู่ในมุมมืด	62.9	97.1
6	ถ้าเคยฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้ามาแล้วถูกสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมกัดอีกไม่ต้องไปฉีดวัคซีนป้องกันเนื่องจากมีภูมิคุ้มกันอยู่แล้ว	34.3	7.1

เมื่อพิจารณาระดับความรู้พบว่าก่อนการสอนกลุ่มตัวอย่างมีความรู้อยู่ในระดับต่ำ ร้อยละ 51.4 และมีความรู้อยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 37.1 หลังการสอนกลุ่มตัวอย่างมีความรู้ในระดับสูง ร้อยละ 88.6 และมีความรู้ในระดับปานกลางร้อยละ 11.4 ดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามระดับความรู้ ก่อนและหลัง
การสอน

ระดับความรู้	ก่อน		หลัง	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำ	18	51.4	-	-
ปานกลาง	13	37.1	4	11.4
สูง	4	11.4	31	88.6
รวม	35	100	35	100

$\bar{X}=5.17$ $SD=2.06$ $Min=1.00$ $Max=9.00$ $\bar{X}=8.94$ $SD=1.05$ $Min=7$ $Max=11$

5.3 ทักษะในการไปรับบริการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าก่อนการสอน

ผู้สัมผัสโรคพิษสุนัขบ้ามีทัศนคติก่อนการสอนที่ถูกต้อง 2 ลำดับแรก คือ การฉีดวัคซีนครบตามนัดสามารถป้องกันการเป็นโรคพิษสุนัขบ้าได้ ร้อยละ 97.1 รองลงมา คือโรคพิษสุนัขบ้าแม้จะเป็นโรคอันตรายแต่สามารถป้องกันได้ด้วยการไปฉีดวัคซีน ร้อยละ 82.9

ผู้สัมผัสโรคพิษสุนัขบ้ามีทัศนคติก่อนการสอนที่ไม่ถูกต้อง 2 ลำดับแรก คือ ฉีดวัคซีนเฉพาะเมื่อถูกสุนัขและแมวกัดเท่านั้น ร้อยละ 60.0 รองลงมา คือถ้าถูกลูกสุนัข อายุ ต่ำกว่า 3 เดือนกัดไม่ต้องไปรับบริการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า ร้อยละ 54.3 ดังแสดงในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ร้อยละของผู้สัมผัสโรคพิษสุนัขบ้าจำแนกตามทัศนคติในการไปรับบริการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าก่อนการสอนรายข้อ

ข้อ	ทัศนคติ	ทัศนคติ		
		เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ
1	โรคพิษสุนัขบ้าเมื่อเป็นแล้วไม่สามารถรักษาให้หายได้ต้องตายทุกราย	51.4	17.1	31.4
2	โรคพิษสุนัขบ้าแม้จะเป็นโรคอันตรายแต่สามารถป้องกันได้ด้วยการไปฉีดวัคซีน	91.4	2.9	14.17
3	ฉีดวัคซีนเฉพาะเมื่อถูกสุนัขและแมวกัดเท่านั้น	40.0	11.4	48.6
4	ถ้าถูกสุนัขขಾಯุ่ต่ำกว่า 3 เดือนกัดไม่ต้องไปรับบริการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า	45.7	22.9	31.4
5	เมื่อถูกสุนัขหรือแมวกัดไปฉีดวัคซีนป้องกันพิษสุนัขบ้าครั้งเดียวก็เพียงพอ	82.9	2.9	5.7
6	ถ้าลืมมาฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าตามวันนัด วางเมื่อไรค่อยมาฉีด	80.0	8.6	11.4
7	ต้องมาโรงพยาบาลเพื่อรับบริการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าให้ครบตามนัดแม้การเดินทางมาโรงพยาบาลจะไม่สะดวก	77.1	14.3	8.6
8	การไปรับบริการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าตามนัดถือว่าเป็นภาระ	74.3	2.9	22.9
9	ถ้าโดนสุนัขที่มีประวัติเคยฉีดวัคซีนมาแล้ว 1 ครั้งก็ไม่ต้องมารับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า	77.1	17.1	5.7
10	การฉีดวัคซีนครบตามนัดสามารถป้องกันการเป็นโรคพิษสุนัขบ้าได้	97.1	2.9	-

ผู้สัมผัสพิษสุนัขบ้าก่อนการสอน พบว่ามีทัศนคติอยู่ในระดับสูง ร้อยละ 100

ตารางที่ 5 จำนวนและร้อยละของของผู้สัมผัสโรคพิษสุนัขบ้าจำแนกตามระดับทัศนคติ ก่อนการสอน

ระดับทัศนคติ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ต่ำ (0-17)	-	-
ปานกลาง (18-23)	-	-
สูง (24 - 30)	35	100
รวม	35	100

$\bar{X}$ =25.37 SD=2.74 Min=18.00 Max=30.00

ผู้สัมผัสโรคพิษสุนัขบ้ามีทัศนคติหลังการสอนที่ถูกต้อง 2 ลำดับแรก คือโรคพิษสุนัขบ้าเมื่อเป็นแล้วไม่สามารถรักษาให้หายได้ต้องตายทุกราย ร้อยละ 100 รองลงมาต้องมาโรงพยาบาลเพื่อรับบริการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าให้ครบตามนัดให้ได้แม้การเดินทางมาโรงพยาบาลจะไม่สะดวกก็ตามร้อยละ 100

ผู้สัมผัสโรคพิษสุนัขบ้ามีทัศนคติหลัง การสอนที่ไม่ถูกต้อง 2 ลำดับแรก คือถ้าลืมมาฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าตามวันนัด วันไหนว่างค่อยมาฉีดก็ได้ ร้อยละ 2.9 รองลงมา โรคพิษสุนัขบ้าแม้จะเป็นโรคอันตรายแต่สามารถป้องกันได้ด้วยการไปฉีดวัคซีน ร้อยละ 8.6 ดังแสดงในตารางที่ 6

ตารางที่ 6 ร้อยละของผู้สัมผัสโรคพิษสุนัขบ้าจำแนกตามทัศนคติในการไปรับบริการฉีด วัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าหลังการสอนรายชื่อ

ข้อ	ทัศนคติ	ทัศนคติ		
		เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย
1	โรคพิษสุนัขบ้าเมื่อเป็นแล้วไม่สามารถรักษาให้หายได้ต้องตายทุกราย	100	-	-
2	โรคพิษสุนัขบ้าแม้จะเป็นโรคอันตรายแต่สามารถป้องกันได้ด้วยการไปฉีดวัคซีน	91.4	-	8.6
3	ฉีดวัคซีนเฉพาะเมื่อถูกสุนัขและแมวกัดเท่านั้น	100	-	-

ข้อ	ทัศนคติ	ทัศนคติ		
		เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย
4	ถ้าถูกลูกสุนัขขอยุ่ ต่ำกว่า 3 เดือนไม่ต้องไปรับบริการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัข	-	-	100
5	เมื่อถูกสุนัขหรือแมวกัดไปฉีดวัคซีนป้องกันพิษสุนัขบ้าครั้งเดียวก็เพียงพอ	-	-	100
6	ถ้าลืมมาฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าตามวันนัด วางเมื่อไรค่อยมาฉีด	-	2.9	97.1
7	ต้องมาโรงพยาบาลเพื่อรับบริการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าให้ครบตามนัดแม้การเดินทางมาโรงพยาบาลจะไม่สะดวก	100	-	-
8	การไปรับบริการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าตามนัดถือว่าเป็นภาระ	100	-	-
9	ถ้าโดนสุนัขที่มีประวัติเคยฉีดวัคซีนมาแล้ว 1 ครั้งก็ไม่ต้องมารับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า	100	-	-
10	การฉีดวัคซีนครบตามนัดสามารถป้องกันการเป็นโรคพิษสุนัขบ้าได้	100	-	-

เมื่อพิจารณาทัศนคติของผู้สัมผัสโรคพิษสุนัขบ้าเกี่ยวกับการไปรับบริการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าหลังการสอน พบว่ามีทัศนคติอยู่ในระดับปานกลางร้อยละ 11.4 และมีทัศนคติอยู่ในระดับสูง ร้อยละ 88.6 ดังตารางที่ 7

ตารางที่ 7 จำนวนและร้อยละของผู้สัมผัสโรคพิษสุนัขบ้าจำแนกตามระดับทัศนคติหลังการสอน

ระดับทัศนคติ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ต่ำ (0-17)	-	-
ปานกลาง (18-23)	4	11.4
สูง (24 - 30)	31	88.6
รวม	35	100

$\bar{X}$ =29.80 SD= 0.584 Min=28.00 Max=30.00

5.4 การปฏิบัติตัวในการป้องกันตนเองจากโรคพิษสุนัขบ้าและการมารับบริการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า

ผู้สัมผัสโรคพิษสุนัขบ้ามีการปฏิบัติตัวก่อนการสอนที่ถูกต้อง 2 ลำดับแรก คือเมื่อต้องฉีดวัคซีนป้องกันพิษสุนัขบ้าจะฉีดวัคซีนตามทีนัดร้อยละ 94.3 รองลงมา ท่านนำสุนัขหรือแมวที่เลี้ยงไว้ไปฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าทุกปี ร้อยละ 88.6

ผู้สัมผัสโรคพิษสุนัขบ้ามีการปฏิบัติตัวก่อนการสอนที่ไม่ถูกต้อง 2 ลำดับแรก คือ หากลูกสุนัขหรือลูกแมวเล็กๆช่วนก็จะมาพบแพทย์ ร้อยละ 91.4 รองลงมา เมื่อต้องฉีดวัคซีนป้องกันพิษสุนัขบ้าจะฉีดวัคซีนตามทีนัดร้อยละ 88.5 ดังแสดงในตารางที่ 8

ตารางที่ 8 ร้อยละของผู้สัมผัสโรคพิษสุนัขบ้าจำแนกตามการปฏิบัติตัวในการป้องกันตนเองจากโรคพิษสุนัขบ้าและการมารับบริการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า ก่อนการสอนรายชื่อ

ข้อ	พฤติกรรม	การปฏิบัติ		
		เป็นประจำ	บางครั้ง	ไม่ปฏิบัติ
1	เมื่อสุนัขหรือแมวกัดกัน ท่านจะไม่เข้าไปจับแยก	28.6	71.4	-
2	เมื่อสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม กัดท่านล้างแผลด้วยน้ำสบู่จนสะอาดทันทีก่อนไปพบแพทย์	11.4	57.1	31.4
3	เมื่อท่านต้องฉีดวัคซีนป้องกันพิษสุนัขบ้าท่านมาฉีดวัคซีนตามทีนัด	94.3	2.9	2.9
4	ท่านถูกสุนัขจรจัดข่วนเป็นแผลเพียงเล็กน้อยท่านก็มาพบแพทย์	20	37.1	42.9
5	ท่านทำแผลที่เกิดจากสุนัขกัดที่สถานพยาบาลใกล้บ้านทุกวัน	77.1	22.9	-
6	หากท่านสัมผัสมาฉีดวัคซีนป้องกันพิษสุนัขบ้าท่านจะรีบมาโรงพยาบาลทันทีที่ทำได้	31.4	68.6	-
7	ท่านให้สุนัขหรือแมวเลียปากเป็นประจำ	28.6	71.4	-
8	หากลูกสุนัขหรือลูกแมวเล็กๆช่วนท่านก็จะมาพบแพทย์	8.6	51.4	40.0

ข้อ	พฤติกรรม	การปฏิบัติ		
		เป็นประจำ	บางครั้ง	ไม่ปฏิบัติ
9	เมื่อสุนัขหรือแมวที่บ้านทำน่วยทำนจะป้อนอาหารหรือยาด้วยมือเปล่า	40.0	54.3	5.7
10	ทำนนำสุนัขหรือแมวที่เลี้ยงไว้ไปฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าทุกปี	88.6	-	11.4

เมื่อพิจารณาการปฏิบัติตัวในการป้องกันตนเองจากโรคพิษสุนัขบ้าและการมารับบริการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าของผู้สัมผัสโรคพิษสุนัขบ้าก่อนการสอนพบว่า มีการปฏิบัติตัวอยู่ในระดับปานกลางร้อยละ 57.1 และมีการปฏิบัติตัวอยู่ในระดับสูง ร้อยละ 42.9 ดังตารางที่ 9

ตารางที่ 9 จำนวนและร้อยละของผู้สัมผัสโรคพิษสุนัขบ้าจำแนกตามระดับการปฏิบัติตัวก่อนการสอน

ระดับการปฏิบัติ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ต่ำ (0-17)	-	-
ปานกลาง (18-23)	20	57.1
สูง (24 - 30)	15	42.9
รวม	35	100

$\bar{X}=23.05$ $SD= 2.49$ $Min=19.00$ $Max=29.00$

ผู้สัมผัสโรคพิษสุนัขบ้ามีการปฏิบัติตัวหลังการสอนที่ถูกต้อง 2 ลำดับแรก คือเมื่อต้องฉีดวัคซีนป้องกันพิษสุนัขบ้าจะมารับวัคซีนตามที่นัดร้อยละ 100 รองลงมา เมื่อสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมกัดล้าแผลด้วยน้ำสบู่นจนสะอาดทันทีก่อนไปพบแพทย์ร้อยละ 94.3

ผู้สัมผัสโรคพิษสุนัขบ้ามีการปฏิบัติตัวหลังการสอนที่ไม่ถูกต้อง 2 ลำดับแรก คือ หากลูกสุนัขหรือลูกแมวเล็ก ๆ ข่วนก็จะมาพบแพทย์ ร้อยละ 25.7 รองลงมา จะป้อนอาหารหรือยาเมื่อสุนัขหรือแมวที่บ้านป่วยด้วยมือเปล่า ร้อยละ 25.7 ดังแสดงในตารางที่ 10

ตารางที่ 10 ร้อยละของผู้สัมผัสโรคพิษสุนัขบ้าจำแนกตามการปฏิบัติตัวในการป้องกันตนเองจากโรคพิษสุนัขบ้าและการมารับบริการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าหลังการสอนรายชื่อ

ข้อ	พฤติกรรม	การปฏิบัติ		
		เป็นประจำ	บางครั้ง	ไม่ปฏิบัติ
1	เมื่อสุนัขหรือแมวกัดกัน ท่านจะไม่เข้าไปจับแยก	71.4	20.0	8.6
2	เมื่อสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม กัดท่านล้างแผลด้วยน้ำสบู่จนสะอาดทันทีก่อนไปพบแพทย์	94.3	5.7	-
3	เมื่อท่านต้องฉีดวัคซีนป้องกันพิษสุนัขบ้าท่านมาฉีดวัคซีนตามนัด	100	-	-
4	ท่านถูกสุนัขจรจัดข่วนเป็นแผลเพียงเล็กน้อยท่านก็มาพบแพทย์	94.3	5.7	-
5	ท่านทำแผลที่เกิดจากสุนัขกัดที่สถานพยาบาลใกล้บ้านทุกวัน	94.3	2.9	2.9
6	หากท่านสัมผัสมาฉีดวัคซีนป้องกันพิษสุนัขบ้าท่านจะรับมาโรงพยาบาลทันทีที่ได้	91.4	2.9	5.7
7	ท่านให้สุนัขหรือแมวเลียปากเป็นประจำ	88.6	8.6	2.9
8	หากถูกสุนัขหรือลูกแมวเล็กๆข่วนท่านก็จะมาพบแพทย์	74.3	17.1	8.6
9	เมื่อสุนัขหรือแมวที่บ้านท่านป่วยท่านจะป้อนอาหารหรือยาด้วยมือเปล่า	74.3	17.1	8.6
10	ท่านนำสุนัขหรือแมวที่เลี้ยงไว้ไปฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าทุกปี	88.6	11.4	-

เมื่อพิจารณาการปฏิบัติตัวในการป้องกันตนเองจากโรคพิษสุนัขบ้าและการมารับบริการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า ของผู้สัมผัสโรคพิษสุนัขบ้าหลังการสอนพบว่า มีการปฏิบัติตัวอยู่ในระดับสูง ร้อย 100 ดังตารางที่ 11

ตารางที่ 11 จำนวนและร้อยละของผู้สัมผัสโรคพิษสุนัขบ้าจำแนกตามระดับการปฏิบัติตัวหลังการสอน

ระดับการปฏิบัติ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ต่ำ (0-17)	-	-
ปานกลาง (18-23)	-	-
สูง (24 - 30)	35	100
รวม	35	100

$\bar{X}$ =28.34 SD=1.57 Min=24.00 Max=30.00

5.5 การเปรียบเทียบคะแนนความรู้ก่อนและหลังการสอน

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยความรู้ก่อนและหลังการสอบเท่ากับ 5.17 และหลังการสอบเท่ากับ 8.94 เมื่อทดสอบความแตกต่างทางสถิติพบว่า คะแนนเฉลี่ยของความรู้หลังการสอบ เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ดังแสดงในตารางที่ 12

ตารางที่ 12 การเปรียบเทียบคะแนนความรู้ก่อนและหลังการสอบ

ความรู้	คะแนนเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	t	p
ก่อนการสอบ	5.17	2.06	-9.105	.000
หลังการสอบ	8.94	1.05		

5.6 การเปรียบเทียบคะแนนทัศนคติก่อนและหลังการสอบ

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีคะแนนทัศนคติเฉลี่ยก่อนการสอบเท่ากับ 25.37 และหลังการสอบเท่ากับ 29.80 เมื่อทดสอบความแตกต่างทางสถิติพบว่าคะแนนเฉลี่ยของทัศนคติหลังการสอบ เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ดังแสดงในตารางที่ 13

ตารางที่ 13 การเปรียบเทียบคะแนนทัศนคติก่อนและหลังการสอน

ทัศนคติ	คะแนนเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	t	p
ก่อนการสอน	25.37	2.74	-8.99	.000
หลังการสอน	29.80	.58		

5.7 การเปรียบเทียบคะแนนการปฏิบัติก่อนและหลังการสอน

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีคะแนนการปฏิบัติเฉลี่ยก่อนการสอนเท่ากับ 23.05 และหลังการสอนเท่ากับ 28.34 เมื่อทดสอบความแตกต่างทางสถิติพบว่า คะแนนเฉลี่ยของการปฏิบัติหลังการสอน เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ดังแสดงในตารางที่ 14

ตารางที่ 14 การเปรียบเทียบคะแนนการปฏิบัติก่อนและหลังการสอน

การปฏิบัติ	คะแนนเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	t	p
ก่อนการสอน	23.05	2.49	-10.08	.000
หลังการสอน	28.34	1.57		

6. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเชิงทดลองเบื้องต้น (pre - experiment) ครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมมารับวัคซีนพิษสุนัขบ้าครบชุดหลังได้รับความรู้เรื่องโรคพิษสุนัขบ้ากลุ่มตัวอย่างคือ คือผู้ที่สัมผัสเชื้อพิษสุนัขบ้าแล้วแพทย์พิจารณาให้ฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าที่ห้องอุบัติเหตุ -ฉุกเฉิน โรงพยาบาลหนองบุญมาก อำเภอนองบุญมาก จังหวัดนครราชสีมาทุกรายโดยพิจารณาจากมีอายุ 15 ปีขึ้นไป กรณีผู้ที่สัมผัสเชื้อพิษสุนัขบ้า อายุน้อยกว่า 15 ปี ซักถามผู้ปกครองแทนและยินดีตอบแบบสอบถาม จำนวน 35 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสอบถามซึ่งประกอบด้วยข้อมูล 4 ส่วนคือ ข้อมูลทั่วไป ความรู้เกี่ยวกับโรคพิษสุนัขบ้า ทัศนคติในการไปรับบริการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า และการปฏิบัติตัวในการป้องกันตนเองจากโรคพิษสุนัขบ้าและการมารับบริการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าซึ่งผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญ และทดสอบความเชื่อมั่นโดยวิธีอัลฟาของครอนบาค ด้านความรู้ เท่ากับ 0.738 และด้านเจตคติ เท่ากับ

0.603 เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ระหว่างวันที่ 15 มีนาคม 2560 - 15 เมษายน 2560 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพรรณนาได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติอนุมานได้แก่ Paired samples t-test ผลการวิจัยมีดังต่อไปนี้

ด้านความรู้ผลการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยของความรู้ก่อนการให้ความรู้เท่ากับ 5.17 และหลังให้ความรู้เท่ากับ 8.94 เมื่อทดสอบความแตกต่างทางสถิติพบว่าคะแนนเฉลี่ยของความรู้หลังการสอนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ด้านทัศนคติผลการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยของทัศนคติก่อนการสอนเท่ากับ 25.37 และหลังการสอนเท่ากับ 29.80 เมื่อทดสอบความแตกต่างทางสถิติพบว่าคะแนนเฉลี่ยของความรู้หลังการสอนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ด้านการปฏิบัติผลการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยของการปฏิบัติก่อนการสอนเท่ากับ 23.05 และหลังการสอนเท่ากับ 28.34 เมื่อทดสอบความแตกต่างทางสถิติพบว่าคะแนนเฉลี่ยของการปฏิบัติหลังการสอนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

7. การอภิปรายผลการวิจัย

หลังการสอนผู้ที่สัมผัสเชื้อพิษสุนัขบ้า พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความรู้ ทัศนคติ และการปฏิบัติตัวในการป้องกันตนเองจากโรคพิษสุนัขบ้าและการมารับบริการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยมีกระบวนการสอนดังนี้ ใช้การสอนให้ความรู้เป็นรายบุคคลรวมถึงญาติผู้ดูแลหรือนำผู้สัมผัสเชื้อพิษสุนัขบ้ามาโรงพยาบาลโดยใช้วิดีโอของกรมควบคุมโรคติดต่อเรื่องโรคพิษสุนัขบ้า และวิดีโอเรื่องผู้ป่วยโรคพิษสุนัขบ้า โดยขณะดูวิดีโอผู้วิจัยให้ความรู้เสริมสอดแทรกโดยหยุดวิดีโอเป็นช่วงๆ เพื่อความเข้าใจที่มากขึ้น

ผลการศึกษาครั้งนี้สอดคล้องกับทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการสนับสนุนทางสังคม ที่กล่าวว่า การสนับสนุนทางสังคม (social support) มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อพฤติกรรมของคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งพฤติกรรมสุขภาพของบุคคลทั้งทางร่างกายและจิตใจเพื่อการป้องกันโรคการส่งเสริมสุขภาพและการปฏิบัติตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ และสอดคล้องกับแนวคิดที่กล่าวไว้ว่าเมื่อบุคคลเกิดการเรียนรู้ จะเกิดการเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงทางด้านอารมณ์ ความรู้สึก ทัศนคติ ค่านิยม (Affective Domain) หมายถึงเมื่อบุคคลได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ก็ทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกทางด้านจิตใจ ความเชื่อ ความสนใจ ความเปลี่ยนแปลงทางด้านความชำนาญ (Psychomotor Domain) หมายถึงการที่บุคคลได้เกิด

การเรียนรู้ทั้งในด้านความคิด ความเข้าใจ และเกิดความรู้สึกนึกคิด ค่านิยม ความสนใจ ด้วยแล้ว ได้นำเอาสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปปฏิบัติ จึงทำให้เกิดความชำนาญมากขึ้น (Bloom, 1968)

สอดคล้องกับผลการศึกษาของรัตนาวงษ์พิทักษ์โรจน์ (2543) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อด้านสุขภาพการสนับสนุนทางสังคมกับพฤติกรรมการปฏิบัติตนของหญิงตั้งครรภ์ที่ติดเชื้อเอชไอวีที่มารับบริการแผนกผู้ป่วยนอกโรงพยาบาลนครปฐมพบว่าหญิงตั้งครรภ์ที่ติดเชื้อเอชไอวีมีพฤติกรรมการปฏิบัติตนถูกต้องในระดับปานกลาง การสนับสนุนทางสังคมความเชื่อด้านสุขภาพมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการปฏิบัติตน

สอดคล้องกับอภิญา ศิริพิทยาคุณกิจ (2553) ได้ศึกษาแรงสนับสนุนทางสังคมที่เป็นปัจจัยสำคัญในการดูแลผู้ที่เป็นเบาหวานพบว่าแรงสนับสนุนทางสังคมเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีส่วนช่วยผู้ที่เป็นเบาหวานในการดูแลเบาหวานและทำให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีต่อผู้ที่เป็นเบาหวานในระยะยาว

8. ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยพบว่าพฤติกรรมกรรมการรณรงค์วัคซีนพิษสุนัขบ้าครบชุดหลังได้รับความรู้เรื่องโรคพิษสุนัขบ้าของผู้ที่สัมผัสเชื้อพิษสุนัขบ้าเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

1. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโรคพิษสุนัขบ้าเนื่องจากโรคพิษสุนัขบ้าเป็นโรคที่เป็นแล้วรักษาไม่หายและยังไม่มีวิธีรักษาดังนั้นพยาบาลผู้ดูแล ต้องให้ความรู้แก่ผู้สัมผัสเชื้อพิษสุนัขบ้าโดยเน้น เรื่องสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมทุกชนิดเป็นพาหะนำโรคพิษสุนัขบ้าได้ และถ้าเคยฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้ามาแล้วและถูกสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมกัดอีกก็ต้องมารับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าแบบกระตุ้นอีก

2. ทศนคติในการไปรับบริการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าข้อที่ได้คะแนนน้อย 2 อันดับแรกคือ เรื่องลืมมาฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าตามวันนัด และโรคพิษสุนัขบ้าแม้จะเป็นโรคอันตรายแต่สามารถป้องกันได้ด้วยการไปฉีดวัคซีน พยาบาลผู้ดูแล ผู้ที่สัมผัสเชื้อพิษสุนัขบ้า ต้องวางระบบการติดตามผู้ที่สัมผัสเชื้อพิษสุนัขบ้า และขณะให้การดูแลต้องเน้นย้ำเรื่องการมารับวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าตามนัด และการบันทึกใบนัดฉีดวัคซีนต้องบันทึกด้วยภาษาที่อ่านง่าย ชัดเจน พร้อมเน้นย้ำวันนัดครั้งถัดไปทุกราย

3. การปฏิบัติตัวในการป้องกันตนเองจากโรคพิษสุนัขบ้าและการมารับบริการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าข้อที่ได้คะแนนน้อย 2 อันดับแรกคือ การมาพบแพทย์หาก

ลูกสุนัขหรือลูกแมวเล็กๆช่วน และการป้อนอาหารหรือยาเมื่อสุนัขหรือแมวที่บ้านป่วยด้วยมือเปล่าพยาบาลห้องอุบัติเหตุ - ลูกเงินต้องประชาสัมพันธ์ผ่านเสียงตามสาย และให้ความรู้แก่ประชาชนผ่านการเป็นวิทยากรอบรมในหลักสูตรการปฐมพยาบาลเบื้องต้น และหลักสูตรอาสาสมัครฉุกเฉินชุมชน(อฉช.) เรื่องการปฏิบัติตัวในการป้องกันตนเองจากโรคพิษสุนัขบ้าโดยเน้นย้ำใน 2 ประเด็นข้างต้น

เอกสารอ้างอิง

- กลุ่มโรคติดต่อระหว่างสัตว์และคน สำนักโรคติดต่อทั่วไป กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข. (2559). แนวทางเวชปฏิบัติโรคพิษสุนัขบ้าฉบับปรับปรุงพิเศษ. ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด: กรุงเทพฯ.
- ธีรพงษ์ ยืนยงโอฬาร. (2554).ระบาดวิทยาโรคพิษสุนัขบ้าในสัตว์ของประเทศไทย ระหว่างปี พ.ศ.2549 - 2554 (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก [http://www.dcontrol.dld.go.th/th/images/stories/.rebie-epidemic 2549 - 2554.pdf](http://www.dcontrol.dld.go.th/th/images/stories/.rebie-epidemic%202549%20-%202554.pdf) [10 พฤศจิกายน 2559]
- ธีรพงศ์ ยืนยงโอฬาร และณัฐพัชร์ บุญมีเกษมสันต์. (2552).โรคพิษสุนัขบ้า. ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด: กรุงเทพฯ.
- นริศ นางาม ,ประพันธ์ศักดิ์ ฉวีราช, พิทักษ์ น้อยเมล์และนภดล มีมาก. (2543). ปัจจัยที่มีผลต่อการนำสุนัขและแมวมารับบริการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าในหมู่บ้านชนบทของจังหวัดขอนแก่น วารสารสัตวแพทย์ 10(3): 36 - 49.
- นิวัช เทพสง.(2551).ลักษณะทางระบาดวิทยาของผู้ที่ถูกสงสัยว่าสัมผัสเชื้อโรคพิษสุนัขบ้าใน อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก <http://www.tnrr.in.th> [16 ธันวาคม 2559]
- บุญเยี่ยมตระกูลวงษ์. (2541). จิตวิทยาสังคมกับการสาธารณสุขหน่วยที่ 11 ในเอกสารการสอนชุดวิชาสังคมวิทยาการแพทย์หน่วยที่ 9 - 15. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช:นนทบุรี.
- ประวิทย์ชุมเกษียร. (2541). สาเหตุการไม่ได้รับวัคซีนหลังรับเชื้อของผู้เสียชีวิตด้วยโรคพิษสุนัขบ้าในประเทศไทย พ.ศ. 2535 - 2539 (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก www.tnrr.in.th[18 ธันวาคม 2559]

- พันธนีย์ จิติชัย. (2555). โรคพิษสุนัขบ้า: สรุปรายงานการเฝ้าระวังโรคประจำปี 2555 (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก <http://www.boe.moph.go.th> [16 ธันวาคม 2559]
- รัตนาวรชพิทักษ์โรจน์. (2543). ความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อด้านสุขภาพการสนับสนุนทางสังคมกับพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติตนของหญิงตั้งครรภ์ที่ติดเชื้อเอชไอวีที่มาใช้บริการแผนกผู้ป่วยนอกโรงพยาบาลนครปฐม (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก www.tnrr.in.th [18 ธันวาคม 2559]
- สังวาลเจริญรบและคณะ. (2540). สภาพการณ์ความรู้ทัศนคติและพฤติกรรมกรรมการป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าของผู้มารับบริการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าที่งานควบคุมโรคติดต่อทั่วไป. สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดร้อยเอ็ด: ร้อยเอ็ด.
- สุดา สีนุญเรือง และธีระพงษ์ต้นทวีเชียร. (2559). วิชาการโรคพิษสุนัขบ้า (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก www.saovabha.com/Vichakarn/default.asp [20 ธันวาคม 2559]
- สุเมธองค์วรรณดี, ประวิทย์ชุมเกษียร, นราทิพย์ชุตินวงศ์และวิโรจน์ตั้งเจริญเสถียร. (2546). ต้นทุน- ผลได้ของการควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าในประเทศไทยโดยเน้นการควบคุมในสุนัข. วารสารวิชาการสาธารณสุข: กรุงเทพฯ.
- สุรัชศิลาวรรณ, นันทนาแต่ประเสริฐ, พงษ์พิชญศรัทธรมานสาร, ธีรศักดิ์พรหมพินใจ. (2551). ต้นทุนประสิทธิผลโครงการป้องกันควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าในคน เปรียบเทียบระหว่างการให้วัคซีนโดยวิธีการป้องกันโรคล่วงหน้าและการให้วัคซีนป้องกันหลังถูกสัตว์กัด (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก [http://www ..kmddc.go.th](http://www..kmddc.go.th) [16 ธันวาคม 2559]
- สำนักโรคติดต่อทั่วไป. (2559). ระบบรายงานโรคพิษสุนัขบ้า กระทรวงสาธารณสุข (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก <http://www.r36.ddc.moph.go.th/r36/home> [16 ธันวาคม 2559]
- อนุรักษ์ ทองเทศ. (2549). ความพึงพอใจของผู้มารับบริการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าที่โรงพยาบาลป่าโมก อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดอ่างทอง (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก www.http:tdc.thailis.or.th [3 ธันวาคม 2559]
- อภิญา ศิริพิทยาคุณกิจ.(2553).แรงสนับสนุนทางสังคม: ปัจจัยสำคัญในการดูแลผู้ที่เป็นเบาหวาน. วารสารพยาบาลรามธิบดี (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก www.med.mahidol.ac.th [2 ธันวาคม 2559]

Benjamin, S Bloom. 1968. 'Learning for mastery'. Evaluation comment.
Center for the study of instruction program. University of California
at Los Angeles. Vol 2:47-62.

สมเดช นามเกตุ พระมหาปริญา วรญาโณ รัฐิวิรรณ สิ้นจันอก และอินตอง ชัยประโคม.
2562. “ขบวนการเรียนรู็ของเยาวชนตามหลักอิทธิบาท 4 ของบุคคลต้นแบบในจังหวัด
หนองคาย” ใน วารสารวิถีสังคมมนุษย์. ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม. หน้า
91-104.

ขบวนการเรียนรู้ของเยาวชนตามหลักอิทธิบาท 4
ของบุคคลต้นแบบในจังหวัดหนองคาย
The Process Of The Youths' learning
In Accordance The Fourpaths Of Accomplishment
Of The Modelpersons In Nongkhai Province

สมเดช นามเกตุ¹

พระมหาปริญญา วรญาโณ²

ฐิติวรรณ สิ้นจั่นนอก³

ธวัญทัฬหย์ สิ้นจั่นนอก⁴

อินตอง ชัยประโคน⁵

¹ อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

² อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

³ อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

⁴ อาจารย์พิเศษมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

⁵ อาจารย์พิเศษมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

บทคัดย่อ

บทความเรื่องขบวนการเรียนรู้ของเยาวชนตามหลักอิทธิบาท 4 ของบุคคลต้นแบบในจังหวัดหนองคาย มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย 1) เพื่อการศึกษาการประยุกต์ใช้หลักแนวคิดและหลักปฏิบัติของบุคคลต้นแบบ ในจังหวัดหนองคาย 2) เพื่อส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท 4 ของเยาวชนในจังหวัดหนองคาย 3) เพื่อพัฒนาขบวนการเรียนรู้ของเยาวชนตามหลักอิทธิบาท 4 ของบุคคลต้นแบบในจังหวัดหนองคาย การวิจัยโดยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกประกอบด้วย นักธุรกิจ นักการเมือง พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ผู้นำศิลปะ กลุ่มบุคคลต้นแบบ และโรงเรียน ในจังหวัดหนองคาย ประชากรกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ บุคคลต้นแบบทาง รวม 10 รูป/คน ผลจากการวิจัยพบว่า บุคคลต้นแบบและหลักการปฏิบัติของบุคคลต้นแบบ ในจังหวัดหนองคาย ทำให้เกิดคุณค่าต่อการดำเนินวิถีชีวิตของชุมชนในจังหวัดหนองคายทั้ง 3 ด้าน คือ 1) ด้านทำให้ทราบพฤติกรรมการเรียนรู้ของเยาวชนในจังหวัดหนองคาย 2) ด้านทำให้ทราบถึงความรู้ความเข้าใจในหลักอิทธิบาท 4 ของนักเรียนและเยาวชนในจังหวัดหนองคาย 3) ด้านองค์ความรู้จากผลการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการแก้ปัญหา พฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนและเยาวชน ได้นำไปเป็นฐานข้อมูลในการจัดการศึกษา

คำสำคัญ: หลักปฏิบัติ, บุคคลต้นแบบ, หลักอิทธิบาท 4, การเรียนรู้, หนองคาย

Abstract

The purposes of this research were; 1) to study the application of the conceptual principle and the practical principle of the model persons in Nongkhai province 2) to enhance the practice in accordance with the Four Paths of Accomplishment of the youths in the Nongkhai Province and 3) to develop the process of the youths' learning in accordance with the Four Paths of Accomplishment of the model persons in Nongkhai Province. This research was the qualitative research collecting the data by using the In-depth Interview consisting of the businessmen, politicians, Buddhist monks, the leaders of community, groups of model persons and schools in Nongkhai Province. The target population consists of 10 model persons. The

results of the research were found that the model persons and the practical principles of the model persons in Nongkhai Province produced the value of earning living of the community in Nongkhai Province in three categories, that is, 1) to know the youths' behaviors in learning in Nongkhai Province 2) to know the knowledge and understanding in the principles of the Four Paths of Accomplishment of the students and the youths in Nongkhai Province and 3) to know the body of knowledge from the results of applying the principles of the Four Paths of Accomplishment. To solve the behavioral problems in learning of the students and the youths is brought to be the data bases in the educational management.

Keywords : Practical principles, Model persons, the Four Paths of Accomplishment, Learning and Nongkhai Province

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

นโยบายการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาคนไทยกำลังประสบปัญหาวิกฤตค่านิยม จริยธรรมและพฤติกรรมเชื่อมโยงถึงการดำเนินชีวิต ความประพฤติกุศลจิตทัศนคติ และ คุณธรรมของคนในสังคมเป็นผลกระทบจากการเคลื่อนไหวของวัฒนธรรมต่างชาติที่เข้าสู่ ประเทศไทยผ่านสื่อและเทคโนโลยีสารสนเทศสื่อสร้างสรรค์ยังมีน้อยสื่อที่เป็นภัยและผิด กฎหมายมีการเผยแพร่มากขึ้นแม้มีมาตรการปราบปรามอย่างเข้มงวดเว็บบริการทางเพศ เพิ่มขึ้น 3 เท่าตัวขณะที่คนไทยโดยเฉพาะเด็กและเยาวชนยังไม่สามารถคัดกรองและเลือก รับวัฒนธรรมต่างๆ ได้อย่างเหมาะสมประกอบกับสถาบันทางสังคม อาทิ สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษา มีบทบาทน้อยลงในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม และพัฒนาศักยภาพคนไทย โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน ครอบครัว มีความเปราะบางอัตราการหย่าร้างสูงขึ้นจาก 4.4 คู่ต่อพัน คู่ครัวเรือนใน ปี 2544 เป็น 5.0 คู่ต่อพันครัวเรือน ใน ปี 2548 สถาบันการศึกษาให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณธรรมของผู้เรียนไม่มากเท่าที่ ควรสถาบันศาสนายังใช้ประโยชน์จากศาสนสถาน และบุคลากรทางศาสนา ซึ่งมีอยู่มากมายไม่เต็มที่ และขาดความสอดคล้องกับภาวะปัจจุบันอย่างไรก็ตาม ประเทศไทยมี

วัฒนธรรมไทยที่มีความหลากหลายโดดเด่น และระบบความสัมพันธ์ที่เป็นวัฒนธรรมและเป็นรากฐานในการสร้างความเข้มแข็งให้สังคมไทย และเป็นตาข่ายนิรภัยทางสังคมรวมทั้งมีภูมิปัญญาไทยที่มีการสั่งสมสืบทอดและรักษาไว้อย่างรู้คุณค่ามีปราชญ์ และผู้รู้ที่กระจายอยู่ทั่วประเทศกว่า 1 ล้านคน หากยังมีการถ่ายทอดสืบค้นถอดความรู้ รวบรวมพัฒนา และนำไปใช้ประโยชน์อย่าง เป็นระบบน้อยมาก จากการประเมินสถานะคน และสังคมไทยประกอบกับบริบทการเปลี่ยนแปลงที่จะมีผลกระทบต่อการพัฒนาในอนาคต¹

วัยรุ่น เป็นวัยแห่งการเปลี่ยนแปลงสำคัญ ที่สุดในช่วงหนึ่งของชีวิต เนื่องจากอยู่ในช่วงของวัยเชื่อม ต่อระหว่างวัยเด็กกับวัยรุ่น และวัยผู้ใหญ่ซึ่งมีการพัฒนาการอย่างรวดเร็ว ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และสังคม กล่าวคือ ร่างกายเจริญเติบโตเข้าสู่วุฒิภาวะทางเพศ มีอารมณ์แปรปรวนอ่อนไหวง่าย มีปัญหาในด้านการปรับตัว สมองเจริญเติบโตเต็มที่ มีความสามารถในการคิดหาเหตุผล ในเชิงนามธรรมได้เท่าผู้ใหญ่ แต่ด้อยประสบการณ์ในชีวิต เมื่อสังคม มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว การจัดการศึกษาในปัจจุบัน จำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะได้ปรับเปลี่ยนที่จะพัฒนาคน และ พัฒนาสังคมให้เจริญตามไปด้วย เมื่อพิจารณาเห็นว่า พระพุทธศาสนามีความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตของคนไทย ซึ่งเราจะสังเกตเห็นได้ จากการดำเนินชีวิตประจำวันของคนไทยมีการแสดงความเคารพต่อกัน เช่น การไหว้รวมถึงการทำบุญใส่บาตร การสวดมนต์ ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากการที่คนไทยนับถือ พระพุทธศาสนานั้นเอง พระพุทธศาสนา นอกจากจะมีความสัมพันธ์ กับการดำรงชีวิตประจำวันของคนไทยเราแล้ว ยังมีอิทธิพลที่ทำให้เกิดการสร้างสรรค์ผลงานทางวัฒนธรรมไทย และการศึกษา

การศึกษาสามารถปรับเปลี่ยนกระบวนการคิด² อันนำไปสู่การศึกษาที่ยั่งยืนหากเป็นการศึกษาที่ดำเนินการไปสู่การยึดติดยึดมั่นการสะสมการเพิ่มพูน ความเห็นแก่ตัวยิ่งขึ้นหากการศึกษาสามารถให้เกิดการเรียนรู้ที่จะลดละเลิก สิ่งที่จะทำให้ลายความเป็นมนุษย์ลงไปได้ ก็จะเป็นการศึกษาที่เป็นสาระแก่นสารแห่งการเข้าถึงความยั่งยืนได้แต่ผลที่เกิดขึ้นยังไม่ได้ปรากฏให้เห็นเลย ข้ำร้ายกลับยิ่งเป็นการทำลายความมนุษย์ลงมากไปอีกซึ่งแตกต่าง กับยุคสมัยเก่าที่ยังคงให้ความสำคัญกับวิชาศีลธรรมที่ให้ความสำคัญกับการเข้า

¹ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10. 2550, หน้า 50 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (www.odd.go.th).

² อรุณวรรณบุญเทียบทิษัมพร. “การพัฒนาทักษะชีวิตของเยาวชนด้วยพุทธภาวณา : กรณีศึกษาค่ายคุณธรรมวัดอุโมงค์”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต. สาขา พระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2550. หน้า 52

ถึงความสุขอย่างยั่งยืน นั่นคือการวางเป้าหมายของการศึกษาเพื่อการพัฒนาให้เป็นมนุษย์ที่สามารถเข้าถึงอุดมคติของชีวิต ก็ดำรงชีวิตด้วยหลักธรรมะอันสามารถจัดความเห็นแก่ตัวได้ ลดมานะ ลดทิฐิ ลดการเบียดเบียนการทำลาย ทำร้ายซึ่งกันและกัน อันหมายถึงผลประโยชน์ส่วนตนเป็นสำคัญ การศึกษาไม่สามารถนำไปสู่การพ้นทุกข์ได้ จึงต้องการให้การศึกษาเป็นไปเพื่อการพ้นทุกข์จึงต้องเริ่มจาก ศิล สมาธิ และปัญญา ซึ่งก็ต้องเกิดจากการ ฝึกฝน อบรม อย่างครอบคลุมหรือการให้ความสำคัญอย่างจริงจัง และเน้นย้ำให้เห็นถึงความสำคัญอย่างต่อเนื่อง ควบคู่กับการปฏิบัติจากหลักวิชาเพราะเพียงแต่วิชาอย่างเดียว หากขาดการปฏิบัติจะเป็นการทำให้การศึกษาเป็นไปเพื่อการพ้นทุกข์ เป็นไปเพื่อความตึมนั้นยากจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอนต้องเป็นไปตามหลักไตรสิกขาซึ่งสิ่งที่ได้คือการสิ้นราคะ การสิ้นโทสะ การสิ้นโมหะ ยิ่งการเรียนการสอนที่ผู้สอนมิได้มีสิ่งแปลกใหม่ในการสอนก็ยิ่งเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความเบื่อหน่ายต่อการเรียนการสอน ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนด้วย การเรียนการสอนที่จะให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์ ผู้สอนจะสอนอะไรก็ตามให้รู้ว่าเป็นของใหม่ น่าอัศจรรย์ได้ละก็จะประสบผลสำเร็จในการสอนผู้เรียนก็จะสนุก การศึกษาก็เป็นสิ่งที่น่าสนใจ การเรียนการสอนจึงประสบผลสำเร็จได้อย่างลุล่วง

ขณะเดียวกันก็ต้องมีการปฏิบัติกล่าวคือการเรียนการสอน เป็นไปตามธรรมชาติ ซึ่งเกิดจากการร่วมมือกันระหว่างครูกับนักเรียน จึงจะสามารถทำให้การเรียนเกิดประโยชน์สูงสุดซึ่งสอดคล้องกับ ชัยยงค์ พรหมวงศ์ ได้กล่าวว่าโรงเรียนเป็นสถาบันการศึกษาที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการหล่อหลอมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้แก่ผู้เรียนเพื่อให้เป็นสมาชิกที่ดี มีคุณภาพเพื่อออกไปพัฒนาสังคมในอนาคต เด็กซึ่งเป็นทั้งทรัพยากรและผู้ใช้ทรัพยากรตามแนวคิด 4 ประการ คือ

1. เด็กเป็นเป้าหมายรวมของการศึกษาเล่าเรียน ซึ่งมีจุดประสงค์ที่จะเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กให้เป็นไปตามแนวทางที่ปรารถนา ถ้าปราศจากเด็กแล้วโรงเรียนก็ไม่ต้องมีหรืออยู่ไม่ได้ โรงเรียนจะมีแต่ผู้บริหาร ครู และอาคารสถานที่ได้อย่างไรเด็กจึงเป็นทรัพยากรป้อนกระบวนการของโรงเรียนในการพัฒนาบุคคลต้นแบบ

2. เด็กเป็นจุดเริ่มต้นของสังคมโรงเรียนต้องจำลองเวทีสังคมเพื่อให้เด็กมีโอกาสฝึกฝนลักษณะนิสัยตามแนวทางที่สังคมปรารถนา โรงเรียนที่พัฒนาทรัพยากรคือเด็กเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนมากที่สุดในการพัฒนาของบุคคลต้นแบบ ชุมชนหรือสังคมจะเกิดหรือตายอยู่ที่คุณภาพของเด็กที่จะเติบโตเป็นสมาชิกของสังคมในอนาคต

3. เด็กในฐานะทรัพยากร มีลักษณะแตกต่างจากทรัพยากรในรูปแบบอื่นตรงที่ว่าเด็กจะเติบโตขึ้นเป็นผู้ผลิตและใช้ทรัพยากรในรูปแบบอื่นโรงเรียนจึงต้องพัฒนาเด็กให้เป็นผู้สามารถใช้ทรัพยากรอื่นๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. เด็กจะเป็นทรัพยากรที่มีค่าต่อเมื่อเด็กมีคุณภาพ โรงเรียนจึงมีหน้าที่พัฒนาเด็กให้มีคุณภาพทั้งความรู้เจตคติ และทักษะความชำนาญ³

ผู้วิจัยในฐานะเป็นอาจารย์บรรยายพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เป็นบุคคลต้นแบบ ในกระบวนการเรียนการสอนโดยใช้หลักอิทธิบาท 4 ตามแนวพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของรายวิชาในกลุ่ม

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อการศึกษาการประยุกต์ใช้หลักแนวคิดและหลักปฏิบัติของบุคคลต้นแบบในจังหวัดหนองคาย

2.2 เพื่อส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท 4 ของเยาวชนในจังหวัดหนองคาย

2.3 เพื่อพัฒนาขบวนการเรียนรู้ของเยาวชนตามหลักอิทธิบาท 4 ของบุคคลต้นแบบในจังหวัดหนองคาย

3. วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยปริมาณและคุณภาพ ซึ่งมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

3.1 รูปแบบการวิจัย ข้อมูลปฐมภูมิ

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพจากเอกสาร (Documentary Research) โดยมีการศึกษากาสนาม (Field Study) ด้วยการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องในการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนในจังหวัดหนองคาย 5 โรงเรียน ซึ่งมีการจัดการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาตามหลักอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนในจังหวัดหนองคาย 5 โรงเรียน

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ข้อมูลทุติยภูมิ

แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยให้ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาและโครงสร้างตรวจสอบความถูกต้อง เทียบตรง ก่อนนำไปสัมภาษณ์กลุ่มบุคคล

³ ชัยยงค์ พรหมวงศ์, เอกสารประกอบการสอนชุดวิชา การพัฒนาเด็กพฤติกรรมเด็ก, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2537), หน้า 12.

ต้นแบบที่เกี่ยวข้อง 2.2 เครื่องบันทึกเสียง 2.3 สมุดจดบันทึก 2.4 ผู้ช่วยเก็บข้อมูล จำนวน 4 คน

3.3 การรวบรวมข้อมูล

เก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการรูปแบบการเรียนรู้ของเยาวชนตามหลักอิทธิบาท 4 ของบุคคลต้นแบบ และข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับหลักอิทธิบาท 4 ในพระไตรปิฎก เอกสาร งานวิชาการ และวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงข้อมูลการสัมภาษณ์บุคคลต้นแบบที่เกี่ยวข้อง

3.4 ประชากรและกลุ่มเป้าหมายที่ศึกษาวิจัย

ประชากรกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่บุคคลต้นแบบทาง รวม 10รูป/คน นักธุรกิจจำนวน 2 คน นักการเมืองจำนวน 2 คน พระสงฆ์จำนวน 2 รูป ผู้นำชุมชนจำนวน 2 คน ผู้นำศิลปะ จำนวน 2 คน โดยแบ่งออกเป็น 5 โรงเรียนคือ โรงเรียนค่ายบกหวาน โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 14 โรงเรียนหนองคายวิทยา โรงเรียนหนองหมื่นและโรงเรียนบ้านโคกสำราญ การได้มาซึ่งกลุ่มเป้าหมายด้วยวิธีเจาะจง (Purposive Sampling) ในกลุ่มบุคคลต้นแบบ ในส่วนของกลุ่มโรงเรียน 5 โรงเรียน ได้มาโดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ด้วยการจับสลากรายชื่อให้ครบตามจำนวนที่ระบุไว้

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้้นั้นมาวิเคราะห์เชิงพรรณนา แล้วจึงนำเสนอผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ เพื่อประโยชน์ต่อการวิจัยครั้งต่อไป

4. ผลการวิจัย

ตามหลักอิทธิบาท 4⁴ ที่ปรากฏ ในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาทความหมายของอิทธิบาท 4 หมายถึง หลักธรรมนำไปสู่ความสำเร็จของบุคคลต้นแบบ คือ ฉันทะ ความพอใจ, มีใจรักในงานที่ทำ ด้วยใจรัก วิริยะ ความพากเพียร อดทน ต่อความลำบากยากเย็นไม่ว่าจะเป็นอาชีพใดๆ ก็ตามขอให้ทำอย่างสุจริต จิตตะ เอาจิตฝึกฝั ฝ่ายใจรัก ด้วยความพยายาม ด้วยเอาจิตพยายามอาชีพนั้นๆ ให้บรรลุผลสำเร็จ วิมังสา ใช้ปัญญาสอบสวนในงานที่ทำ ดิตรอง หาเหตุผลและปรับปรุงแก้ไข เพื่อจะให้ประสบผลสำเร็จให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป

⁴ บุญมี บุญเยี่ยม. “ศึกษาการนำอิทธิบาท 4 ไปใช้ในการทำงานของพนักงานศูนย์ควบคุมการบินภูเก็ต”. บริษัท วิทยุการบินแห่งประเทศไทย จำกัด. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยทักษิณ จังหวัดสงขลา, 2550. หน้า 67

จากผลการศึกษาหลักการและแนวคิดของบุคคลต้นแบบในการทำงาน ให้ประสบผลสำเร็จตามหลักอิทธิบาท 4 ทุก ๆ คนที่สามารถเป็นบุคคลต้นแบบ เป็นเสาหลักให้กับชุมชน บ้านเมือง ประเทศชาติได้ ต้องนำหลักอิทธิบาทไปใช้ จะประสบผลสำเร็จในหน้าที่การงานทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นการทำงานราชการ การทำงานค้าขาย การทำงานที่เป็นรูปแบบของบุคคลต้นแบบ ในการทำงานอุตสาหกรรม การทำงานเกษตร และการประกอบอาชีพ ถ้ามีความตั้งใจทำ ก็มีความสุข ในการทำงาน ยินดีในสิ่งที่ตนได้กระทำในงานนั้นด้วยความเต็มใจทำ ตั้งใจทำ ให้ประสบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพยิ่งขึ้นไป

5. บทสรุป

หลักการและหลักอิทธิบาท 4 ของเยาวชนตามแนวคิดในการทำงานของบุคคลต้นแบบ ให้ประสบผลสำเร็จ ตามหลักอิทธิบาท ที่ปรากฏ ในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท ความหมายของอิทธิบาท 4 หมายถึง หลักธรรมนำไปสู่ความสำเร็จ คือ ฉันทะ ความพอใจ, มีใจรักในงานที่ทำ ด้วยใจรัก วิริยะ ความพากเพียร อดทน ต่อความลำบากยากเย็น ไม่ว่าจะ เป็นอาชีพใดๆ ก็ตามขอให้ทำอย่างสุจริต จิตตะ เอาจิตฝึกฝืน ฝ้ายใจรัก ด้วยความพยายาม ด้วยเอาจิตพยายามอาชีพนั้นๆ ให้บรรลุผลสำเร็จ วิมังสา ใช้ปัญญาสอบสวนในงานที่ทำ ดิตรอง หาเหตุผลและปรับปรุงแก้ไข เพื่อจะให้ประสบผลสำเร็จให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป จากการพัฒนาขบวนการเรียนรู้ของเยาวชนตามหลักอิทธิบาท 4 ของบุคคลต้นแบบ จากผลการศึกษาหลักการและแนวคิดในการทำงาน ให้ประสบผลสำเร็จตามหลักอิทธิบาท ทุกๆ คน ถ้านำหลักอิทธิบาทไปใช้ จะประสบผลสำเร็จในหน้าที่การงานทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นการทำงานราชการ การทำงานค้าขาย การทำงานอุตสาหกรรม การทำงานเกษตร และการประกอบอาชีพ ถ้ามีความตั้งใจทำ ก็มีความสุข ในการทำงาน ยินดีในสิ่งที่ตนได้กระทำในงานนั้นด้วยความเต็มใจทำ ตั้งใจทำ พอใจในการทำงาน ให้ประสบผลสำเร็จยิ่งขึ้นไป จากการศึกษาพบว่า⁵

หลักอิทธิบาท 4 ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาซึ่งให้ความสำคัญการดำรงชีวิตด้วยหลักของอิทธิบาท 4 คือ เส้นทางไปสู่ความสำเร็จหรือคุณธรรมที่ให้เกิดความสำเร็จในการทำงาน ช่วยให้การปฏิบัติหน้าที่ของบุคคลต้นแบบได้ผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย ซึ่งทาง

⁵ วิเชียร พกเพียร “การสร้างแบบทดสอบวัดคุณธรรมด้านอิทธิบาท 4 สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กรุงเทพมหานคร”. ปริญญาพนธ์ปริญญาหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2530.หน้า 35

แห่งความสำเร็จนั้น ประกอบไปด้วย 1) ฉันทะ คือ ความพอใจ ความมีใจรักในสิ่งที่ทำ และพอใจใฝ่รักในจุดหมายของสิ่งที่ทำนั้น อยากทำสิ่งนั้นๆ ให้สำเร็จ อยากให้งานนั้น หรือสิ่งนั้นบรรลุถึงจุดหมายจากการพัฒนาขบวนการเรียนรู้ของเยาวชนตามหลักอิทธิบาท 4 ของบุคคลต้นแบบ และปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่งๆ ขึ้นไป ซึ่งจะแสดงออกมาด้วยการกระทำด้วยความพอใจ เต็มใจ และสนใจในสิ่งที่ตนกำลังกระทำอยู่ หรืองานที่ได้รับมอบหมายให้กระทำ ทำงานด้วยใจรัก 2) วิริยะ คือ ความเพียร ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทนเอาธุระ ไม่ท้อถอย ซึ่งแสดงออกมาด้วยความเพียร พยายามในการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรู้สึกไม่ท้อถอย และมีการพัฒนาขบวนการเรียนรู้ของเยาวชนของบุคคลต้นแบบมีความกล้าที่จะกระทำงานนั้นๆ ถ้าเห็นอะไรเป็นอุปสรรคหรืองานที่มาอยู่ข้างหน้าแล้วจะต้องเอาชนะทำให้สำเร็จ ทำงานให้เป็นเรื่องที่ทำทนายจะสู้และจะพยายามเพื่อทำให้สำเร็จ 3) จิตตะ คือ ความตั้งใจ หรือเอาใจฝักใฝ่ ได้แก่ ความมีจิตผูกพัน จดจ่อ ฝาคิดเรื่องนั้นใจอยู่กับงานนั้น ไม่ปล่อย ไม่ห่างไปไหน ไม่สนใจไม่รับรู้เรื่องอื่นๆ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิตฝักใฝ่ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลือนลหายไป อุทิศตัวอุทิศใจให้แก่สิ่งที่ทำ ซึ่งแสดงออกมาด้วยการเอาใจใส่ จดจ่อ ตั้งใจในการทำงานอย่างจริงจัง ไม่ปล่อยให้ความคิดฟุ้งซ่าน 4) วิมังสา คือ ความไตร่ตรอง หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจหาเหตุผลและตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น ขอบคิด ค้นหาเหตุผล ขอบสอสอบสวนทลอง มีการวางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง ซึ่งแสดงออกด้วยการใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรองหาเหตุผลในสิ่งที่กระทำด้วยความพินิจพิเคราะห์ มีการวางแผนและวัดผลงานที่กระทำเสมอ จากผลการศึกษาวิจัยพบว่า⁶

กระบวนการพัฒนาขบวนการเรียนรู้ของเยาวชนตามหลักอิทธิบาท 4 ของบุคคลต้นแบบที่ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการจัดการเรียนรู้ของเยาวชนและกระบวนการกิจกรรมกลุ่มช่วยแก้ไขข้อจำกัดในเรื่องเนื้อหาทางด้านจริยธรรม ซึ่งค่อนข้างเป็นนามธรรมและหยุดนิ่งกับที่ให้เป็นการเรียนรู้ที่น่าสนใจโดยสร้างบรรยากาศของการเรียนรู้ของเยาวชนที่มีการที่มีการเคลื่อนไหวของผู้เรียนและเนื้อหาควบคู่กันไปการจัดการกระบวนการเรียนการสอนจึงมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทั้งด้านร่างกายสติปัญญา อารมณ์ และการปฏิสัมพันธ์เป็นส่วนใหญ่ โดยมีการใช้กิจกรรมและสื่อการสอนบางประการ เช่น สถานการณ์จำลอง การแสดง

⁶ พระจรัสศักดิ์ บุญฤทธิ์. “ผลการใช้กิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาทสี่สู่คุณธรรม” “การใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารบุคคลของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมขนาดเล็กแผนกสามัญศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่เขต 4”. ปริญญานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, 2549. หน้า 95

บทบาทสมมติ กรณีตัวอย่าง เป็นต้น ที่บุคคลต้นแบบและครูสามารถจัดทำด้วยตนเอง ได้ จะช่วยส่งเสริมให้การเรียนรู้ทางด้านจริยธรรมเป็นรูปธรรมน่าสนใจขึ้นสอดคล้องกับวัย พัฒนาระดับบุคลิกภาพ และความต้องการของนักเรียนแต่ละระดับ หลักอิทธิบาท 4 ว่า ด้วยการครองตน ครองคนและครองงาน เป็นคุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย มีข้อธรรม 4 ข้อ ประกอบด้วย ฉันทะ คือ ความพอใจ วิริยะ คือ ความเพียร ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม จิตตะ คือ ความคิดมุ่งไป อุทิศตัว อุทิศใจให้แก่สิ่งที่ทำ วิมังสา คือความไตร่ตรองหรือทบทวน ผู้บริหารการศึกษาควรยึดหลักธรรมนี้เพื่อประยุกต์ใช้กับการบริหารงานของสถานศึกษาและการจัดประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้ทุกคนมีส่วนร่วมทั้งความคิดเห็นและการกระทำภายในสถานการณ์ที่กำหนดทำให้สมาชิกในกลุ่มมีการวางแผนการทำงานร่วมกัน แลกเปลี่ยนประสบการณ์และแก้ปัญหา ร่วมกันส่งผลให้สมาชิกในกลุ่มได้พัฒนาตนเอง เกิดการเรียนรู้และนำไปประยุกต์ใช้หลักแนวคิดและหลักปฏิบัติของบุคคลต้นแบบ เรียนรู้กิจกรรมกลุ่ม คือ การจัดประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้ทุกคนมีส่วนร่วมทั้งความคิดเห็นและการกระทำภายในสถานการณ์ที่กำหนด การพัฒนาขบวนการเรียนรู้ของเยาวชนตามหลักอิทธิบาท 4 ของบุคคลต้นแบบ ทำให้สมาชิกในกลุ่มมีการวางแผนการทำงานร่วมกัน แลกเปลี่ยนประสบการณ์และแก้ปัญหาร่วมกันส่งผลให้สมาชิกในกลุ่มได้พัฒนาตนเอง เกิดการเรียนรู้และนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนรู้ตาม หลักอิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมหนึ่งในการบริหารโรงเรียนแล้วก็จะทำให้ พระสงฆ์ นักธุรกิจ นักการเมือง ผู้นำชุมชน ผู้นำศิลปะ ซึ่งเป็นบุคคลต้นแบบจึงสามารถ แก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ต่อไป

6. ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษา เรื่อง “ขบวนการเรียนรู้ของเยาวชนตามหลักอิทธิบาท 4 ของบุคคลต้นแบบในจังหวัดหนองคาย” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะโดยแบ่งออกเป็น 2 ด้าน ดังนี้

6.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผู้วิจัยขอเสนอว่า การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ได้เห็นความสำคัญใน 4 ด้านได้แก่ ด้านกายภาพ การบริหารการจัดการ การเรียนรู้การสอน และบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ดังนั้น บุคคลต้นแบบและผู้บริหารสถานศึกษาทุกระดับควรส่งเสริมการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการศึกษาแก่เยาวชนและนักเรียน ในรูปแบบต่างๆ

6.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาครั้งนี้ ยังมีประเด็นที่ผู้วิจัยเห็นว่า บุคคลต้นแบบควรนำประเด็นอื่นๆ มาศึกษาเพิ่มเติม ดังต่อไปนี้

1. ควรมีวิจัยเชิงทดลองเรื่อง การศึกษาเทคนิควิธีการพัฒนาสมรรถภาพของบุคคลต้นแบบในขบวนการเรียนรู้ของเยาวชน และการสอนของครู กับหลักอิทธิบาท 4 ใช้ในการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนในสถานศึกษาอื่นๆ
2. ควรมีการวิจัยเรื่อง การใช้หลักอิทธิบาท 4 ในด้านตัวแปรอื่นๆ กับการจัดพัฒนาขบวนการเรียนรู้ของเยาวชนตามหลักอิทธิบาท 4 ของบุคคลต้นแบบและจัดการเรียนการสอนของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาหรือมัธยมศึกษา
3. ควรศึกษาวิจัย การใช้อิทธิบาท 4 กับการทำงานทั้งในองค์กรภาครัฐ และภาคเอกชน

เอกสารอ้างอิง

- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.
- สุพิมล ศรศักดิ์. **ปรัชญาคติธรรมเพื่อการดำเนินชีวิต**. อุบลราชธานี : มปป., 2548. จินตนา ศรีหาล้า, “สุขภาพจิตของผู้ป่วยพิษสุราในโรงพยาบาลสมเด็จพระเจ้าพระยา” วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, 2537 หน้า บทคัดย่อ.
- จักรกฤษณ์ ฤกษ์ดี, “ผลกระทบทางสุขภาพของประชาชนจากอุตสาหกรรมผลิตเบียร์ในด้านแม่ลาตราห์2 ตำบลแม่ลาด อำเภอดงหลวง จังหวัดกำแพงเพชร”, งานวิจัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2546), หน้า บทคัดย่อ
- ชัยยงค์ พรหมวงศ์, **เอกสารประกอบการสอนชุดวิชา การพัฒนาเด็กพฤติกรรมเด็ก**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2537)
- พระพรหมมิ่งคลาจารย์ (หลวงพ่อบัณฑิตนันทิกขุ). **ธรรมะในชีวิตประจำวัน**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, 2548.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ 10, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, 2546.

พระมหาสำราญ บ(พินดอน), “การศึกษาเรื่องผลกระทบจากการล่วงละเมิดศีลข้อที่ 5 ที่มีต่อสังคมไทย”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** (บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยม.หาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), พ.ศ. 2542.

สำราญ เพียรนอก.”การดำเนินชีวิตตามแนววิถีพุทธของวัยรุ่น”.**วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**.สาขาพระพุทธศาสนา.บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2550.

พระจิรศักดิ์ บุญฤทธิ์. “ผลการใช้กิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิเสกสันต์ บุญยะ. “การใช้อิทธิบาท 4 ในการบริหารบุคคลของผู้บริหาร โรงเรียนพระปริยัติธรรมขนาดเล็ก แผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 4”. **ปริญญานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, 2549.

บุญมี บุญเอี่ยม. “ศึกษาการนำอิทธิบาท 4 ไปใช้ในการทำงานของพนักงานศูนย์ควบคุมการบินภูเก็ต”. บริษัท วิทยุการบินแห่งประเทศไทย จำกัด. **วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยทักษิณ จังหวัดสงขลา.

บุญเพ็ง ھرรษา, พันจ่าอากาศเอก, “การประยุกต์พุทธธรรมในหลักสูตรค่ายผู้นำเยาวชนต่อต้านยาเสพติดกองทัพอากาศ” **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2548.

ทิพวรรณสุวานนท์. “การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขของผู้สูงอายุ”.**วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**.สาขาพระพุทธศาสนา.บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556.

วิเชียร พกเพียร “การสร้างแบบทดสอบวัดคุณธรรมด้านอิทธิบาท 4 สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กรุงเทพมหานคร”. **ปริญญานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2530.

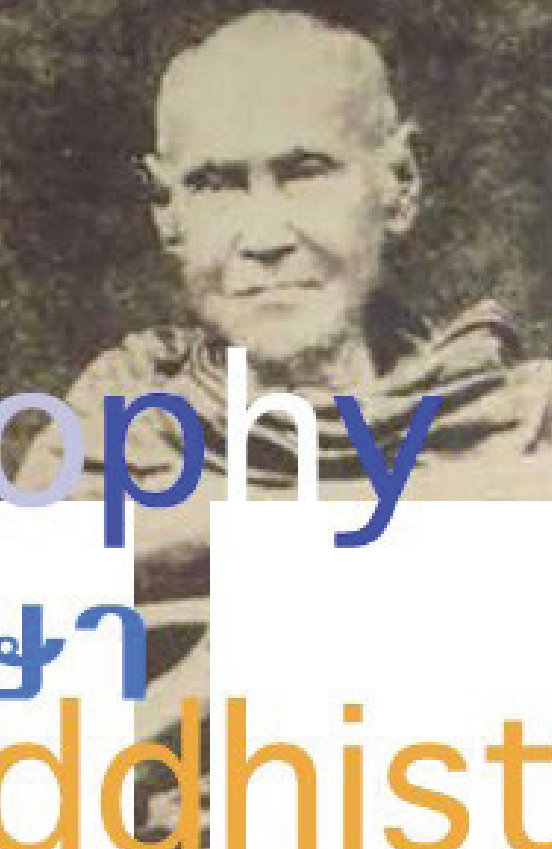
วิไลรัตน์ ปรีดาอุทหนา, “พฤติกรรมการดื่มสุราของนักเรียนระดับชั้นตอนปลาย: กรณีศึกษา โรงเรียนรัฐบาลในระดับอำเภอของประเทศไทย”,**งานวิจัยการศึกษาอิสระศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2550)

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กระทรวงขป, แผนการลงทุนด้านสุขภาพ พ.ศ. 25๕53-2556 ภายใต้แผนฟื้นฟูเศรษฐกิจ ระยะที่ 2, หน้า 28, เอกสารอัด สำเนา.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติสำนักนายกรัฐมนตรี, **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10**, พ.ศ.2550-2554.สำนักงานคณะกรรมการเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และยาสูบ, ควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข, องค์การเภสัชกรรมกระทรวงสาธารณสุข, 2551.

อมร อำไพรุ่งเรือง, “การศึกษาพฤติกรรมการรักษาและการล่วงเกินศีล 5 ของพระพุทธานุสิณห์ กรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย; มหาวิทยาลัยต่าง ๆ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**, 2554

อรุณวรรณบุญเทียบทิพย์พร. “การพัฒนาทักษะชีวิตของเยาวชนด้วยพุทธภาวนา : กรณีศึกษาค่ายคุณธรรมวัดอัมพวัน”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาพระพุทธานุสนา.บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**, 2550.

A portrait of an elderly Buddhist monk with a shaved head and a white beard, wearing traditional brown robes. He is looking directly at the camera with a calm expression. The background is a textured, mottled brown.

Philosophy

การศึกษา

Buddhist

หอมหวล บัระภา. 2562. “ปรัชญาการศึกษาของคณะสงฆ์ภายใต้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542: กรณีศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรมกลุ่มที่ 7 (ขอนแก่น เลย์หนองบัวลำภู)” ใน วารสารวิถีสังคมมนุษย์. ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม. หน้า 105-131.

ปรัชญาการศึกษาของคณะสงฆ์ภายใต้พระราชบัญญัติการศึกษา

แห่งชาติ พ.ศ. 2542:

กรณีศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรมกลุ่มที่ 7

(ขอนแก่น เลย นongบัวลำภู)

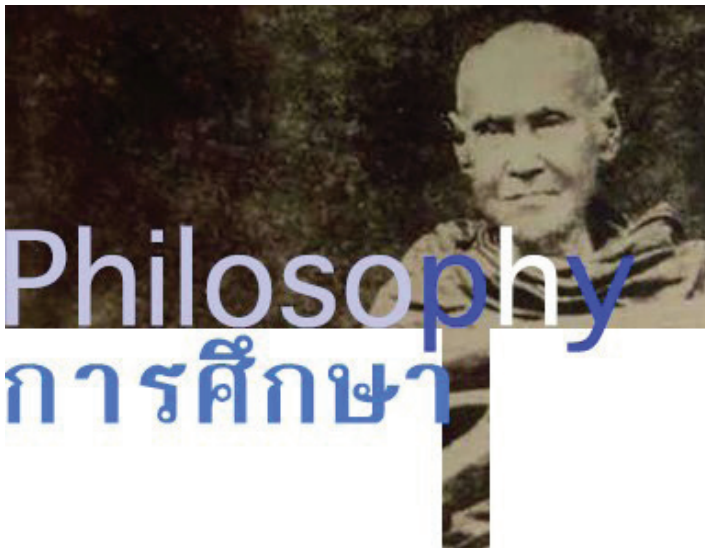
Philosophy of Education of Buddhist Ecclesiastical
Education under the National Education Act of 1999.

(A Case Study of 7th Educational Region Khon Kaen,

Loei, Nongbualumphu)

หอมหวล บัวระภา¹

Homhuan Buarabha

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์.ดร. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพจัดการศึกษาและวิเคราะห์ปรัชญาการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยภายใต้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 : กรณีศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมกลุ่มที่ 7 (ขอนแก่น เลย หนองบัวลำภู) เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (mixed method) ขั้นแรกเป็นการวิจัยการวิจัยเชิงสำรวจ (survey research) ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (simple random sampling) กลุ่มตัวอย่างเป็นครูและบุคลากรทางการศึกษาจำนวน 172 คนและโรงเรียนตัวอย่างจำนวน 27 โรงเรียน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงบรรยาย (descriptive statistics) ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสูงสุด และค่าต่ำสุด และการตีความระดับสภาพการจัดการศึกษา 5 ระดับ ขั้นที่ 2 เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ โดยนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลขั้นแรกมาวิเคราะห์โดยใช้แนวคิดทางปรัชญาการศึกษา เพื่อเสนอแนะแนวทางการจัดการศึกษา

ผลการศึกษาพบว่า สภาพการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยภายใต้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในภาพรวมทุกด้านสภาพการจัดการศึกษา 13 ข้อ ข้อที่มีระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับความคิดเห็นสูงสุด โดยมีอยู่ 2 ด้านคือ 1) เน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสม 2) บูรณาการความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา ปรัชญาการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยภายใต้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542:กรณีศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรมกลุ่มที่ 7 (ขอนแก่น เลย หนองบัวลำภู) ที่ตรงกับการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์คือ ปรัชญาสารัตถนิยมและปรัชญาพิพัฒน์นิยม

คำสำคัญ : ปรัชญาการศึกษา สารัตถนิยม พิพัฒน์นิยม การศึกษาคณะสงฆ์ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ

Abstract

This mixed research is aimed at studying the educational status, problems and suggestions in Buddhist Ecclesiastical Education in the 7th Educational Region under the National Education Act of 1999. The first step that research used simple random sampling to obtain the sample of 172

teachers and educational personnel from 27 school samples. The data were collected by using questionnaires. The data analysis was done by using descriptive statistics: frequency, percentage, mean, standard deviation, maximum and minimum values, and interpretation of five levels of educational management. The second step was qualitative research by using data from first one for analyzing with philosophy of education.

The results showed that The educational management conditions of the Thai clergy under the National Education Act 1999, in all aspects, the educational management conditions, 13 items with the opinion levels In the highest level, there are 2 aspects: 1) Emphasizing the importance of knowledge, morality, learning process And integrate as appropriate. 2) Integrate knowledge about religion, art, culture, sport, Thai wisdom and application of wisdom. The results of the analysis of the Philosophy of education is The educational philosophy of the Thai clergy under the National Education Act 1999: a case study of Buddhist Ecclesiastical Education, General Buddhist Scripture School Group 7 (Khon Kaen Loei Nong Bua Lamphu) that corresponds to the educational management of the clergy is Essentialism and Perenielism.

Keywords : Philosophy of education, Essentialism and Perenielism, Buddhist Ecclesiastical Education, General Buddhist Scripture School.

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาการวิจัย

หลังจากประเทศไทยได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญพุทธศักราช 2540 เป็นต้นมาได้ก่อให้เกิดปรากฏการณ์อันสำคัญในวงการการศึกษาของประเทศไทย โดยเฉพาะการกำหนดให้รัฐจัดการศึกษาพื้นฐานถึง 12 ปี ให้แก่ประชาชนโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย (มาตรา 43) และการกำหนดให้มีกฎหมายการศึกษาและแนวทางการจัดการศึกษาในมาตรา 81 เป็นผลให้เกิดนโยบายของรัฐเกี่ยวกับการศึกษาที่ชัดเจน โดยมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาพุทธศักราช 2542 ของประเทศขึ้น ทำให้การจัดการศึกษาทุกระดับได้

รับการปฏิรูปพัฒนาเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวง การศึกษาที่จัดโดยภาครัฐและเอกชนต่างต้องปรับเปลี่ยนแนวนโยบายทางการศึกษา ให้เป็นไปในแนวทางเดียวกันหรือให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติดังกล่าวทั้งโดยตรงและโดยอ้อม

สถาบันศาสนาซึ่งเป็นหนึ่งในสถาบันหลักของประเทศ ก็ต้องปรับเปลี่ยนบทบาทและวิธีการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาและการปฏิรูปดังกล่าว เพราะสถาบันศาสนา โดยเฉพาะพระพุทธศาสนา ที่มีพระสงฆ์ เป็นผู้มีบทบาทในการบริหารกิจการพระศาสนา ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยนั้น มีหน้าที่หลักคือ การจัดการศึกษา การเผยแผ่พระศาสนา การปกครอง การสาธารณูปการและสังคมสงเคราะห์ โดยเฉพาะบทบาทในด้านการจัดการศึกษา ที่มีความโดดเด่นเป็นเลิศ เป็นคุณูปการที่อยู่คงคู่กับสังคมไทยในอดีตที่ผ่านมา ต้องปรับตัวเพื่อทันและและแก้ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานเพื่อธำรงรักษาและทำให้สถาบันศาสนาต้องทรงคุณค่าในสายตาของคนรุ่นใหม่

การศึกษาของคณะสงฆ์ ซึ่งสามารถแยกออกเป็นการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี-นิกัธรรม และแผนกสามัญศึกษา มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งคือมหาวิทยาลัยมหามหาจุฬาราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ก็คล้ายกับสถาบันการศึกษาของรัฐและเอกชนที่ประสบปัญหาและอุปสรรคมากมาย จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับกาลสมัยของความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสารที่พัฒนาไปอย่างรวดเร็ว

ปัญหาด้านคุณภาพ รวมถึงมาตรฐานการศึกษามีความหมายครอบคลุมถึงหลายๆ มิติของคุณภาพ การที่จะกำหนดปรัชญา แนวทางหลักสูตรการเรียนการสอนในระดับต่างๆ จึงต้องคำนึงถึงมิติต่างๆ ในด้านวิชาการที่ต้องมีความเป็นเลิศในด้านต่างๆ คุณธรรมและจริยธรรมที่พึงประสงค์ของสังคม

ปัญหาความสอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจ การจัดการศึกษาของสงฆ์เป็นที่สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจ และไปตามที่รัฐกำหนดหรือไม่

ปัญหาของการกระจายโอกาสและความเสมอภาคของโอกาสทางการศึกษา เป็นปัญหาสำคัญ เนื่องจากการศึกษาของคณะสงฆ์ เป็นการศึกษาทางเลือกของชีวิตช่องทางหนึ่งของเยาวชนและประชาชน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตในด้านต่างๆ แต่ปรากฏว่า ก่อนพระราชบัญญัติการศึกษา พุทธศักราช 2542 ประकाใช้ นั้น เยาวชนที่เข้าสู่ระบบการศึกษาของส่วนนี้ยังขาดโอกาสและไร้ความเสมอภาคทางการศึกษาอยู่เป็นจำนวนมาก

ปัญหาของประสิทธิภาพของระบบและกระบวนการจัดการบริหารการศึกษา เป็นปัญหาหลักที่ทำให้การบริหารจัดการการศึกษาของคณะสงฆ์ขาดประสิทธิภาพและประสิทธิผล การบริหารคณะสงฆ์ที่มีความอ่อนแอในระยะหลังๆ ก็มีสาเหตุหนึ่งมาจากปัญหานี้

ปัญหาของการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ปัญหาของการระดมสรรพกำลังเพื่อการศึกษา เป็นสิ่งที่คณะสงฆ์เพียรทำและก่อร่างเสริมต่ออยู่ตลอดเวลา แต่ก็อยู่ในสภาพทรงและทรุดเสมอมา ปัญหาและอุปสรรคเหล่านี้ ย่อมมีเหตุมีปัจจัยร่วมเกื้อหนุนและหักล้าง ขัดแย้งภายในตัวของมันเอง คำถามคือว่า อะไรคือปัญหา อุปสรรค และเหตุปัจจัยเหล่านั้น

เมื่อมีการประกาศใช้ พระราชบัญญัติการศึกษา พุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ฉบับนี้เป็นเวลาเกือบสองทศวรรษ คณะสงฆ์จะปรับเปลี่ยนบทบาท และทัศนคติในการบริหารจัดการการศึกษา พร้อมทั้งบูรณาการประยุกต์ใช้พระราชบัญญัติดังกล่าวให้เกิดประโยชน์สูงสุดอย่างไรบ้างต่อกระบวนการบริหารจัดการการศึกษาของคณะสงฆ์ งานวิจัยชิ้นนี้ จึงต้องการศึกษาให้ถึงการบริหารจัดการการศึกษาของพระสงฆ์ ภายใต้พระราชบัญญัติการศึกษานับดังกล่าวพร้อมกับวิเคราะห์ปรัชญาการศึกษาที่เหมาะสมในการบริหารจัดการหลักสูตรการศึกษา โดยเลือกศึกษาวิจัยโรงเรียนพระปริยัติธรรมเขตการศึกษาที่ 7 ประกอบด้วยจังหวัดขอนแก่น เลย และหนองบัวลำภู ซึ่งเป็นกลุ่มการศึกษาที่อยู่ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ที่จัดการศึกษาภายใต้พระราชบัญญัติฉบับนี้

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 ศึกษาสภาพการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ ภายใต้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมเขตการศึกษาที่ 7

2.2 วิเคราะห์ปรัชญาการศึกษาของคณะสงฆ์ภายใต้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมเขตการศึกษาที่ 7

3. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยการจัดการศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยจะเก็บรวบรวมข้อมูลจากโรงเรียนในสังกัดโรงเรียนพระปริยัติธรรมเขตการศึกษาที่ 7 ได้แก่ โรงเรียนพระปริยัติธรรมในจังหวัดขอนแก่น เลย และหนองบัวลำภู ซึ่งแบ่งโรงเรียนออกเป็น 2 ประเภทคือ

- 1) โรงเรียนที่จัดการเรียนการสอน 2 หลักสูตร คือ หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรม และหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา
- 2) โรงเรียนที่จัดการเรียนการสอน 3 หลักสูตร คือ หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรม หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกบาลี และหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา

สำหรับประเด็นที่ต้องการวิจัยคือ สภาพการจัดการศึกษา ในการจัดการศึกษา ภายใต้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ซึ่งประกอบด้วย 13 ข้อคือ สภาพการจัดการศึกษาทั้งหมด 13 ข้อ คือ 1) เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติ และเต็มตามศักยภาพ 2) เน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสม 3) บูรณาการความรู้เกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม 4) บูรณาการความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทยและระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข 5) บูรณาการความรู้ ความเข้าใจ และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ในการจัดการ การบำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน 6) บูรณาการความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา 7) บูรณาการความรู้ และทักษะด้านคณิตศาสตร์และด้านภาษา เน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง 8) จัดเนื้อหาสาระ และ กิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล 9) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติ ให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น 10) ส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ 11) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครองและบุคคลในชุมชน 12) จัดประเมินผู้เรียนโดยพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียน การ

ร่วมกิจกรรมและการทดสอบควบคู่ไปกับกระบวนการเรียนการสอน 13) จัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม แสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่างๆ นำผลที่ได้จาก 2 ขั้นตอนแรกวิเคราะห์ด้วยปรัชญาการศึกษา เพื่อให้เห็นภาพรวมของการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม เขต 7

4. นิยามศัพท์เฉพาะ

การจัดการศึกษา หมายถึง กระบวนการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนพระปริยัติธรรมกลุ่มที่ 7 ภายใต้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ซึ่งประกอบด้วยการจัดการศึกษา 13 ข้อคือ สภาพการจัดการศึกษาทั้งหมด 13 ข้อ คือ 1) เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ 2) เน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสม 3) บูรณาการความรู้เกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม 4) บูรณาการความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทยและระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข 5) บูรณาการความรู้ ความเข้าใจ และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในการจัดการ การบำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน 6) บูรณาการความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา 7) บูรณาการความรู้ และทักษะด้านคณิตศาสตร์และด้านภาษา เน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง 8) จัดเนื้อหาสาระ และ กิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล 9) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติ ให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น 10) ส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ 11) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครองและบุคคลในชุมชน 12) จัดประเมินผู้เรียนโดยพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรมและการทดสอบควบคู่ไปกับกระบวนการเรียนการสอน 13) จัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม แสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่างๆ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หมายถึง กฎหมายที่กำหนดกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการบริหารจัดการศึกษาของประเทศไทย พุทธศักราช 2542 เพื่อใช้เป็นมาตรฐานในการจัดการการศึกษาระเบียบ ในการจัดการศึกษา

คณะสงฆ์ หมายถึง กลุ่มของพระภิกษุและฆราวาสที่มีหน้าที่ในการบริหารจัดการศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรมกลุ่มที่ 7

โรงเรียนพระปริยัติธรรมกลุ่มที่ 7 หมายถึง โรงเรียนวัดที่จัดการศึกษาให้กับพระภิกษุ สามเณรได้ศึกษาเล่าเรียนมี 3 หลักสูตรคือ หลักสูตรแผนกธรรม หลักสูตรแผนกบาลี และหลักสูตรแผนกสามัญ ซึ่งเป็นโรงเรียนที่อยู่ในเขตจังหวัดขอนแก่น เลย และหนองบัวลำภู

หลักสูตรแผนกธรรม หมายถึง การจัดการเรียนการสอนให้แก่พระภิกษุ สามเณร โดยกำหนดหลักสูตรการสอนให้ได้เรียนรู้พระพุทธศาสนา ทั้งด้านหลักธรรม พุทธประวัติ และพระวินัย ตลอดถึงการหัดแต่งแก่กระทุ้ธรรม แบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ระดับ คือ นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท นักธรรมชั้นเอก ใช้ระยะเวลาอย่างน้อย 3 ปีการศึกษา

โรงเรียนพระปริยัติธรรมคือโรงเรียนที่จัดการเรียนการสอนขั้นพื้นฐานให้แก่พระและสามเณร โดยมุ่งเน้นวิชาการในด้านพุทธศาสนาเป็นหลัก ปัจจุบันแบ่งการเรียนการสอนออกเป็น 3 ส่วน คือ แผนกสามัญ แผนกธรรม และแผนกบาลี โดยหนึ่งการศึกษาในแผนกสามัญศึกษา เป็นการเรียนในสาขาวิชาต่างๆ ตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาเช่นเดียวกับโรงเรียนสามัญทั่วไป ซึ่งมีทั้งหมด 8 สารวิชา อาทิ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ศิลปะ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สุขศึกษา และพลศึกษา สอง การศึกษาแผนกธรรม ซึ่งเป็นการศึกษาเกี่ยวกับหลักธรรมในพุทธศาสนา โดยใช้ภาษาไทยในการเรียน การสอน ซึ่งมี 4 สารวิชาคือ พุทธประวัติ ธรรมะ พระวินัย และเรียงความ โดยมีการศึกษา 3 ระดับ คือ นักธรรมตรี นักธรรมโท และนักธรรมเอก และสาม การศึกษาแผนกบาลี เป็น การศึกษาพระปริยัติธรรมจากพระไตรปิฎก ซึ่งเขียนเป็นภาษาบาลี โดยแบ่งเป็น ประโยค 1 ถึง ประโยค 9

หลักสูตรแผนกบาลี หมายถึง การจัดการเรียนการสอนให้แก่พระภิกษุ สามเณร โดยกำหนดหลักสูตรให้ศึกษาภาษาบาลีตั้ง ประโยค 1-2 ถึงเปรียญธรรม 9 ประโยคใช้เวลาศึกษาอย่างน้อย 9 ปีการศึกษา

หลักสูตรแผนกสามัญ หมายถึง การจัดการเรียนการสอนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานให้แก่พระภิกษุ สามเณร โดยใช้หลักสูตรแผนกธรรม-บาลี ผสมผสานกับหลักสูตรของกรมสามัญศึกษา โดยใช้หนังสือแบบเรียนของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ กำหนดหลักสูตรให้เรียนตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง ชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 6 ควบคู่ไปกับการเรียนหลักสูตรนักระรม บาลีของแม่กองธรรมสนามหลวง และแม่กองบาลีสนามหลวง คณะสงฆ์ไทย

ปรัชญาการศึกษา หมายถึง แนวคิดที่ใช้ในการจัดการศึกษาในโรงพระปริยัติธรรม ในงานวิจัยนี้หมายถึงปรัชญาสารัตถนิยม (Essentialism) และ พิพัฒน์นิยม

5. วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (mixed method) ขั้นตอนที่ 1 เป็นวิจัยเชิงสำรวจ (survey research) เพื่อศึกษาสภาพการจัดการศึกษาคณะสงฆ์ไทยภายใต้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542: กรณีศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ กลุ่มที่ 7 (ขอนแก่น เลย หนองบัวลำภู) ขั้นที่ 2 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยนำผลการศึกษาจากขั้นตอนที่ 1 มาศึกษาวิเคราะห์ด้วยแนวคิดทฤษฎีทางปรัชญาการศึกษา เพื่อเป็นแนวทางนำผลที่ได้จากการวิจัยนำไปสู่การปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม ซึ่งมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

5.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้เป็นครูและบุคลากรทางการศึกษาที่สังกัดกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 7 (จังหวัดเลย ขอนแก่น และหนองบัวลำภู) จำนวน 46 โรงเรียน รวมมีจำนวนครูและบุคลากรทางการศึกษาทั้งสิ้น 298 คน

กลุ่มตัวอย่าง

การกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างผู้วิจัยจะเปิดตารางสำเร็จรูปของเครจซีและมอร์แกน ที่ขนาดประชากร 300 คน ระดับความเชื่อมั่น 95% ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 169 คน จากนั้นผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (simple random sampling) โดยการจับฉลากโรงเรียนที่ตกเป็นตัวอย่างจนกว่าจะได้จำนวนขนาดกลุ่มตัวอย่างครบตามที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งผลจากการสุ่มตัวอย่าง ได้จำนวนโรงเรียนที่ตกเป็นตัวอย่างจำนวน 27 โรงเรียน ได้จำนวนครูและบุคลากรทางการศึกษาที่เป็นตัวอย่างทั้งสิ้น 200 คน

5.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถาม (questionnaire) ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งประกอบไปด้วย 3 ตอน ดังต่อไปนี้ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นข้อความแบบเลือกตอบ และเติมข้อความ ได้แก่ สถานภาพสมรส เพศ อายุ ระดับการศึกษาสูงสุด ตำแหน่งหน้าที่ในโรงเรียน ระยะเวลาที่ปฏิบัติงาน ขนาดโรงเรียนและ รายได้ ตอนที่ 2 ความคิดเห็นของบุคลากรที่มีต่อการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม โดยใช้มาตราวัดของลิเคิร์ต (Likert Scale) มีลักษณะเป็นข้อความวัดระดับความคิดเห็นที่มีต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม จากเห็นด้วยมากที่สุด = 5 เห็นด้วยมาก = 4 เห็นด้วยปานกลาง = 3 เห็นด้วยน้อย = 2 และเห็นด้วยน้อยที่สุด = 1 มีข้อความทั้งหมด 30 ข้อ จาก 5 ด้านคือ ด้านการจัดการศึกษา จำนวน 13 ข้อ ด้านมาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา จำนวน 5 ข้อ ด้านครูและบุคลากรทางการศึกษา จำนวน 4 ข้อ ด้านทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา จำนวน 4 ข้อ ด้านเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา จำนวน 4 ข้อ

5.3 การสร้างเครื่องมือในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

1. ศึกษาแนวคิด ประวัติและพัฒนาการของการศึกษาของคณะสงฆ์ หลักสูตร แนวทางการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ภายใต้การบริหารจัดการของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ตลอดจนตำรา งานวิจัย บทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาของคณะสงฆ์และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542
2. กำหนดกรอบแนวคิดโดยยึดหลักการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในการสร้างเครื่องมือที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย
3. สร้างเครื่องมือสำหรับการวิจัย โดยยึดกรอบของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542
4. นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ โดยนำไปทดลองกับผู้บริหาร ครูผู้สอน และบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง 20 รูป/คน
5. นำข้อมูลที่ได้จากการนำแบบสอบถามไปทดลองใช้มาหาความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม

6. ปรับปรุงแก้ไข
7. นำแบบสอบถามไปจัดพิมพ์เป็นฉบับจริง และนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

5.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลดังต่อไปนี้

1. จัดเตรียมหนังสือราชการและแบบสอบถาม เพื่อขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูล
2. ออกจากคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ไปยังผู้อำนวยการโรงเรียนที่ตกเป็นตัวอย่างส่งหนังสือราชการและแบบสอบถามไปยังผู้อำนวยการโรงเรียนเพื่อขอความอนุเคราะห์ให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนของท่านตอบแบบสอบถาม
3. โทรศัพท์ประสานงานไปยังโรงเรียนกลุ่มตัวอย่างเพื่อตรวจสอบการได้รับหนังสือราชการและแบบสอบถาม และนัดหมายเพื่อจะไปรับแบบสอบถามคืนจากโรงเรียนกลุ่มตัวอย่าง
4. ไปติดต่อขอรับแบบสอบถามคืนด้วยตนเองที่โรงเรียนที่ตกเป็นกลุ่มตัวอย่าง
5. ทำหนังสือขอบคุณในการอนุเคราะห์ช่วยเก็บรวบรวมข้อมูลจาก ออกจากคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ไปยังผู้อำนวยการโรงเรียนที่ตกเป็นตัวอย่าง

5.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจะใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป SPSS for Windows ช่วยในการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงบรรยาย (descriptive statistics) ดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้วิจัยจะวิเคราะห์โดยนำมาแจกแจงความถี่และหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าสูงสุด และค่าต่ำสุด
2. ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม ตอนที่ 2 ความคิดเห็นของบุคลากรที่มีต่อการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติ ผู้วิจัยจะวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย $\bar{x}$ ค่าเบี่ยงเบน

มาตรฐาน (S.D) และการแปลผลระดับความคิดเห็นที่มีต่อการจัดการศึกษาดังเกณฑ์ต่อไปนี

ค่าเฉลี่ย 4.51 - 5.00 หมายถึง มีสภาพการจัดการศึกษาในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.51 - 4.50 หมายถึง มีสภาพการจัดการศึกษาในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 2.51 - 3.50 หมายถึง มีสภาพการจัดการศึกษาในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.51 - 2.50 หมายถึง มีสภาพการจัดการศึกษาในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.50 หมายถึง มีสภาพการจัดการศึกษาในระดับน้อยที่สุด

3. ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม ตอนที่ 3 ปัญหาและข้อเสนอแนะการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม ผู้วิจัยจะแจกแจงความถี่ และหาค่าร้อยละ และการวิเคราะห์โดยการจำแนกชนิดข้อมูล (Typological Analysis) จากคำถามปลายเปิดโดยการจำแนกข้อมูลตามกรอบแนวคิดการจัดการศึกษาภายใต้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

5.6 สถิติในการวิจัย

สถิติที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจะใช้สถิติเชิงพรรณนา (descriptive statistics) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS for Windows ช่วยในการหาค่าสถิติ ดังต่อไปนี้ คือ การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย $\bar{x}$ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) และการเปรียบเทียบสภาพการจัดการศึกษากับเกณฑ์ที่ตั้งขึ้น 5 ระดับ

6. ผลการวิจัย

สภาพการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ ภายใต้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมเขตการศึกษาที่ 7 (ขอนแก่น เลย หนองบัวลำภู) ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัยตามลำดับดังต่อไปนี้

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของครูและบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 7

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นของบุคลากรที่มีต่อการจัดการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 7

3. อภิปรายผลการวิจัยซึ่งผลการวิจัยและอภิปรายผลการวิจัยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

6.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของครูและบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 7

ตารางที่ 1 แสดงความถี่ และร้อยละข้อมูลทั่วไปของครูและบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 7

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
สถานภาพ		
พระภิกษุ	50	29.10
ฆราวาส	122	70.90
รวม	172	100.00
เพศ		
ชาย	113	65.70
หญิง	59	34.30
รวม	172	100.00

ตารางที่ 1 (ต่อ) แสดงความถี่ และร้อยละข้อมูลทั่วไปของครูและบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 7

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
อายุ (ปี)		
ไม่เกิน 30 ปี	71	41.30
31 - 40 ปี	57	33.10
41 - 50 ปี	23	13.30
51 - 60 ปี	8	4.70
61 ปีขึ้นไป	2	1.20
ไม่ตอบ	11	6.40
รวม	172	100.00
อายุเฉลี่ย = 34.19 ปี อายุน้อยที่สุด = 20 ปี อายุมากที่สุด = 70 ปี		
ระดับการศึกษาสูงสุด		
การศึกษาทางธรรม		

นักธรรมชั้นตรี	7	4.10
นักธรรมชั้นโท	7	4.10
นักธรรมชั้นเอก	95	55.20
ประโยค 1-2 ถึง ประโยค ป.ธ. 3	5	2.90
ประโยค ป.ธ. 4 - 6	2	1.20
ประโยค ป.ธ. 7 - 9	1	0.60
ไม่ได้ศึกษา	55	32.00
รวม	172	100.00

ผลการศึกษาข้อมูลทั่วไป (ตารางที่ 1) พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นฆราวาส คิดเป็นร้อยละ 70.90 ที่เหลือเป็นพระภิกษุ คิดเป็นร้อยละ 29.10 กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 65.70 เป็นเพศชาย ส่วนที่เหลือ ร้อยละ 34.30 เป็นเพศหญิง กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ ไม่เกิน 30 ปี คิดเป็นร้อยละ 41.30 มีอายุเฉลี่ย 34.19 ปีอายุน้อยที่สุดคือ 20 ปี และอายุมากที่สุดคือ 70 ปี และกว่าครึ่งหนึ่งหรือคิดเป็นร้อยละ 55.20 จบการศึกษานักธรรมชั้นเอก

ตารางที่ 1 (ต่อ) แสดงความถี่ และร้อยละข้อมูลทั่วไปของครูและบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 7

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
การศึกษาทางโลก		
ม.6 /เทียบเท่า/ปวช.	3	1.70
ปวส. /อนุปริญญา/เทียบเท่า	6	3.50
ปริญญาตรี	132	76.70
ปริญญาโท	26	15.10
ปริญญาเอก	2	1.20
ไม่ได้ศึกษา	3	1.70
รวม	172	100.00
ตำแหน่งหน้าที่ในโรงเรียน		

ผู้บริหาร	15	8.70
อาจารย์ผู้สอน	118	68.60
เจ้าหน้าที่/บุคลากร	39	22.70
รวม	172	100.00
ระยะเวลาทำงาน (ปี)		
ไม่เกิน 5 ปี	92	53.50
6 - 9 ปี	33	19.30
10 ปีขึ้นไป	39	22.80
ไม่ตอบ	8	4.70
รวม	172	100.00
ระยะเวลาเฉลี่ย = 6.53 ปี ระยะเวลาน้อยที่สุด = 1 ปี ระยะเวลามากที่สุด = 33 ปี		

กลุ่มตัวอย่างจบการศึกษาทางโลกมากที่สุดคือระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 76.70 รองลงมาคือระดับ ปริญญาโท คิดเป็นร้อยละ 15.10 กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 68.60 มีตำแหน่งเป็นอาจารย์ผู้สอนและร้อยละ 22.70 เป็นเจ้าหน้าที่ ส่วนใหญ่มีระยะเวลาทำงานไม่เกิน 5 ปี คิดเป็นร้อยละ 53.50 รองลงมาคือ 10 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 22.80 มีระยะเวลาทำงานเฉลี่ย 6.53 ปี ระยะเวลาทำงานน้อยที่สุดคือ 1 ปี และมากที่สุดคือ 33 ปี (รายละเอียดดังตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 (ต่อ) แสดงความถี่ และร้อยละข้อมูลทั่วไปของครูและบุคลากรทางการศึกษา
โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 7

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
ขนาดโรงเรียนที่ท่านปฏิบัติงาน		
ขนาดเล็ก	62	36.05
ขนาดกลาง	73	42.44
ขนาดใหญ่	37	21.51
รวม	172	100.00
รายได้		

ไม่เกิน 5,000 บาท	15	8.80
5,001 - 10,000 บาท	129	75.50
10,001 - 20,000 บาท	7	4.10
20,001 บาทขึ้นไป	7	4.10
ไม่ตอบ	18	10.50
รวม	172	100.00
รายได้เฉลี่ย = 8,364.18 บาท รายได้น้อยที่สุด = 2,000 บาท รายได้มากที่สุด = 77,000 บาท		

กลุ่มตัวอย่างปฏิบัติงานอยู่ในโรงเรียนขนาดกลางมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 42.40 รองลงมาคือ ขนาดเล็ก และขนาดใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 36.05 และ ร้อยละ 21.51 ตามลำดับ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีรายได้ในช่วง 5,001 - 10,000 บาท มากที่สุด โดยมีรายได้เฉลี่ย 8,364.18 บาท รายได้น้อยที่สุดคือ 2,000 บาท และรายได้มากที่สุดคือ 77,000 บาท

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นของบุคลากรที่มีต่อการจัดการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 7

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นของบุคลากรที่มีต่อการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 7 มีดังต่อไปนี้

ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการแปลความการจัดการศึกษา
 กลุ่ม โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 7 ด้านการจัดการศึกษา (n = 172)

ด้านการจัดการศึกษา	ระดับการจัดการศึกษาโรงเรียนปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1.1 เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติ และเต็มตามศักยภาพ	3.95	0.82	ดีมาก
1.2 เน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสม	4.10	0.77	ดีมาก

1.3 บุรณาการความรู้เกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ ของตนเองกับสังคม	3.88	0.78	ดีมาก
1.4 บุรณาการความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมา ของสังคมไทยและระบบการเมืองการปกครองใน ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็น ประมุข	3.95	0.73	ดีมาก
1.5 บุรณาการความรู้ ความเข้าใจ และทักษะด้าน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ในการจัดการ การบำรุง รักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่ง แวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน	3.77	0.77	ดีมาก
1.6 บุรณาการความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา	3.99	0.76	ดีมาก
1.7 บุรณาการความรู้และทักษะด้านคณิตศาสตร์และด้าน ภาษา เน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง	3.85	0.86	ดีมาก

ตารางที่ 2 (ต่อ) แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการแปลความการจัดการ
ศึกษากลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 7 ด้านการ
จัดการศึกษา (n = 172)

ด้านการจัดการศึกษา	ระดับการจัดการศึกษาโรงเรียนปริยัติ		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1.8 จัดเนื้อหาสาระ และ กิจกรรมให้สอดคล้องกับความ สนใจและความถนัดของผู้เรียนโดยคำนึงถึงความ แตกต่างระหว่างบุคคล	3.78	0.81	ดีมาก
1.9 จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติ ให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น	3.87	0.85	ดีมาก
1.10 ส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศสภาพ แวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้	3.77	0.86	ดีมาก

1.11 จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครองและบุคคลในชุมชน	3.70	0.78	ดีมาก
1.12 จัดประเมินผู้เรียนโดยพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรมและการทดสอบควบคู่ไปกับกระบวนการเรียนการสอน	3.88	0.82	ดีมาก
1.13 จัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม แสวงหาความรู้ ข้อมูลข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่างๆ	3.65	0.88	ดีมาก
รวม	3.86	0.81	ดีมาก

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านสภาพการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยภายใต้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 พบว่า โดยภาพรวมมีสภาพการจัดการศึกษาอยู่ในระดับดีมาก และเมื่อพิจารณาสภาพการจัดการศึกษาเป็นรายข้อแล้วก็พบว่า สภาพการจัดการศึกษาทั้งหมด 13 ข้อ มีสภาพการจัดการศึกษาอยู่ในระดับดีมาก โดยที่ข้อที่ว่าการจัดการศึกษาได้เน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสม ได้คะแนนเฉลี่ยสูงที่สุดคือ 4.10 รองลงมาคือ มีการบูรณาการความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา มีคะแนนเฉลี่ย 3.99 และพบว่า การจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม แสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่างๆ มีคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ 3.65 (รายละเอียดดังตารางที่ 2)

6.2 วิเคราะห์ปรัชญาการศึกษาของคณะสงฆ์ภายใต้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมเขตการศึกษาที่ 7

6.2.1 แนวคิดปรัชญาการศึกษา

ปรัชญาการศึกษา ประกอบด้วยศัพท์ 2 ศัพท์คือ คำว่า ปรัชญา กับ การศึกษา คำว่า ปรัชญา หมายถึงวิชาที่ว่าแสวงหาความจริง ความดี ความงาม จาก

ข้อสงสัยหรือจากคำถามที่มีปรากฏอยู่ในชีวิตประจำวันของผู้คน โดยใช้กรอบในการค้นหา ความองค์ความรู้เหล่านั้นด้วยสาขาวิชาอภิปรัชญา ญาณวิทยา และคุณวิทยา ตัวปรัชญา เหล่านี้เป็นปรัชญาบริสุทธิ์ อีกศัพท์หนึ่ง คือการศึกษา หมายถึงกระบวนการศึกษาเรียนรู้ วิชาการแขนงต่างๆ ที่เป็นระบบทั้งที่สถาบันหรือเป็นการศึกษาเรียนรู้ตามอัธยาศัย เพื่อ พัฒนาศักยภาพของมนุษย์ เมื่อสองศัพท์มารวมกัน จึงเป็นปรัชญาการศึกษา คำหลังนี้จึง เป็นปรัชญาประยุกต์ นั่นคือหลักปรัชญาไปสัมพันธ์กับการศึกษา หรือการศึกษาที่ใช้แนวคิด ทางปรัชญาเป็นแนวทางในการจัดการให้วัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษากล่าวคือแนว ความคิดหรือความเชื่อในการจัดการศึกษาก็คือ ปรัชญาการศึกษา ซึ่งผู้ที่มีหน้าที่ในการ จัดการศึกษาจะยึดแนวทางในการจัดการศึกษาหรืออีกนัยหนึ่งคือ การจัดการศึกษาที่เป็น สภาพจริงของสังคมเศรษฐกิจ การเมืองและปรากฏการณ์ต่างๆ แล้วไปสัมพันธ์สอดคล้อง กับปรัชญา หรือปรัชญาของการศึกษาต่างกันไปตามวัตถุประสงค์ของสังคมและ สถานการณ์ทางสังคมในแต่ละยุคแต่ละสมัย ปรัชญาการศึกษาจึงต้องหาคำตอบ ค้นหา ความจริง ความดี ความงามที่อยู่ในปรากฏการณ์ทางสังคม เศรษฐกิจการเมือง วัฒนธรรม ในขณะนั้น โดยสรุปแล้วก็คือ ปรัชญาการศึกษาเป็นปรัชญาประยุกต์ ปรัชญาทั่วไปเป็น ปรัชญาบริสุทธิ์ ปรัชญาการศึกษานำเอาปรัชญาทั่วไปมาประยุกต์เพื่อนำไปจัดการศึกษา ปรัชญาปรัชญาการศึกษา ศึกษาเกี่ยวกับความจริงวิธีค้นหาความจริงและคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นปรากฏการณ์ในสังคมมนุษย์ทั่วไป

ปรัชญาการศึกษาที่สำคัญในการใช้เป็นเครื่องมือในการบริหาร จัดการหลักสูตรหรือใช้เป็นแนวทางให้เห็นเป้าหมายของการวางรากฐานการศึกษาศึกษา สามารถแบ่งเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ปรัชญาการศึกษากลุ่มแรกคือ กลุ่มอนุรักษ์นิยม (Con- servative View) เพราะเป็นกลุ่มที่เน้นเนื้อหาเน้นมรดกทางวัฒนธรรมมากกว่ากิจกรรม และความรู้สมัยใหม่ ปรัชญาในกลุ่มนี้ที่ควรศึกษา 2 สาขาใหญ่ คือ สารัตถนิยม (Es- sentialism) และนิรันตรนิยม (Perennialism) และปรัชญาการศึกษากลุ่มที่สองนี้เรียกว่า กลุ่มเสรีนิยม (Liberal View) เพราะเป็นกลุ่มที่ไม่ยึดติดกับเนื้อหาที่ตายตัว ไม่ยึดมั่นกับ มรดกทางวัฒนธรรมมากเกินไป ไม่ยึดแบบแผนแน่นอนอย่างกลุ่มแรก แต่การศึกษาควร คำนึงถึงความรู้ใหม่ ๆ ประสบการณ์ของผู้เรียน การเปลี่ยนแปลงของสังคม (ไพฑูริย์ สนิ ลารัตน์, 67-83,2555.) การแบ่งแนวคิดทางการศึกษาแบบนี้ทำให้มองเห็นภาพกว้างใน การจัดการศึกษาได้ชัดเจนมากขึ้น ดังต่อไปนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มแนวคิดที่เป็นอนุรักษนิยม (conservative philosophy)

สารัตถนิยม (Essentialism) ผู้ให้กำเนิดแนวคิดคือ วิลเลียม ซี แบกเลย์ (William C. Bagley (1874-1946)) ผนวกความเชื่อตามหลักปรัชญาของจิตนิยม (Idealism) และสัจนิยม (Realism) ซึ่งเป็นปรัชญาทั่วไป สารัตถนิยมตามแนวจิตนิยม มีความเชื่อว่า การศึกษาคือเครื่องมือในการสืบทอดมรดกทางสังคม ซึ่งก็คือวัฒนธรรมและอุดมการณ์ทั้งหลายอันเป็นแก่นสาระสำคัญ (essence) ของสังคมให้ดำรงอยู่ต่อไป ดังนั้น หลักสูตรการศึกษาจึงควรประกอบไปด้วย ความรู้ ทักษะ เจตคติ ค่านิยม และวัฒนธรรม อันเป็นแก่นสำคัญซึ่งสังคมนั้นเห็นว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้อง ดีงาม สมควรที่จะรักษาและสืบทอดให้อนุชนรุ่นต่อไป การจัดการเรียนการสอนจะเน้นบทบาทของครูในการถ่ายทอดความรู้และสาระต่าง ๆ รวมทั้งคุณธรรมและค่านิยมที่สังคมเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม แก่ผู้เรียน ผู้เรียนในฐานะผู้รับสืบทอดมรดกทางสังคม ก็จะต้องอยู่เป็นระเบียบวินัย และพยายามเรียนรู้สิ่งที่ครูถ่ายทอดให้อย่างตั้งใจ

นิรันตรนิยม (Perennialism) กำเนิดแนวคิดมาจากทัศนะของ เซนต์ โทมัส อะไควนัส (St. Thomas Aquinas) แนวความคิดหลักทางการศึกษานี้ ได้แก่ ความเชื่อตามหลักปรัชญาสากลสาขาเทวนิยม โดยมีความเชื่อว่า นักเรียน คือ ดวงวิญญาณที่มีเหตุผล ครูคือดวงวิญญาณที่มีลักษณะของการเป็นผู้นำ และนักวิชาการ สำหรับหลักสูตรนั้นก็เป็นเนื้อหาสาระที่เกี่ยวกับดวงวิญญาณและสติปัญญา เช่น หลักการของศาสนา กฎเกณฑ์ หลักการต่าง ๆ ของภาษา คณิตศาสตร์ หลักการของความรู้ของวิชาการต่างเหล่านี้ จะต้องมิลักษณะจีรังยั่งยืนอย่างแท้จริง คงที่ ไม่เปลี่ยนแปลง ซึ่งเราควรอนุรักษ์และถ่ายทอดให้ใช้ได้ในปัจจุบันและอนาคต พลังแห่งเหตุผลของมนุษย์ผนวกกับแรงศรัทธา คือ เครื่องมือทางความรู้

กลุ่มที่ 2 กลุ่มแนวคิดที่เป็นเสรีนิยม (progressive philosophy)

พิพัฒน์นิยม (Progressivism) เป็นปรัชญาการศึกษาที่ยึดหลักการของปรัชญาสากลสาขาปฏิบัติการณ์นิยม โดยมีความเชื่อว่า นักเรียนเป็นบุคคลที่มีทักษะพร้อมที่ปฏิบัติงานได้ ครูนั้นเป็นผู้นำทางในด้านการทดลองและวิจัย หลักสูตรเป็นเนื้อหาสาระที่เกี่ยวกับประสบการณ์ต่าง ๆ ของสังคม (ชาลส์ เอส เพียซ (Charles S. Pierce)) การศึกษาจะช่วยพัฒนาเด็กไปในทางที่ดี มีแนวคิดว่าการพัฒนาหมายถึงการเปลี่ยนแปลง ดังนั้นการจะยึดอะไรเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นทางด้านความรู้ หรือความเชื่อย่อมเป็นการถ่วงพัฒนาการ หรือการเปลี่ยนแปลงของเด็ก แนวคิดนี้เน้นที่พัฒนาการของผู้เรียน (เพสตาโลส

ซี) เน้นใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาตัวผู้เรียนแทน โดยเน้นว่าผู้เรียนควรเข้าใจและตระหนักในตนเอง (Self-realization) ในการที่คนเราจะไปได้นั้น จำต้องรู้เสียก่อนว่าตนเองมีความสนใจอะไร หรือตนเองมีปัญหอะไร ความสนใจและปัญหาที่ตัวเองที่ใช้เป็นหลักยึดในการจัดการศึกษา ซึ่งการที่ได้จะพัฒนาได้นั้นต้องเกิดจากการพยายามแก้ปัญหาและสนองความสนใจของตนเอง ลักษณะดังกล่าวทำให้เกิดวิธีการในการพัฒนาหลักสูตรและการสอนแบบเน้นเด็กเป็นศูนย์กลาง (จอห์น ดิวอี้ (John Dewey))

ปรัชญาสาขาปฏิรูปนิยม (Reconstructionism) ปรัชญาสาขานี้มีความเชื่อพื้นฐานเกี่ยวกับผู้เรียน ครู หลักสูตร กระบวนการเรียนการสอน ตลอดจนลักษณะของการจัดการศึกษาว่า นักเรียนเป็นบุคคลที่มีทักษะพร้อมที่ปฏิบัติงานได้ ครูนั้นเป็นผู้นำทางในด้านการทดลองและวิจัย หลักสูตรเป็นเนื้อหาสาระที่เกี่ยวกับประสบการณ์ต่าง ๆ โดยมีเป้าหมายเป้าหมายทางสังคมที่ชัดเจนคือ ความมุ่งหมายของหลักสูตรจะเน้นการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถและทัศนคติที่จะออกไปปฏิรูปสังคมให้ดีขึ้น พวกปฏิรูปนิยมมองโรงเรียนว่า เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการสร้างระเบียบทางสังคมขึ้นมาใหม่ การจัดหลักสูตรตามแนวของปฏิรูปนิยม จึงเน้นเนื้อหาสาระและวิธีการที่จะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ถึงความรับผิดชอบที่จะปฏิรูป และสร้างสังคมใหม่ที่ดีกว่าขึ้นมา ทั้งในระดับชุมชน ประเทศ และระดับโลกในที่สุด

อัตถิภาวนิยม (Existentialism) ปรัชญานี้ให้ความสนใจที่ตัวบุคคลหรือความเป็นอยู่ มีอยู่ของมนุษย์ สภาวะโลกปัจจุบันนี้มีสรรพสิ่งทางเลือกมากมายเกินความสามารถที่มนุษย์เราจะเรียนรู้ จะศึกษา และจะมีประสบการณ์ได้ทั่วถึง ฉะนั้นมนุษย์เราควรจะมีสิทธิ์หรือโอกาสที่จะเลือกสรรพสิ่งต่าง ๆ ด้วยตัวของตัวเองมากกว่าที่จะให้ใครมาป้อนหรือมอบให้ เป้าหมายของสังคมนั้นต้องมีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาให้คนเรามีอิสรภาพ และมีความรับผิดชอบ และสิ่งนี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อเราพยายามเปิดโอกาสหรือยอมให้ผู้เรียนมีสิทธิเสรีภาพที่จะเป็นผู้เลือกเอง ครูเป็นเพียงผู้กระตุ้นให้ผู้เรียนค้นหาสาระความจริงก็คือ ความมีอยู่เป็นอยู่ของมนุษย์ (existence) ซึ่งมนุษย์แต่ละคนจะต้องกำหนดหรือแสวงหาสาระสำคัญ (essence) ด้วยตนเอง โดยการเผชิญกับสถานการณ์ที่เรียกว่า “existential situation” ซึ่งบุคคลแต่ละคนมีเสรีภาพที่จะเลือกและตัดสินใจด้วยตนเอง

6.2.2 วิเคราะห์ปรัชญาการศึกษาของคณะสงฆ์ภายใต้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมเขตการศึกษาที่ 7

จากข้อมูลด้านสภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมเขตการศึกษาที่ 7 พบว่า สภาพการจัดการศึกษาทั้งหมด 13 ข้อ คือ 1) เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ 2) เน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสม 3) บูรณาการความรู้เกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม 4) บูรณาการความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทยและระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข 5) บูรณาการความรู้ ความเข้าใจ และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ในการจัดการ การบำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน 6) บูรณาการความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา 7) บูรณาการความรู้ และทักษะด้านคณิตศาสตร์และด้านภาษา เน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง 8) จัดเนื้อหาสาระ และ กิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล 9) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติ ให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น 10) ส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ 11) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครองและบุคคลในชุมชน 12) จัดประเมินผู้เรียนโดยพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรมและการทดสอบควบคู่ไปกับกระบวนการเรียนการสอน 13) จัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม แสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และ รู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่างๆ.

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านสภาพการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยภายใต้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ที่ปรากฏในตารางที่ 2 พบว่า ภาพรวมมีสภาพการจัดการศึกษาอยู่ในระดับดีมาก และเมื่อพิจารณาสภาพการจัดการศึกษาเป็นรายข้อแล้วก็พบว่า ข้อที่ 2) (ในตารางที่ 2 ข้อ 1.2) การจัดการศึกษาได้เน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสม

ได้คะแนนเฉลี่ยสูงที่สุดคือ 4.10 และอันดับที่ 2 ข้อ 6(ในตารางที่ 2 ข้อ 1.6) บรูณาการความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะวัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา ฉะนั้นปรัชญาการศึกษาที่พึงใช้ในการบริหารจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เขตการศึกษาที่ 7 คือปรัชญาการศึกษาสายอนุรักษนิยม คือ สารีตถนิยมและนิตนัยนิยม เพราะมีสาระสำคัญในการจัดการศึกษาประกอบด้วย 1) จุดมุ่งหมายมุ่งถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญต่อมนุษยชาติให้ผู้เรียนตระหนักความเป็นมนุษยชาติและมีเหตุผล ความรู้และคุณธรรม เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่การจัดการศึกษาต้องปลูกฝังให้กับผู้เรียน โดยเฉพาะประเด็นที่ และ 2) กระบวนการยึดระเบียบวินัยที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ทางเนื้อหาวิชาเชื่อว่าการเรียนรู้อยู่ที่การปลูกฝังจิตใจรู้จักคิดหาเหตุผล

8. อภิปรายผล

การศึกษาเรื่อง ปรัชญาการศึกษาของคณะสงฆ์ภายใต้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542: กรณีศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ กลุ่มที่ 7 (ขอนแก่น เลย หนองบัวลำภู) มีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์กรณีศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ กลุ่มที่ 7 (ขอนแก่น เลย หนองบัวลำภู) ภายใต้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมเขตการศึกษาที่ 7 (ขอนแก่น เลย หนองบัวลำภู) 2) วิเคราะห์ปรัชญาการศึกษาของคณะสงฆ์ภายใต้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมเขตการศึกษาที่ 7

ประเด็นที่ 1 สภาพการจัดการศึกษาของของคณะสงฆ์ภายใต้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 : กรณีศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ กลุ่มที่ 7 (ขอนแก่น เลย หนองบัวลำภู) ผลการศึกษาสภาพการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยภายใต้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2 542 ในภาพรวมทุกด้านพบว่า มีสภาพการจัดการศึกษาอยู่ในระดับดีมาก ซึ่งก็เนื่องมาจากโรงเรียนพระปริยัติธรรมกลุ่มที่ 7 (เลย หนองบัวลำภู ขอนแก่น) ส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนที่ตั้งมานานมีโครงการสร้างการบริหารงานที่ชัดเจนและผู้บริหารมีประสบการณ์ในการจัดการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนสามารถจัดการเรียนการสอนที่เน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย

และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา เป็นต้น ซึ่งผลการศึกษาสอดคล้องกับการศึกษาของ สมเดช นามเกตุ (2558) ที่พบว่าการจัดการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในเขตเทศบาลเมืองหนองคายมีแนวคิดในการจัดการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนาที่เกิดจากการเห็นว่าโรงเรียนพระปริยัติธรรมมีจุดมุ่งหมายเพื่อการสร้างคนพัฒนานคน ให้มีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์มีชีวิตที่ดีงามตามแนวทางแห่งพุทธศาสนา สร้างพระ สร้างคนสร้างเยาวชนของชาติ สร้างศาสนทายาท ให้มีชีวิตอยู่ในโลกอย่างถูกต้อง ให้มีชีวิตเรียบร้อยตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ยึดแนวทางแห่งการพัฒนาบูรณาการตามหลักไตรสิกขา เพื่อมุ่งเน้นการพัฒนาทั้ง 3 ด้าน อันได้แก่ด้านวัฒนธรรม ด้านคุณธรรมหรือศีลธรรมและ และด้านกิจกรรมคือการจัดกิจกรรมให้เหมาะสมเพื่อเป็นเครื่องมือในการฝึกอบรม

ประเด็นที่ 2 วิเคราะห์ปรัชญาการศึกษาของคณะสงฆ์ภายใต้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมเขตการศึกษาที่ 7 จากข้อมูลด้านสภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมเขตการศึกษาที่ 7 พบว่า สภาพการจัดการศึกษาทั้งหมด 13 ข้อ คือ

1) โรงเรียนสามารถจัดการเรียนการสอนที่เน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา

2) บูรณาการความรู้เกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม

3) บูรณาการความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทยและระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งมีเป้าหมายที่ตรงกันปรัชญาฝ่ายอนุรักษนิยมคือ 2 แนวคิดคือ คือ สารัตถนิยมและนิรันตรนิยม เพราะมีสาระสำคัญในการจัดการศึกษาจุดมุ่งหมายมุ่งถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญต่อมนุษย์มากที่สุดให้ผู้เรียนตระหนักความเป็นมนุษย์ชาติและมีเหตุผล ความรู้และคุณธรรมเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่การจัดการศึกษาต้องปลูกฝังให้กับผู้เรียน กระบวนการยึดระเบียบวินัยที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ทางเนื้อหาวิชาเชื่อว่าการเรียนรู้อยู่ที่การปลูกฝังจิตใจรู้จักคิดหาเหตุผล และผู้บริหารการบริหารยึดแบบอย่างมีเหตุผลผู้บริหารยึดหลักเหตุผล ใช้กฎระเบียบอย่างมีเหตุผล

4) สถานศึกษาให้ผู้เรียนรู้จักกฎเกณฑ์ ระเบียบแบบแผนประเพณีของสังคมทำหน้าที่ในการพัฒนา สติปัญญา และความมีเหตุผล

- 5) ผู้สอน ให้ความชำนาญที่เหนือกว่าชักนำให้ผู้เรียน ๆ รู้สิ่งที่เป็นประโยชน์ เป็นแบบอย่างที่ดีในด้านการคิดและประพฤติที่ตรงตาม
- 6) ผู้เรียนเป็นผู้รับฟัง ทำความเข้าใจเนื้อหาสาระที่ครูกำหนดมีเหตุผล จิตใจ บริสุทธิ์ มีสติปัญญา มีศักยภาพในตัวเอง
- 7) หลักสูตรหลักสูตรสหพันธ์แบบยึดเนื้อหาวิชาเป็นสำคัญเน้นด้านศิลปะ ศาสตร์โดยฝึกฝนให้รู้จักเหตุผลและสติปัญญา
- 8) วัดและประเมินผลการได้มาซึ่งความรู้เป็นการรับมาโดยการถ่ายทอด จดจำ วัดความสามารถในการคิด และการใช้เหตุผล

เอกสารอ้างอิง

- ฉันทนา กล่อมจิตและคณะ. 2545. การจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาของวัดใน พระพุทธศาสนากรณีการจัดการศึกษาตามอัยยาศัย. กรุงเทพฯ: สำนักนโยบาย และแผนการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษากระทรวงศึกษาธิการ.
- ทวี ศันสนีย์พันธ์และเดชา พวงงาม. 2537. การศึกษาสภาพการจัดการศึกษาของสงฆ์ใน โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขตการศึกษา 11. เอกสารวิชาการ วิจัยทางด้านศาสนา สำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เขตการศึกษา 11.
- ทศนา แคมมณี. 2545. ศาสตร์การสอน. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ปรีชา ทิพย์รัตน์และประเสริฐ บางเขียว. 2546. การศึกษาความคิดเห็นของบุคลากรที่มีต่อการจัดการศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ ภายใต้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ:มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระราชวรมนี (ป.อ.ปยุตโต). 2525. ปรัชญาการศึกษาไทย,(ฉบับแก้ไข-รวบรวมใหม่). กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์การศาสนา.
- ไพฑูรย์ สินลารัตน์.2555.ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น.สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- มณฑียร ชีรานันโท จารังกิจ. 2534. การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย (พ.ศ. 2489-2530). วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สภาการศึกษาามหามกุฏราชวิทยาลัย.

รัชนี้ พึ่งพาณิษฐ์กุล. 2548. การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาดีเด่น.

กรุงเทพฯ :

สำนักนโยบายและแผนการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวง
ศึกษาธิการ.

วงศ์ไทย ศรีลาภักษ์. 2542. ศึกษาวิเคราะห์ปัญหาการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย (พ.ศ. 2432
ถึง 2537).

วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.

สมเดช นามเกต. 2558. การจัดการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนาและสามัญศึกษา
ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในเขตเทศบาลเมืองหนองคาย.
สารนิพนธ์ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สุแทน โคตรภูเวียง. 2533. การบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในภาค
คณะสงฆ์ 9. วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการ
ศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สุนีย์ ภูพันธ์. แนวคิดพื้นฐานการสร้างและพัฒนาหลักสูตร. เชียงใหม่ : The Knowledge
Center, 2546.

สุภาพร มากแจ้ง. 2545. รายงานการสังเคราะห์งานวิจัย รูปแบบและกระบวนการการ
จัดการศึกษา

และการเผยแผ่ศาสนาธรรม กรณีศึกษา 9 วัด. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2526. สภาพการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์
ไทย. รายงานวิจัย กองแผนงาน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545. รายงานวิจัย ความสำเร็จในการปฏิบัติ
ภารกิจของวัด :

สำนักนายกรัฐมนตรี. 2545. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (ฉบับแก้ไข
ปรับปรุง พ.ศ. 2545) [<http://www.obec.go.th>] ค้นเมื่อ 2 มีนาคม 2556.

William C. Bagley. <https://www.theedadvocate.org/edupedia/content/what-is-essentialism> ค้นเมื่อ 5 มกราคม 2563

Integrating

พระวิมาน คมกัรปญโญ. 2562. “รูปแบบการเสริมสร้างจิตสาธารณะเชิงบูรณาการ” ในวารสารวิถีสังคมมนุษย์. ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม. หน้า 132-154.

รูปแบบการเสริมสร้างจิตสาธารณะเชิงบูรณาการ
The Integrating Models for Encouraging Public
Consciousness

พระวิมาน คมภิรมย์¹

Phra Viman Gambhirapanyo, Ph.D.

¹ ดร. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอรูปแบบการเสริมสร้างจิตสาธารณะเชิงบูรณาการ โดยใช้วิธีการศึกษาวิเคราะห์เอกสาร พบว่า ควรมีการเสริมสร้างจิตสาธารณะเชิงบูรณาการ 7 รูปแบบ ดังนี้ 1) การเสริมสร้างจิตสาธารณะให้สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ 2) เสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นเจ้าของสาธารณะสมบัติร่วมกัน 3) การจัดสิ่งเร้าให้เอื้อต่อจิตสาธารณะ 4) ส่งเสริมให้มีทักษะทางสังคมเชิงสาธารณะ 5) ส่งเสริมทักษะการดำเนินชีวิตอย่างสุจริตตามหลักศีลธรรมและกฎหมาย 6) ฝึกให้มีจิตอาสาควบคู่กันไป 3 รูปแบบ คือ (1) ฝึกจิตให้มีคุณลักษณะอาสา คือ ความเสียสละ ความสมัครใจ ความเต็มใจในการช่วยเหลือเกื้อกูลและทำประโยชน์เพื่อสังคมส่วนรวม (2) การสร้างโอกาสเอื้อต่อการแสดงออกทางพฤติกรรมของจิตอาสา (3) การส่งเสริมบุคคลจิตอาสาต้นแบบ 7) การส่งเสริมจิตสาธารณะให้สอดคล้องกับความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ โดยไม่มุ่งพัฒนาเฉพาะทางด้านจิตใจเพียงอย่างเดียว แต่ควรบูรณาการกับด้านอื่นๆ ด้วย เพื่อให้เกื้อกูลต่อการเสริมสร้างจิตสาธารณะทั้งทางตรงและทางอ้อม

คำสำคัญ: รูปแบบ, การเสริมสร้าง, จิตสาธารณะ, บูรณาการ

Abstract

This paper aimed to represent integrating models for encouraging public consciousness acquiring from related studies and documents. According to the findings, there are 7 models suggested which are: 1) encouraging public consciousness to accord with learning process, 2) encouraging consciousness of the property possession, 3) managing motivation to support public consciousness, 4) encouraging in social skills as a public matter, 5) encouraging life skills in accordance with morals and law, 6) training along with 3 sub-models: (1) learning to sacrifice and to be willing to help others, (2) making a chance to express one's volunteering action, and (3) promoting any role models; and finally, 7) encouraging public consciousness to accord with basic needs by not only focusing on mind improvement but also other integrations. All in all, this is for supporting public consciousness in both direct and indirect ways

Keywords : models, encouraging, public consciousness, integrating

1. บทนำ

ปัจจุบันสังคมได้ก้าวเข้าสู่ยุคสมัยของการพัฒนาทางวัตถุ เทคโนโลยี และสังคมข่าวสาร ก่อให้เกิดทั้งการพัฒนาทางวัตถุเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ในขณะเดียวกันมนุษย์ก็ใช้เทคโนโลยีมาเป็นเครื่องมือในการทำลายล้างและเอารัดเอาเปรียบกันมากขึ้น ทำให้สมาชิกในสังคมมีการแก่งแย่งแข่งขันกันรุนแรงมากยิ่งขึ้น ในขณะเดียวกันก็มีการแสวงหาแนวทางกอบโกยทรัพยากรส่วนรวมของประเทศมาเป็นของตนเองและพวกพ้อง แสดงให้เห็นลักษณะของสังคมแห่งความเห็นแก่ตัว ทำให้คนในสังคมขาดความเกื้อกูล ขาดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน ขาดการแบ่งปัน ขาดน้ำใจอันดีต่อกัน มองไม่เห็นความสำคัญของการช่วยเหลือผู้อื่น และขาดการปฏิสัมพันธ์ที่เป็นมิตรไมตรีต่อกัน ซึ่งเป็นชนวนทำให้เกิดความขัดแย้งและความรุนแรงขึ้นในสังคม ทำให้มีสภาวะบีบคั้นทางจิตใจและแสดงออกทางอารมณ์ ส่งผลให้เกิดพฤติกรรมไม่ลงรอยกัน เข้ากันไม่ได้ ขาดความสามัคคี มองกันเป็นฝ่ายตรงข้ามที่ต้องทำลายกัน (พระวิมาน คมภีรพลโญ, 2560 : 23) ซึ่งแสดงให้เห็นปัญหาการขาดจิตสาธารณะ โดยปัจจุบันภาครัฐได้ตระหนักว่าการพัฒนาวัตถุแต่เพียงอย่างเดียว ไม่ได้ทำให้ประเทศไทยสามารถเดินหน้าได้อย่างแท้จริง จึงต้องมีการพัฒนาทางด้านจิตใจควบคู่กันไป เพื่อให้ประชาชนชาวไทยเกิดสำนึกและสร้างให้การพัฒนาก่อเกิดประสิทธิภาพมากขึ้นได้ คำว่า “จิตสาธารณะ” จึงเป็นคำหนึ่งที่เกิดขึ้น โดยมีจุดประสงค์สำคัญเพื่อต้องการให้ประชาชนชาวไทยตระหนักและให้ความสำคัญแก่ผลประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าการให้ความสำคัญแก่ตนเอง (แสน กิรตินวนันท์, 2562 : 186) สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ ยุทธศาสตร์ที่ 1 การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ แนวทางการพัฒนาที่ 3.1 ที่มุ่งปรับเปลี่ยนค่านิยมคนไทยให้มีคุณธรรม จริยธรรม มีวินัย จิตสาธารณะ และพฤติกรรมที่พึงประสงค์ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี, 2559 : 67) เพื่อเป็นแนวทางแก้ปัญหาการขาดจิตสาธารณะของคนในสังคม โดยที่ผ่านมาถึงแม้ว่าทุกภาคส่วนจะพยายามหาแนวทางในการเสริมสร้างจิตสาธารณะ แต่ก็ยังไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากขาดรูปแบบการเสริมสร้างจิตสาธารณะในเชิงบูรณาการอย่างเหมาะสม ในบทความนี้จะได้นำเสนอรูปแบบการสร้างเสริมจิตสาธารณะเชิงบูรณาการดังต่อไปนี้

2. แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับจิตสาธารณะ

2.1 ความหมายของจิตสาธารณะ

คำว่า “จิตสาธารณะ” ภาษาอังกฤษใช้คำว่า “public mind” จำแนกออกเป็น 2 คำ คือ คำว่า “จิต” กับคำว่า “สาธารณะ” ซึ่งเป็นการนำคำที่เป็นนามธรรม คือ คำว่า “จิต” มาใช้รวมเข้ากับคำที่แสดงออกถึงความไม่จำเพาะเจาะจง คือ คำว่า “สาธารณะ” โดยคำว่า “จิต” หมายถึง ใจ สิ่งที่มีหน้าที่รู้ คิดและนึก (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546 : 312) คำว่า “จิต” หมายถึง ธรรมชาติที่รู้อารมณ์ สภาพที่นึกคิด ความคิด และใจ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2551 : 62)

ส่วนคำว่า “สาธารณะ” หมายถึง เพื่อประชาชนทั่วไป เช่น สวนสาธารณะ โทรศัพท์สาธารณะ บ่อน้ำสาธารณะ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546 : 1,175) ถ้าเป็นกริยาก็มียุทธศาสตร์ที่เฉพาะเจาะจง และแสดงออกถึงความเป็นส่วนรวม ซึ่งมีความสอดคล้องกับคำว่า “สาธารณะ” หมายถึง ทั่วไป ทั่วไปแก่หมู่ ของส่วนรวม ไม่ใช่ของใครโดยเฉพาะ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2551 : 438) ซึ่งเป็นความหมายในลักษณะที่ไม่เจาะจงหรือแสดงความเป็นเจ้าของ

เมื่อรวมความแล้ว จิตสาธารณะ หมายถึง จิตที่จุดประกายเพื่อให้คนทำประโยชน์เพื่อสังคม ตลอดจนการให้ความเอื้ออาทร ลดความขัดแย้ง และการให้ขวัญกำลังใจต่อกัน เพื่อสังคมเป็นสุข (มนัสสา ชินูปการพงศ์, 2552 : 7) ความคิดเห็นที่ไม่เห็นแก่ตัว มีความปรารถนาที่จะช่วยเหลือ ช่วยแก้ปัญหาให้แก่ผู้อื่น หรือสังคม พยายามฉวยโอกาสที่จะช่วยเหลืออย่างจริงจังและมองโลกในแง่ดีบนพื้นฐานของความจริง (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2544 : 17) สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ได้ให้ความหมายของ “จิตสาธารณะ” ว่า การรู้จักเอาใจใส่เป็นธุระและเข้าร่วมในเรื่องของส่วนรวมที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ มีความสำนึกและยึดมั่นในคุณธรรม และจริยธรรมที่ดีงาม ละอายต่อสิ่งผิด เน้นความเรียบร้อย ประหยัด และมีความสมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2542 : 25)

กระทรวงศึกษาธิการ ได้ให้ความหมายของจิตสาธารณะว่า หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่น ชุมชน และสังคม ด้วยความเต็มใจ กระตือรือร้น โดยไม่หวังผลตอบแทน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551 : 236) นอกจากนี้ยังมีความหมายในเชิงจิตสำนึกร่วม จิตสำนึกเพื่อส่วนรวมสามารถกระทำได้โดยมีความรับผิดชอบต่อตนเอง เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อส่วนรวม

เป็นการกระทำในการรักษาประโยชน์ของส่วนรวม เช่น การช่วยกันดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม การดูแลรักษาสาธารณสุขสมบัติ การเผื่อแผ่แบ่งปัน มีน้ำใจ เอื้อเฟื้อเกื้อกูลให้ความช่วยเหลือผู้อื่นหรือผู้ที่ร้องขอความช่วยเหลือเท่าที่จะทำได้ ตลอดจนร่วมมือกระทำเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาหรือช่วยกันแก้ปัญหา แต่ต้องไม่ขัดต่อกฎหมาย เพื่อจะรักษาประโยชน์ส่วนรวม (อรุณรัตน์ วงศ์ฉายา, 2552 : 5)

ดังนั้น ในบทความนี้จึงได้สรุปขอบเขตความหมายของ “จิตสาธารณะ” ว่า หมายถึง คุณลักษณะของจิตที่มีความตื่นรู้โดยไม่ตกอยู่ในอำนาจของความเห็นแก่ตัว ประกอบด้วยความเมตตากรุณาและความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีเจตนารมณ์ทางสังคมที่เป็นกุศล ตระหนักถึงคุณค่าของผู้อื่นและทรัพยากรส่วนรวม มีจิตสำนึกสาธารณะ จิตที่ไม่เห็นแก่ตัวและเสียสละเพื่อสาธารณประโยชน์ มีความสมัครใจช่วยเหลือ เผื่อแผ่ แบ่งปัน มีน้ำใจ มีสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคม จิตคิดให้บริการผู้อื่นและสังคมด้วยความเสียสละ จิตที่มีความเอื้อเฟื้อต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม จิตที่ตระหนักถึงคุณค่าของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และมีความมุ่งหวังช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น รวมทั้งจิตที่มีแรงผลักดันให้มีพฤติกรรมดีงามและอุทิศตนเพื่อประโยชน์สุขแก่สังคมโลก

2.2 องค์ประกอบของจิตสาธารณะ

จากการศึกษาองค์ประกอบของจิตสาธารณะของนักวิชาการพบว่าจำแนกได้ 5 องค์ประกอบ ดังต่อไปนี้

1) จิตสำนึกเกี่ยวกับตนเอง (Self Consciousness) คือ จิตสำนึกเพื่อพัฒนาตนเองเพื่อให้ตนเองเป็นบุคคลที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เป็นจิตสำนึกแบบคลาสสิกที่ทุกสังคมพยายามที่จะสร้างให้เกิดขึ้นให้ได้ เช่น ความขยัน ความรับผิดชอบ ความมานะอดทน เป็นต้น

2) จิตสำนึกเกี่ยวกับผู้อื่น คือ การมีจิตสำนึกเกี่ยวเนื่องกับผู้อื่น (Others Oriented Consciousness) เป็นจิตสำนึกของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลของคนในกลุ่มชนหนึ่ง สังคมหนึ่ง เช่น ความเห็นอกเห็นใจ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความสามัคคี เป็นต้น เป็นจิตสำนึกที่คนไทยส่วนใหญ่ถูกหล่อหลอมมาจากพื้นฐานดั้งเดิมของวัฒนธรรมไทย

3) จิตสำนึกที่มีความเกี่ยวข้องกับสังคมหรือจิตสำนึกแบบสาธารณะ (Social or Public Consciousness) ซึ่งเป็นจิตสำนึกที่ตระหนักถึงความสำคัญในการอยู่ร่วมกัน หรือคำนึงถึงผู้อื่นที่ร่วมความสัมพันธ์เป็นกลุ่มเดียวกัน เช่น จิตสำนึกด้านเศรษฐกิจ จิตสำนึกด้านการเมือง จิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม รวมไปถึงจิตสำนึกด้านสุขภาพ เป็นต้น (อรุณรัตน์ วงศ์ฉายา, 2552 : 5)

4) องค์ประกอบในเชิงสังคม เพราะการเสริมสร้างจิตสาธารณะเป็นการหล่อหลอมจากความเชื่อและคุณลักษณะอุปนิสัยให้มีความโน้มเอียงไปในทางช่วยเหลือสังคม ซึ่งเป็นลักษณะที่พึงปรารถนา (Baron, 1995 อ้างใน สุวรี ศิวะแพทย์, 2549 : 423) โดยสังคมจะช่วยหล่อหลอมให้คนในสังคมมีคุณลักษณะจิตสาธารณะ ซึ่งเป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสังคม ส่วนหนึ่งของจิตสาธารณะประกอบด้วยการกระทำด้วยจิตวิญญาณที่มีความรักความห่วงใย ความเอื้ออาทรต่อคนอื่นและสังคมโดยรวม การมีคุณธรรมจริยธรรม และการไม่กระทำที่เสื่อมเสียหรือเป็นปัญหาต่อสังคม ประเทศชาติ การมีจิตที่คิดสร้างสรรค์เป็นกุศล และมุ่งทำกรรมดีที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม คิดในทางที่ดี ไม่ทำลายเบียดเบียนบุคคล สังคม วัฒนธรรม ประเทศชาติ และสิ่งแวดล้อม การกระทำและคำพูดที่มาจากความคิดที่ดี การลดความขัดแย้งและการให้ขวัญและกำลังใจต่อกันเพื่อให้สังคมส่วนรวมมีความสุข (ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, 2552 : 17) รวมทั้งส่วนที่เกี่ยวกับการตระหนักถึงปัญหาความรู้สึที่ดีต่อผู้อื่น ความรับผิดชอบต่อสังคม และการร่วมแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น (ชัยสิทธิ์ เฉลิมมีประเสริฐ และคณะ, 2542 : 20)

5) องค์ประกอบของจิตสาธารณะเชิงพฤติกรรม ได้แก่ (1) การแสดงความรู้สึกและการปฏิบัติที่เกี่ยวกับการกระทำหน้าที่ที่รับผิดชอบต่อตนเอง (2) การช่วยเหลือดูแลรักษาสิ่งต่างๆ ที่เป็นสิ่งของสาธารณะสมบัติ (3) การแสดงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เสียสละทรัพยากรหรือแรงงานของตนต่อส่วนรวม (4) การเข้าร่วมการทำงานที่เป็นส่วนรวม (5) การมีมนุษยสัมพันธ์อันดีกับคนอื่น (6) การมองโลกในแง่ดี (7) มีการปรับตัวทางอารมณ์ให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ (8) มีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองเกี่ยวกับบทบาทของตนเอง (9) มีการแสดงออกที่ดีเกี่ยวกับครอบครัว (10) การมีระเบียบวินัย (11) การเชื่อฟังคำสั่งสอนของพ่อแม่ และญาติพี่น้อง (12) การแสดงความช่วยเหลืองานของครอบครัว (13) การทำกิจกรรมในครอบครัวและมีการเห็นอกเห็นใจช่วยเหลือเกื้อกูลกัน (14) ใช้เหตุผลในการแสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง (15) เคารพกฎระเบียบของสังคม (16) มีการยึดถือแบบอย่างของคุณธรรมจริยธรรมจากพ่อแม่และหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา (วิทย์พัฒน์ สี่หา, 2551 : 9) ในบทความนี้จึงได้สรุปองค์ประกอบของจิตสาธารณะออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1) องค์ประกอบภายในจิต คือ คุณลักษณะของจิตที่ประกอบด้วย คุณธรรม ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความไม่เห็นแก่ตัว จิตมืพรหมวิหารธรรม คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา มีวิถีจิตที่เป็นกุศลธรรม เป็นแรงผลักดันให้มีแนวความคิดและอุดมการณ์สร้างสรรค์สิ่งดีงามเพื่อผู้อื่นและส่วนรวม เป็นต้น

2) องค์ประกอบที่สัมพันธ์กับปัจจัยภายนอก คือ ลักษณะจิตที่มีเจตนาธรรมที่ยึดโยงกับสังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะเป็นตัวกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ทั้งคติ ความเชื่อ ทศนคติ วัฒนธรรม ประเพณี และกฎเกณฑ์ทางสังคม เป็นต้น ซึ่งจะเป็นตัวหล่อหลอม ควบคุม และกำหนดคุณลักษณะจิตสำนึกร่วมทางสังคม

3) องค์ประกอบด้านพฤติกรรม คือ การแสดงออกของจิตสาธารณะ ในทางพฤติกรรมหรือจิตที่ผลักดันให้แสดงออกทางพฤติกรรมสาธารณะ เช่น การเสียสละ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การประพฤติสุจริต การไม่เบียดเบียน การไม่ทำความเสียหายแก่สาธารณสมบัติ การดูแลรักษาสาธารณสมบัติ การไม่ปิดกั้นโอกาสของผู้อื่นในการใช้ทรัพยากรส่วนรวม การเคารพสิทธิของผู้อื่น การอาสาสมัครทำความดีเพื่อส่วนรวม การบริการสังคม และการช่วยเหลือเกื้อกูลสังคม รวมทั้งการป้องกันและแก้ไขปัญหาภัยคุกคามทางสังคม เป็นต้น

2.3 ลักษณะของจิตสาธารณะ

ในบทความนี้ได้ศึกษาวิเคราะห์และจำแนกลักษณะของจิตสาธารณะออกเป็น 17 ลักษณะสำคัญ ดังต่อไปนี้

2.3.1 จิตสาธารณะในลักษณะของความเสียสละ โดยคุณลักษณะสำคัญของจิตสาธารณะ คือ ความเสียสละ รวมทั้งการเสียสละความเห็นแก่ตัวทุกกรณีด้วยเสียสละความสุขส่วนตัว เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลคนอื่นและสังคม การเสียสละเพื่อการบริการสังคมส่วนรวม

2.3.2 จิตสาธารณะที่มีลักษณะสาธารณชน สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้กำหนดยุทธศาสตร์ทางสังคม ที่ว่าด้วยความเป็นธรรมในสังคม ในข้อที่ 3.4 ว่าด้วยการสร้างภูมิคุ้มกัน มีเนื้อหาที่มีลักษณะส่งเสริมจิตสาธารณะว่า ชุมชนและสังคมมีค่านิยมร่วมและยึดหลักผลประโยชน์ของสังคมมีค่านิยมร่วมกันในการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขระหว่างกลุ่มคน ระหว่างพื้นที่ และระหว่างวัย พี่พวาคัยและเกื้อกูลกันภายใต้ความหลากหลายทางวัฒนธรรม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554 : 31) ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ที่มีลักษณะส่งเสริมจิตสาธารณะทางสังคม โดยให้ตระหนักถึงการอยู่ร่วมกันในแบบสาธารณชนท่ามกลางความหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม ทำให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข สังคมใดที่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขก็เป็นสังคมที่มีพื้นฐานมาจากจิตสาธารณะ

2.3.3 จิตที่เป็นกุศล เมื่อคนมีจิตสาธารณะเกิดขึ้นแล้วจะต้องมีลักษณะ การทำซ้ำเสมอ เพื่อป้องกันการเลือนหายหรือเปลี่ยนแปลง ทำให้จิตสำนึกมีความคงทน โดยได้รับการเสริมแรงจากสถาบันครอบครัวหรือสังคม จิตสำนึกจำนวนหนึ่งยังคงอยู่ในตัว เรา เนื่องจากได้รับการปลูกฝังขัดเกลามาตั้งแต่เยาว์วัย โดยการปลูกฝังจากสถาบัน ครอบครัว ชุมชน โรงเรียน และสังคมส่วนรวม (มัลลิกา มัติโก, 2541 : 28-29) โดยลักษณะ สำคัญของจิตสาธารณะจะต้องเกิดขึ้นซ้ำๆ มีลักษณะย่ำคิดย่ำทำในสิ่งดีงามและเป็น ประโยชน์แก่อกุลเป็นประจําอย่างต่อเนื่อง ทำให้ผู้ที่มีจิตสาธารณะมีกุศลธรรมประจําใจ เช่น ความเมตตาและกรุณา เป็นต้น

2.3.4 คุณลักษณะของจิตที่มีเจตนารมณ์ที่เป็นกุศล จิตที่เป็นกุศลจะเป็น แรงผลักดันให้มีเจตนารมณ์ที่เป็นกุศล ทำให้มีความคิดและทัศนคติแบบสัมมาทริภูมิ มีความ เชื่อในบาปและบุญ กรรมและผลของกรรม เมื่อจิตเป็นกุศलय่อมมีความมุ่งหมายที่ต้งาม การแสดงออกทางกายและวาจาก็เป็นกุศลด้วย เพราะมีเจตนารมณ์ที่เป็นกุศล

2.3.5 จิตที่มีลักษณะเต็มใจช่วย จิตสาธารณะเป็นจิตที่มีคุณลักษณะที่ แสดงออกถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่น ชุมชน และสังคม ด้วยความเต็มใจ กระตือรือร้น โดยไม่หวังผลตอบแทน (nippon siriwattana, 2562) ซึ่งเป็นคุณลักษณะของจิตที่มีความเต็มใจ ไม่มีใครบีบบังคับ มีเจตนารมณ์ที่จะทำ สิ่งต่างๆ เพื่อประโยชน์แก่สาธารณะ

2.3.6 คุณลักษณะของภาวะที่จิตที่มีความตื่นรู้ จิตสาธารณะเป็นจิตที่มี ลักษณะตื่นรู้ ประกอบด้วยสติและสัมปชัญญะ ตระหนักถึงคุณค่าของชีวิต และคุณค่าของ การเสียสละ จิตรู้สึกตัวและตื่นจากภวังค์ของความเห็นแก่ตัว และสละความถือตัว ซึ่งเป็น พื้นฐานของจิตสาธารณะ

2.3.7 คุณลักษณะของจิตอาสา จิตสาธารณะจะแสดงออกถึงคุณลักษณะ ของจิตอาสา ซึ่งเป็นจิตที่มีลักษณะอุทิศตนช่วยเหลือโดยปราศจากการถูกบังคับ เป็นความ สมัยใจทำคุณประโยชน์เพื่อส่วนรวม เต็มใจแสดงออกในทางประโยชน์สร้างสรรค์ต่อส่วน รวมอย่างอิสระ จิตยินดีเสนอตัวเพื่อช่วยเหลือแก่อกุลหรือทำประโยชน์เพื่อส่วนรวมอย่าง จริงใจโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน

2.3.8 คุณลักษณะของจิตที่ตระหนักถึงคุณค่าของการอยู่ร่วมกัน จิตสาธารณะ จะมีลักษณะอีกอย่าง คือ การตระหนักถึงคุณค่าของการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น การคิดแก่อกุล กับผู้อื่น ตระหนักถึงความสำคัญของส่วนรวม การไม่คิดเอาวัดเอาเปรียบ การปรับตัวเข้า

กับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของส่วนรวม การไม่สร้างปัญหาและอุปสรรคต่อสังคมส่วนรวม รวมทั้งการไม่ละเมิดกฎหมายทั้งทางศีลธรรมและกฎหมายทางสังคมด้วย

2.3.9 คุณลักษณะของจิตสำนึกสาธารณะ จิตสำนึกสาธารณะเป็นการที่บุคคลตระหนักถึงและคำนึงถึงประโยชน์สุขของส่วนรวมและสังคม เห็นคุณค่าของการเอาใจใส่ดูแลรักษาสิ่งต่างๆ ที่เป็นของส่วนรวม มีจิตสำนึกในการเคารพสาธารณสมบัติ มีจิตสำนึกเพื่อการอยู่ร่วมกัน ทั้งสำนึกทางการเมืองแบบประชาธิปไตย การมีคุณธรรมในลักษณะเมตตากรุณา การไม่เบียดเบียนกัน และการช่วยเหลือเกื้อกูลหรือเอื้อยวญผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนในฐานะที่เป็นเพื่อนมนุษย์ร่วมโลก

2.3.10 คุณลักษณะของจิตที่ไม่เห็นแก่ตัว จิตที่ไม่เห็นแก่ตัวเป็นจิตที่ไม่คิดเห็นแก่ประโยชน์หรือความต้องการของตนเองเป็นใหญ่ การยอมรับว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ไม่มองว่าตนเองมีสิทธิหรืออำนาจเหนือสมาชิกอื่นในสังคม โดยจิตไม่เห็นแก่ตัวจำแนกออกเป็น 3 ส่วน คือ การลดความต้องการส่วนตัวลง (ตัณหา) การลดความถือตัว (มานะ) การลดความยึดมั่นในความแนวคิดหรือความเห็นส่วนตัวลง (ทิฐิ) เมื่อจิตไม่เห็นแก่ตัวแล้วก็จะมีความเสียสละ และมุ่งมั่นทุ่มเทเพื่อประโยชน์ส่วนรวม โดยไม่ยึดมั่นถือมั่นและเอาตัวเองเป็นศูนย์กลาง

2.3.11 คุณลักษณะของจิตบริการ จิตบริการเป็นจิตที่คิดหาวิธีการให้บริการคนอื่นหรือบริการสังคม โดยปราศจากอคติและความเห็นแก่ตัว ทั้งยังปราศจากอามิสเป็นเครื่องล่อใจ โดยจิตบริการ (service mind) จะมุ่งให้บริการผู้อื่นด้วยความสมัครใจเพื่อให้ผู้อื่นได้รับความสะดวกสบาย ปลอดภัย และมีความสุข เช่น การให้บริการอาหารและเครื่องดื่มแก่ผู้มาร่วมกิจกรรมทางสังคม เป็นต้น ดังนั้น จิตบริการจึงมีลักษณะอำนวยความสะดวกสบาย ความปลอดภัยและมุ่งให้มีความสุขแก่สังคมส่วนรวม

2.3.12 คุณลักษณะของจิตคิดช่วยเหลือผู้อื่น จิตคิดช่วยเหลือผู้อื่นเป็นความคิดที่มุ่งปลดเปลื้องความทุกข์ยากหรือปัญหาของผู้อื่น และการให้มีความสุขแก่ผู้อื่น ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของความตั้งใจดีและเจตนาดี โดยคำนึงถึงความต้องการของผู้ที่จะช่วยเหลือเป็นสำคัญ ไม่ใช่การช่วยเหลือแบบยึดยึดในสิ่งที่เขาไม่ต้องการ และการช่วยเหลือจะต้องไม่ส่งผลให้ผู้ถูกช่วยเหลือได้รับความยากลำบาก ทั้งการช่วยเหลือในปัจจุบันและการช่วยเหลือให้เขาพัฒนาตนเองจนประสบความสำเร็จหรือมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีในอนาคตด้วย

2.3.13 คุณลักษณะของจิตที่เอื้อเพื่อเกื้อกูลต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม จิตที่เอื้อเพื่อเกื้อกูลต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมเป็นจิตที่มีเมตตากรุณาต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม

ไม่คิดสร้างปัญหา ทำลาย หรือก่อกวนต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม คิดเกื้อกูลต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม และคิดหาแนวทางอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติให้ดำรงอยู่อย่างยั่งยืน

2.3.14 คุณลักษณะของจิตที่อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จิตที่อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นจิตที่ตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งแวดล้อม และพยายามแสวงหาวิธีการดูแลรักษาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้คงอยู่อย่างยั่งยืนในระยะยาวต่อไป เช่น การตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมหรือประเพณีอันดีงาม แล้วหาวิธีการรักษาไว้หรือการถ่ายทอดให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่น รวมทั้งการตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งแวดล้อม แล้วคิดหาวิธีการอนุรักษ์เพื่อให้เป็นมรดกทางธรรมชาติต่อไป

2.3.15 คุณลักษณะของจิตสำนึกร่วม จิตสำนึกร่วมเป็นคุณลักษณะของจิตสำนึกในเชิงมนุษยธรรม ได้แก่ การคิดแบบเบญจธรรม ประกอบด้วย ความคิดที่มีเมตตา การไม่คิดล่วงละเมิดทรัพย์สินและสาธารณสมบัติ ความคิดที่ไม่ล่วงละเมิดคนที่มีเจ้าของแล้ว ไม่คิดทุจริตในการดำรงชีพ และการมีสติสัมปชัญญะในการรับรู้และใคร่ครวญสิ่งต่าง ๆ อย่างรู้เท่าทัน โดยจิตสาธารณะพื้นฐานจะต้องมีสำนึกร่วมในเชิงมนุษยธรรม

2.3.16 คุณลักษณะของจิตที่มีเจตนารมณ์เพื่อประโยชน์สุขแก่โลก จิตที่มีเจตนารมณ์เพื่อประโยชน์สุข คือ จิตที่มีความมุ่งมั่นที่จะทำประโยชน์สุขให้กับสังคมและสิ่งแวดล้อม ดังพระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้เมื่อครั้งทรงส่งพระสาวกออกเผยแผ่พระพุทธศาสนาว่า “พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก” (วิม. (ไทย) 4/32/40) พระพุทธศาสนาจึงมีการปลูกฝังจิตสาธารณะให้กับพระภิกษุตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน โดยเป้าหมายของพระพุทธศาสนาก็เป็นไปเพื่อสละความเห็นแก่ตัวและความยึดมั่นถือมั่นในตัวเอง เพื่อสร้างประโยชน์สุขและคุณูปการแก่โลกโดยไม่มีขอบเขตทางเชื้อชาติ

2.3.17 คุณลักษณะของจิตที่มีคุณธรรม คุณลักษณะของจิตสาธารณะเป็นคุณธรรมหนึ่งของพลเมือง เป็นคุณค่าและจิตวิญญาณของสังคม บุคคล องค์กร เมื่อเกิดคุณลักษณะด้านจิตสาธารณะ จะทำให้เกิดประชาสังคม ก่อให้เกิดความเข้มแข็งทางสังคม ซึ่งจะทำให้การเมือง เศรษฐกิจและศีลธรรมดี (ประเวศ วะสี และคณะ, 2541 : 20) โดยจิตสาธารณะประกอบด้วยคุณธรรมประจำจิต 2 ส่วน คือ คุณธรรมที่เป็นรากฐานทางจิตสาธารณะและคุณธรรมเพื่อสังคม ในส่วนของคุณธรรมที่เป็นรากฐานทางจิตสาธารณะ ได้แก่ พรหมวิหาร คือ หลักธรรมประจำใจเพื่อให้ตนดำรงชีวิตได้อย่างประเสริฐและเกื้อกูลต่อโลก ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ในส่วนของคุณธรรมเพื่อสังคม ได้แก่

สังคหัตถ์ คือ หลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวหัวใจของผู้อื่น ผูกไมตรี เอื้อเพื่อเกื้อกูลกัน ประกอบด้วย (1) ทาน คือ การให้ การเสียสละ การแบ่งปันของตนเพื่อประโยชน์ต่อผู้อื่น โดยไม่เห็นแก่ตัว (2) ปิยวาจา คือ การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน พูดด้วยความมีความจริงใจ พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์และเหมาะสมกับกาลเทศะ ซึ่งเป็นวิสุจริต ซึ่งจะทำให้มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน (3) อตถจริยา คือ การสงเคราะห์ประโยชน์สุขเพื่อผู้อื่น และสังคมส่วนรวม (4) สมานัตตา คือ การเป็นผู้ที่มีความประพฤติดีงามสม่ำเสมอ และมองตนเองว่ามีสิทธิเท่าเทียมกับคนอื่น จิตสาธารณะจึงอาศัยทั้งคุณธรรมที่เป็นรากฐานทางจิตสาธารณะและคุณธรรมเพื่อสังคม

2.4 ปัจจัยในการเสริมสร้างจิตสาธารณะ

การเสริมสร้างจิตสาธารณะมีหลายปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งปัจจัยที่เกี่ยวข้องทางตรงและทางอ้อม ซึ่งการเสริมสร้างจิตสาธารณะจำเป็นต้องสร้างปัจจัยเอื้อเพื่อเกื้อหนุนให้สมาชิกในสังคมมีจิตสาธารณะ ซึ่งเป็นคุณลักษณะของจิตอันพึงประสงค์ โดยจำแนกปัจจัยในการเสริมสร้างจิตสาธารณะออกเป็น 2 ส่วน (ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม และสังคม สัจจร, 2543 : 13) ดังต่อไปนี้

2.4.1 ปัจจัยภายนอก เป็นปัจจัยที่เกี่ยวกับภาวะทางสัมพันธ์ภาพของมนุษย์ ซึ่งสภาวะทางสังคมนั้นเป็นภาวะที่ลึกซึ้งที่มีผลต่อจิตสำนึกด้านต่าง ๆ ของมนุษย์ เป็นภาวะที่ได้รับการอบรมกล่อมเกล่าและสะสมอยู่ในส่วนของการรับรู้ที่ละเอียดละน้อย ทำให้เกิดสำนึกที่มีรูปแบบหลากหลาย ภาวะแวดล้อมทางสังคมจะเริ่มตั้งแต่พ่อแม่ พี่น้อง ญาติ เพื่อน ครู สื่อมวลชน บุคคลทั่วไป ตลอดจนระดับองค์กร วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ กฎหมาย ศาสนา รวมทั้งภาวะแวดล้อมด้านสื่อสารมวลชน และส่วนที่กำกับสำนึกของบุคคล คือ การได้สัมผัสจากการใช้ชีวิตที่มีพลังต่อการเกิดสำนึก เช่น โรงเรียน ที่ทำงาน การดูละคร เป็นต้น

2.4.2 ปัจจัยภายใน ปัจจัยภายในเป็นสำนึกที่เกิดจากปัจจัยภายใน ซึ่งเป็น การคิดวิเคราะห์ของแต่ละบุคคล ในการพิจารณาตัดสินคุณค่าและความดีงาม ซึ่งจะส่งผลต่อพฤติกรรมและการประพฤติปฏิบัติ โดยเฉพาะการปฏิบัติทางจิตใจ เพื่อขัดเกลาดนองให้เป็นไปในทางใดทางหนึ่ง โดยเกิดจากการรับรู้ การเรียนรู้ การมองเห็น การคิด แล้วนำมาพิจารณาเพื่อตัดสินใจว่าต้องการสร้างสำนึกแบบใด ก็จะมีการฝึกฝนและสร้างสมสำนึกเหล่านั้น การเกิดจิตสำนึกไม่สามารถแยกได้ว่าเกิดจากปัจจัยภายในหรือภายนอกส่วนใดส่วนหนึ่ง เพราะทุกสรรพสิ่งมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน จิตสำนึกที่มาจากภายนอกเป็นการ

เข้ามาโดยธรรมชาติ เมื่อกระทบกับความรู้สึกของบุคคลแล้วกลายเป็นจิตสำนึกโดยธรรมชาติและมักไม่รู้ตัว แต่จิตสำนึกที่มาจากปัจจัยภายในเป็นความตั้งใจเลือกสรรของบุคคล ระลึกตัวเองเป็นอย่างดี เป็นสำนึกที่สร้างขึ้นเองระหว่างปัจจัยภายในและภายนอก และเป็นปฏิสัมพันธ์ที่มีความต่อเนื่องกัน

ส่วนปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในการปฏิบัติงานด้วยจิตสำนึกนั้น ประกอบด้วยปัจจัยหลายประการ ซึ่งมีทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยส่วนบุคคล เช่น อายุ ระดับการศึกษา ปัจจัยด้านการงาน เช่น ระยะเวลาในการปฏิบัติงาน ปัจจัยด้านการจัดการ หรือปัจจัยที่เป็นตัวเงิน และปัจจัยที่ไม่ใช่ตัวเงิน ล้วนแล้วแต่มีความสำคัญต่อความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน เป็นการเติมเต็มศักยภาพของแต่ละบุคคลให้เกิดความสุข ความรู้สึกผูกพัน พึงพอใจ และเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร ความรู้สึกนี้จะเป็นสิ่งกระตุ้นให้การปฏิบัติงานดำเนินไปด้วยดี และความพึงพอใจในงานจะส่งผลให้บุคคลปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ และสำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ขององค์กร (ปริญญ ชัยกองเกียรติ และคนอื่นๆ, 2556 : 16) ดังนั้น ปัจจัยในการเสริมสร้างจิตสำนึก จึงควรทำความเข้าใจทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก เนื่องจากเป็นปัจจัยที่มีผลต่อจิตใจทั้งทางตรงและทางอ้อม

3. รูปแบบการเสริมสร้างจิตสำนึก

ในการเสริมสร้างจิตสำนึกโดยทั่วไปแล้วมีหลายรูปแบบ ขึ้นอยู่กับว่าจะเลือกใช้ให้เหมาะกับสถานการณ์และกลุ่มเป้าหมายใด หรือการเสริมสร้างจิตสำนึกเพื่ออะไร เช่น การเสริมสร้างจิตสำนึกเพื่อการอนุรักษ์ ก็จะมุ่งเสริมสร้างจิตสำนึกให้สอดคล้องกับการอนุรักษ์ การเสริมสร้างจิตสำนึกทางทางสังคม ก็ออกแบบกิจกรรมและขั้นตอนเพื่อให้สอดคล้องกับสังคม เป็นต้น ทำให้การเสริมสร้างจิตสำนึกมีหลายรูปแบบ แต่ในบทความนี้จะได้นำเสนอรูปแบบการเสริมสร้างจิตสำนึกเชิงบูรณาการ 7 รูปแบบ เพราะการเสริมสร้างจิตสำนึกจำเป็นจะต้องดำเนินการผสมผสานร่วมกันหลายส่วน ดังต่อไปนี้

3.1 รูปแบบการเสริมสร้างจิตสำนึกให้สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้

กระบวนการเรียนรู้เป็นส่วนสำคัญของการเสริมสร้างจิตสำนึก ซึ่งมีความสัมพันธ์กันระหว่างการรับรู้ ความรู้สึกและพฤติกรรม บลูม (Bloom) ได้กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ว่าจะต้องมีคุณลักษณะ 3 ด้าน ได้แก่ คุณลักษณะด้านพุทธิพิสัย

คุณลักษณะด้านจิตพิสัย และคุณลักษณะด้านทักษะพิสัย (ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, 2552 : 77)
ดังต่อไปนี้

การสร้างจิตสาธารณะด้านพุทธิพิสัย คือ การได้รับรู้ (Cognition) หรือการมีประสบการณ์ตรงกับสิ่งต่าง ๆ ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ผ่านประสาทสัมผัสต่าง ๆ ทำให้บุคคลรู้จักและระลึกถึง มีความเข้าใจ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ สามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ ได้ โดยการเสริมสร้างจิตสาธารณะมุ่งเน้นสร้างกระบวนการตระหนักรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับจิตสาธารณะ การให้ความรู้เกี่ยวกับปัญหาและผลกระทบจากการขาดจิตสาธารณะ ข้อดีของการมีจิตสาธารณะ ประโยชน์ของการจิตสาธารณะที่มีต่อชีวิต สังคม สิ่งแวดล้อม และโลก รวมทั้งสร้างความเข้าใจและทัศนคติอันดีต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

การสร้างจิตสาธารณะด้านจิตพิสัย คือ ความรู้สึกทางจิตใจ (Affection) ส่วนกระบวนการพัฒนาจิตพิสัยมีความสัมพันธ์กับจิตสาธารณะ บลูมได้กำหนดเป็น 5 ขั้นตอน (ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, 2552 : 41) ดังนี้ ขั้นที่ 1 ขั้นการรับรู้ (Perceiving or Receiving) เป็นการสร้างความสนใจให้บุคคลมีความรู้สึกที่จะยอมรับสิ่งเร้านั้น และเลือกที่จะสนใจสิ่งเร้านั้น ๆ เช่น การให้เห็นตัวแบบ การจัดกิจกรรมบริการสังคมติ ขั้นที่ 2 ขั้นการตอบสนอง (Responding) เมื่อบุคคลสนใจแบบอย่างที่ดีในขั้นที่ 1 แล้ว จะเกิดทัศนคติต่อสิ่งเร้านั้นแล้วจะตอบสนอง เช่น การยอมรับสิ่งเร้านั้น เกิดความรู้สึกอยากตอบสนอง หรือเกิดความสุขใจจากการตอบสนองต่อสิ่งเร้านั้น ดังนั้น ในการสอนจึงต้องให้บุคคลได้มีโอกาสตอบสนองต่อสิ่งเร้านั้นและเกิดความรู้สึกพึงพอใจ ซึ่งจะช่วยพัฒนาความสนใจที่มีอยู่กับสิ่งต่าง ๆ ให้มากยิ่งขึ้น ขั้นที่ 3 การเห็นคุณค่า (Valuing) เมื่อบุคคลได้ตอบสนองและได้รับความพึงพอใจ บุคคลนั้นจะมีทัศนคติที่ดีและเห็นคุณค่าของสิ่งนั้น เกิดความชื่นชอบและผูกพันต่อสิ่งนั้น ส่วนขั้นที่ 4 ขั้นการจัดระบบ (Organizing) เมื่อบุคคลเห็นคุณค่าของสิ่งนั้นแล้ว เขาจะนำไปเป็นแนวทางปฏิบัติในระบบชีวิตของตนเอง และเชื่อถือในการปฏิบัติต่อไป และขั้นที่ 5 ขั้นพัฒนาเป็นลักษณะนิสัย (Characterization) เป็นการปฏิบัติจนเป็นกิจนิสัยอย่างสม่ำเสมอ จนพัฒนาเป็นลักษณะนิสัยของตนเอง (ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, 2552 : 41) โดยในด้านจิตพิสัยจะเน้นการสร้างแรงจูงใจให้มีความสนใจในประเด็นจิตสาธารณะ หรือเอาใจใส่ต่อส่วนรวม การสร้างจิตสำนึกให้รู้เห็นคุณค่าของจิตสาธารณะ การปลูกฝังคุณลักษณะนิสัยให้มีจิตสาธารณะ

การสร้างจิตสาธารณะด้านทักษะพิสัย คือ การพัฒนาพฤติกรรม (Behavior) หรือการแสดงออกที่สามารถสังเกตรูปแบบความประพฤติได้อย่างชัดเจน โดยการมุ่งส่งเสริมพฤติกรรมให้แสดงออกถึงการมีจิตสาธารณะ การเสริมสร้างบุคลิกภาพเชิงสาธารณะ รวมทั้งการออกแบบกิจกรรมให้สอดคล้องกับการพฤติกรรมเชิงสาธารณะ เช่น การจัดโครงการช่วยเหลือผู้ยากไร้ การช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติ การช่วยเหลืองานกับองค์กรทางสังคม เป็นต้น ดังนั้น การเสริมสร้างจิตสาธารณะให้สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ ทั้งในรูปของการให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับจิตสาธารณะ การปลูกฝังคุณธรรมและจิตสำนึกสาธารณะ รวมทั้งพฤติกรรมที่แสดงออกเชิงสาธารณะ

3.2 รูปแบบการส่งเสริมจิตสำนึกความเป็นเจ้าของสาธารณะสมบัติร่วมกัน

การส่งเสริมจิตสำนึกของคนในสังคมให้ตระหนักว่าตนเองมีส่วนร่วมกับคนในสังคม ในการเป็นเจ้าของสิ่งที่เป็นสาธารณะสมบัติ มีความเสมอภาคที่ทำให้ทุกคนรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของในสิ่งที่เป็นของสาธารณะต่าง ๆ ร่วมกัน (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2550 : 11) โดยการส่งเสริมสิทธิส่วนบุคคลและการเคารพสิทธิทางสังคม รวมทั้งส่งเสริมสิทธิในการแสดงออกถึงความเป็นเจ้าของร่วมกัน เมื่อตระหนักถึงความเป็นเจ้าของร่วมกัน ก็จะมีแรงจูงใจในการใช้สาธารณะสมบัติร่วมกันในฐานะสมาชิกคนหนึ่ง ซึ่งจะควบคุมพฤติกรรมเห็นแก่ตัว ทำให้เกิดการแบ่งปันทรัพยากรอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความรัก ความผูกพัน ความห่วงใย และร่วมกันดูแลรักษาสาธารณะสมบัติส่วนรวม รวมทั้งเป็นการสร้างโอกาสให้สมาชิกในสังคมทุกคนมีสิทธิใช้ทรัพยากรสาธารณะได้อย่างเท่าเทียมกัน

3.3 รูปแบบการจัดการสิ่งเร้าให้เอื้อต่อการเกิดจิตสาธารณะ

การพัฒนาคนให้มีจิตพิสัยที่ดีหรือมีจิตสาธารณะ จึงต้องเริ่มจากการจัดการกับสิ่งเร้าเพื่อสร้าง ความสนใจให้แก่คนโดยวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้คนได้สนใจ พอใจ แล้วจึงจัดกิจกรรมให้คนได้ตอบสนอง เพื่อให้เขาเกิดทัศนคติที่ดี มีความชื่นชอบและพอใจต่อสิ่งนั้น บุคคลก็จะนำไปเป็นแนวทางปฏิบัติตน และปฏิบัติจนเป็นนิสัยในชีวิตประจำวันในที่สุด (อรุณรัตน์ วงศ์ฉายา, 2552 : 5) โดยเน้นกระบวนการจัดโครงสร้างพื้นฐานให้เอื้อต่อชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี สร้างกฎเกณฑ์ทางสังคมที่ดึงดูดให้เอื้อต่อการเสริมสร้างจิตสาธารณะ ส่งเสริมวัฒนธรรมแบบเกื้อกูลกัน เพื่อให้คนในสังคมพึงพาอาศัยและตระหนักถึงความสำคัญของกันและกัน ดังนั้น การสร้างสิ่งเร้าให้เป็นตัวกำหนดมุมมองและทัศนคติของสมาชิกในสังคม ทั้งในรูปของการสร้างแรงจูงใจเชิงสาธารณะ เช่น ความเสียสละ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การจัดโครงสร้างทางสังคมให้เร้าต่อจิตสำนึกในการมีส่วนร่วม

และการกฎเกณฑ์ให้ปฏิบัติร่วมกันจนกลายมาเป็นวิถีประชาสาธารณะ ซึ่งรูปแบบนี้จะไม่เข้าไปสู่กระบวนการเสริมสร้างจิตสาธารณะโดยตรง แต่จะมุ่งสร้างสิ่งเร้าเพื่อให้เป็นปัจจัยเอื้อและหล่อหลอมให้สมาชิกในสังคมมีจิตสาธารณะ

3.4 รูปแบบการส่งเสริมทักษะทางสังคมเชิงสาธารณะ

การเสริมสร้างจิตสาธารณะด้วยการพัฒนาทักษะทางสังคม โดยการสร้างและพัฒนาตั้งแต่เด็กให้มีความรู้สึกรู้สีก่อนคิดเอื้อเพื่อต่อสังคม โดยสามารถสร้างทักษะทางสังคม 3 ส่วน ได้แก่ การสร้างมิตรภาพ จัดกิจกรรมให้ทำงานเป็นทีม เรียนรู้เกี่ยวกับผู้อื่นและสังคม (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2562) ดังต่อไปนี้

การสร้างมิตรภาพ โดยการผูกมิตรและหยิбыื่นไมตรีจิตให้กับผู้อื่นก่อนเสมอ ทั้งต่อเพื่อนฝูง ครูอาจารย์ เช่น การยิ้มอย่างจริงใจ เข้าไปแนะนำตัวแสดงความรู้จักกับผู้อื่น การสอนให้คิดถึงผู้อื่น โดยการเอาใจเขามาใส่ใจเรา พฤติกรรมการแสดงออกทั้งคำพูดและการกระทำเพื่อพัฒนาทักษะสังคมด้านต่างๆ ให้เกิดขึ้นจริงในชีวิต

การจัดกิจกรรมให้ทำงานเป็นทีม โดยจัดกิจกรรมการสอนให้มีทักษะทางสังคมที่หลากหลายรูปแบบ ซึ่งมีความแตกต่างกันไปในแต่ละช่วงวัย ครูต้องเลือกให้เหมาะสม เช่น กิจกรรมสำหรับเด็กวัยอนุบาล อายุ 3-5 ปี เป็นวัยที่ต้องเน้นกิจกรรมที่สนุกสนานและน่าตื่นเต้น เช่น การเดินสำรวจธรรมชาติเป็นกลุ่ม การเล่นเกม การเต้นรำและร้องเพลงร่วมกัน ฯลฯ กิจกรรมสำหรับเด็กประถมศึกษา-12 ปี เช่น จับกลุ่มแสดงละคร จับกลุ่มค้นหาข้อมูลที่น่าสนใจมาเสนอหน้าชั้นเรียน ฯลฯ และกิจกรรมสำหรับวัยรุ่น (Teenage-Challenge) ที่มีอายุ 13-17 ปี เป็นช่วงวัยที่เริ่มเข้าสังคมมากขึ้น ชอบทำกิจกรรมที่ความสนุกสนานและท้าทายความสามารถ เช่น ฟุตบอล วอลเลย์บอล เข้าค่ายพักแรม เป็นต้น

การเรียนรู้เกี่ยวกับผู้อื่นและสังคม เป็นการส่งเสริมให้เด็กได้ใช้เวลาว่างหรือทำกิจกรรมของโรงเรียนผ่านการเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนหรือช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมกับกองทุนเวลาเพื่อสังคม โดยมีแนวคิด คือ ทำดีได้ไม่ต้องใช้เงิน ด้วยการที่แต่ละคนบริจาคเวลาในการทำความดีเพียงเดือนละ 3 ชั่วโมง อันเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ปลูกฝังการเป็นผู้เห็นอกเห็นใจผู้อื่น ทำให้มีส่วนหล่อหลอมการมีจิตสาธารณะ ไม่ไปข้องแวะกับการใช้เวลาที่ไม่เหมาะสม อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเองและสังคม โดยจัดระบบงานอาสาสมัคร เพื่อให้มีส่วน

พัฒนาการเรียนรู้คนเมือง เช่น เยี่ยมเยือนสถานสงเคราะห์ ร่วมสอนและพัฒนาความรู้ให้กับกลุ่มผู้ด้อยโอกาส การช่วยงานในศูนย์บริการสาธารณสุข การร่วมรณรงค์การประหยัดพลังงาน (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2562)

ดังนั้น รูปแบบการส่งเสริมทักษะทางสังคมเชิงสาธารณะในส่วนของการสร้างมิตรภาพจึงมุ่งเน้นการสร้างกัลยาณมิตร ส่วนการจัดกิจกรรมให้ทำงานเป็นทีมเป็นกระบวนการเสริมสร้างการมีส่วนร่วม ทำให้รู้จักการช่วยเหลือและร่วมรับผิดชอบภารกิจด้วยกัน ในขณะที่การเรียนรู้เกี่ยวกับผู้อื่นและเรียนรู้สังคมเป็นกระบวนการตระหนักรู้ถึงความสำคัญของผู้อื่น ทำให้เข้าใจลักษณะทางธรรมชาติของผู้อื่น และเคารพกฎเกณฑ์ทางสังคมร่วมกับผู้อื่น ทำให้สามารถปรับตัวเข้ากับผู้อื่นและเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสร้างสรรค์

3.5 รูปแบบส่งเสริมทักษะการดำเนินชีวิตอย่างสุจริตตามหลักศีลธรรมและกฎหมาย

การส่งเสริมทักษะการดำเนินชีวิตเป็นสิ่งที่เกื้อกูลต่อการเสริมสร้างจิตสาธารณะ เนื่องจากลักษณะของการดำเนินชีวิตมีความสัมพันธ์กับสภาพจิตใจ นอกจากปัจจัยการดำเนินชีวิตด้านปัจจัย 4 แล้ว ยังจำเป็นต้องเสริมสร้างทักษะการดำเนินชีวิต 4 ด้าน คือด้านการสื่อสารระหว่างบุคคล/ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ด้านการแก้ปัญหา/การตัดสินใจ ด้านความเหมาะสมทางจิต/การดูแลสุขภาพ และด้านการพัฒนาทางบุคลิกภาพและความมุ่งหมายในทักษะชีวิต (Picklesimer, B. K., 1998 : 100-108) โดยข้อแรกเป็นทักษะการสร้างสัมพันธ์ภาพทางสังคม ต่อมาเป็นทักษะในสถานการณ์ที่ต้องตัดสินใจหรือแก้ปัญหาชีวิตอย่างสร้างสรรค์ และทักษะการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม รวมทั้งทักษะการพัฒนาชีวิตอย่างมีจุดมุ่งหมายเพื่อประโยชน์เกื้อกูลต่อตนเองและสังคม โดยทักษะการดำเนินชีวิตต้องประกอบด้วยความสุจริต ทั้งกายสุจริต วาจสุจริต และมนสุจริต ซึ่งความสุจริตจะทำให้มีพฤติกรรมเอื้อต่อสาธารณะ เพราะจะทำให้รู้จักการควบคุมตนเองให้มีจิตสำนึกในการดำเนินชีวิตอย่างสร้างสรรค์ เพื่อไม่ให้ล่วงละเมิดศีลธรรมและกฎเกณฑ์ทางสังคม

3.6 รูปแบบการฝึกจิตอาสา

การฝึกจิตให้มีคุณลักษณะเป็นจิตอาสา ซึ่งเป็นจิตที่ประกอบด้วยความสมัครใจ เต็มใจ เสียสละ ไม่หวังผลตอบแทน และมีความสุขที่ได้ช่วยเหลือผู้อื่น โดยการฝึกให้มีจิตอาสาควบคู่กันไป 3 รูปแบบ คือรูปแบบการฝึกจิตให้มีคุณลักษณะอาสา คือ ความเสียสละ

ความสมัครใจ ความเต็มใจในการช่วยเหลือเกื้อกูลและทำประโยชน์เพื่อสังคมส่วนรวม รูปแบบการสร้างโอกาสเพื่อการแสดงออกของจิตอาสา ทั้งในรูปของการนำเสนอต่อสาธารณะ การเปิดพื้นที่ให้คนแสดงความรัก ความห่วงใย ความปรารถนาดีต่อกัน การช่วยเหลือกัน และการร่วมสร้างประโยชน์เพื่อส่วนรวม เนื่องจากผู้มีจิตอาสาบางคนขาดพื้นที่และโอกาสในการแสดงออก และรูปแบบการเสริมสร้างบุคคลต้นแบบ คือ การยกย่องเชิดชูบุคคลที่มีจิตอาสาเป็นแบบตัวอย่าง ซึ่งจะทำให้เจ้าตัวมีกำลังใจในการทำงานจิตอาสา และยังเป็นการสร้างแรงจูงใจให้ผู้อื่นปฏิบัติตาม รวมทั้งสังคมยังควรส่งเสริมสวัสดิภาพแก่ผู้มีจิตอาสาด้วย ซึ่งจะเป็นการสร้างแรงบันดาลใจและหล่อหลอมคุณลักษณะจิตสาธารณะไปด้วย

3.7 รูปแบบการพัฒนาจิตสาธารณะให้สอดคล้องกับความต้องการ

Maslow ได้กล่าวถึงความต้องการของมนุษย์ 5 ระดับ ได้แก่ ความต้องการทางด้านร่างกาย (physiological needs) ความต้องการความปลอดภัย (safety needs) ความต้องการทางสังคม (social or belonging) ความต้องการที่จะได้รับการยกย่องในสังคม (esteem or egoistic needs) และความต้องการที่จะได้รับความสำเร็จตามความนึกคิด (self realization or self actualization) (อ้างใน ปริญญา ชัยกองเกียรติ และคนอื่นๆ, 2556 : 6-7) โดยบทความนี้เห็นว่าการสร้างเสริมจิตสาธารณะควรบูรณาการให้สอดคล้องกับความต้องการของมนุษย์ ดังต่อไปนี้

1. การเสริมสร้างจิตสาธารณะให้สอดคล้องกับความต้องการทางร่างกาย

ความต้องการทางร่างกายเป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ และเป็นสิ่งจำเป็นที่สุดสำหรับการดำรงชีวิต ร่างกายจะต้องได้รับ การตอบสนองภายในระยะเวลาสม่ำเสมอ ถ้าร่างกายอยู่ไม่ได้แล้วชีวิตก็ดำรงอยู่ไม่ได้ ประกอบด้วย อาหาร อากาศ น้ำดื่ม เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย ความต้องการพักผ่อน และความต้องการทางเพศ โดยตามธรรมชาติแล้วร่างกายมีความสัมพันธ์กับด้านจิตใจ เมื่อร่างกายได้รับการตอบสนองอย่างเหมาะสม ก็จะทำให้จิตใจผ่อนคลายความตึงเครียดไปด้วย และคลายความวิตกกังวลต่อความทุกข์ยากลำบากทางร่างกายของตนเอง ทำให้สามารถดึงดูความสนใจให้ไปใส่ใจต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนอื่นได้ง่ายขึ้น

2. การเสริมสร้างจิตสาธารณะให้สอดคล้องกับความต้องการความปลอดภัย

ความต้องการความปลอดภัยเป็นส่วนสำคัญที่มีผลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ มีความปรารถนาที่จะได้รับความคุ้มครองให้ปราศจากภัยอันตรายต่างๆ เช่น ความปลอดภัยจากอุบัติเหตุ ความปลอดภัยจากอาชญากรรม ความปลอดภัยในอาชีพ ความปลอดภัยในทรัพย์สิน ความปลอดภัยในปัจจัยดำรงชีพ รวมทั้งความปลอดภัยในด้านความมั่นคงด้วย เมื่อความต้องการด้านความปลอดภัยได้รับการตอบสนอง ก็จะทำให้มีความรู้สึกปลอดภัย เมื่อตัวเองปลอดภัยแล้วก็จะมองไปยังผู้อื่นทำให้เห็นปัญหาด้านสวัสดิภาพของคนอื่น ทำให้มีความรู้สึกเมตตาต่อผู้อื่น และหาทางช่วยเหลือเพื่อให้อยู่รอดปลอดภัย

3. การเสริมสร้างจิตสาธารณะให้สอดคล้องกับความต้องการทางสังคม

เมื่อความต้องการทางด้านร่างกายและด้านความปลอดภัยได้รับการตอบสนองแล้ว มนุษย์ก็จะมีความต้องการทางสังคม ซึ่งเป็นความต้องการที่จะเป็นส่วนหนึ่งของทางสังคม และได้รับการยอมรับนับถือ ตลอดถึงความต้องการได้รับความรักจากคนรัก ครอบครัว เพื่อน องค์กร และสังคม รวมทั้งความต้องการมีบทบาทหน้าที่ทางสังคม และความต้องการมีส่วนร่วมทางสังคม เป็นต้น ซึ่งเป็นความต้องการของสาธารณชนทั่วไป จึงควรส่งเสริมจิตวิญญาณทางสังคมให้ได้รับการตอบสนอง ทั้งในรูปของการเคารพสิทธิของคนอื่น การเคารพกฎเกณฑ์ทางสังคม การเคารพบทบาทหน้าที่ต่อกัน การเคารพในการแสดงความคิดเห็นของผู้อื่น และการเคารพในความแตกต่างหลากหลายพหุวัฒนธรรม ซึ่งเป็นจิตสำนึกสาธารณะทางสังคม

4. การเสริมสร้างจิตสาธารณะให้สอดคล้องกับความต้องการที่จะได้รับการยกย่องในสังคม

ความต้องการที่จะมีฐานะเด่นเป็นที่ยอมรับนับถือของคนทั้งหลาย ถ้าหากสังคมให้ความสำคัญและยกย่องผู้มีจิตสาธารณะที่มีพฤติกรรมช่วยเหลือสังคม ให้เป็นที่ปรากฏต่อสังคมในวงกว้าง ซึ่งจะเป็นแบบอย่างที่ดีต่อสังคม และเป็นแรงจูงใจให้คนหันมามีส่วนร่วมในการทำงานเพื่อสังคมมากขึ้น ทั้งยังควรมีการส่งเสริมผู้มีจิตสาธารณะให้มีบทบาททางสังคมและบทบาททางการเมืองมากยิ่งขึ้น เพื่อให้เป็นส่วนสำคัญให้เป็นผู้ผลักดันมาตรการเสริมสร้างจิตสาธารณะให้เป็นวาระแห่งชาติ รวมทั้งการมีส่วนร่วมออกกฎหมายและกฎเกณฑ์ต่างๆ เพื่อให้เอื้อต่อการเสริมสร้างจิตสาธารณะ

5. การเสริมสร้างจิตสาธารณะให้สอดคล้องกับความต้องการที่จะได้รับความสำเร็จตามความนึกคิด

การเสริมสร้างจิตสาธารณะให้สอดคล้องกับความต้องการที่จะได้รับความสำเร็จตามความนึกคิด ซึ่งเป็นความต้องการประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ซึ่งจำแนกออกเป็น 2 ระดับ คือระดับความต้องการประสบความสำเร็จทั่วไป เช่น ความสำเร็จตามความต้องการ ความสำเร็จในชีวิตด้านใดด้านหนึ่ง ความสำเร็จในแง่ของอุดมการณ์ชีวิต ความสำเร็จจากการช่วยเหลือเกื้อกูลสังคม และความสำเร็จจากการบรรลุความดีงามเป็นต้น และระดับความสำเร็จในเชิงคุณธรรม ได้แก่ ความสำเร็จจากการบรรลุคุณธรรมตามความตั้งใจ ทำให้มีจิตใจสูง และเข้าใจชีวิตตามความเป็นจริงจนถึงขั้นหลุดพ้นจากความยึดมั่นถือมั่นในตนเอง ซึ่งจะทำให้มองโลกด้วยความเมตตากรุณาและปรารถนาจะปลดปล่อยความทุกข์ให้กับคนอื่น ซึ่งเป็นอุดมการณ์จิตสาธารณะระดับสูง

ดังนั้น เมื่อสามารถจัดปัจจัยเอื้อให้สอดคล้องกับความต้องการของคนได้ ก็จะทำให้รู้สึกพึงพอใจ ทำให้จิตใจเบาสบาย แล้วจึงมีการปลูกฝังทัศนคติและอุดมการณ์เชิงสาธารณะทั้งทางตรงและทางอ้อม เพื่อหล่อหลอมจิตใจให้มองชีวิต สังคม และโลกเชิงสาธารณะ ซึ่งจะทำให้กุศลธรรมก็จะเกิดในจิต ทำให้มีโลกทัศน์ต่อชีวิตในเชิงสร้างสรรค์มองผู้อื่นและสังคมด้วยความเมตตากรุณา ปรารถนาจะช่วยเหลือเกื้อกูลและปลดปล่อยความทุกข์จากคนอื่น ซึ่งเป็นคุณลักษณะสำคัญของจิตสาธารณะ

4. บทสรุป

จิตสาธารณะเป็นจิตที่มีคุณลักษณะที่มีความเสียสละ ไม่เห็นความเห็นแก่ตัว มีเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเป็นจิตบริการ ซึ่งเป็นแรงผลักดันให้มีพฤติกรรมดีงามทั้งในการช่วยเหลือผู้อื่น การบริการสังคม และอุทิศตนเพื่อประโยชน์สุขแก่สังคมโลก ในบทความนี้เห็นว่าควรมีการเสริมสร้างจิตสาธารณะเชิงบูรณาการ 7 รูปแบบ คือ 1) รูปแบบการเสริมสร้างจิตสาธารณะให้สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์ 3 ด้าน คือ ด้านพุทธิพิสัย ด้านจิตพิสัย และด้านทักษะพิสัย 2) รูปแบบการส่งเสริมจิตสำนึกความเป็นเจ้าของสาธารณะสมบัติร่วมกัน ทั้งในรูปของการส่งเสริมการตระหนักรู้คุณค่าของสิ่งสาธารณะ การใช้ประโยชน์ร่วมกัน และการช่วยกันดูแลรักษา 3) รูปแบบการจัดการสิ่งเร้าให้เอื้อต่อการเกิดจิตสาธารณะ โดยจำแนกออกเป็น 4 ส่วน คือ การจัดโครงสร้างพื้นฐานให้เอื้อต่อชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี การส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดี การสร้างกฎเกณฑ์ทาง

สังคมที่ดีงามและเป็นธรรม รวมทั้งการสร้างวัฒนธรรมและวิถีชีวิตแบบเกื้อกูลกันในสังคม

4) รูปแบบการส่งเสริมทักษะทางสังคมเชิงสาธารณะ จำแนกออกเป็น 3 ส่วน คือ การสร้างมิตรภาพเพื่อให้มีความผูกพันกัน เรียนรู้การจัดกิจกรรมและทำงานเป็นทีมเพื่อให้มีกระบวนการร่วมมืออย่างสร้างสรรค์ และเรียนรู้เกี่ยวกับผู้อื่นและสังคม เพื่อให้มีความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจกัน 5) รูปแบบส่งเสริมทักษะการดำเนินชีวิตอย่างสุจริตตามหลักศีลธรรมและกฎหมาย เพื่อควบคุมไม่ให้มีพฤติกรรมละเมิดผู้อื่น และสร้างกฎเกณฑ์ที่เป็นธรรมเพื่อส่งเสริมให้อยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูล 6) รูปแบบการฝึกจิตอาสาควบคู่กันไป 3 ส่วน คือ การฝึกจิตให้มีความลักษณะอาสา การสร้างโอกาสเพื่อการแสดงออกของจิตอาสา และการเสริมสร้างบุคคลต้นแบบ และ 7) รูปแบบการพัฒนาจิตสาธารณะให้สอดคล้องกับความต้องการ ทั้งความต้องการทางด้านร่างกาย ความต้องการความปลอดภัย ความต้องการทางสังคม ความต้องการการยกย่องสรรเสริญ และความต้องการความสำเร็จ เพราะเมื่อความต้องการได้รับการสนองตอบก็จะทำให้เกิดความพึงพอใจ ส่งผลให้รู้สึกสบายใจ ซึ่งจะเบี่ยงเบนของพฤติกรรมอีกรูปแบบหนึ่ง โดยการเสริมสร้างจิตสาธารณะไม่ควรเน้นเฉพาะด้านจิตใจเท่านั้น แต่ควรมีการเสริมสร้างจิตสาธารณะแบบผสมผสาน บูรณาการร่วมกันอย่างเกื้อกูลทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งมีความสัมพันธ์กับกระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์ การสร้างจิตสำนึกความเป็นเจ้าของสาธารณะสมบัติร่วมกัน การจัดการสิ่งเร้าให้เอื้อต่อการเกิดจิตสาธารณะ การส่งเสริมทักษะทางสังคมเชิงสาธารณะและทักษะการดำเนินชีวิตอย่างสุจริตตามหลักศีลธรรมและกฎหมาย การฝึกจิตอาสา และพัฒนาจิตสาธารณะให้สอดคล้องกับความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ เมื่อบูรณาการเข้าด้วยกันก็จะทำให้สามารถเสริมสร้างจิตสาธารณะได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 แนวปฏิบัติการวัด และประเมินผลการเรียนรู้*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมการเกษตรแห่งประเทศไทย.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2544). *จอมปราชญ์นักการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร : ชักเชสมีเดีย.
- ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2552). *สอนเด็กให้มีจิตสาธารณะ*. กรุงเทพมหานคร : วิพรินทร์ (1991).

- ชัยสิทธิ์ เถลิงมีประเสริฐ และคณะ. (2542). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานสาธารณสุขมูลฐานตามบทบาทหน้าที่ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ณ ศูนย์สาธารณสุขมูลฐาน*. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยมหิดล.
- นิติ เอียวศรีวงศ์. (2550). *สภาเศรษฐกิจ สังคมไทยยุคใหม่ จริยธรรมในการศึกษาสำหรับอนาคต*. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- ประเวศ วะสี และคณะ. (2541). *ยุทธศาสตร์แก้วิกฤตชาติ*. กรุงเทพมหานคร : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- ปริญญ ชัยกองเกียรติ และคนอื่นๆ. (2556). *ดัชนีความสุขและความพึงพอใจในการปฏิบัติงานด้วยจิตสาธารณะ ของบุคลากรและนักศึกษา วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนียะลา*. รายงานการวิจัย. วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนียะลา สถาบันพระบรมราชชนก กระทรวงสาธารณสุข.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร : บริษัทเอส. อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด.
- พระวิมาน คมกัรปญโญ (ตริกมล). (2560). *มนุษย์กับความขัดแย้งและการเปลี่ยนผ่านอย่างสันติ*. ขอนแก่น : ทรัพย์สุนทรการพิมพ์.
- ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม และสังคม สัตยจร. (2543). *สำนึกไทยที่พึงปรารถนา*. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย.
- มนัสสา ชินูปการพงศ์. (2552). *ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติต่อการสื่อสารการตลาดต่อจิตสำนึกสาธารณะกับการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภค*. รายงานการงานวิจัย. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มัลลิกา มัดโก. (2541). *จิตสำนึกทางสังคมของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล*. กรุงเทพมหานคร : เจริญดีการพิมพ์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น.
- วิทย์พัฒนา สือหา. (2551). *ปัจจัยที่สัมพันธ์กับจิตสาธารณะของนิสิตปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎมนตรี.
(2559). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่สิบสอง พ.ศ. 2560-2564*. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎมนตรี.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2554). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559*. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. (2542). *วาระการวิจัยแห่งชาติในภาวะวิกฤตเพื่อฟื้นฟูชาติ*. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- สุวรี ศิวะแพทย์. (2549). *จิตวิทยาทั่วไป*. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.
- แสน กิรตินันท์. (2562). *การพัฒนาสังคมและชุมชนภายใต้จิตสาธารณะ*. วารสารการเมืองการปกครอง. ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 ประจำเดือนพฤษภาคม-สิงหาคม 2562.
- อรุณรัตน์ วงศ์ฉายา. (2552). *การจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาการคิดและจิตสาธารณะในวิชากิจกรรมการใช้ห้องสมุดของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยเชียงใหม่*. รายงานการวิจัย. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- nippon siriwattana. *จิตสาธารณะ*. <http://public-mind-triamudom.blogspot.com/>. [สืบค้นเมื่อ 28 พฤศจิกายน 2562].
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. *ทักษะทางสังคมใครว่าไม่สำคัญ*. <http://www.kriengsak.com/>. [สืบค้นเมื่อ 27 พฤศจิกายน 2562].
- Baron. (1995). *Psychology*. 3rded, Boston : Allyn & Bacon.
- Picklesimer, B. K. (1998). *Life-Skills Development inventory College Form :An Assessment Measure*. Journal of College Student Development, 39(1).